

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования имени И. Алтынсарина

**«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ», «МУЗЫКА», «КӨРКЕМ ЕҢБЕК»,
«ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ», «КӘСІПКЕРЛІК ЖӘНЕ БИЗНЕС НЕГІЗДЕРІ»,
«ГРАФИКА ЖӘНЕ ЖОБАЛАУ» ОҚУ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША
СЫНАҚ ТАЛАПТАРЫ**

**ТРЕБОВАНИЯ К ВЫСТАВЛЕНИЮ ЗАЧЕТА
ПО УЧЕБНЫМ ПРЕДМЕТАМ «ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА»,
«МУЗЫКА», «ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТРУД», «САМОПОЗНАНИЕ»,
«ОСНОВЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА И БИЗНЕСА»,
«ГРАФИКА И ПРОЕКТИРОВАНИЕ»**

Нұр-Сұлтан
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Үлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 17 қыркүйектегі №8 хаттамасы)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол №8 от 17 сентября 2019 года)

«Дене шынықтыру», «Музыка», «Көркем еңбек», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» оқу пәндері бойынша сынақ талаптары. – Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы Үлттық білім академиясы, 2019. – 234 б.

Требования к выставлению зачета по учебным предметам «Физическая культура», «Музыка», «Художественный труд», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» – Нур-Султан: НАО имени И.Алтынсарина, 2019.–234 с.

Құралда 1-11-сыныптарға арналған «Музыка», «Көркем еңбек», «Дене шынықтыру», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» пәндері бойынша бағалау ерекшеліктері қарастырылды, аталған пәндер бойынша сынақ қою талаптары ұсынылды. Сондай-ақ құралға жиынтық бағалау критерийлері енгізілді, сынақ өткізуге арналған тапсырмалардың үлгілері ұсынылды.

Әдістемелік ұсынымдар пән мұғалімдеріне, мектеп әкімшілігіне, білім беру үйімдарының әдіскерлеріне, критериалды бағалау бойынша өнірлік және мектеп үйлестірушілеріне және басқа да мүдделі тұлғаларға арналған.

В пособии рассмотрены особенности оценивания по предметам «Музыка», «Художественный труд», «Физическая культура», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» в 1-11 классах, представлены требования к выставлению зачета по указанным предметам. А также в пособие включены критерии суммативного оценивания, даны образцы заданий для проведения зачета.

Методические рекомендации адресованы для учителей-предметников, администрации школ, методистов отделов образования, региональных и школьных координаторов по критериальному оцениванию и других заинтересованных лиц.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Үлттық білім академиясы, 2019.

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2019.

Kіріспе

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында «Дене шынықтыру», «Музыка», «Көркем еңбек», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» пәндері бойынша оқу бағдарламаларында білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалауда «есептелінді» («есептелінбеді») қойылады.

«Дене шынықтыру», «Музыка», «Көркем еңбек», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» оқу пәндері бойынша сынақ қоюға қойылатын талаптарды әзірлеу бойынша әдістемелік құралдың мазмұны келесілерді қамтиды:

1. 1-11-сыныптарда «Музыка», «Көркем еңбек», «Дене шынықтыру», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» пәндері бойынша бағалау ерекшеліктері.
2. «Музыка» пәні бойынша сынақ қоюға қойылатын талаптар.
3. «Көркем еңбек» оқу пәні бойынша сынақ қою талаптары.
4. «Дене шынықтыру» пәні бойынша сынақ қою талаптары.
5. «Өзін-өзі тану» пәні бойынша сынақ қою талаптары.
6. «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша сынақ қоюға қойылатын талаптар.
7. «Графика және жобалау» оқу пәні бойынша сынақ қоюға қойылатын талаптар.

Әдістемелік құралды дайындаудың негізгі мақсаты Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандығы № 604 бұйрығымен бекітілген Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында (Бұдан әрі – стандарт) көрсетілген білім мазмұнын игеруге қойылатын талаптардың орындалуын қамтамасыз ету болып табылады.

Әдістемелік ұсынымдар бастауыш, негізгі, орта білім беру деңгейінің 1-11-сынып оқушылары үшін «Дене шынықтыру», «Музыка», «Көркем еңбек», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» пәндері бойынша сынақты жоспарлау, ұйымдастыру және өткізу кезінде мұғалімге көмек ретінде жазылған. Әдістемелік ұсынымдар білім берудің жаңартылған мазмұнының оқу жоспарлары мен оқу бағдарламалары негізінде дайындалған.

Сынаққа арналған тапсырмалар мұғалімге 1 және 2 жартыжылдыққа жоспарланған білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізу деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Жартыжылдықта сынақ өткізу үшін әдістемелік ұсынымдарда оқушылардың дайындық деңгейін бағалауға көмектесетін тапсырмалар ұсынылады. Тапсырмалар үлгілік сипатта болады.

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал мұғалімге «Дене шынықтыру», «Музыка», «Көркем еңбек», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» оқу пәндері бойынша оқушылардың оқу жетістіктерінің деңгейін объективті бағалаудына мүмкіндік береді.

1 «Музыка», «Көркем еңбек», «Дене шынықтыру», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» оқу пәндері бойынша 1-11 сыныптарда сабак жүргізудің ерекшеліктері

Қазақстан Республикасының білім және ғылым минстрінің 09.02.2018 ж. №47 бұйрығының редакциясындағы 15-ші пунктіне сәйкес, «Өзін-өзі тану», «Көркем еңбек», «Музыка», «Дене шынықтыру», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» пәндері бойынша суммативтік баға қойылмайды.

Тоқсан сонында («Дене шынықтыру», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау»), жартыжылдықта («Өзін-өзі тану», «Көркем еңбек», «Музыка») және оқу жылының сонында аталған пәндер бойынша «сынақ» («сынақ тапсырған жоқ») деген белгі қойылады.

«Музыка» оқу пәні бойынша бағалау ерекшеліктері

Эстетикалық пәндер арасында мектепте «Музыка» пәні маңызды орын алады. Жалпы білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі; ол білім алушыларды эмоционалды, шығармашылық дамытуға, олардың көркем әсерлерін байытуға бағытталған. Бұл білім алушының тұлғасын қалыптастырудың тиімді жолы.

Табысты оқытудың басты шарттарының бірі – білім алушылардың қызығушылығы, олардың музыка сабағында, сабактан тыс уақытта музыкалық сабактарда, күнделікті өмірде үйренген нәрселерге деген жанды, эмоционалдық қарым-қатынасы.

Оқушыларға музыкалық өнерге деген қызығушылықты жүйелі түрде дамытып, олардың музыкалық есту қабілетін, музыканы қабылдау дағдыларын дамытуға болады.

Мектепте музыкалық тәрбиенің міндегі баланың адамгершілік-эстетикалық сезімдерін, шығармашылық және музыкалық қабілеттерін дамытудың тұтас кешенімен байланысты.

Музыкалық өнер сезімдік, жанасу және түсіну сияқты қасиеттерді дамытады, бірақ тек эмоциялар сферасымен ғана шектелмейді: әр түрлі өнер түрлері, соның ішінде музыка, балалардың ой-өрісін дамытады, әр адамның бірегейлігін көруге, сондай-ақ "адамзат" ұғымына барлық адамдарды біріктіретін жалпы ерекшеліктерді зерттеуге көмектесетін талдау дағдысын дамытады және шығармашылық қабілеттер мен креативті ойлауды дамытудағы өнердің рөлі олардың кейінгі дербес өмірінің кез келген саласында қолданылатын.

Оқушының жеке тәжірибесі негізінде музыка өнерінің табиғатын танып білу мен үздік шығармаларды қабылдауы арасында өзара байланыс орнату осы бағдарлама құрылымының маңызды принциптерінің бірі болып саналады. Музыка сабағында білім алушыларды бағалаудың маңызды сәті білім алушының өзін осы процеске белсенді тарту болып табылады. Білім алушылар өз жұмысын бағалай алатын, білім алушылардың қол жеткізген деңгейін қандай да бір оқу курсына қойылған талаптардың белгілі бір минимумымен салыстыра

алатын болса, тек қана олар өзін-өзі тану мен өзін-өзі жетілдіруге өз жолын дербес құра алады.

Пәнді оқытудың мақсаты – қазақтың дәстүрлі музыкасы, әлем халықтары шығармашылығы, әлемдік классика және заманауи музыканың үздік үлгілері негізінде оқушылардың музикалық мәдениеттілігін қалыптастыру, шығармашылық қабілетін дамыту.

Пәнді оқытудың міндеттері:

1) өзге өнер түрлері мен оқу пәніне музыка өнерін кіркіре отырып әлем тұтастығының бейнесі жөнінде түсінігін қалыптастыру;

2) музыка өнерінің жалпы адамзаттық қажеттілікті құбылыс ретінде, оның адам өміріндегі ролі мен маңыздылығы туралы түсінігін қалыптастыру;

3) сыни тұрғыда ойлауы мен музыкаға жағымды қарым-қатынасын, музикалық іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру;

4) музикалық шығармалар мен тапсырмаларды талдау, зерттеу және орындаушылық пен импровизациялау, презентациялау оқу пәндік-тақырыптық білім, білік, дағды аясында дамыту;

5) музикалық қабілеттілігін, белсенді шығармашылығын, орындаушылығы мен зерттеушілік дағдысын дамыту;

6) музыка өнері негізінде коммуникация формалары жөнінде білімін қалыптастыру;

7) музикалық-шығармашылық жұмыстарға идеялар қосу негізінде өзін-өзі бағалау, өзін-өзі тану және өзін-өзі дамытуын қалыптастыру (шығармалар жазу, импровизация және өндеу);

8) ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын қолдану барысында музикалық-орындаушылық және техникалық білімі мен біліктілігін қалыптастыру, дамыту.

«Музыка» пәнінің оқу бағдарламасының мазмұны бөлімдер бойынша ұйымдастырылған. Бөлімдер пән бойынша оқыту мақсаттары және оған қол жеткізу реттілігін сыйнаптар бойынша мазмұндайтын бөлімшелерге бөлінген.

Әрбір бөлімшелерде көрсетілген оқу мақсаттары, мұғалімге үш түрлі іс-әрекеттер арқылы (оқушылардың музикалық сауаттылықты зерделеу, музикалық-орындаушылық және музикалық-шығармашылық іс-әрекеті) жұмысты жүйелі жоспарлауға, олардың жетістіктерін бағалауға және оқытудың келесі кезеңдері туралы ақпарат беруге мүмкіндік береді.

Оқу пәнінің мазмұны 3 бөлімнен тұрады:

- 1) музыка тыңдау, орындау және талдау,
- 2) музикалық-шығармашылық жұмыстар жасау,
- 3) музикалық-шығармашылық жұмысты таныстыру және бағалау.

«Музыка тыңдау, орындау әне талдау» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

- 1) Музыка тыңдау және талдау;
- 2) Музикалық-орындаушылық іс-әрекет;
- 3) Музикалық сауаттылық.

«Музикалық-шығармашылық жұмыстар жасау» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

- 1) Идеялар және материалдарды жинақтау;

2) Музыка шығару және импровизация.

«Музыкалық-шығармашылық жұмысты таныстыру және бағалау» бөлімі келесі бөлімшені қамтиды:

1) Музыкалық-шығармашылық жұмысты таныстыру және бағалау.

«Музыка» пәнінің базалық мазмұны. 5-сынып.

1) Қазақ халқының музыкалық мұрасы: Қазақ халық әнінің әуендейлігі. Айтыс өнері. Күй құдіреті. Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

2) Қазақтың дәстүрлі тұрмыс-салт әндері және заманауи музыка: Қазақ халқының тұрмыс-салт әндері. Жаңғырған салт-дәстүр әндері. Халық музыкасының интерпретациясы. Халық музыкасын өндеу (интерпретация). Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

3) Әлем халықтарының музыкалық дәстүрі: Түркі халықтарының музыкалық дәстүрі. Шығыс халықтарының музыкалық дәстүрі. Еуропа халықтарының музыкалық дәстүрі. Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

4) Музыка тілі – достық тілі: Қазақстан халықтарының музыкасы. Бір шаңырақ астында. Менің – Отаным! Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

«Музыка» пәнінің базалық мазмұны. 6-сынып.

1) Классикалық музыканың үздік туындылары: Орган музыкасы. Симфониялық музыка. Опера өнері. Балет өнері. Қазақстанның кәсіби музыкасы. Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

2) Заманауи музыка мәдениеті: Эстрадалық музыка. Заманауи музыкалық жанрлар. Джаз музыкасы. Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

3) Музыка және өнер түрлері: Музыка және поэзия. Музыка және бейнелеу өнері. Музыка және театр. Музыка және кино. Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

4) Музыка – өмір тынысы: Интеллектуалды музыка. Жан жадыратар әуен. Музыка және технология. Дыбыстау және музыкамен көркемдеу. Жобаны жоспарлау және құрастыру. Жобаның нәтижесін таныстыру.

«Көркем еңбек» оқу пәні бойынша бағалау ерекшеліктері

«Көркем еңбек» оқу пәнінің 5-9-сыныптарға арналған оқу бағдарламасының мазмұны оқыту мақсаттары жүйесінің шығармашылық әрекет үдерісі барысында тәжірибелік және негізгі білім қалыптастыруға бағытталған үш болім бойынша ұйымдастырылған.

«Шығармашылық идеяларды дамыту және зерттеу» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

1) қоршаған орта туралы білім мен түсінік;

2) тарих, мәдениет және дәстүр туралы білім мен түсінік;

3) ақпарат көздерімен жұмыс істеу;

- 4) шығармашылық іс-әрекет үдерісін жоспарлау;
- 5) дизайн дайындау бойынша тапсырмалармен жұмыс жасау;
- 6) материалдар, олардың қасиеттері мен жұмыс істеу техникалары.

«Шығармашылық жұмыстарды жасау және дайындау» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

- 1) шығармашылық идеялардың көркем көрінісі;
- 2) құралдар мен жабдықтар;
- 3) жасау технологиясы;
- 4) тамақтану мәдениеті;
- 5) үй мәдениеті;
- 6) техника қауіпсіздігі және еңбек гигиенасы ережелерін сақтау.

«Таныстырылым, талдау және шығармашылық жұмыстарды бағалау» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

- 1) шығармашылық жұмыстардың таныстырылымы;
- 2) идеяларды талдау және бағалау;
- 3) әдіс-тәсілдерді талдау және бағалау;
- 4) жұмысты жетілдіру және бейімдеу.

5-9 сынып оқушылары өтетін әр тақырыптың оқыту мақсаттары «Көркем еңбек» оқу пәні бойынша Үлгілік оқу бағдарламасын іске асырудың ұзақ мерзімді жоспарында нақты көрсетілген. Оқу бағдарламасына сәйкес оқушылардың білім алудағы оқу жетістіктерін бағалау ұзақ мерзімді жоспардағы оқу мақсаттарына жету критерийлері арқылы есептелінеді.

«Дене шынықтыру» оқу пәні бойынша бағалау ерекшеліктері

Дене шынықтыру пәні бойынша 1-11 сынып оқушыларының сабак үлгерімдерін бағалауға арналған талап келесі нормативтік-құқықтық құжаттар негізінде құрылған:

1. Дене шынықтыру сабағында әрбір білім алушыны дәрбес әрі шынайы бағалау мақсатында даярланған №125 «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізу дің үлгілік қагидаларын бекіту туралы» (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2008 жылғы 21 сәуірде Нормативтік құқықтық кесімдерді мемлекеттік тіркеудің тізіліміне №5191 болып енгізілді) 15-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Білім және ғылым министрінің 09.02.2018 №47 бұйрығы;

2. «ҚР дене тәрбиесі мен спорты туралы» Заңы, 03.07.2014 ж. №228-V ҚРЗ. 2014ж.;

3. ҚР Президентінің «Қазақстан Республикасының дене тәрбиесі мен спортын дамытудың мемлекеттік бағдарламасы туралы» 28.12.2006 ж. №230 Жарлығы;

4. ҚР Үкіметінің 2012 жылдың 23 тамызы күнгі №1080 Қаулысымен бекітілген орта білім берудің Жалпыға міндettі мемлекеттік стандарты (бастауыш, негізгі орта және жалпы білім берудің);

5. ҚР білім және ғылым министрінің 08.11.2012 ж. №500 қаулысымен бектілген Қазақстан Республикасының бастауыш, негізгі орта, жалпы білім беру Типтік оқу жоспарлар;

6. ҚР білім және ғылым министрінің 03.04.2013 ж. №115 қаулысымен бектілген жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беру пәндері, таңдау курсары және фәкеультативтер бойынша Типтік оқу бағдарламалары;

7. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 10.04.2013 ж. №8424 тіркелген Бағдарламалар;

8. ҚР БФМ 08.11.2012 ж. «ҚР бастауыш, негізгі орта, жалпы білім беруге арналған типтік оқу жоспарларын бекіту туралы» №500 бүйрығына 25.07.2013 ж. өзгерістер енгізу туралы №296 бүйрығы;

9. «ҚР БФМ 03.04.2013 ж. №115 бүйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 25.10.2017 ж. №545 бүйрығы. Жаңартылған мазмұн бойынша білім алатын 5-9 сынып оқушыларына «Дене шынықтыру» пәнінен Типтік оқу бағдарламасы;

10. Жаңартылған мазмұн бойынша білім алатын 10-11 сынып оқушыларына «Дене шынықтыру» пәнінен Типтік оқу бағдарламасы (қоғамдық-гуманитарлық бағыт, жаратылыстанию-математикалық бағыт). Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 27.07.2017 ж. №352 бүйрығына 206 Қосымша.

Білім беру мекемелерінің спорт залдарында шұғылданатын балалардың көп болуына байланысты, арнайы медициналық топқа жатқызылатын білім алушылар негізгі топпен бірге, бірақ дербес (ерекше) бағдарлама бойынша шұғылданады.

1. Дене шынықтыру сабағына барлық оқушылар қатысады. Олардың ауарайы, сабак түрі, қауіпсіздік техникасы мен еңбекті қорғау талаптарына сәйкес келетін спорт киімдері болуы керек. Оқу жылының басында қорытынды-дәрігерлік комиссиядан анықтама қағаз алған білім алушылар дене жүктемелерінен босатылады.

2. Дене жүктемелерінен босатылған білім алушылар спортзалда немесе спорт алаңында, дене шынықтыру мұғалімінің қарауында болуы керек.

3. Дене жүктемелерінен уақытша босатылған білім алушылар «дене шынықтыру» сабағынан босатылмайды. Олар теориялық сұрақтарды қарастырып, төрелік етуге, оқушылардың техникалық қимыл-қозғалыстарын бағалауға көмектеседі және тиісті бағаларын алады.

4. Дене шынықтыру сабағын босатқан білім алушы, өзінің сабакты босату себебін дәлелдейтін медициналық анықтама қағазды немесе басқа да ресми анықтаманы сынып жетекшісіне тапсыруы керек.

5. Дене шынықтыру мұғалімі оқушылардың білім, біліктілік деңгейлерін анықтайды:

- материалды теориялық игеру деңгейі;
- интеллектуалды ойындар (дойбы, шахмат, тоғызқұмалак);
- үстел теннисі, бадминтон;
- төрелік етуге немесе сабакты ұйымдастыруға көмектесу дәрежесі.

Емдік дene тәрбиесімен шүғылданатын, сабактан тыс уақытта арнайы емдік дene тәрбиесі (ЕДТ) бөлмелеріне баратын білім алушылар ЕДТ курстары аяқталған соң, баға алу үшін дene шынықтыру мұғаліміне анықтама қағаздарын көрсетулері керек.

6. Дене шынықтыру сабағына арналған спорттық киім үлгісі мынадай:

- залға арналған

- 1-4 сыныптар: бір түсті спорттық жейде немесе мәйкі, спорттық шорт немесе шалбар, шұлық, кеда (кроссовка);

- 5-11 сыныптар: спорттық жейде немесе мәйкі, спорт түріне немесе оқу бағдарламасына сәйкес келетін спорттық шорт немесе шалбар, шұлық, кеда (кроссовка);

- далаға арналған (күз және көктем маусымдарында): спорттық күрте, мәйкі, шұлық, кеда (кроссовка), ауарайына орай бас киім, қолғап.

«Өзін-өзі тану» оқу пәні бойынша бағалау ерекшеліктері

Адамның ішкі әлеуетін барынша ашуға бағытталған адамгершілік-рухани білім беру – ұлттық білім беру жүйесін дамытудың басым бағыты болып табылады.

Өзін-өзі тану оқу пәні ретінде тұлғаның адамгершілік негіздерін қамтитастыру, оны рухани жетілдіру, өзінің деңгейін көтеру үшін жағдай жасайтын басты рөл атқарады.

Адам өзін-өзі танудың тұтас процесі ретінде болмыстың физикалық, психикалық және рухани аспектілерінің контекстінде қаралатын объектісі болып табылады. Адамның осы ракурстарының органикалық бірлігі оның өздігінен белсендіру, өзінің деңгейін көтеру және өзін-өзі жетілдіруді қамтитын үйлесімді дамуын қамтамасыз етеді. Бұл өзін-өзі танудың пәндік саласын анықтайды және оқу пәнінің танымдық, дамытушылық және тәрбиелік функцияларын нақтылайды.

Өзін-өзі танудың пәндік саласы бойынша әрбір оқушы өзінің рухани-адамгершілік табиғатын және тұлға ретінде жетілуіне жағдай жасау арқылы шығармашылық әлеуетін ашуға, өмірдегі өзінің қажеттілігін түсінуге бағытталған мақсатты білім беру процесін ұйымдастыруды көздейді.

«Өзін-өзі тану» пәнінің құралдары да оқушылардың қоғамға қызмет етуге бағытталған шығармашылық белсенділігін көрсетуге мүмкіндік беретін өмірге қажетті кең спектрлі білік пен дағдылар алуына қолдау және көмек көрсетуге бағытталған.

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша оқу процесінің негізгі мақсатына:

1) әрбір адамның бойынан табылатын жалпыадамзаттық құндылықтарын анықтау;

2) қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шешуде жеке тұлға құндылықтарының жүйесін, білімді шығармашылықпен қолданудың практикалық дағдыларын қамтитастыру;

3) оқушылардың адамгершілік мінез-құлқының негіздерін, адамның өзіне, қоршаган әлемге, жалпы адамзатқа деген көзқарасын негіздейтін

әлеуметтік маңызы бар бағдарларды қалыптастыру жатады.

«Өзін-өзі тануда» адамгершілік-рухани білім беру:

1) әрбір оқушы өзінің рухани-адамгершілік табиғаты мен мақсатын ұғынуына;

2) өсіп келе жатқан адамның дұрыс қалыптасуына ықпал ету сияқты жалпы мақсаттарға қол жеткізу арқылы жүзеге асырылады.

Мақсаттары келесі міндеттерді шешуді қамтамасыз етеді:

1) өзіне, адамдарға және айналасындағы шындыққа деген құндылық қарым-қатынасты ашу; жанындағыларға риясыз махаббат пен мейірімділік көрсету, оларға қамқорлық жасай білу қабілеті;

2) өзін-өзі тануға, өмірлік және өзінің мақсатын түсіну үшін уәждемесін дамыту;

3) өзін-өзі бағалау, өзіне деген сенімділігін, ойлары, сөздері мен іс-әрекеттеріне жауапкершілігін дамыту;

4) адамның ішкі және сыртқы дүниесінің өзара байланысын, оның табиғатпен бірлігін, дене, психикалық және рухани денсаулықтың өзара тәуелділігін түсіну қабілетін дамыту; салауатты өмір салтын жүргізуін негізі ретінде өзінің дене және психикалық жай-күйін реттеу;

5) әлеуметтік ұстанымдар мен рөлдердің алуан түрлілігі тұрғысынан өз іс-әрекеттері мен жүріс-тұрысын өзі реттеу мүмкіндіктерін дұрыс түсіну және ұғыну қабілеттілігін дамыту;

6) білім, білік пен дағдыларын әділ өмір сұру үшін қолдана білу қабілетін ашу, әртүрлі өмірлік жағдайларды шешу кезінде өзінің ішкі дауысын тындау, жалпы адамзаттық құндылықтарға қайши келмейтін шешімдер қабылдау;

7) адамгершілік нормаларға сәйкес белгіленген міндеттерді конструктивті шешу үшін өзіне және басқаларға зорлық көрсетпейтіндей, ұжымда ынтымақтасу және топта, командада жұмыс істей білу дағдыларын қалыптастыру.

Бастауыш мектепке арналған өзін-өзі тану бағдарламасы білімнің құндылықты мәнін күшайте отырып, адамның сұю, өзіне сену, жақсылық жасау, сезімтал болу, өзіне және басқаларға қамқорлық жасау, позитивті ойлау, адамгершілік жолын тандау, дәстүрлерді бағалау және көбейту, қалыптастыру, жауапкершілікті өз мойнына алу, ынтымақтасық, өзін-өзі жетілдіру қабілеттерін ашуға бағытталған.

5-9 сыныптарда «Өзін-өзі тану» пәнінің базалық мазмұны өмірлік мақсаттарды зерделеуге және түсінуге, адамның өз міндеті ретінде өзгелерге қызмет ету маңыздылығына бағытталған. Қоршаған ортаның сұлулығын, барлық халықтардың мәдени мұрасының құндылығын, ақиқат, жақсылық, махаббат, әділдік идеалдарын табуды көздейді.

10-11-сыныптарға менгеру үшін ұсынылатын оқу бағдарламасының ерекшелігіне оқушылардың мектепті бітіріп, үлкен өмірге қадам басқанда қажетті білімі болып табылатын жоғары адамгершілік қасиеттерін дамыту және одан әрі бекіту мақсатында алдын менгерген тақырыптарды қорытуға, аса маңызды жалпы адамзаттық құндылықтар туралы білімдерін тереңдету бағдары жатады.

Бұл сайып келгенде қайырымды және мейірімді адамды, өз отбасын сүйетін және оларға қамқор болатын мүше, сенімді дос, серікtes, жауапты азамат және өз елінің патриоты, салауатты және үнемі өзін-өзі жетілдіруге ұмтылатын тұлғаны тәрбиелеуді көздейді. Бөлімдер арасында нақты мазмұндық шекара жоқ, олар тұжырымдама, тақырып бойынша өзара байланысты және бұл адамзаттың мәңгілік құндылықтарының, көпғасырлық адамгершілік-рухани тәжірибесінің әртүрлі қырларын қарастыруға көмектеседі.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша бағалау ерекшеліктері

Кәсіпкерлік ойлау заманауи адамға қажетті дағды болып табылады. Оған креативті ойлау, тәуекелге бара білу, тез шешім қабылдай білу, стандартты емес ойлау, жаңа іс-әрекет салаларын іздеу, жауапкершілікті өзіне ала білу, идея қалыптастыру, маркетинг, өзін-өзі жылжыту, операциялық және қаржылық іс-әрекет, интернет-технологиялар және т.б салаларында білім және дағдыларды игеру сияқты ерекшеліктер кіреді.

Пәнді оқыту процесінде оқушылар барлық аталып өткен дағдыларды дамыту мүмкіндігіне ие болады.

Кәсіпкерлік – ұлттық әл-ауқаттың басты факторы, экономиканың дамуының негізгі факторы. Пәнді оқыту барысында оқушылар өз бизнесін ашу үшін қажетті базалық білім алады: идеяны қалыптастырудан бастап бизнесі ашу, жылжыту, бизнес аясын кеңейту, операциялық және қаржылық іс-әркетті жоспарлауға дейін. Сонымен қатар оқушылар бизнесті мемлекеттік реттеудің ерекшеліктерімен танысады, бизнестің әртүрлі ұйымдық-құқықтық формаларын тандауды және ашуды үйренеді, мемлекет және қоғам алдындағы кәсіпкерлердің салықтық, әлеуметтік, азаматтық, этикалық және т.б жауапкершілігі жөнінде түсінік қалыптастырады.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәні бойынша оқу процесінің негізгі бағыттары:

- 1) оқушыларда болашақтағы өзін жұмыспен қамтамасыз етудің онтайлы нұсқасы ретіндегі бизнес туралы түсінікті қалыптастыру;
- 2) оқушыларда мемлекет және қоғам алдындағы жауапкершіліктің әртүрлі типтерін дамыту;
- 3) болашақта еңбек етудің кез келген саласында табысты іс-әрекет жасау үшін қажетті дағдыларды дамыту;
- 4) оқушыларды бизнес-процестерді құру, енгізу және бақылаудың әрекеттегі құралдарымен оқыту;
- 5) оқушыларда кәсіпкерліктің теориялық негіздерін қалыптастыру;
- 6) оқушыларда жеке қаржылық сауаттылықтың практикалық дағдыларын қалыптастыру;
- 7) оқушыларда кәсіпкерлік ойлауды және өз әлеуетін жүзеге асыру мүмкіндіктерін көре білу білігін қалыптастыру;
- 8) бизнес-идеяларды ойлап табу дағдыларын қалыптастыру және оларды кәсіпкерлік әрекет деңгейіне дейін дамыту;

9) бизнес-модельдеу дағдыларын дамыту және бизнестің өміршөндігін арттыру мақсатында бәсекелестіктің құбылмалы жағдайларына бейімделе білу;

10) зерттеу дағдыларын қалыптастыру және заманауи ақпараттық технологияларды қолдану.

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәнінің 10-сыныптағы базалық білім мазмұны келесі тарауларды қамтиды:

1) «Кәсіпкерлікке кіріспе».

2) «Заманауи жағдайлардағы кәсіпкерлік».

3) «Әрекеттегі маркетинг».

4) «Ойлау дизайны».

«Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәнінің 11-сыныптағы базалық білім мазмұны:

1) «Стартап акселератор (1)».

2) «Стартап акселератор (2)».

3) «Кәсіпкердің өзін-өзі алға жылжытуы».

4) «Даму стратегиясы».

Пәнді менгеру үшін ұсынылатын оқу пәнінің ерекшеліктері:

1) Қазақстанның кәсіпкерлігі практикасы мен ерекшеліктерінің, даму тарихы мен қалыптасуының негіздеріне сүйене отырып, оқу пәнін құру;

2) оқытудың интерактивті және топтық ойын әдістемесі мен технологиясына, оқу процесіне оқушыларды белсененді араластыру жолдарына сүйене отырып, оқу процесін құру;

3) Қазақстандық және әлемдік нарық жағдайларындағы кадрлық үрдістер мен жаппай кәсіпкерліктің (өмір сүру стилі ретіндегі кәсіпкерлік) даму үрдістері тұрғысынан талап етілетін XXI ғасыр дағдыларын қалыптастыру;

4) оқушының өмірлік саналы ұстанымдарын және өз әрекеті бойынша жасаған таңдауына жауапкершілікпен қарау қасиетін қалыптастыру үшін коучингтік тәсілдемелерді қолдану;

5) практикалық дағдылар мен біліктіліктерді қалыптастыруға бағытталған тренингтік форматты қолдану, сонымен бірге процесті ойындар (ағылш. gamification) пайдалану арқылы алғашқы тәжірибелі қалыптастыру.

6) синергетикалық әсер алу мақсатымен пәнді өніраалық деңгейде менгертудегі өзара әрекеттестік аясында ақпарат алмасу үшін «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» курсы бойынша мектеп оқушыларының арнайы ресурсында ғаламтор-қауымдастық құру. Осы on-line порталы арқылы электрондық кітапхана базасы мен жұмыс материалдарының базасын, вебинар және қонақ алаңдарын, олимпиада, байқау және т.б. іс-шаралар алаңдарын құру, стартаптар мен инвесторлар арасындағы қарым-қатынас алаңдарын қалыптастыру;

7) пәнді практикалық және әдіснамалық тұрғыдан барынша тиімді толықтыру мен қамтамасыз етуге септігін тигізетін инфрақұрылым жасау:

- Қазақстан Республикасының кәсіпкерлік білім беру ассоциациясына мүше Қазақстанның кәсіпкерлік ЖОО-ы;

- «Атамекен» Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы;

- «Джуниор Эчимент Қазақстан» қоғамдық қоры;

8) білім беру процесін кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруши дағдыларды дамытуға бағытталған процесті автоматты симуляциялайтын арнайы онлайн және оффлайн ойындар арқылы қолдау;

9) клиентке бағытталуды дамыту үшін ойлау-дизайны қағидаларын қолдану.

«Графика және жобалау» оқу пәні бойынша бағалау ерекшеліктері

Оқу бағдарламасын дайындау кезінде өтпелі тақырыптарда (бөлімдер бойынша) графикалық әрекеттің негізгі тәсілдері ерекшеленген, олар оқыту процесін ұйымдастыру логикасын айқындайды. Олар:

- кескіндердің көшірмесі (сурет масштабын өзгертумен);
- кескіндерді қалпына келтіру (жартылай суреттер бойынша объект бейнесін қайта жаңғыру);
- кескіндерді түрлендіру (проекциялау әдістерін өзгертумен);
- кескіндер түрін және құрамын түрлендіру (суретті айырбастау);
- кескіндер бойынша заттарды түрлендіру (пішінін және кеңістіктік жағдайын өзгерту);
- графикалық модельдеу (графикалық конструкциялау, жобалау).

Әрекеттің негізгі (өтпелі) тәсілдерін дайындауға және ерекшелеуге мұндай тәсілдің мәні 1-кестеде берілген.

Графикалық әрекеттің белгіленген негізгі (өзекті) тәсілдері оқыту процесінде оларды жиі қолдануға және оқу бағдарламасының шырышықты принципін жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

«Графика және жобалау» оқу пәнінің базалық мазмұны білім берудің жаңа стандартында білім алушының оқу іс-әрекетін көздейтін оқытуудың болжамды нәтижелерінің жүйесі түрінде берілген:

1) көрнекі ақпаратты бекітудің негізгі құралдарын, әдістерін және тәсілдерін; графикалық бейнелердің негізгі түрлерін; графика құралдары мен жобалаудың негізгі әдістерін; геометриялық денелердің сырт пішінінің құрылу заңдылықтарын; машина жасау, құрылыш сызбалары туралы жалпы түсініктерді, топографикалық сызбалар элементтерін; бұйымды жасау және жобалау кезеңдерін; көрнекі ақпаратты қолмен және компьютерлік графика құралдары арқылы бейнелеу әдістері мен құралдарын *біледі*;

2) заттық әлем, құбылыстар мен процестер туралы ақпаратты визуализациялау және ұсыну кезінде графикалық бейнелер рөлінің маңыздылығын; графикалық модельдеу әдістері заңдылығын; зат формасын көрсетудегі графикалық бейнелердің түрлері арасындағы айырмашылықты, олардың кеңістік және метрикалық сипаттамаларын; практикалық қызметтегі қолмен жасалған және компьютерлік графика мүмкіндіктері мен ерекшеліктерін; макет жасау және модельдеу ерекшеліктерін *түсінеді*;

3) графикалық жұмыстарға арналған құралдар мен материалдарды; проекциялау әдістерін; заттың геометриялық (конструктивтік) формасын құрастыру тәсілдерін; геометриялық денелер бетінің жаймасының сызбасын құрастыру әдістерін; бейненің көрінісі мен құрамын өзгерту тәсілдерін;

жобалық және конструктивтік шешімдер қабылдау үшін анықтамалық құжаттаманы; графикалық модельдеу, макеттеу және жобалау бойынша әртүрлі міндеттерді шешу барысында қол және компьютерлік графика құралдарын қолданады;

4) бейнелердің қасиеттерін және визуалды ақпаратты ұсынудың әртүрлі тәсілдерін; заттардың бейнесін жасағанда олардың геометриялық формалары мен конструкцияларын; заттың формасын анықтау үшін бейненің түрлі көріністерін пайдалану мүмкіндігін; бейненің графикалық құрамын және заттың формасын айқындау үшін кешенді сызбаны *талдайды*;

5) заттың формасын қайта құру үшін контурлы бейнені; түрі және құрамы бойынша жүйелеу үшін бастапқы бейнедегі графикалық ақпаратты; қажетті графикалық ақпаратты толық және жеткілікті көрсету үшін түрлі бейне көріністерін; шығармашылық ойды іске асыру үшін графиканың әртүрлі құралдарын *жинақтайды*;

6) визуалды ақпаратты бекітудің әдістерін; әртүрлі обьектілердің графикалық бейнелерін; бейнені қайта құрудың түрлі тәсілдерін; жобалау қызметі процесінде қолданылатын графика құралдары мен жобалау әдістерін; заттардың геометриялық және конструктивтік сипаттамасын; шығармашылық қызмет процесі мен нәтижесін *бағалайды*.

Оқу бағдарламасының мазмұны оқу пәнінің мазмұнын қамтитын бөлімдерден құрылымдалған. Оқу мақсаттары оқытудың болжамды нәтижелеріне негізделеді.

2 «МУЗЫКА» ОҚУ ПӘНІ БОЙЫНША СЫНАҚҚА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

«Музыка» пәнін менгерудегі сынақ нәтижелерін («есептелінді» немесе «есептелінбеді») қою белгілі бір критерийлер арқылы жүзеге асырылады.

Критерийлер арқылы бағалау – оқушылардың оқудағы жетістіктерін нақты анықталған бағалау критерийлерімен салыстыруға негізделген (оқушылар, мектеп әкімшілігі, педагогикалық қызметкерлер, ата-аналар және басқа заңды өкілдер) мен оқушылардың оқу-танымдық қабілеттерін қалыптастыруға көмектесетін және білім беру мазмұны мен мақсаттарына сәйкес келетін бағалау үдерісі.

Сынақ нәтижелеріне дейін күнделікті сабакта қалыптастыруыш бағалау қолданылады. *Қалыптастыруыш бағалау – бұл оқушылардың жаңа материалды менгеру кезінде тапсырманы орындау, оқу мақсаттары мен қүтілетін нәтижелерді қаншалықты дұрыс жеткендігін түсінуге мүмкіндік беретін, күнделікті сабакта және/немесе үйде жұмыс жасау дағдылары мен білімдерінің менгеру деңгейін анықтайтын, оқу барысында мұғалім мен оқушы арасындағы жедел өзара байланысты жүзеге асыратын бағалау.*

Музыка сабағында оқушылар музыкалық шығармаларды хормен орындаиды, музыканы тыңдайды, музыкалық терминологияларды өтеді, мұғалімнің сұрақтарына ауызша жауап береді, рефераттар жазады, жобалық жұмыстар жазады, дәптерде жұмыс істейді.

"Музыка" пәнінің мұғалімдеріне білім беру процесінде қолдануға болатын пән бойынша ағымдағы және қорытынды бақылаудың кейір критерийлерін ұсынамыз.

№	Параметрлері	Критерийлері		
1.	Музыкалық мәнерлілік құралдарын, музыкалық жанрларды, музыкалық сөйлеу құрылымының элементтерін, музыкалық формаларды тану	Музыкалық бейнені уайымдау деңгейінде қабылдау. Музыкалық мәнерлілік құралдарын, музыкалық жанрларды, музыкалық сөйлеу құрылымының элементтерін, музыкалық формаларды тану.	Музыкалық бейнені уайымдау деңгейінде қабылдау. Музыкалық жанрларды, музыкалық мәнерлілік құралдарын, музыкалық сөйлеу құрылымының элементтерін, музыкалық формаларды тану дербес орындалған, бірақ 1-2 жетекші сұрақтармен	Музыка туралы пікір бір нәрсе. Музыкалық мәнерлілік құралдарын, музыкалық жанрларды, музыкалық сөйлеу құрылымының элементтерін, музыкалық формаларды тану мұғалімнің көмегімен орындалды
2.	Музыкалық шығарманы тану	Музыкалық викторинаға 90-100% дұрыс жауап. Музыкалық шығарманың атауын, авторын, шығарманың	Музыкалық викторинаға 60-80% дұрыс жауап. Музыкалық туындының, шығарманың музыкалық жанрының	Музыкалық викторинадан 50% артық емес жауап. Жауаптар үзілген, толық емес, автордың немесе музыкалық

		музыкалық жанрын дұрыс және толық анықтау	авторын анықтау кезіндегі қателер	шығарманың атауын, шығарманың музыкалық жанрын білмегенін көрсетеді
3.	Музыкалық эмоционалдық, белсенділік, диалогқа қатысу	Музыканы жақсы көреді, түсінеді. Музыкалық шығармаларды талқылауға белсенді қатысады	Музыка тыңдауға үнемі қызығушылық танытпайды	Музыканы тыңдағанда білім алушы шашыранқы, түсініксіз. Музыкаға қызығушылық танытпайды

МУЗЫКА ТУРАЛЫ БІЛІМДІ МЕҢГЕРУ ЖӘНЕ ЖҮЙЕЛЕУ

№	Параметрлері	Критерийлері		
1.	Терминологияны, музыкалық грамота элементтерін білу	Тапсырма сапаға әсер ететін қатесіз 90-100 % орындалды. Терминдер мен ұғымдарды қатты біледі, оларды тәжірибеде қолдана алады	Тапсырма 60-80% орындалды, елеусіз қателіктер жіберілген. Терминдер мен ұғымдардың анық емес тұжырымын береді, оларды ішінана тәжірибеде қолдана алады	Тапсырма 50 % кем орындалды, жұмыс сапасына әсер ететін қателіктер жіберілген. Терминдер мен ұғымдарды нашар біледі, оларды тәжірибеде қолдана алмайды
2.	Музыкалық әдебиетті білу	Білім алушы негізгі материалды қатты біледі, мәселе бойынша қосымша әдебиеттермен танысты. Қойылған сұрақтарға нақты, сенімді және дәйекті жауап береді	Білім алушы негізгі материалды біледі және 1-2 жетекші сұрақтармен жауап береді	Білім алушы негізгі материалды нашар біледі. Қойылған сұрақтарға тек мұғалімнің көмегімен жауап береді
3.	Ауызша жауап	Білім алушы оқыған материалды дұрыс баяндайды. Музыка шығармаларын талдайды. Музыка тарихы мен дамуының негізгі кезеңдерін біледі	Білім алушы бағдарламалық материалды толық менгерген, бірақ екінші дәрежелі сипаттағы дәлсіздікке жол береді	Қойылған сұрағы бар білім алушы әлсіз. Зерттелген материалды баяндауда дәлсіздіктерге жол береді

ВОКАЛДЫҚ РЕПЕРТУАРДЫ ОРЫНДАУ

№	Параметрлері	Критерийлері		
1.	Вокалдық нөмірді орындау	Вокалдық нөмірді көркемдік орындау	Вокалдық нөмірді интонациялық-ыргактың және дикциялық дәл орындау	Таза емес, жалған интонирлеу
2.	Хор әні	Әуенде желіні, ән мәтінін білу, таза	Әуенде желіні, ән мәтінін білу, негізінен	Әуен мен ән мәтінін орындауда жеке

		интонациялау және ырғақты дәл орындау. Мәнерлеп орындау	таза интонация, ырғақты дұрыс, ән айту мәнері жеткіліксіз	дәлсіздіктер, сенімсіз және толық емес, кейде жалған орындау, ырғақтың дәлсіздіктер, ән айту беймәлім
3.	Сыныптан тыс іс-шаралар мен концерттерге қатысу	Конкурста, фестивальде, концертте вокалдық нөмірді көркемдік орындау		

ШЫГАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСТЫ ОРЫНДАУ

№	Параметрлері	Критерийлері		
1.	Рефератты орындау	Әр түрлі дереккөздерді талдай білу, олардан қажетті ақпарат алу білігі көрсетілген. Жұмыс автордың жеке стилін көрсетеді. Жоспарға, рефератқа қойылатын талаптарға сәйкес ресімделген, сауатты	Жұмыс мазмұнды, материалды баяндау дәлелді, жалпы қорытындылар орындалды. Ақпаратты жүйелеу және жалпылау, оған сынни баға беру білігі көрсетілген. Әр түрлі ақпарат көздерін талдай білу, бірақ жеке дәлсіздіктер бар. Жоспарға сәйкес ресімделген, бірақ ресімдеу бойынша барлық талаптар сақталмаған	Тақырып үстіртін ашылған. Материалды баяндауды ресімдеу талаптары сақталмаған. Ұсынылған тезистердің әлсіз аргументациясы
2.	Жобалық жұмысты орындау	Жобаны орындаудың мақсаты, міндеттері дұрыс түсініледі. Жобаны орындау технологиясы сақталған. Ұсынылған қызмет өнімі жоғары сапамен ерекшеленеді, ұсынылған тақырыпқа сәйкес келеді. Шығармашылық, бастама көрсетілді	Жобаны орындаудың мақсаты, міндеттері дұрыс түсініледі. Жобаны орындау технологиясы сақталған, бірақ елеусіз қателер, ресімдеуде дәлсіздіктер жіберілген. Ұсынылған қызмет өнімі жоғары сапамен ерекшеленеді, мәлімделген тақырыпқа сәйкес келеді. Проявлено шығармашылығы	Жобаны орындаудың мақсаты, міндеттері дұрыс түсініледі. Жобаны орындау технологиясында, оны ресімдеуде бұзушылықтарға жол берілген. Жобаны орындауда дербестік байқалмады

3 «КӨРКЕМ ЕҢБЕК» ОҚУ ПӘНІ БОЙЫНША СЫНАҚҚА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

«Көркем еңбек» оқу пәніндегі мақсаты өнер және еңбек технологиясы саласында функционалды сауаттылықты қалыптастыру, шығармашылықпен қарайтын тұлға дамыту болып табылады.

Осы аталған мақсатқа жету үшін алға қойылған оқытудың келесі міндеттеріне назар аудару керек:

1) қоршаған ортада өнер, дизайн мен технология туралы түсінік пен білімді дамыту;

2) Қазақстан және әлем халықтарының көркем-мәдениет мұрасын оқып үйрену;

3) өнер мен дизайнның көркем тәсілдері арқылы шығармашылық идеяларды, технологиялық дағыларды дамыту;

4) зерттеу, жасау, талдау, нысандарды көркем түрлендіру үдерісінде оқушылардың шығармашылық және сыни түрғыда ойлау дағыларын дамыту;

5) оқу қызметінің барлық түрлерінде ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалану арқылы тәжірибе алу (зерттеу, идеялардың шығармашылықпен іске асыру, жұмыстардың таныстырылымы);

6) жұмыс нәтижесі үшін түрлі ақпарат көздері мен ресурстарының маңыздылығын түсіне отырып, зерттеу мен пайдалану;

7) эстетикалық, еңбекке баулу, экономикалық, экологиялық, патриоттық тәрбиелеу мен рухани-өнегелік құндылықтарын қалыптастыру;

8) уақыт, материалдың қасиеті мен басқа да факторлардың әсерін анықтап және оны ескере отырып қызметін өз бетінше жоспарлай алу;

9) оқу мақсаттарына жетуде бірігіп жұмыс істеуді ұйымдастыру (жеке, жұптық және топтық жұмыс) бойынша тәжірибе жинау.

Алға қойылған міндеттерге жету үшін бағалау сұрағына сауатты түрде қарау керек. Жартыжылдық ішінде білім алушылардың оқу жетістіктеріне балл түрінде есеп жүргізу қажет. Максималды балл саны бөлімдер бойынша оқытудың мақсаттарына сәйкес толық оқу жылына есептелген түрде ұсынылған, осы орайда бір жартыжылдық балл санын есептеуде ескеру қажет. *Мысалы: 9 сыныпта оқушы жыл бойында жинайтын максималды балл саны 25 баллды құрайды. Бұл есепке «Шығармашылық идеяларды дамыту және зерттеу» бөлімінен 9 балл, «Шығармашылық жұмыстарды жасау және дайындау» бөлімінен 12 балл, «Презентациялау, талдау және шығармашылық жұмыстарды бағалау» бөлімінен 4 балл кіреді. Демек 1-жартыжылдықтағы максималды балл саны 12-13-ті құрайды. Жиналған балл саны жалпы максималды балл санының 50–100% құрайтын болған жағдайда, білім алушы сынақтан өтіп, «есептелінді» деп бағаланады. Жалпы максималды балл санынан 50% төмен алған білім алушы қайта тапсыруға жіберіледі.*

Қайта тапсыру келесі түрдегі тапсырмаларды орындау жолымен іске асырылады:

- Берілген тақырып бойынша реферат, таныстырылым дайындау;
- Шығармашылық жұмысты қорғау;

- Менгерілмей қалған тақырыптар бойынша практикалық жұмыстар орындау.

Көркем еңбек пәнінің мұғалімі оқу бағдарламасына сәйкес әр бөлім бойынша бағалаудың өлшемшарттарын мұқият дайындалу үсінілады, жартыжылдықтың басында оқушыларды алдын ала бағалау өлшемшарттарымен таныстыру қажет.

Мұғалім бағалау өлшемшарттарына сәйкес оқушының оқу жетістіктерін есепке алудың жеке картасын құрастыруы керек. Сонымен қатар білім алушылар өзінің жетістіктерін белгілей және қадағалай отырып, осыған ұқсас картаны өздігінен жүргізе алады. Бағалауда осындай тәсілді қолдану оқушыларды тәртіптілікке шақырады, оларды оқу пәніне жауаптылықпен қарауға, тапсырмаларды толық орындауға, сабакта жұмысты жоспарлауға, қажетті материалдарды уақытында зерделеуге, оқу үдерісіне белсенді қатысуға ынталандырады.

4 «ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» ОҚУ ПӘНІ БОЙЫНША СЫНАҚҚА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

1. Дене шынықтыру пәнінен бір тоқсан ішінде 50% дейін босатқан білім алушыға, жоспарланған жұмыс бағдарламасының оқу материалына сәйкес келетін теориялық тапсырма беріледі.

2. «Дене шынықтыру» пәні бойынша білім деңгейін бағалаған кезде келесі көрсеткіштер ескеріледі: білімнің терендігі, толықтығы, дәйектілігі, оларды нақты бір жағдайда және дене жаттығуларымен шүғылданған кезде қолдана білу біліктілігі.

Білім деңгейін тексеру үшін *sırau* және *testtіleу* әдістері қолданылады. Критерийлерді бағалау шкаласына сәйкестендіруде келесі талаптардың орындалуы негізге алынады:

«5» бағасы - оқушы оқу материалының мәнін толығымен түсінеді; іс жүзінде қолдана отырып, дұрыс мазмұндай алады.

«4» бағасы - оқушының берген жауабында аздаған дәлсіздіктер мен қателіктер бар.

«3» бағасы - оқушының берген жауабында логикалық бірізділік жок, оқу материалын білу деңгейі тәмен, іс жүзінде қолдана білу дәйектілігі мен біліктілігі нашар.

«2» бағасы - бағдарлама материалдарын білмейді, мұғалім берген тапсырманы орындаудан бас тартады.

3. Дене шынықтыру мұғалімі білім алушының жарыста төрелік етуге және басқа да іс-әрекеттерін оң бағалауға (4 және 5 бағасымен) мүмкіндігі бар.

4. Дене шынықтыру мұғалімі сабактан босатылған 2-4 сынып оқушыларына жоспарланған жұмыс бағдарламасының оқу материалдары негізінде теориялық материал береді.

5. Дене шынықтыру пәнінен бір тоқсан ішінде (жартыжылдық немесе оқу жылы бойы) 50% дейін босатқан білім алушы дене шынықтыру бойынша жазбаша хабарлама (5-8, 10-сыныптар) және рефераттар (9, 11-сыныптар) даярлайды.

Дене шынықтыру бойынша даярланатын жазбаша жұмыстар мен рефераттарға қойылатын талаптар:

1. Бағдарлама материалдарының мазмұнын ескере отырып, жазба жұмыстары мен рефераттың тақырыптарын дене шынықтыру мұғалімі анықтайды.

2. Жазба жұмыстары мен рефераттар білім алушының дербес даярлайтын жұмысы болып табылады.

3. Жазбаша жұмыстың көлемі 2 беттен кем емес және 14 шрифтімен теріледі (абзацтық интервал – 1,5). Рефераттың көлемі 10 беттен көп емес, 14 шрифтімен теріледі (абзацтық интервал – 1,5).

Рефераттың құрылымы:

- кіріспе бөлімінде қоғам және жеке адам үшін таңдалған тақырыптың қаншалықты маңызды екендігі мазмұндалады;

- спорт түрінің немесе сауықтыру жүйесінің қысқаша сипаты, ерекшеліктері, түрлері және негізгі ережелері;

- даму тарихы және қазіргі уақыттағы деңгейі, жетістіктері және болашақта даму басымдықтары (мектеп, қала, Қазақстан, олимпиадалық қозғалыс және т.с.с.);

- таңдал алған спорт түрінің немесе сауықтыру жүйесінің спортшының дамытудағы маңызы:

а) дene сапаларын (жылдамдық, төзімділік және т.с.с.).

б) таңдал алған спорт түрінің техникасы немесе жүйесі.

в) психологиялық, әсемдік, адамгершілік (дербес) қасиеттерді дамыту.

г) шабуыл және қорғаныста ойнау кезінде өзара әрекет етудің тактикалық негіздері.

д) өз бетімен шұғылдану және жаттығу, спорт түрі бойынша жарысқа қатысу кезіндегі қauіpsіздік техникасына қойылатын талаптар.

- қорытынды түйін: таңдал алған спорт түрінің (жаттығулар жүйесінің) дene сапаларын және жалпы тұлғаны дамытудағы маңызы. Мектептің жетістіктері (команданың, жекедара жетістіктері, алдағы уақытқа жоспарлары).

Дене шынықтыру сабағын бақылау және бағалау туралы айтпастан бұрын, бағалау мен бағаның арасында қанадай айырмашылық бар екендігін анықтап алу керек. Бағалау – бұл бағаны сандық (цифрлық) үлгімен айқындау. «Бестік», «төрттік», «үштік» - бұл баға түрлері. Ал бағалау әртүрлі болуы мүмкін.

Сөзбен бағалау – бұл бағалаудың кең тараған түрі. Жаттығуды дұрыс орындағаны үшін, мұғалімге көмектескені үшін мақтау. Оқушының әр нәрсеге алаңдап, оқу материалын игеруге назар салмағаны үшін ескерту жасау. Яғни, бұл ескертулер үшін оқушыға баға қойылмайды, бірақ әрекеттері бағаланды. Сабак кезінде түрлі сөздік бағалау әрекеттері қолданылады: «Қалай ойлайсың, сен тапсырманы толығымен орындағың ба?». Егер мұғалім қойған сұрақ пен оқушының ойы бір жерден шықса және ол тапсырманы орындей алса, оның бойында керемет қуаныш сезімі болады. Ал оқушы берілген тапсырманы әзер орындаса, онда «Көрдің бе, жарайсың, жақсы жетістіктерге қол жеткіздің! Ең бастысы – ештеңеден қорыпау!», - деп қолдау көрсету керек.

Назар салу – бұл да бағалаудың бір түрі. Дұрыс орындалған әрекетті қолмен ишара жасап, күлімсіреп, сұқ саусақты көрсетіп ескерту жасауға болады. Сол арқылы оқушы назардан тыс қалмайды.

Талдау. Оқушымен қысқа әңгіме жүргізу арқылы, оның жетістіктерін ескеріп, одан да жақсы деңгейге көтерілу үшін алдағы уақытта қандай әрекеттер жасау керектігін айтып өтеді.

Бага – оқушының сабак кезінде жасаған жаттығулары үшін алатын сандық үпайы (балы). Ол баға баланы қуантуты немесе ренжітуі мүмкін және оқушыны ойлануға мәжбүрлейді. Міне, аталғандардың барлығы әрекетті, оқушыға жан-жақты әсер ететін бағалау түрлері.

Қойылатын баға кешенді болуы керек.

Басқа да жалпы білім беру пәндерімен салыстырғанда, дene шынықтыру сабағында оқушының сабақ үлгерімін бағалаудың өзіндік ерекшеліктері бар және олар мыналар:

- оқушының психикалық қасиеттері мен жағдайын ғана емес, дene тұрқының, дene сапалары мен денсаулық жағдайларының ерекшеліктерін жан-жақты ескере білу қажетілігі;
- бағалауға қойылатын талаптардың кеңдігі. Онда білім ғана емес, сонымен қатар қымыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдылар, сауықтыру әрекеттерін іске асыру жолдары, мектепте үйретілген дene жаттығулары мен біліктілігін түрлі жағдайларда қолдана білулері бағаланады;
- баланың дene дамуы мен дайындығын шынайы және дәл бағалауға мүмкіндік беретін нақты сандық бағалау жүйесінің болуы.

Сонымен, дene шынықтыру сабағында оқушылардың білімдерін бағалау жан-жақтылығымен ерекшеленеді және бұл пән бойынша жекелеген ерекшеліктері үшін бағалау дұрыс емес.

Баланың дene дайындығы, белгілі бір әрекеттерді іс жүзінде орындау біліктілігі мен дағдысы, сауықтыру шараларын ұйымдастыра білу біліктілігі, теориялық білімі, өлшенетін қасиеттердің бастапқы, аралық және қорытынды деңгейлерінің өсу динамикасы, білім мен біліктіліктің қалыптасу деңгейі бағаланады.

Дене шынықтыру сабактарында білім алушыларды бағалау критерийлері

Нақты жағдайга байланысты «2» (қанагаттандырылмайды) бағасымен бағаланады:

- Оқушылар ая-райы, спорт түрі немесе сабаққа сәйкес келмейтін спорттық киім үлгісімен киінген. Дене шынықтыру сабағында қауіпсіздік техникасы және енбекті қорғау талаптары орындалмайды.
- Оқушылардың денсаулығында едәуір ауытқу болмағанына қарамастан, дene жаттығуларын орындауға деген ынтасы жоқ, дene дамуында оң өзгерістер байқалмайды.
- Оқушылардың жартыжылдықта қымыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдыларының дамуы бойынша өзгерістер байқалмайды.
- Оқушылар мұғалімнің тапсырмаларын орындаамайды, сауықтыру шараларын орындау дағдыларын, дene тәрбиесі бойына теориялық және практикалық дағдыларды игермеген.

Білім алушылар келесі шарттар орындалған жағдайда «3» (қанагаттандырлық) бағасымен бағаланады:

- Оқушылар ауарайы, спорт түрі немесе сабаққа толығымен сәйкес келмейтін спорттық киім үлгісінде болғанда. Қауіпсіздік техникасы және спорт залдары мен ашық аландарда қойылатын барлық талаптарды орындаиды, гигиена ережелері мен спорт жаттығуларын орындаған кезде енбекті қорғау талаптарын сақтайды.
- Оқушылардың денсаулығында едәуір ауытқу болғанына қарамастан, дene жаттығуларын орындауға деген ынтасы бар, дene шынықтыру мұғалімі дene дамуында аздаған оң өзгерістер бар екендігін байқайды.

- Оқушылардың жартышылдықта қымыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдыларының дамуы бойынша өзгерістер көп емес.

- Оқушылар мұғалімнің тапсырмаларын жартылай орындаиды, сауықтыру шараларын орындау дағдыларын, дene тәрбиесі бойынша теориялық және практикалық дағдыларды игерген.

Білім алушылар келесі шарттар орындалған жағдайда «4» (жақсы) бағасымен бағаланады:

- Оқушылар ауарайы, спорт түрі немесе сабакта толығымен сәйкес келетін спорттық киім үлгісінде болады. Қауіпсіздік техникасы және спорт залдары мен ашық аландарда қойылатын барлық талаптарды орындаиды, гигиена ережелері мен спорт жаттығуларын орындаған кезде енбекті қорғау талаптарын сақтайды.

- Оқушылардың денсаулығында едәуір ауытқу болғанына қарамастан, дene жаттығуларын орындауға деген ынтасы жоғары. Дене шынықтыру мұғалімі білім алушының дene дамуының едәуір жақсарғандығын анықтаған жағдайда.

- Оқушылар сабакта қымыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдыларының дамуы бойынша жетістіктерге қол жеткізеді, тоқсан немесе жартышылдық оқу мерзімінде адамгершілік-жігер сапаларын дамытады. Дене шынықтыру пәні бойынша өз жасына сәйкес келетін нормативтерді 80% табысты орындаиды.

- Оқушылар мұғалім берген теориялық немесе басқа да тапсырмаларды орындаиды, сауықтыру шараларын өздігінен орындаі алады, мектепте үйімдастырылған жарыстарда төрелік етуге көмектеседі, дene тәрбиесінің теориялық және практикалық біліктіліктерін игерген.

Білім алушылар келесі шарттар орындалған жағдайда «5» (үздік) бағасымен бағаланады:

- Оқушылар ауарайы, спорт түрі немесе сабакта толығымен сәйкес келетін спорттық киім үлгісінде болады. Қауіпсіздік техникасы және спорт залдары мен ашық аландарда қойылатын барлық талаптарды орындаиды, гигиена ережелері мен спорт жаттығуларын орындаған кезде енбекті қорғау талаптарын сақтайды.

- Оқушылардың денсаулығында едәуір ауытқу болғанына қарамастан, дene жаттығуларын орындауға деген ынтасы жоғары. Дене шынықтыру мұғалімі білім алушының дene дамуының едәуір жақсарғандығын анықтаған жағдайда. Мектептің немесе қаланың спорт үйірмелерінде шұғылданады, спорттық разряды бар немесе түрлі деңгейдегі жарыстарда спорттық жетістіктерге қол жеткізген.

- Оқушылар сабакта қымыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдыларының дамуы бойынша жетістіктерге қол жеткізеді, тоқсан немесе жартышылдық оқу мерзімінде адамгершілік-жігер сапаларын дамытады. Дене шынықтыру пәні бойынша өз жасына сәйкес келетін нормативтерді табысты тапсырады.

- Оқушылар мұғалім берген теориялық немесе басқа да тапсырмаларды орындаиды, сауықтыру шараларын өздігінен орындаі алады, мектепте үйімдастырылған жарыстарда төрелік етуге көмектеседі, дene тәрбиесінің теориялық және практикалық біліктіліктерін игерген.

Дербес ерекшеліктері

Мұғалім оқушының дene шынықтыру сабағындағы жетістіктерін бағалай отырып, оның дербес ерекшеліктерін естен шығармауы тиіс. Себебі баланың бойындағы дербес ерекшеліктердің дene тәрбиесіндегі маңызы өте жоғары.

Ескерілуі керек дербес ерекшеліктерді екі үлкен топқа бөлуге болады: дene түркynдағы және психикалық ерекшеліктер.

Дене түркы – бұл адамның дамуындағы (ұзындығы, денесінің салмағы), денесінің қалыптасуындағы (астеноидты, дигестипті, торкалды және бұлшықетті) ерекшеліктер.

Оқушылардың сабақ кезіндегі іс-қимылдарын бағалаған кезде, дene түркы дигеситипті (артық салмағы бар) және астеноидты (әлсіз) балаларға ерекше назар аудару керек. Кейбір жағдайларда дene мүшелерінің даму ерекшеліктеріне, сүйек-бұлшықет аппаратына, сондай-ақ норматив тапсыруға әсер ететін дene түркynдағы ерекшеліктерге де назар аудару керек.

Оқушылардың сабақ үлгерімдерін бағалаған кезде, жеке тұлғаның психикалық ерекшеліктері де маңызды. Ақпаратты қабылдау деңгейі нашар және ойлану қабілетінде ауытқу бар балалардың берген тапсырманы ой елегінен өткізулеріне, орындауларына уақыт беру керек. Қимыл-қозғалысты бірден орындаі алмайтын балалар, көрсетілген жаттығуды бірден үлгілі орындаі алмайды. Эмоцияға тез берілетін, жылдам қозғыш балаларға бірқалыпты жағдай қалыптастыру керек. Ал жігер сапалары төмендеу балаларға қыын тапсырманы игеріп кету үшін уақыт беріп, сақтандыру және көмектесу әрекеттерін сенімді орындау қажет.

Оқушылардың дербес ерекшеліктерін ескерген кезде, олардың ар-ождандарына нұсқан келтірмей, баланың одан әрі ізденуіне, жаттығуды орындауға деген қызығушылығын арттыратындей баға қою керек.

Нәтижелердің өзгеру динамикасы

Дене шынықтыру пәні бойынша оқу жетістіктерін бағалаудың үздік жүйесі – дербес көрсеткіштердің өзгеру динамикасын есепке алу. Яғни, мұғалімдердің көбі дөрлік оқушылардың нәтижелеріндегі ілгерілеушілікті бағалау жүйесіне сүйенеді. Баланың дайындық деңгейі о баста төмен болып, кейін ол көрсеткіштер жоғарылаған болса, сол үшін жақсы баға қоюға болады. Себебі, мұндай бағалау баланың одан әрі дамуына, ізденуіне ықпал етеді және ең бастысы – оның дene шынықтыру сабағына деген қызығушылығын арттырады.

Мұғалімдер оқушылардың «өз-өздеріне тапсырма беру» немесе дербес міндет жүктеу секілді өздік тәрбиелеріне сүйенеді. Мысалы, кермеде тартылудан сынақ қабылдаған кезде (әсіресе ұл балалардан), бір рет те тартыла алмаған балаға «тоқсанның сонына дейін ең болмағанда бір рет тартылуың керек, сонда жақсы (4) баға қойылады» деген тапсырма беруге болады.

Оқушыға «5» бағасын қоюдың тағы бір үлгісі: команда жеңісіне қосқан үлестеріне қарамастан, команда ойыншыларының барлығына «5» бағасы қойылады. Мысалы, кәсіби команда жеңіске қол жеткізу үшін барлық команда үздік ойыншыға пас береді және жеңіске гол соқкан ойыншы емес, тұтас команда жеңеді. Дене шынықтыру сабағында да осы бағалау жүйесін қолдануға

болады. Ең бастысы – дайындық деңгейі әртүрлі балалардың қозгалуға деген үмтүлістарын тежемеу.

Оқушыларға төзімділікті қажет ететін циклді спорт түрлерін игеру қын және мұғалім белгілеген қашықтықты жүгіріп өткен балалардың барлығына «5» қоюға болады, ал мәре сзызығын алғашқы болып кесіп өткендерге тағы бір ынталандырушы «5» қоюға болады. Міне, осылайша балалардың дене тәрбиесімен шұғылдануға деген ынталарына қолдау көрсетіледі.

Қымыл-қозгалыс әрекеттерін игеру техникасын бағалау әдістері

Бағалау әдістерінің негізгілеріне мыналар жатады: бақылау, тапсырма беру, жаттығулар және құрама жаттығулар.

Ашық бақылау әдісі – оқушылар мұғалімнің кімді және нені бағалайтынын біледі, ал жабық – мұғалімнің белгілі бір қымыл-қозгалыс әрекеттерін бақылайтындығы белгілі.

Тапсырма беру әдісі – мұғалім нақты бір жаттығуды жақсы орындайтын оқушыны анықтап, қымыл-қозгалыс әрекетін сынып алдында ұлғілі орындаудың сұрайды.

Жаттығу әдісі – жекелеген қымыл-қозгалысты игеру біліктілігін анықтауға арналған.

Құрама жаттығулар әдісі – белгілі бір қымыл-қозғалыс техникасымен қатар, оқушының білім деңгейі тексеріледі.

Аталған әдістерді оқушылар тобын немесе тұтас сынып оқушыларының әрекеттерін бағалау үшін дербес және топтастырып қолдануға болады.

Арнайы медициналық топ оқушыларын бағалау

1) сабактың теориялық тапсырмаларын (ойын ережесі, қауіпсіздік техникасы және т.с.с.) орындау;

2) сабактың қыздырыну бөлімін даярлау және өткізу;

3) реферат даярлау.

4) Білім беру саласындағы бақылаудың кеңінен тараған бір түрі – тестілеу. Тест – бұл біркелкілік, қысқалық және қарапайымдық талаптарына сәйкес келетін стандартты тапсырма. Ол арқылы оқушыны бағалап, теориялық материалды игеру деңгейін анықтауға болады.

Қазіргі уақытта дене шынықтыру сабакынан босатылған оқушыларды бағалау қажеттілігі жиі туындейды, сондықтан тесттік технологияны қолдану ұтымды.

Оқушыларды тестілеуді дене шынықтыру сабакында, алдын ала әзірленген жауап қағаздары арқылы өткізуге болады. Бұл әдіс әсіресе оқушыны қорытынды аттестаттуға даярлаған кезде тиімді. Себебі, 9-сыныпқа арналған дене шынықтыру бойынша емтихан материалдарында теориялық материалдар көптең табылады.

Дене шынықтыру пәні бойынша оқушылардың дайындықтарын бағалау критерийлері

Дене шынықтыру бойынша бағалау критерийлері *сапалық* және *сандық* болып екіге бөлінеді.

Сабак үлгерімінің сапалық критерийлері бағдарлама материалдарын игеру деңгейін сипаттайтын және олар мыналар: білімі, қымыл-қозгалыс

біліктілігі және дағдылары, білім беру мазмұнының міндетті минимумы және мектептің білім беру стандартына енгізілген сауықтыру іс-әрекеттерінің тәсілдері.

Сабак үлгерімінің сандық критерийлерін қүш, жылдамдық, қымыл-қозғалыс үйлесімділігі, төзімділік, иілгіштік секілді дene қабілеттерінен құралған дene сапаларының өзгеруімен анықталады және олар іске асырылатын білім беру бағдарламасының бағыттылығы мен деңгейін айқындайды.

Дене шынықтыру мұғалімі дene шынықтыру пәні бойынша балалардың дайындық деңгейлерін бағалауды іске асыра отырып, өзіндік бағалауды ғана емес, баланы ынталандыруши, тәрбиелеуші қызмет атқарады және ол бағалау кезінде оқушылардың ырғақ (дәл сол сәттегі емес, белгілі бір уақыт ішіндегі дene сапаларының өзгеру динамикасын) және дербес (дene түркы, психикалық және физиологиялық) ерекшеліктерін ескеруі керек. Сонымен қатар, мүмкіндігінше инабатты болып, оқушының адами қасиеттеріне нұқсан келтірмей, дene тәрбиесіне деген қызығушылықтарын арттыруы керек.

Корытынды баға оқушылар тоқсан (жоғары сыныптар үшін – жартыжылдықта) және оқу жылы ішінде бөлім тақырыптарын игергендері үшін қойылады. Оған оқушының оқу материалын игергені үшін алған ағымдық бағалары жатады: білімі, қымыл-қозғалыс біліктілігі және дағдылары, дene дамуындағы өзгерістер, сауықтыру іс-шараларын үйымдастыра білу біліктілігі.

Оқушылардың дene дайындықтарын құрайтын негізгі көрсеткіштері бойынша үлгерімдерін бағалау критерийлері

I. Білімі

«Дене шынықтыру» пәні бойынша білім деңгейлерін бағалаған кезде келесі көрсеткіштер ескеріледі: терендігі, толықтыры, дәйектілігі, оларды нақты бір жағдайларда және дene жаттығуларын орындаған кезде қолдана білу біліктілігі.

Білім деңгейлерін анықтау мақсатында келесі әдістер қолданылады: сұрау, әңгіме-сұхбат (қатардан шығармай), тестілеу.

5 бағасы	4 бағасы	3 бағасы	2 бағасы
Оқушы оқу материалының мәнін толық түсінеді; оны іс жүзінде қолдана отырып логикалық түрғыдан мазмұндауда аздаған қателіктер бар	Оқушы оқу материалының мәнін түсінеді; оны іс жүзінде қолдана отырып логикалық түрғыдан мазмұндауда аздаған қателіктер бар	Логикалық бірізділік жок, оқу материалын толыққанды қолдану түсінбейді, іс жүзінде қолдану біліктілігінде дәйектілік жок	Бағдарлама материалдарын түсінбейді және білмейді.

II. Қымыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдыларын игеру техникасы

Қымыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдыларын игеру техникасын бағалау үшін келесі әдістер қолданылады: бақылау, көрсету үшін қатардан шығару, жаттығуды орындау және құрама әдіс.

5 бағасы	4 бағасы	3 бағасы	2 бағасы
Кімұл-қозғалыс және оның жекелеген беліктерін қатесіз, жеңіл, еркін, дәл, сенімді, әсем мүсінмен, тиісті ырғақпен орындалған; окушы ұмыл-қозғалыстың мәнін, оның атқаратын қызметін түсінеді, оның қалай орынлау керек екендігін түсіндіре және қажетті жағдайда көрсете алады; басқа окушы жасаған қате қимылды анықтап, түзете алады; оку нормативтін сенімді орындауды.	Кімұл-қозғалыс және оның жекелеген беліктерін аздаған (1-2) қателіктермен орындауды.	Кімұл-қозғалыс және оның жекелеген беліктери негізінен дұрыс орындалған, бірақ бір үлкен немесе бірнеше ұсақ қателіктермен орындауды. Соның салдарынан қымыл ебедейсіз, сенімсіз орындалады. Окушы әрекетті стандартты емес жағдайда орындауды.	Кімұл-қозғалыс және оның жекелеген беліктери дұрыс орындалмаған, екі және одан да көп қате немесе бір өрескел қателік жіберілген.

III. Спорттық-сауықтыру әрекеттерін іске асыра білу біліктілігі

5 бағасы	4 бағасы	3 бағасы	2 бағасы
Окушы біледі: - өздігінен сабак өтетін орынды даярлай алады; - сабаққа қажет құррал-жабдықтарды таңдай және оларды қолдана алады; - әрекеттің орындалу барысын қадағалай және қорытынды бағалай алады	Окушы: - сабак өтетін орынды аздаған көмекпен даярлай алады; - құррал-жабдықтарды іріктеуде аздаған қателіктер жібереді; - әрекеттің орындалу барысын қадағалай және қорытынды бағалай алады	Өз бетімен орындаудың әрекеттердің жартысынан көбін мұғалімнің көмегімен орындауды немесе аталған пункттердің бірі орындалмаған	Окушы өздігінен ешбір пунктті орындауды

IV. Оқушылардың дene дайындықтарының деңгейі

5 бағасы	4 бағасы	3 бағасы	2 бағасы
Бастапқы көрсеткіш мемлекеттік бағдарлама талаптары мен дene тәрбиесі бойынша оқыту мазмұнының міндетті минимумы талаптарына сәйкес келетін дene тәрбиесі бағдарламасында қарастырылған жоғары дайындық деңгейіне, окушының белгілі бір кезең аралығындағы дene дайындығының жоғары өсіміне сәйкес келеді	Бастапқы көрсеткіш окушының орта деңгейдегі даярлығына және жеткілікті деңгейдегі өсіміне сәйкес келеді	Бастапқы көрсеткіш окушының төмен деңгейдегі даярлығына және өсіміне сәйкес келеді	Окушы мемлекеттік стандартар талаптарын орындауды, дene дайындығында өсім байқалмайды

(Оқушылардың дайындық деңгейлерін бағалаған кезде, олардың нәтижелерінің өсу қарқыны басымдылықта ие болады. Дене дайындығын арттыру үшін ұсынылған тапсырма әрбір оқушы үшін белгілі бір қындық туыннатуы керек, дегенмен орындауға мүмкіндік беруі керек. Аталған он өзгерістерге қол жеткізу, мұғалімге жоғары баға қоюға негіз болып табылады).

Сабак үлгерімін жалпы бағалау бағдарлама түрлерінен құрылады: оқушының гимнастика, баскетбол, волейбол, жеңіл атлетикадан алған бағаларын және қорытынды жаттығуларды орындаудан алған бағаларын қосу арқылы шығарылады.

Oқу жылы ішінде сабак үлгерімін бағалау бағдарлама бөлімдері бойынша алған бағаларын ескере отырып, оқу тоқсандарында алған бағалар негізінде іске асырылады. Сонымен қатар, бұл жерде өзіндік қимыл-қозғалыс, дене шынықтыру-сауықтыру қызметін жүзеге асыруда біліктілік пен дағдылары үшін баға басым мәнге ие.

«Дене шынықтыру» пәні бойынша *бағалау* жүйесін өзгертуді түрлі мамандар талқылауда және оның түрлі нұсқалары бар: 10-12 балдық жүйе енгізуден мұлдем баға қоймау жүйесіне дейін.

Балалармен жұмыс жүргізу кезінде, оларды өздік жетілуге деген қажеттіліктерін қалыптастыру керек, сондай-ақ біліктіліктері мен дағдыларын *дербес бағалау* әдістемесін де қолдануға болады.

Дене шынықтыру сабағында оқушылардың игерген білім негіздерін бағалау («орындаі алады» – «орындаі алмайды») басқа пәндермен салыстырғанда («біледі» – «білмейді») жеңіл болғандықтан, сабак кезінде үйретілетін көптеген қимыл-қозғалыс біліктіліктері мен дағдыларды бағалаудың басты критерийі болып саналады.

Қазіргі уақытта қимыл-қозғалыс біліктілігі мен дағдыларын бағалау үшін көптеген бағалау кестелері қолданылуда. Әрине, оны сынаушы дене шынықтыру мұғалімдері де көп, ал ата-аналарға мулдем түсініксіз десе де болады.

Оқушылар оқу нормативтері немесе бағалау кестелері (өлшеу материалдары) қимыл-қозғалыс сапаларының дамуына қойылатын талаптарды жыл сайын шамасы келгенше орындал жатады. Жыл сонында 9 және 11 сынып оқушысы «Дене шынықтыру» пәні бойынша сабак кезінде үйренген біліктілігі мен дағдыларын мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес талаптарды көрсетуі керек. Ал мұғалім ол талаптардың орындалуына жауапты болып, бірқатар себептерге байланысты өз міндеттер орындалмай қалып жататыны да белгілі.

Біріншіден, оқушының құжаттағы жасы биологиялық жасымен сәйкес келмей жатады. Соның салдарынан оқушы өз ісіне жауапкершілікпен қарап, қимыл-қозғалыс әрекеттерін бар ынтасымен орындаласа да, оқу бағдарламасында көрсетілген нормативтерді орындаі алмай жатады.

Екіншіден, мектепке дейінгі дене дайындығының нашар болуы, артық салмақ.

Үшіншіден, баланың нервтік-психикалық процестеріндегі ауытқулар: сылбырлық, дene белсенділігі мен жұмыс істеу қабілеінің жылдам өзгеруі, ұялшақтық, өз мүмкіндіктерін бағалай алмау.

Әрбір оқушыны шынайы бағалау үшін «Бұрын қол жеткізілген жетістіктердің өсімін есепке алу» әдісін қолдануға болады. Бұл әдістеме цифрлық (сандық) көрсеткіштерді (нормативтер) бағалауға мүмкіндік беретін жаттығуларға қолдануға ыңғайлы. Ол үшін бала сабак кезінде үйретілген дағдыны үш рет қайталап орындауды және тиісті бағасын алады. Баланың көрсеткен нәтижесі сол сәттегі оның дербес жетістігі болып саналады және «5» деген баға алады. Оның көрсеткен нәтижесін шартты түрде «негіз» деп атауға болады және ол «негіз» жылына екі рет (оқу жылышында басында және сонында) тексеріледі де, тиісті бағасы қойылады.

1. Уақыт өте келе «негіз» жақсарған болса, оқушыға «5» деген баға қойылады;

2. «Негіз» өзгермесе «4» баға қойылады;

3. Көрсеткіш төмендеген жағдайда «3» баға қойылады. Осы жерде айта кететін бір жайт, үш жағдайда да оқушыға оң баға қойылады.

1-ші және 2-ші сыныптармен өткізілетін дene шынықтыру сабактарында негізгі қымыл-қозғалыс сапаларын (қымыл-қозғалыс үйлесімділігі, жылдамдық, иілгіштік, төзімділік, күштілік, жылдамдық-күш) қалыптастыру керек. Қымыл-қозғалыс сапаларын көптеген жаттығулар арқылы дамытуға болады. Мысалы, жылдамдық-күш сапасын дамыту үшін бір орыннан ұзындыққа және биіктікке секіру, кіші допты (150 гр), теннис добын, гранат (300, 500, 700 гр), №№1, 2, 3, 4, 5 медболды лақтыруға болады.

Көптеген жаттығуларды бағалау үшін оқу нормативтерінің кестелері қолданылады, олар бұрын қол жеткізілген нәтижелердің өсу әдісін қолдану кезінде оқушылардың шығармашылық қызметінің бағдарлары болып табылады.

Сандық нәтижелерге қарамастан, жаттығулар мен тапсырмаларды бар ынтасымен орындаған екінші сынып оқушыларының жетістіктерін «5» деп бағалаған дұрыс. Жанама түрде бағаланатын жаттығуларға «5» және «4» деген баға қойып немесе мүлдем баға қоймай, баланы жаттығуды дұрыс орындауға ынталандырған дұрыс. Содан соң, оқушымен ақылдаса отырып, нәтижені жақсарту жолдарын іздеуге болады: үй тапсырмасын беру, спорт үйірмесіне жазылуды ұсыну, қосымша тапсырмалар беру.

Әрбір оқушы туралы алынған сандық мәліметтер жинақталады және бір жүйеге келтіріледі:

Үшінші және төртінші сыныптарда нәтижелер өсімдерін есепке алу әдісі қолданылады. Сонымен қатар, нәтижелер үш балдық шкала бойынша бағаланады («5», «4», «3»). Бұл жас аралығында нәтижелерді жақсартуға деген ұмтылыс жоғары. Сондықтан, балалар өз нәтижелерін жақсарту үшін қымыл-қозғалыс дағдыларын сабактан соң да жақсартуға көп көніл бөледі. Нәтижесінде көрсеткіштері жақсарып, тиісінше алатын бағалары да жоғары болады.

Одан кейінгі сыныптарда да аталған бағалау жүйесі қолданылады. Бесінші және алтыншы сыныптарда өсім жүйесі нәтижелі қызмет етеді де,

балалардың жас ерекшеліктеріне, сабаққа деген ізденістерінің өзгеруіне байланысты 7-9 сыныптарда нәтижелілігі төмендей бастайды.

Жасөспірімдерде болатын өтпелі кезеңнен соң, аталған жүйе қайтадан нәтижелі болып саналады. Себебі 10 және 11 сынып оқушыларының білім алуға деген құлшыныстары арта түседі. Бұл жас аралығындағы балалардың ағзалары жетілген, бағалау жүйесіне қойылатын талаптарды біледі және мұлғалім мен оқушының біріккен әрекеттері қымыл-қозғалыс техникасы мен тактикасын жетілдіруге бағытталады. Балалардың дербес нәтижелері карточкаларға енгізіледі және олардың өз жетістіктерін бағалауларына, арттыруларына мүмкіндіктері болады.

Әрине, бағалаудың мұндай жүйесінің кейбір тұстары білім берудің мемлекеттік сандартына сәйкес келмеуі мүмкін, бірақ баланың психикасын жараламайды, жетілген және әлсіз, қабілетті және қабілеті нашар, психикалық ұстамды және ұстамсыз баланың мүмкіндіктерін теңестіреді. Сонымен қатар, оқушының өз бетімен шұғылдануына мүмкіндік беріп, шығармашылық тұрғыдан ізденуге итермелейді.

Дене жаттығуларымен шұғылдану нәтижесінде баланың пәнді теориялық тұрғыдан зерттеуіне деген қызығушылығы артады. Сол арқылы бағалаудың келесі бір қыры – дене тәрбиесі саласы бойынша теориялық білім деңгейін бағалау іске асырылады. Өйткені оқушы пән бойынша теориялық және практикалық табысты қызметті жүзеге асыра отырып, оқу бағдарламасының әрбір бөлімі мен модулі бойынша кем дегенде бір мезетте білім ала отырып, үйлесімді дамиды.

Дене шынықтыру пәні бойынша білім аясын кеңейту арқылы, оқушының өз құрбыларымен тез тіл табысу, ұжымдастып әрекет ету және сауықтыру іш-шараларын іске асыру біліктілігін арттыруға болады.

Сонымен, «Дене шынықтыру» пәніне деген қызығушылығын арттырудагы осындай қарапайым ұмтылыстар баланың спортпен шұғылдануға, салауатты өмір салтын ұстануға деген ізденісін қолдайды және тұрақты қажеттілікті қалыптастыруға әкеледі.

Жинақталған тәжірибе мен алынған нәтижелер негізінде келесі қорытындылар жасауга болады:

1. Өсім нәтижелерін есепке алу әдісін қолдану арқылы оқушылардың біліктіліктері мен дағдыларын дербес бағалау, олардың шығармашылық тұрғыдан алға ұмтылуарына мүмкіндік береді.

2. Аталған әдіс балаға психологиялық тұрғыдан қысым көрсетуге мүмкіндік бермейді.

3. Әдіс оқушының деген шынықтыру пәніне деген тұрақты қызығушылығын арттырады.

Бұл әдісті қолдану мұғалімнің бағалау қызметінің барлық критерийлерінің мәселелерін шешуге мүмкіндік береді.

5 «ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ» ОҚУ ПӘНІ БОЙЫНША СЫНАҚҚА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

«Өзін-өзі тану» пәнінің мазмұны адамзаттың рухани-адамгершілік мәдениеті, адам және қоршаған әлем туралы мәліметтердің кең ауқымын қамтиды, оқушылардың ішкі ізденісін жандандырады, терең ойлану, өмір туралы маңызды мәселелердің мағынасын ажырату және интуитивті түрде ұфына білу қабілетін дамытады. Осының барлығы оқу материалын құрастыруда сабактастықты сақтауға ықпал етеді.

Бастаудың мектептің 1-4 сыныптары үшін пәннің негізгі базалық мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, келесі бөлімдерден тұрады:

1. *«Гасырлар даналығы»* бөлімі оқушыларды «Өзін-өзі тану» пәнімен әлем халықтарының даналығы арқылы таныстырады. Мұнда балалар өмірдегі адамгершілік негіздерін ертеғілер, нақыл сөздер, әңгімелер, адамзаттың рухани мұрасының дана сөздері арқылы түсіне бастайды. Олар мәңгілік құндылықтарды түсіну арқылы мектеп ұжымында тату өмір сұруғе, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, мектеп тәртібін сақтауға, кішіге көмектесіп, үлкендерді құрметтеуге үйренеді.

2. *«Тату отбасы»* бөлімінде тек отбасындаған емес, сыныпта және мектепте де (өзін және өзгені тыңдау, түсіну, дұрыс баға беру, қарым-қатынас жасау, көмектесу, өзара әрекеттесу) коммуникативтік қабілеттері мен дағдыларын дамытуға; құрдастарымен тең құқықты, мейірімді өзара қарым-қатынас жасай білуге; өзін позитивті жағдайға икемдей білуге, өз сезімдерін білдіруге және өзгелердің сезімдерін түсінуге; тұлғааралық жанжалдарды шешу дағдыларын менгеруге; әлеуметтік белсенділікті дамытуға баса назар аударылған.

3. *«Адам болам десеңіз»* бөлімінде балалардың жас ерекшелік дамуының психологиялық әрекшеліктері: жас өспірімнің мінез-құлқы, әсерлілігі, сезімдерінің қарқынды дамуы, жалпы эмоциялық тонустары (өмірге құштарлығы, сергектігі), ерік қасиеттері ескерілген.

4. *«Қандай гажап әлем!»* бөлімі бастаудың сынып оқушыларының қоршаған ортамен адамгершілік қарым-қатынас тәжірибесін қалыптастыруға бағытталған. Табиғатқа қамқор болуға тәрбиелеу және балалардың денсаулығын нығайту мақсатында экологиялық шығармашылық қызметті үйимдастыру қажет.

1-4 сынып оқушыларына «Өзін-өзі тану» пәні бойынша сынақ қою талаптары

- жалпыадамзаттық құндылықтар туралы қарапайым түсініктерге ие;
- бағдарлама көлемінде анықталған Қазақстанның және басқа да халықтардың рухани мұрасын біледі;
- сабакта, мектепте, қоғамдық орындарда тәртіп сақтай алады;
- мектеп оқушысының құқығы мен міндеттерін біледі және түсінеді, оқушы міндетін (қажетті мектеп құралдарының, орындалған үй тапсырмаларының, сынып жұмысының болуы) орындаиды;
- адамдарға, табиғатқа, қоғамдық мешікке ұқыпты және саналы түрде қарайды;

- денсаулықты сақтауға арналған оң ойлардың мәнін түсінеді, салауатты өмір салтының қарапайым ережелерін біледі және қолдана алады;
- жақсы міnez кейпі ережелерін біледі және түсінеді, әртүрлі жағдаяттарда өз білімін саналы түрде пайдаланады;
- шығармашылық қызмет арқылы өз ойлары мен әсерлерін жеткізе алады;
- даналық; шынайы білім; мектеп отбасы; мейірімділік; қылықтардың сұлулығы; адалдық; шынайылық; салауатты отбасы ұғымдардың мәні мен мазмұнын түсінеді;
- жақсы ойлар мен әрекеттердің маңыздылығын түсінеді;
- басқа адамдармен татулықта өмір сұру, сыныптастарымен және достарымен өзара тілекtestіk қатынас білігінің маңыздылығын түсінеді;
- шығармашылық қызмет арқылы ойлары мен алған әсерін жеткізе алады;
- туған өлкесінің табиғатына мұқият қарau маңыздылығын түсінеді.

5-9-сыныптардағы «Өзін-өзі тану» базалық мазмұны төрт тарауды қамтиды: «Таным қуанышы», «Адам болам десеніз ...», «Адам және әлем», «Адамзаттың рухани тәжірибесі»

1. «*Таным қуанышы*» бөлімін оқу кезінде білім алушылар «Адамның ішкі әлемі», «Адамгершілік таңдау» ұғымдарын түсінеді, өзін-өзі тану түпнұсқаларымен танысады, өмірлік мақсаттарды, өз мақсаты ретінде адамдарға қызмет етудің маңыздылығын түсінуге үйренеді.

2. «*Адам болам десеніз ...*» бөлімі білім алушыларға міnez-құлықты, еңбекқорлықты, тәртіптілікті, қайырымдылықты, өз іс-әрекетіне жауап беру қабілетін, ой, сөз және іс бірлігін сақтау сияқты қасиеттерді тәрбиелеудің маңыздылығын түсінуге көмектеседі.

3. «*Адам және әлем*» бөлімі білім алушыларды міnezдегі ізгілікті қасиеттердің шынайы адами көріністер әлемімен таныстырады.

4. «*Адамзаттың рухани тәжірибесі*» бөлімі қоршаған ортаның сұлулығын, барлық халықтардың мәдени мұрасының құндылығын, оған салынған ақиқат, жақсылық, махабbat, әділдік идеалдарын көруге және түсінуге көмектеседі.

5-9 сынып оқушыларына «Өзін-өзі тану» пәні бойынша сынақ қою талаптары

- жалпыадамзаттық құндылықтардың маңыздылығын түсінеді және оларды өмірде ұстануға тырысады;
- адам талпынысы; таным жолы; адам болу; адамның міnezі; шынайы болу; еңбекқорлық; жан сұлулығы сияқты ұғымдардың мәні мен мазмұнын түсінеді;
- терең ойлай алады және шынайы мен жалған, мәңгілік пен уақытша ұғымдарды ажыратады;
- бос уақытын тиімді пайдалану қажеттілігін түсінеді;
- өз бетінше білім алуға және шығармашылықпен айналысуға қызығушылық танытады; өзін-өзі көрсетуге ұмтылады;
- басқа адамдардың ар-намысына тиместен, өз көзқарасын қорғай алады;
- басқа адамдарға мейірімділік пен жанашырлық танытады, оларға

нақты көмек көрсетуге ұмтылады;

- шығармашылық арқылы өз ойлары мен әсерлерін жеткізе алады;
- «Жақсылық өзімнен басталады» ұзақ мерзімді жобасын іске асыруға белсенді қатысады;
- өз бетінше білім алуға және өзін-өзі жүзеге асыруға, өзіндік шығармашылықта қызығушылық танытады; өз қабілеттері мен мүмкіндіктерін барынша іске асыруға ұмтылады;
- әртүрлі жағдайларда өзін лайықты және жауапкершілікпен ұстай біледі; өзінің эмоциялық күйін басқара алады, кері эмоциялары мен тілек-қалауларын тыя алады;
- дербес және жауапты шешім қабылдай алады және оларды негіздейді;
- басқа адамдардың қадір-қасиетін кемсітпей, өзінің қағидаттарын, ұстанымдары мен нанымдарын қорғай алады;
- «Табигат – баға жетпес сый» жобасын әзірлеуге белсенді қатысады;
- жалпыадамзаттық, этномәдени және ұлттық құндылықтардың өзара байланысын түсінеді;
- өз мүмкіндіктерін тануға тырысады;
- өз ойларына, сөздеріне және іс-әрекетіне деген жауапкершілігін сезінеді;
- өмірдегі ғажайыпты, асқақты, қайғыны және құлқілі сезімдерді ажырата алады және оған өз көзқарасын білдіре алады;
- жыныстық сипаттарына байланысты отбасындағы, ұжымдағы және қоғамдағы өзінің рөлін түсінеді;
- отбасында, ұжымда және қоғамда жыныстық қатынасқа байланысты өзінің рөлін түсінеді;
- өз өмірі мен денсаулығының құнын түсінеді, салауатты өмір салты туралы білімін тәжірибеде пайдаланады, зиянды әдеттерден бас тартуға тырысады;
- өмірдегі өзара көмек көрсетудің мәнін түсінеді;
- азаматтық болмысты ұғынуға тырысады, қазақ және басқа да тілдерге, қазақтың ұлттық дәстүрлері мен басқа ұлт өкілдерінің дәстүрлеріне құрмет көрсетеді.

«Озін-өзі тану» пәнінің 10-11 сыныптардағы базалық мазмұны төрт негізгі тарауды қамтиды: «Таным жолында», «Тұлғаның қалыптасуы», «Қоғамдағы өмір», «Адамзат әлемі».

1. «*Таным жолында*» атты бірінші тараудың тақырыптары оқушылардың жалпыадамзаттық құндылықтардың ерекшелігін саналы сезіну арқылы өзіндік бірегейлігін ұғыну мақсатын көздейді. Мұнда адамның өзімен-өзі және қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас орнату, өзінің эмоциялық күйін басқара алу қабілеті, тұлғаны жетілдіру жолдары, идеалды іздеу, мінез-құлықты тәрбиелеу, жауапкершілік, намыс пен абырай тәрізді қасиеттерін дамыту қажеттілігі туралы сөз қозғалады.

2. «*Тұлғаның қалыптасуы*» тарауында оқушылардың дүниетанымын олардың әлемге ашық бола білу, әлемді тану, түсіну және әлемде жоғары

адамгершілік ұстаныммен қатынас жасай алу қабілеттерін дамыту арқылы кеңейту көзделген.

3. «*Қоғамдағы өмір*» атты үшінші тараудың тақырыптық жоспары окушылардың жағымды ойлау дағдылары мен адамдар арасындағы қарым-қатынас барысында туындастын этикалық өмірлік қайшылықтарға саналы түрде, байыппен қарау дағдыларын дамытуға бағытталған. Жоғары сынып окушыларына есею кезеңіне қадам басқан және өз жақындары, сыныптастарының ғана емес, сонымен бірге болашақ курстастары мен жұмыстағы әріптестерінің ортасында да ғибратты жағдай қалыптастыруда жауапкершілік шегін сезінетін адам тұрғысынан отбасындағы, ұжымдағы және қоғамдағы рөлі туралы өз көзқарасын реттеуіне тұра келеді.

4. «*Адамзат әлемі*» атты төртінші тарауда окушылардың адамзаттың мәдени мұраларына ізгілікті қатынасын дамытуға, өздерінің адамдық болмысы мен ақиқатқа жетудің өзіндік жолын ұғынуына алғышарттар жасалған. Аталған тараудың мазмұны мен оқыту әдістері маңызды адамдық ақиқатты окушылардың жалпыадамзаттық құндылықтар туралы мәліметтерді, адамзаттың тарихи, мәдени және рухани жолын түсініп қорытындылап, жүйелеу арқылы тұжырымдауын көздейді.

10-11 сынып оқушыларына «Өзін-өзі тану» пәні бойынша сынақ қою талаптары

- жалпыадамзаттық құндылықтардың мәңгілік рухани мәнін біледі және терең түсінеді;
- «риясыз махабbat», «махабbat энергиясы», «рухани кемелдік», «жоғары сана-сезім», «ақыл-ой мен эмоцияны бақылау», «рухани салауаттық», «қазіргі сәттің күші» ұғымдарының мәні мен мазмұнын түсінеді»;
- ғылыми, экономикалық, өндірістік және басқа да кәсіби қызметтің этикалық аспектілерін біледі және талдай алады;
- отбасындағы жағымды қарым-қатынастың маңыздылығын, отбасын құру жауапкершілігін түсінеді;
- интуитивті ойлау, ішкі дауыска құлақ салу дағдылары бар;
- ақыл-ой мен эмоцияны қадағалау дағдысы бар;
- ұжымда, отбасында оң қарым-қатынас құру дағдысына ие;
- басқа ұлт пен конфессия өкілдеріне құрмет пен шыдамдылық танытады;
- сүйіспеншілік энергиясы арқылы шиеленістерден шыға алады;
- «осы жерде қазір» бола алу дағдыларына ие;
- «Нағыз көшбасшының қалыптасусы» жобасын іске асыруда нағыз көшбасшыға тән қасиеттерді көрсетеді.

6 «КӘСІПКЕРЛІК ЖӘНЕ БИЗНЕС НЕГІЗДЕРІ» ОҚУ ПӘНІ БОЙЫНША СЫНАҚҚА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

10-сыныпқа арналған «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар

1. «Экономикалық құбылыс ретіндегі кәсіпкерлік». Оқушылар:

1) «Жеке кәсіпкер», «бизнесмен», «қажеттілік», «игілік» түсініктерін түсінеді.

2) Кәсіпкерліктің пәнін, мақсаттары мен міндеттерін түсінеді.

3) Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерліктің тарихын талдай біледі.

4) Экономикадағы кәсіпкерліктің мағынасын түсінеді.

5) Микроэкономика мен макроэкономика арасындағы айырмашылықты түсінеді.

6) Кәсіпкерлікті жеке мотивация мен өзін-өзі іске асыру формасы ретінде қарастырады.

7) Кәсіпкер біліктілігі ретінде идеяның қалыптасу маңызын бағалайды.

8) Бизнес-идеяны қалыптастыру құралын қолданады.

9) Тауар мен қызмет көрсетулер өндірісіне қажетті ресурстар мен факторларды біледі.

10) Тауар мен қызмет көрсетулер өндірісіне қажетті ресурстар мен факторлар арасындағы айырмашылықты түсінеді.

11) Сұраныс пен ұсыныс заңдарын түсінеді.

12) Сұраныс пен ұсынысқа әсер ететін факторларды біледі.

13) Нарықта тепе-тендіктің қалыптасуы, артықшылық пен тапшылықты біледі.

14) Негізгі факторлардың өзгерісіне нарықтың бейімделу процесі ретінде сұраныс пен ұсыныс икемділігін түсінеді.

2. «Заманауи жағдайлардағы кәсіпкерлік». Оқушылар:

1) Экономикалық құбылыс ретінде кәсіпкерлікті талдайды;

2) Заманауи жағдайларда кәсіпкерліктің даму факторларын біледі;

3) Кәсіпкерлік қызмет түрлерін ажыратады;

4) Мемлекет экономикасындағы, соның ішінде Қазақстандағы шағын және орта бизнестің рөлін түсінеді;

5) Кәсіпкерліктің ұйымдастырушылық-құқықтық формаларын ажыратады;

6) Стартап түсінігін суреттейді;

7) Стартап пен жұмыс істеп тұрған бизнестің айырмашылығын біледі.

8) Қазақстанда кәсіпкерліктің дамуындағы географиялық-аймақтық ерекшеліктерін түсінеді;

9) Қазақстандағы кәсіпкерліктің заманауи тенденцияларын танып біледі;

10) Кәсіпкерліктің трендтерінің болашақ кезеңдеріндегі болжамын талдайды;

11) Баға бойынша және бағалық емес, жетілген және жетілмеген бәсекелестік мысалдарын сипаттайды;

12) Бәсекелестік стратегиясы мен бәсекелестер түрлерін сипаттайды;

- 13) Баға бойынша және бағалық емес бәсекені қолданудың тиімділігін бағалауды жасайды;
- 14) Экономикалық категория ретінде баға қызметі мен мәнін түсінеді;
- 15) Бағаны қалыптастырудың құрылымын сипаттайды;
- 16) Баға саясатының мәнін түсінеді;
- 17) Баға стратегияларын ажыратады.

3. «Әрекеттегі маркетинг». *Оқушылар*:

- 1) Маркетинг және оның қызметін түсіндіреді;
- 2) өнім мен кәсіпорынның маркетингілік стратегиясын ажыратады
- 3) 4Р, 4С, маркетинг-микс құрамын түсінеді;
- 4) 4Р, 4С, қолдану форматын ажыратады;
- 5) Кабинеттік және далалық зерттеулердің айырмашылығын біледі;
- 6) Кабинеттік және далалық зерттеу әдістемесін қолданады;
- 7) SWOT-талдаудың тағайындалуын түсіну;
- 8) Зерттелетін өнімнің күшті және әлсіз жақтарын бағалау кезінде SWOT-талдауды тәжірибеде қолданады;
- 9) Тұтынушыны сегменттеудің мәні мен қағидаларын түсінеді;
- 10) Белгілі бір мақсатты аудиториялардың қажеттіліктерін анықтайды;
- 11) Брендтің негізгі құраушыларын біледі;
- 12) Брендінің сипаттамалық және шығармашылық жағын ажыратады;
- 13) Брендінің платформасын сипаттау үшін дағдыларды қолданады;
- 14) ATL, BTL маркетингілік коммуникациялар кешенін ажыратады;
- 15) ATL, BTL арқылы соңғы тұтынушыға дейін зерттелетін өнімнің/қызмет көрсетудің құндылықтарын жеткізу жоспарын ұсынады;
- 16) Сандық маркетингтің мәнін түсінеді;
- 17) Сандық маркетинг арқылы соңғы тұтынушыға дейін зерттелетін өнімнің/қызмет көрсетудің құндылықтарын жеткізу жоспарын ұсынады.

4. «Ойлау дизайны». *Оқушылар*:

- 1) Ойлау дизайнының мәнін түсінеді;
- 2) Ойлау-дизайны қай жерде қолдануға болатынын түсінеді;
- 3) Ойлау-дизайны тәсілдерін бизнес-идеяларды іздестіру мен бизнес-процесстерді ұйымдастырудың дәстүрлі тәсілдерімен салыстырғандағы артықшылықтарын салыстыру;
- 4) Жобаға тікелей немесе жанама әсер ететін тұтынушылар тобын анықтай біледі;
- 5) Эмпатия қағидаларын түсінеді және тәжірибеде қолдана біледі;
- 6) Сұхбат жасай білу және ондағы сұрақтар кезектілігін дұрыс ұйымдастыра алады;
- 7) Мәселені дұрыс айқындаپ және сипаттай біледі;
- 8) Сұхбаттан алынған ең маңызды тұжырымдарды анықтайды;
- 9) Ақпараттың маңызды сәттерін бөледі және оларды ары қарай қолдану үшін тиімді рәсімдей алады;
- 10) Сұхбат кезінде алынған ақпаратты топтайды;
- 11) Брейнсторминг қағидалары мен қажеттілігін түсінеді;

- 12) Брейнстормингті жүргізу ережелері мен оларды сақтап, орындаі аруды біледі;
- 13) Брейнсторминг кезеңдерін білу және кезеңдерін сақтап, айтылған идеяларды жүйелу және солардың ішінен ең жақсысын таңдайды;
- 14) Прототип жасауды түсінеді және қағидаларын түсіндіреді;
- 15) Прототип жасаудың негізгі әдістерін біледі және қолдана аруды үйренеді;
- 16) Адамға бағытталған дизайн үшін тестілеудің маңызын түсінеді;
- 17) Шешім қабылдау кезінде кері байланыстың маңызын және эмпатияны теренірек дамыту мүмкіндігін түсінеді;
- 18) Тәжірибеде алынған идеяларды қолдану мүмкіндігін бағалайды;
- 19) Жасалынған жұмыс процесін сипаттау үшін сторителлинг қағидаларын түсінеді;
- 20) Ойлау-дизайнымен жұмыс жасау кезінде алынған барлық білімдерді талдау, тұжырымдар жасау және болашақта берілген қағидаларды қолдана алатындығын дәлелдеу.

11-сыныпқа арналған «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар

«Стартап акселератор (1)». Оқушылар:

- 1) Кәсіпкер (стартапер) үшін питчингтің мәні мен мағынасын түсінеді;
- 2) Оқу-ойын жағдайында өз идеяларын іске асыру үшін питчинг дағдыларын қолданады;
- 3) Команда мүшелері арасындағы рөлдерді анықтайды;
- 4) Оқу-ойын жағдайында командаға қажетті адамдарды тарту үшін шешендік өнер дағдыларын қолданады;
- 5) Бизнес модель түсінігін суреттейді;
- 6) Канва бизнес моделінің және бизнес-жоспардың құрылымын түсінеді;
- 7) Оқу-ойын жағдайында өз стартап идеялары үшін маңызды құндылықтарды қалыптастыру дағдыларын қолданады;
- 8) Стартап жоба үшін маркетингтің мәнін түсінеді;
- 9) Тұтынушылар сегменттерін мен олардың қажеттіліктерін, нарық сыйымдылығын талдайды;
- 10) Өміршендігі ең төмен өнімнің (MVP) қағидаларын түсінеді;
- 11) Өз стартапында ең аз мөлшерде өнімді сату туралы шешім қабылдайды
- 12) Тұтынушыға құндылық «Қалай» (қандай арналар нәтижесінде) жеткізіледі? - деген сұраққа жауап береді;
- 13) Қандай да бір коммуникация арналарын тандау қандай пайда әкелетінін түсіндіреді;
- 14) «тұтынушылық және сатып алушылық бейілділік» түсінігін ажыратады;
- 15) Коммуникация каналдары арқылы тұтынушылармен өзара қатынас стратегиясын құрады;
- 16) АВ-тест, пайда түсімі арналарының мәнін түсінеді;
- 17) Кіріс құрылымын талдайды;
- 18) Оқу-ойын жағдайында АВ-тестіні талдау мақсатында қолданады.

2. «Стартап акселератор (2)». Оқушылар:

- 1) Стартаптарда ресурстардың мәні мен маңызын түсінеді;
- 2) Адами, қаржылық, материалдық, интеллектуалды, бизнес ресурстарды ажыратады;
- 3) Стартап үшін аутсорс пен серіктестіктің мәні мен мағынасын түсінеді;
- 4) Серіктестіктің қағидаларын сипаттайты;
- 5) Θз жобасы үшін серіктестер тізімін құру үшін дағдыларын қолданады
- 6) Операциялық қызметтің мәнін түсінеді;
- 7) Θз стартапында операциялық қызметті анықтау үшін дағдыны қолданады;
- 8) Салық және оның мемлекет үшін маңызын сипаттайты;
- 9) Салық режимдерінің ерекшеліктерін ажырата біледі;
- 10) Шығын құрылымын түсінеді;
- 11) Стартап жобасында шығыс пен кіріс құрылымын талдайды
- 12) Стартап жобаның инвестициялық тартымдылығын түсінеді;
- 13) Инвесторлардың назарын аудару үшін шешендей өнер (питчинг) дағдыларын қолданады.

3. «Кәсіпкердің өзін-өзі алға жылжытуы». Оқушылар:

- 1) Актив және пассив, бюджеттің мәнін түсінеді;
- 2) Кірістер мен шығындарды ажырата біледі;
- 3) КР екі деңгейлі банктік жүйені ажыратады;
- 4) Депозиттер мен кредиттің мәнін түсінеді;
- 5) Кредиттік және депозиттік мөлшерлемеге өсер етуші факторы ретіндегі инфляция түсінігін түсінеді;
- 6) Әлемдік ақша бірліктерінің жүйесін сипаттайты;
- 7) Қолма қол және қолма-қол ақшасыз есеп айырысуды ажыратады;
- 8) Депозиттік және кредиттік пайызды есептеуде дағдыларды қолданады;
- 9) Қор нарығының жұмыс механизмін біледі;
- 10) Қор нарығына экономикалық циклдардың әсерін біледі;
- 11) Құнды қағаз түрлерінің айырмашылығын анықтайты;
- 12) Жеке бюджетті басқарудың негізін түсінеді;
- 13) Жеке бюджетті басқару құралдарын қолданады;
- 14) Өзін-өзі алға жылжыту мәні мен оның құрамын және жеке брэндингті түсінеді;
- 15) Құзыреттілік пен біліктіліктің айырмашылығын анықтайты;
- 16) Θз түйіндемесін құру дағдыларын қолданады;
- 17) Оқу-ойын жағдайында жұмысқа орналасуда өзін өзі дамыту дағдыларын қолданады;
- 18) Адамдармен сенімді және ұзак мерзімді қатынастың маңызы және өзара көмектесу қажеттігін түсінеді;
- 19) Θз мәселесін шешу үшін екі жақты іс-әрекеттің кәсіби потенциалын пайдалану мүмкіндігін өз көзқарасымен суреттейді;
- 20) Кәсіпкер үшін келіссөздердің маңызын түсінеді;
- 21) Оқу-ойын жағдайы шенберінде оқушылардың өзара қатынасындағы келіссөз дағдыларын қолданады;

- 22) Эмоционалды интеллект мәні мен мағынасын түсінеді;
- 23) Эмоционалды интеллектінің басқарудың көмегімен өз мақсаттарына жету мүмкіндіктерін зерттейді;
- 24) Тайм-менеджментінің мәні мен мағынасын түсінеді;
- 25) Өз тиімділігін арттыру мақсатында уақытты басқару дағдыларын қолданады.

4. «Даму стратегиясы». *Оқушылар:*

- 1) Бизнестің ауқымын кеңейту және оның мәнін түсінеді;
- 2) Нарық дамуының болжамын талдайды;
- 3) Дамудың базалық стратегияларының мәнін түсінеді;
- 4) Экономикалық өсу, ЖҰӨ, ЖІӨ мәнін түсінеді;
- 5) Бизнес дамуының қарқынды және экстенсивті тәсілдерін танып біледі
- 6) Сапаны басқару құрамын және оның мәнін түсінеді;
- 7) Кайдзен қағидасын суреттейді;
- 8) Халықаралық бизнестің мәні мен мағынасын түсінеді;
- 9) Ойындық түрде халықаралық нарыққа Қазақстан өнімдерін шығарудың стратегиясын құруда өзіндік көзқарасты қалыптастыру үшін халықаралық бизнестің аясынан факторларды синтездейді;
- 10) Тұтынушылардың құқығын қорғауға бағытталған, мемлекет пен қоғамдық қозғалыс іске асырып отырған шаралар жиынтығымен танысады;
- 11) Тұтынушылардың құқығын қорғау ұйымдарын ажырата біледі;
- 12) Оқу-ойын жағдайында тұтынушылардың құқығын қорғау дағдыларын қолданады;
- 13) Кәсіпкерлердің құқығын қорғауға бағытталған, мемлекет пен қоғамдық қозғалыс іске асырып отырған шаралар кешенімен танысады;
- 14) Кәсіпкерлердің құқығын қорғау ұйымдарын ажырата біледі;
- 15) Кәсіпкерлік пен бизнес қолдау институттарын сипаттайды;
- 16) ШОБ-ты мемлекеттік қолдау түрлерін түсінеді;
- 17) Оқу-ойын жағдайында кәсіпкерлердің құқығын қорғау дағдыларын қолданады;
- 18) Кәсіпкерлердің экономикалық, әлеуметтік, занды, экологиялық, этикалық жауапкершілік түрлерін танып біледі
- 19) Мақсатты қоя білудің мәнін түсінеді;
- 20) Мақсатты тиімді қою үшін мақсатты болжау құралын қолданады дұрыс мақсат қою арқылы жеке мансап стратегиясын құрады;
- 21) Жеке өмір стратегиясын қорғау кезінде шешендік өнер дағдыларын қолданады.

7 «ГРАФИКА ЖӘНЕ ЖОБАЛАУ» ОҚУ ПӘНІ БОЙЫНША СЫНАҚҚА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

«Графика және жобалау» пәні бойынша оқушылардың ағымдағы үлгерімін бақылау, аралық және қорытынды аттестация оқушылардың оқудағы жетістіктерін сын тұрғысынан бағалау технологиясын қолданумен үйлесетін сынақ өткізумен жүзеге асырылады, бұл олардың оқытуудың күтілетін нәтижелерінің стандартта белгіленген міндепті деңгейлеріне жетуіне мүмкіндік береді. Бұл ретте «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізуіндегі үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (КР БФМ 2018 жылғы 9 ақпандағы №16471 бұйрығын қар.) [1, 2] өзгерістерді ескеру қажет, онда «Графика және жобалау» пәні бойынша жиынтық бағалау жүргізілмейді, ал әрбір тоқсан және оқудың жарты жылдығы сонында «сынақ» («сынақтан өтпелі») қойылады.

Сынақ жүйесін қолданумен аттестациялау «Графика және жобалау» пәні оқу бағдарламасының барлық оқылатын бөлімдері (өтпелі тақырыптары) бойынша жүзеге асырылады.

Графикалық білім беру мазмұнының жаңаруымен бірге оқытуудың болжамды нәтижелерімен оқушылар қол жеткізген шынайы нәтижелерді салыстыру мақсатында «Графика және жобалау» пәні ойынша оқушылардың жетістіктерін бағалаудың жаңа жүйесі қолданылады. Оқушылардың оқу жетістіктерін мұндай бағалауда суреттердің әртүрлі түрлерін қолдану және түрлендіру бойынша графикалық әрекеттің барлық түрлерінің нәтижелілігі, сол сияқты жеке сапалар мен тұлғалық қасиеттерді көрсету де ескерілуі тиіс.

Оқушылардың оқудағы жетістіктерін бағалауда суреттердің әртүрлі түрлерін қолдану және түрлендіру бойынша графикалық әрекеттің барлық түрлерінің нәтижелілігі, сол сияқты жеке сапалар мен тұлғалық қасиеттерді көрсету де ескерілуі тиіс.

Оқушылардың оқудағы жетістіктерін *ағымдағы (қалыптастыруышы) бағалау* әртүрлі жағдайларда суреттерді түрлендіру бойынша графикалық әрекеттің негізгі тәсілдерін менгеруді ескерумен жүргізіледі: *әдеттегі, вариативтік және жаңа (проблемалы)*.

Онда оқушының оқу жетістігінің негізгі нәтижелері көрініс береді:

әдеттегі жағдаятта – проекциялау әдістерін, натурадан және аксонометриялық проекциядан заттардың пішіндерін талдау, салыстыру негізінде кешенді сыйбаны құру тәсілін игерген; қабылдау тәсілдерін менгерген (аксонометриялық және тік бұрышты проекцияларда орындалған суреттер бойынша заттардың пішіндерін оқу); өстік симметрия және сыйбалардағы шарттылықтар қасиеттерін пайдаланумен (толық, ішінара) контурлық суреттер бойынша заттың пішінін қайта құру тәсілдерін игерген; суреттердің түрі және құрамы бойынша бастапқы суретті түрлендіре алады (берілген шарттар бойынша); заттың пішінін және кеңістіктің жағдайын өзгерте алады (түрлендірудің берілген шарттары бойынша);

вариативтік жағдаятта – заттың пішінін анықтау үшін суреттердің әртүрлі түрлерін қолдану мүмкіндіктерін ескереді; оларды вариативтік тандау

негізінде сызбаларды орындаудың рационалды тәсілдерін меңгерген; заттың пішінін анықтау үшін суретті түрлендірудің рационалды тәсілдерін қолдана алады; заттың пішінін модельдеу кезінде толық емес деректер бойынша жартылай суреттерді қайта жаңғырта алады; міндеттің бастапқы шарттарын өзгерткен кезде заттың пішінін және кеңістіктің жағдайын түрлендіре алады;

жаңа (проблемалы) жағдаятта – онда берілген ақпараттың мәнін ашу үшін суреттердің елеулі қасиеттерін еркін шамалайды; қажет графикалық ақпаратты толық және жеткілікті түрде бейнелеу үшін суреттердің әртүрлі түрлерін қолдана алады; шығармашылық міндеттерді шешу үшін суреттердің қайта жаңғырту тәсілдерін пайдалана алады; заттың жаңа пішінін модельдеу үшін бастапқы суретті түрлендіру тәсілдерін өз бетінше айқындайды; суреттер бойынша кеңістіктік қасиеттерді түрлендіру тәсілдерін өз бетінше айқындайды (модельдеуге, конструкциялауға және жобалауға арналған сыйзу бойынша шығармашылық міндеттерді орындау кезінде).

Оқушылардың оқу жетістіктерін ағымдағы бақылау графикалық әрекеттің негізгі тәсілдерін меңгеру деңгейлері бойынша саралануы тиіс: әдеттегі, вариативтік және жаңа (проблемалы) сияқты әртүрлі жағдаяттарда суретті құру, қайта жаңғырту, қабылдау және түрлендіру. Оларға жетудің әрбір деңгейі төрт жиынтық көрсеткіш (критерий) бойынша сараланады, атап айтқанда: 1 – ақылой әрекетіне жету деңгейі; 2 – бастан өтетін қыындықтар деңгейі; 3 – графикалық әрекеттің айрықша тәсілдерін меңгеру; 4 – оқушының өздік әрекетін көрсету деңгейі. Қосымшада қалыптасу және даму процесін ескерумен графикалық әрекеттің негізгі тәсілдері бойынша оқушылардың жетістіктерін бағалау критерийлері сипатталған.

Болжамды оқу нәтижелерін қорытынды бағалау жобалау әрекеті элементтері бар шығармашылық міндеттерді орындауға арналған біліктілік (сынақ) тапсырмаларының арнайы дайындалған жүйелерінің көмегімен жүзеге асырылуы тиіс.

Қорытынды

Оқыту, білім алу және бағалау өзара байланысты және оқу процессін ұйымдастырудың бірыңғай жүйесін қамтамасыз етеді. Мектепте оқушылардың білімін бақылау және аттестациялаудың бір түрі сынақ жүйесі болып табылады. Бақылаудың басқа түрлерімен салыстырғанда сынақ өткізу сипаты мен бағалау ерекшелігіне қарай бөлінеді. Сынақ - бұл бақылаудың арнайы кезеңі, оның мақсаты білім алушылардың міндетті дайындық деңгейіне қол жеткізуін тексеру болып табылады.

Білім беру жүйесінде болып жатқан он өзгерістер бағалау жүйесін де қамтитыны түсінікті. Білім алушыларды бағалау білімнің келесі жоғары деңгейіне көтерілуге мүмкіндік береді.

Сынақ жүргізу талаптарын критерийлерге сүйеніп жасау, білім алушылардың оқудағы жетістіктерін бағалауда келеңсіздіктерді жойып, әділ бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқу процесін дараландыруға, білім алушылардың окуға ынтасын арттыруға және оқып ізденудегі дербестігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Әзірленген сынақ жүргізу талаптарын басшылыққа алу білім алушы мен мұғалім арасындағы өзара байланысты нығайтып, білім берудің сапасын арттыруға және білім сапасын шынайы бағалауға, оқушылардың өз білімін жетілдіруіне негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндепті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы.

2. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығы.

3. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 4 қыркүйектегі № 441 бұйрығы.

4. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім беру деңгейінің 5-6-сыныптарына арналған «Музыка» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

5. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Көркем еңбек» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

6. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Дене шынықтыру» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

7. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім беру

денгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Өзін-өзі тану» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

8. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бүйрүғына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бүйрүғымен бекітілген жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Дене шынықтыру» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

9. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бүйрүғына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бүйрүғымен бекітілген жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Дене шынықтыру» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

10. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бүйрүғына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бүйрүғымен бекітілген жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарға арналған «Графика және жобалау» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

11. «Жалпы білім беру үйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курсарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бүйрүғына өзгеріс пен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі № 352 бүйрүғына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 7 наурыздағы № 105 бүйрүғымен бекітілген жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

12. «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізу дің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бүйрүғы.

ҚОСЫМША

Әдістемелік ұсынымда қолданылған терминдер:

- 1) *Дескриптор* – тапсырмаларды орындау кезіндегі оқу іс-әрекетінің сипаттамасы;
- 2) *Бағалау критерийі* – білім алушының оқу жетістіктерін бағалауға негіз болатын талаптар;
- 3) *Түрлі деңгейдегі тапсырмалар* – білім алушының қабілетін есепке ала отырып, саралап оқытуды ұйымдастыру үшін қолданылатын күрделілігі түрлі деңгейдегі тапсырмалар;
- 4) *Рефлексия* – қайта ойлауға және өз әрекетінің нәтижелеріне талдау жасауға, өзін-өзі тануға бағытталған ойлау үдерісі;
- 5) *Рубрика* – бағалау критерийлеріне сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктері деңгейлерін сипаттау тәсілі;
- 6) *Оқу бағдарламасының ортақ тақырыбы* – нақты пән бойынша оқу мақсаттарына жету үшін түрлі пәндер аясында білімі мен білігін біріктіріп күрал ретінде пайдаланылатын мазмұны бірынғай ортақ компонент;
- 7) *Балл қою кестесі* – тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларына балл қою бойынша бірынғай норманы белгілеу үшін мұғалімдер қолданатын кесте;
- 8) *Ойлау дағдыларының деңгейлері* – ойлау дағдыларын анықтауды қалыптастыруға бағытталған оқу мақсаттарының иерархиялық өзара байланыстағы жүйесі;
- 9) *Білім алушының оқу жетістігінің деңгейі* – бағалау критерийлеріне сәйкес білім алушылардың оқу жетістігін дамыту деңгейі;
- 10) *Қалыптастыруыш бағалау* – оқу үдерісін дер кезінде түзетуге мүмкіндік беретін, білім алушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етіп, үздіксіз жүргізілетін бағалаудың түрі;
- 11) *Жиынтық бағалау* – оқу бағдарламасындағы бөлімдер/ортак тақырыптар бойынша белгілі бір оқу кезеңі (тоқсан/, оқу жылы) аяқталғанда өткізулетін бағалаудың түрі;
- 12) *Оқу мақсаттары* – оқу бағдарламасына сәйкес тиісті пән бойынша оқу курсы аралығында білу, түсіну және дағды жетістіктеріне қатысты күтілетін нәтижелерді қалыптастыратын тұжырым;
- 13) *Оқытудың күтілетін нәтижелері* – білім алушының оқу процесsei аяқталған кезде нені біліп, түсініп, нені көрсете алатынын айқындастырын құзыреттіліктер жиынтығы.

Мазмұны

Kіріспе	3
1. «Музыка», «Көркем еңбек», «Дене шынықтыру», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері», «Графика және жобалау» оқу пәндері бойынша 1-11 сыныптарда сабак жүргізу дің ерекшеліктері	4
2. «Музыка» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар	15
3. «Көркем еңбек» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар	18
4. «Дене шынықтыру» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар	20
5. «Өзін-өзі тану» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар	31
6. «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар	35
7. «Графика және жобалау» оқу пәні бойынша сынаққа қойылатын талаптар	40
Қорытынды	42
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	43
Қосымша	45

Введение

В рамках обновления содержания образования при оценивании учебных достижений обучающихся по предметам «Физическая культура», «Музыка», «Художественный труд», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» выставляются «зачет» («незачет»). Разработанные методические рекомендации «требования к выставлению зачета по учебным предметам «Физическая культура», «Музыка», «Художественный труд», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» включает следующие разделы:

1. Особенности оценивания по предметам «Музыка», «Художественный труд», «Физическая культура», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» в 1-11 классах.

2 Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Музыка».

3. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Художественный труд».

4. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Физическая культура».

5. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Самопознание».

6. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса».

7. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Графика и проектирование».

Методические рекомендации составлены в помощь учителю при планировании, организации и проведении зачета по предметам «Физическая культура», «Музыка», «Художественный труд», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» для обучающихся 1-11 классов уровня начального, основного, среднего образования. Методические рекомендации подготовлены на основе учебных планов и учебных программ обновленного содержания образования.

Задания для зачетов позволяют учителю определить уровень достижения обучающимися целей обучения, запланированных на 1 и 2 полугодия. Для проведения зачета за полугодие в методических рекомендациях предлагаются задания, которые помогают оценить уровень подготовки учащихся. Задания носят рекомендательный характер.

1 Особенности оценивания по предметам «Музыка», «Художественный труд», «Физическая культура», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» в 1-11 классах

Согласно Типовым правилам проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся для организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования, утвержденных приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 (с учетом внесенных изменений и дополнений приказом МОН РК № 494 от 25.09.2018 года) в конце полугодия и учебного года по предметам «Музыка», «Художественный труд», «Физическая культура», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» выставляются «зачет» («незачет»).

В соответствии с пунктом 15 приказа Министра образования и науки РК от 09.02.2018 № 47 по предметам "Самопознание", "Художественный труд", "Музыка", "Физическая культура", "Основы предпринимательства и бизнеса", "Графика и проектирование" суммативное оценивание не проводится.

Особенности оценивания по учебному предмету «Музыка»

Среди предметов эстетического цикла в школе значительное место занимает урок «Музыка».

Задача музыкального воспитания в школе связана с целым комплексом развития нравственно-эстетических чувств ребёнка, творческих и музыкальных способностей.

Музыкальное искусство развивает такие качества, как сочувствие, сопереживание и понимание, но не ограничивается только сферой эмоций: немаловажно и то, что разные виды искусств, в том числе и музыка, развиваются мышление детей, навыки анализа, которые помогают видеть как уникальность каждого человека, так и исследовать общие черты, объединяющие всех людей в понятие «человечество». И, разумеется, незаменима роль искусства в развитии творческих способностей и креативного мышления, применимого в любых сферах их последующей самостоятельной жизни.

Структура программы основана на принципе взаимосвязи познания природы музыкального искусства через активные формы восприятия музыки, а также через личный импровизационный опыт.

Цель обучения учебному предмету «Музыка» – формирование музыкальной культуры и развитие творческих способностей обучающихся на основе приобщения к лучшим образцам казахской традиционной музыки, творчества народов мира, мировой классики и современной музыки.

Задачи обучения:

1) формирование понятий о целостной картине мира через интеграцию музыки с другими видами искусства и учебными предметами;

- 2) формирование понятий о музыке как о востребованном общечеловеческом явлении, о ее значимости и роли в жизни людей;
- 3) развитие навыков критического мышления и позитивного отношения к музыке, музыкальной деятельности;
- 4) развитие предметно-тематических знаний, умений и навыков путем приобщения к анализу музыкальных произведений, исполнительству, импровизации, выполнению творческих заданий и презентаций;
- 5) развитие музыкальных способностей, творческой активности, исполнительских и исследовательских навыков;
- 6) формирование знаний о формах коммуникации посредством музыки;
- 7) развитие позитивной самооценки, самопознания и саморазвития через выражение идей в музыкально-творческих работах (в сочинении, импровизации и аранжировке);
- 8) формирование и развитие музыкально-исполнительских и технических знаний и умений в процессе использования средств информационно-коммуникативных технологий.

Содержание учебной программы по предмету «Музыка» организовано по разделам обучения.

Разделы состоят из подразделов, которые содержат в себе цели обучения в виде ожидаемых результатов по классам.

Содержание учебного предмета включает разделы:

- 1) Слушание, анализ и исполнение музыки;
- 2) Создание музыкально-творческих работ;
- 3) Презентация и оценивание музыкально-творческих работ.

Раздел «Слушание, анализ и исполнение музыки» включает следующие подразделы:

- 1) Слушание и анализ музыки;
- 2) Музыкально-исполнительская деятельность;
- 3) Музыкальная грамота.

Раздел «Создание музыкально-творческих работ» включает следующие подразделы:

- 1) Идеи и сбор материала;
- 2) Сочинение и импровизация.

Раздел «Презентация и оценивание музыкально-творческих работ» включает один подраздел:

- 1) Презентация и оценивание музыкально-творческих работ.

Особенности оценивания по учебному предмету «Художественный труд»

Выставление «зачета» («незачета») необходимо осуществлять по принципу оценивания по обновленному содержанию среднего образования.

Для начала следует рассмотреть понятия оценивания, критерии оценивания и ожидаемых результатов обучения.

Оценивание – процесс соотнесения реально достигнутых обучающимися результатов обучения с ожидаемыми результатами обучения на основе выработанных критериев.

Критерии оценивания – признаки, на основании которых производится оценка учебных достижений обучающихся.

Ожидаемые результаты обучения – совокупность компетенций, выражающих то, что именно обучающийся будет знать, понимать, демонстрировать по завершении процесса обучения.

Для выполнения стандарта утверждены типовые учебные планы, учебные программы, в которых обозначены цели, задачи и ожидаемые результаты. Соответственно оценивание напрямую зависит от уровня усвоения обучающимся учебного материала.

Содержание учебной программы по предмету «Художественный труд» в 5–9 классах подчинено трем разделам системы целей обучения, которые направлены на формирование основных знаний и практических навыков в процессе творческой деятельности.

1. Раздел «Исследование и развитие творческих идей» включает следующие подразделы:

- 1) знание и понимание окружающего мира;
- 2) знание и понимание истории, культуры и традиций;
- 3) работа с источниками информации;
- 4) планирование процесса творческой деятельности;
- 5) работа с заданиями по разработке дизайна;
- 6) материалы, их свойства и техника работы.

2. Раздел «Создание и изготовление творческих работ» включает следующие подразделы:

- 1) художественное выражение творческих идей;
- 2) инструменты и оборудование;
- 3) технологии создания;
- 4) культура питания;
- 5) культура дома;
- 6) соблюдение правил техники безопасности и гигиены труда.

3. Раздел «Презентация, анализ и оценивание творческих работ» включает следующие подразделы:

- 1) презентация творческих работ;
- 2) анализ и оценивание идей;
- 3) анализ и оценивание методов и подходов;
- 4) адаптация и усовершенствование работы.

Система целей обучения используется в качестве критерия оценивания по выявлению учебных достижений учащихся.

Цели обучения к каждой теме, изучаемой учащимися 5–9 классов, четко обозначены в долгосрочном плане по реализации Типовой учебной программы по учебному предмету «Художественный труд».

Согласно учебной программе баллы за 1-е полугодие высчитываются на основе достижения учебных целей долгосрочного плана, обозначенных для

первой и второй четверти, за 2-е полугодие – для третьей и четвертой четверти соответственно.

Особенности оценивания по учебному предмету «Физическая культура»

Положение об оценивании обучающихся 1-11-х классов, по физической культуре разработано в соответствии со следующими нормативно правовыми документами:

1. Приказ №125 Министерства образования и науки РК «*Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся*» от 18.03.2008 г. (Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 21 апреля 2008 года № 5191) с изменением пункта 15 в редакции приказа Министра образования и науки РК от 09.02.2018 №47, с целью объективного, индивидуального оценивания каждого обучающегося на уроках физической культуры;

2. Закон «О физической культуре и спорта РК» от 03.07.2014г. №228-В ЗРК. 2014г.;

3. Указ Президента РК от 28.12.2006г. №230 «О государственной программе развития физической культуры и спорта в Республике Казахстан»;

4. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования), утвержденный постановлением Правительства РК № 1080 от 23 августа 2012 г.;

5. Типовые учебные планы начального, основного среднего, общего среднего образования РК, утвержденные Министром образования и науки РК №500 от 8 ноября 2012 г.;

6. Типовые учебные программы по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций, утвержденные приказом Министра образования и науки РК №115 от 3 апреля 2013 г.;

7. Программы, зарегистрированные в Министерстве юстиции Республики Казахстан №8424 от 10 апреля 2013 г.;

8. Приказ №296 от 25 июля 2013 года о внесении изменений в приказ МОН РК от 8 ноября 2012 года №500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования РК»;

9. Приказ № 545 «О внесении изменений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115» Министра образования и науки Республики Казахстан от 25 октября 2017 г. Типовая учебная программа по учебному предмету «Физическая культура» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию;

10. Типовая учебная программа по учебному предмету «Физическая культура» для 10-11 классов уровня общего среднего образования по обновленному содержанию (общественно-гуманитарное направление, естественно-математическое направление) Приложение 206 к приказу № 352 Министра образования и науки Республики Казахстан от «27» июля 2017 г.

В связи с загруженностью спортивного зала образовательного учреждения, учащиеся, отнесенные к специальной медицинской группе, занимаются вместе с основной группой, но на основе индивидуального (дифференцированного) подхода.

1. Уроки физической культуры посещают все обучающиеся, имея с собой спортивную форму в соответствии с погодными условиями, видом спортивного занятия или урока, согласно требованиям техники безопасности и охраны труда. От физических нагрузок освобождаются учащиеся, предоставившие справку врачебно-контрольной комиссии на начало каждого учебного года.

2. Все обучающиеся, освобождённые от физических нагрузок, находятся в помещении спортивного зала или на спортивной площадке под присмотром учителя физической культуры.

3. Учащиеся, временно освобождённые от физической нагрузки, от предмета «физическая культура» не освобождаются. На уроке они изучают теоретические вопросы, проявляют себя в судействе, оценивают технику движения занимающихся и т.п., получают соответствующие оценки и домашнее задание.

4. При пропуске уроков физической культуры учащийся обязан подтвердить причину отсутствия заверенной медицинской справкой или иным официальным документом, который передаётся классному руководителю.

5. Учитель физической культуры определяет вид, степень и уровень физических или иных занятий с данными учащимися на предстоящий урок:

- теоретическое изучение материала;
- интеллектуальные игры (шашки, шахматы);
- настольный теннис, бадминтон;
- посильная помощь в судействе или организации урока.

Обучающиеся, рекомендованные к занятиям лечебной физкультурой, которые посещают специализированные кабинеты ЛФК во внеурочное время под присмотром врачей, по окончании прохождения курса ЛФК должны предоставить справку учителю физической культуры для получения оценки.

6. Спортивная форма для уроков физической культуры:

- для зала
  - 1-4 классы: майки или футболки одного цвета, спортивные шорты или брюки, носки, кеды (кроссовки).
  - 5-11 классы майки или футболки, спортивные шорты или брюки, кеды (кроссовки) в соответствии с видом спорта, изучаемого по программе.
- для улицы (осенний и весенний период) - спортивный костюм, майка, носки, кеды (кроссовки), в соответствии с погодой шапки, перчатки.

Особенности оценивания по учебному предмету «Самопознание»

Приоритетным направлением развития национальной системы образования становится нравственно-духовное образование, ориентированное на максимальное раскрытие внутреннего потенциала человека.

Самопознание как учебный предмет призвано выполнять ключевую роль

в создании условий для становления нравственных основ личности, ее духовного совершенствования и самореализации.

Объектом самопознания как целостного процесса является человек, который рассматривается в контексте физического, психического и духовного аспектов бытия. Органическое единство этих ракурсов человека обеспечивает его гармоничное развитие, включающее самоактуализацию, самореализацию и самосовершенствование. Это определяет предметную область самопознания и конкретизирует познавательную, развивающую и воспитывающую функции учебного предмета.

Предметная область самопознания предполагает организацию целенаправленного образовательного процесса, ориентированного на раскрытие каждым учеником своей духовно-нравственной природы и творческого потенциала посредством создания условий для расцвета человеческого совершенства, осмыслиения своего предназначения на земле.

Средства предмета «Самопознание» также ориентированы на оказание поддержки и содействия учащимся в приобретении жизненно важных умений и навыков широкого спектра, позволяющего им проявлять созидательную активность, направленную на служение обществу.

Основное назначение учебного процесса по предмету «Самопознание» заключается в том, чтобы:

- 1) выявлять общечеловеческие ценности, заложенные в природе каждого человека;
- 2) формировать систему ценностей личности, практические навыки творческого приложения знаний в решении проблем, направленные на служение обществу;
- 3) формировать основы нравственного поведения учащихся, социально значимых ориентаций, обуславливающих отношение человека к себе, окружающему миру, человечеству в целом.

Нравственно-духовное образование «Самопознание» осуществляется через достижение общих целей:

- 1) способствовать осознанию каждым учеником своей духовно-нравственной природы и предназначения;
- 2) содействовать гармоничному становлению растущего человека.

Цели обеспечивают решение следующих задач:

- 1) раскрытие ценностного отношения к самому себе, к людям и окружающей действительности; способности проявлять бескорыстную любовь и доброжелательность к окружающим, заботиться о них;
- 2) развитие мотивации к познанию себя, к пониманию цели жизни и своего предназначения;
- 3) развитие чувства собственного достоинства, уверенности в себе, ответственности за свои мысли, слова и поступки;
- 4) развитие способности понимать взаимосвязь внутреннего и внешнего мира человека, его единство с природой, взаимозависимость физического, психического и духовного здоровья; регулировать собственное физическое и психическое состояние как основу для ведения здорового образа жизни;

5) развитие способности к позитивному осмыслению и осознанию возможностей в саморегуляции своих поступков и поведения с точки зрения многообразия социальных позиций и ролей;

6) раскрытие способности применять знания, умения и навыки для ведения праведной жизни, слышать голос совести при оценивании различных жизненных ситуаций, принимать решения, не противоречащие общечеловеческим ценностям;

7) развитие умения сотрудничать в коллективе и работать в группе, команде для конструктивного решения намеченных задач соответственно нравственным нормам, проявляя ненасилье к себе и другим.

Программа по самопознанию для начальной школы, усиливая ценностный смысл образования, направлена на раскрытие способностей человека любить, верить в себя, творить добро, проявлять чуткость, заботиться о себе и других, позитивно мыслить, совершать нравственный выбор, ценить и приумножать традиции, созидать, принимать ответственность за себя, сотрудничать, самосовершенствоваться.

Базовое содержание предмета «Самопознание» в 5-9 классах ориентировано на изучение и понимание жизненных целей, важность служения людям как предназначения человека. Видеть красоту окружающего мира, ценность культурного наследия всех народов, идеалов истины, добра, любви, справедливости.

Особенностью учебной программы, предлагаемой для усвоения в 10-11 классах, является ориентация на обобщение ранее изученного, углубление знаний о важнейших общечеловеческих ценностях с целью дальнейшего развития и последующего закрепления высоких нравственных качеств, являющихся необходимым багажом выпускника средней школы, вступающего во взрослуую жизнь. Это в конечном итоге предполагает воспитание отзывчивого и доброжелательного человека, любящего и заботливого члена семьи, верного друга, надёжного партнёра, ответственного гражданина и патриота своей страны, здоровой и стремящейся к постоянному самосовершенствованию личности. Между разделами нет четкой содержательной границы, они концептуально и тематически взаимосвязаны, что помогает рассмотреть разные грани вечных человеческих ценностей, многовекового нравственно-духовного опыта человечества.

Особенности оценивания по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса»

Предпринимательское мышление является необходимым навыком современного человека. Оно включает такие особенности как креативное мышление, умение рисковать, умение быстро принимать решение, нестандартное мыслить, искать новые сферы деятельности, брать на себя ответственность, обладание различными навыками и познаниями в таких сферах как создание идей, маркетинг, самоподвижение, операционная и финансовая деятельность, Интернет-технологии и т. д.

В процессе обучения предмету ученики получат возможность развивать все перечисленные навыки.

Предпринимательство – главный фактор развития национального благосостояния, ключевой фактор развития экономики. В ходе обучения предмету ученики получат базовые знания, необходимые для открытия собственного бизнеса: от создания идеи до запуска, продвижения, масштабирования, планирования операционной и финансовой деятельности. Также ученики познакомятся с государственным регулированием бизнес-деятельности, научатся выбирать и открывать разные формы организации бизнеса, получат представление о налоговой, социальной, гражданской, этической и других ответственностих предпринимателей перед государством и обществом.

Основное назначение учебного процесса по предмету «Основы предпринимательства и бизнеса» заключается в том, чтобы:

- 11) формировать у учеников представление о бизнесе как привлекательном варианте собственного трудоустройства в будущем;
- 12) развивать в них различные типы ответственности перед государством и обществом;
- 13) развивать навыки, необходимые для успешной деятельности в любой сфере труда в будущем;
- 14) обучать учеников действующим инструментом создания, ведения и контроля бизнес-процессов;
- 15) формирование у обучающихся теоретических основ предпринимательства;
- 16) формирование у обучающихся практических навыков личной финансовой грамотности;
- 17) формирование у обучающихся предпринимательского мышления и умения видеть возможности для реализации своего потенциала;
- 18) приобретение навыка генерирования бизнес-идей и их развития до уровня предпринимательской деятельности;
- 19) развитие навыка бизнес-моделирования и адаптации в изменяющихся условиях конкуренции в целях повышения выживаемости бизнеса;
- 20) формирование навыков исследования, использования современных информационных технологий.

Базовое содержание программы «Основы предпринимательства и бизнеса» в 10 классе:

- 1) «Введение в предпринимательство».
- 2) «Предпринимательство в современных условиях».
- 3) «Маркетинг в действии».
- 4) «Дизайн-мышление».

Базовое содержание программы «Основы предпринимательства и бизнеса» в 11 классе:

- 1) «Стартап акселератор».
- 2) «Стартап акселератор».

3) «Самопрдвижение предпринимателя».

4) «Стратегия развития».

К особенностям учебной программы, предлагаемой для усвоения, относятся:

1) построение предмета на основе практики и специфики предпринимательства Казахстана, истории развития и формирования предпринимательства;

2) построение учебного процесса на применении интерактивных и групповых игровых методик и технологий обучения, активной вовлеченности обучающихся в учебный процесс;

3) формирование навыков XXI века, востребованных в свете кадровых тенденций казахстанских и мировых рыночных условий; тенденций развития массового предпринимательства (предпринимательство как стиль жизни);

4) использование коучинговых подходов в целях формирования осознанной жизненной позиции и принятия ответственности за собственный выбор деятельности;

5) использование тренингового формата, ориентированного на формирование практических навыков и умений, формирование первичного опыта посредством геймификации процесса.

6) создание школьного интернет-сообщества на выделенном ресурсе для информационного обмена, взаимодействия в рамках освоения курса на межрегиональном уровне с целью получения синергетического эффекта. Организация посредством данного on-line-портала электронной библиотечной базы и базы рабочих материалов; вебинарной и гостевой площадки; площадки мероприятий: олимпиад, конкурсов, формирование площадок коммуникаций между учениками, потенциальными стартапами, действующим бизнесом и инвесторами;

7) создание инфраструктуры, способствующей максимально эффективному практическому и методологическому наполнению и сопровождению учебного предмета от следующих контрагентов:

8) предпринимательские вузы Казахстана, являющиеся членами Ассоциации предпринимательского образования РК;

9) Национальная палата предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен»;

10) общественный фонд «Джуниор Эчивмент Казахстан»;

11) поддержка образовательного процесса специализированными онлайн- и офлайн-играми, развивающими навыки ведения предпринимательской деятельности путем автоматизированной симуляции процесса;.

12) использование принципов дизайн-мышления для развития клиентаориентированности.

Особенности оценивания по учебному предмету «Графика и проектирование» в 1-11 классах

При разработке учебной программы в сквозных темах (по разделам)

выделены основные способы графической деятельности, которые определяют логику организации процесса обучения. Ими являются:

- репродукция изображений (с изменением масштаба изображений);
- реконструкция изображений (воссоздание образа объекта по частичным изображениям);
- преобразование изображений (с изменением методов проецирования);
- преобразование вида и состава изображений (замена изображений);
- преобразование предметов по изображениям (изменение формы и пространственного положения);
- графическое моделирование (графическое конструирование, проектирование).

Сущность такого подхода к разработке и выделению основных (сквозных) способов деятельности представлена в таблице 1.

Установленные основные (стержневые) способы графической деятельности позволяют неоднократно обращаться к ним в течение обучения и применить *принцип спиралевидного построения* учебной программы.

Базовое содержание учебного предмета «Графика и проектирование» представлена в новом стандарте образования в виде системы ожидаемых результатов обучения предусматривающие, что обучающийся:

1) *знает* основные средства, методы, способы фиксации визуальной информации; основные виды графических изображений; основные методы проектирования и средства графики; законы формообразования геометрических тел; общие правила оформления чертежа; общие понятия о машиностроительных, строительных чертежах, элементы топографического чертежа; этапы проектирования и изготовления изделия; методы и средства отображения визуальной информации средствами ручной и компьютерной графики;

2) *понимает* значение графических изображений в визуализации и передаче информации о предметном мире, явлениях и процессах; закономерности метода графического моделирования; различия между видами графических изображений в отображении формы предметов, их пространственных и метрических характеристик; возможности и особенности ручной и компьютерной графики в практической деятельности; особенности макетирования и моделирования;

3) *применяет* инструменты и материалы для графических работ; методы проецирования; приемы построения геометрических (конструктивных) форм предмета; методы построения чертежа разверток поверхностей геометрических тел; приемы преобразования вида и состава изображений; справочную документацию для принятия проектных и конструктивных решений; средства ручной и компьютерной графики при решении различных задач на графическое моделирование, макетирование, проектирование;

4) *анализирует* свойства изображений и разные способы передачи визуальной информации; геометрическую форму и конструкцию предметов при выполнении их изображений; возможности применения разных видов изображений для выявления формы предмета; комплексный чертеж для

определения форм предметов и графического состава изображений;

5) *синтезирует* контурные изображения для реконструкции формы предмета; графическую информацию в исходных изображениях для систематизации их по виду и составу; различные виды изображений для полного и достаточного отображения графической информации; различные средства графики для передачи и реализации творческих идей;

6) *оценивает* методы изображений, фиксации визуальной информации; графические изображения различных объектов; разные способы преобразования изображений; методы проектирования и средства графики, применяемые в процессе проектной деятельности; конструктивные и геометрические характеристики предметов; процесс и результат творческой деятельности.

Содержание учебной программы обобщено структурировано по разделам учебного предмета. Через эти разделы просматривается содержательная основа нового курса «Графика и проектирование». Цели изучения разделов и подразделов учебной программы основываются на ожидаемых результатах обучения учебному предмету.

Разделы и подразделы, которые содержат в себе цели обучения, разбиваются по классам, организованные последовательно внутри каждого подраздела.

2 Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Музыка»

Оценивание результатов изучения предмета «Музыка» осуществляется с применением системы критериального оценивания.

Критериальное оценивание – процесс оценивания, основанный на сравнении учебных достижений учащихся с четко определенными заранее известными всем участникам учебного процесса (учащимся, администрации школы, педагогическому коллективу, родителям и иным законным представителям) критериями оценивания, соответствующими целям и содержанию основного среднего образования, способствующими формированию учебно-познавательных способностей учащихся.

Критериальное оценивание основано на взаимосвязи преподавания, обучения и оценивания.

Результаты критериального оценивания используются для эффективного планирования и организации образовательного процесса.

Система критериального оценивания в основной школе включает формативное оценивание и суммативное оценивание.

Формативное оценивание – оценивание, которое определяет уровень освоения знаний и сформированности навыков учащихся в повседневной работе на уроке и/или дома и осуществляет оперативную взаимосвязь между учащимся и учителем в ходе обучения, позволяет учащимся понимать, насколько правильно они выполняют задания в период изучения нового материала и достигают целей и ожидаемых результатов обучения.

Суммативное оценивание – оценивание, которое определяет уровень освоения знаний и сформированности навыков учащихся по завершении изучения разделов учебной программы за четверть, по завершении уровня образования.

В начальной школе критерии описываются в рубриках – в виде небольшой таблички, что удобно для зрительного восприятия. Критерии могут разрабатываться как самим учителем, так и учащимися – индивидуально или в группах, в зависимости от изучаемой темы и вида деятельности, и, наконец, возможен и вариант совместного создания критериев: учитель + учащиеся. Разработанные критерии максимально доступны для учащихся: они могут быть напечатаны на отдельных листах и разданы на руки в качестве карточек, могут быть написаны на доске, напечатаны крупным шрифтом и развезданы по всему классу и т.д. В качестве примера я привожу критериальное оценивание для 1-4 классов.

Методика оценивания.

Каждый элемент знания оценивается 1 баллом. Максимальное количество баллов, которое может набрать ученик – 16.

	Количество баллов	Отметка
100 - 95	16	5
94 - 75	10 - 9	4
74 - 50	8 - 6	3
Ниже 50	Меньше	2

На уроках музыки обучающиеся исполняют музыкальные произведения хором, слушают музыку, проходят музыкальную терминологию, дают устные ответы на вопросы учителя, пишут рефераты, проектные работы, работают в тетрадях.

Предлагаем учителям предметной области «Музыка» некоторые критерии текущего и итогового контроля по предмету, которые можно использовать в образовательном процессе.

СЛУШАНИЕ МУЗЫКИ			
№	Параметры	Критерии	
1.	Распознавание средств музыкальной выразительности , музыкальных жанров, элементов строения музыкальной речи, музыкальных форм	Восприятие музыкального образа на уровне переживания. Распознавание средств музыкальной выразительности, музыкальных жанров, элементов строения музыкальной речи, музыкальных форм. Высказанное суждение обоснованно	Восприятие музыкального образа на уровне переживания. Распознавание музыкальных жанров, средств музыкальной выразительности, элементов строения музыкальной речи, музыкальных форм выполнены самостоятельно, но с 1-2 наводящими вопросами
2.	Узнавание музыкального произведения	90-100% правильных ответов по музыкальной викторине. Правильное и полное определение названия, автора музыкального произведения, музыкального жанра произведения	60-80% правильных ответов по музыкальной викторине. Ошибки при определении автора музыкального произведения, музыкального жанра произведения
3.	Музыкальная эмоциональность, активность, участие в диалоге	Любит, понимает музыку. Внимателен и активно участвует в обсуждении музыкальных произведений	К слушанию музыки не всегда проявляет устойчивый интерес

ОСВОЕНИЕ И СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ЗНАНИЙ О МУЗЫКЕ

№	Параметры	Критерии		
1.	Знание терминологии, элементов музыкальной грамоты	<p>Задание выполнено на 90-100 % без ошибок, влияющих на качество.</p> <p>Твердо знает термины и понятия, умеет применять их на практике</p>	<p>Задание выполнено на 60-80%, допущены незначительные ошибки. Дает нечеткую формулировку терминов и понятий, частично умеет применять их на практике</p>	<p>Задание выполнено менее чем на 50 %, допущены ошибки, влияющие на качество работы. Слабо знает термины и понятия, не умеет использовать их на практике</p>
2.	Знание музыкальной литературы	<p>Обучающийся твердо знает основной материал, ознакомился с дополнительной литературой по проблеме.</p> <p>Твердо, уверенно и последовательно отвечает на поставленные вопросы</p>	<p>Обучающийся знает основной материал и отвечает с 1-2 наводящими вопросами</p>	<p>Обучающийся слабо знает основной материал. На поставленные вопросы отвечает только при помощи учителя, однозначно</p>
3.	Устный ответ	<p>Обучающийся правильно излагает изученный материал. Анализирует произведения музыки. Знает основные этапы развития и истории музыки</p>	<p>Обучающийся полностью владеет программным материалом, но при этом допускает неточности второстепенного характера</p>	<p>Обучающийся с поставленным вопросом справляется слабо. Допускает неточности в изложении изученного материала</p>

ИСПОЛНЕНИЕ ВОКАЛЬНОГО РЕПЕРТУАРА

№	Параметры	Критерии		
1.	Исполнение вокального номера	Художественное исполнение вокального номера	Интонационно-ритмически и дикционно точное исполнение вокального номера	Нечистое, фальшивое интонирование

2.	Хоровое пение	Знание мелодичной линии и текста песни, чистое интонирование и ритмически точное исполнение. Выразительное исполнение	Знание мелодичной линии и текста песни, в основном чистое интонирование, ритмически правильное, пение недостаточно выразительное	Допускаются отдельные неточности в исполнении мелодии и текста песни, неуверенное и не вполне точное, иногда фальшивое исполнение, есть ритмические неточности, пение невыразительное
3.	Участие во внеклассных мероприятиях и концертах	Художественное исполнение вокального номера на конкурсе, фестивале, концерте		

ВЫПОЛНЕНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ РАБОТЫ

№	Параметры	Критерии		
		1	2	3
1.	Выполнение реферата	<p>Работа содержательна, логична, изложение материала аргументировано, сделаны общие выводы по теме.</p> <p>Показано умение систематизировать и обобщать информацию, давать ей критическую оценку.</p> <p>Показано умение анализировать различные источники информации, но имеет отдельные неточности.</p> <p>Оформлена в соответствии с планом, но не соблюдены все требования по оформлению</p>	<p>Работа содержательна, изложение материала аргументировано, выполнены общие выводы.</p> <p>Показано умение систематизировать и обобщать информацию, давать ей критическую оценку.</p> <p>Показано умение анализировать различные источники информации, но имеет отдельные неточности.</p> <p>Оформлена в соответствии с планом, но не соблюдены все требования по оформлению</p>	<p>Тема раскрыта поверхностно.</p> <p>Не соблюдены требования к оформлению</p> <p>Изложение материала непоследовательно.</p> <p>Слабая аргументация выдвинутых тезисов.</p>

		демонстрирует индивидуальность стиля автора. Оформлена в соответствии с планом, требованиями к реферату, грамотно		
2.	Выполнение проектной работы	<p>Правильно поняты цель, задачи выполнения проекта. Соблюдена технология выполнения проекта, но допущены незначительные ошибки, неточности в оформлении.</p> <p>Предъявляемый продукт деятельности отличается высоким качеством выполнения, соответствует заявленной теме.</p> <p>Проявлены творчество, инициатива</p>	<p>Правильно поняты цель, задачи выполнения проекта. Соблюдена технология выполнения проекта, но допущены незначительные ошибки, неточности в оформлении.</p> <p>Предъявляемый продукт деятельности отличается высоким качеством выполнения, соответствует заявленной теме.</p> <p>Проявлено творчество.</p>	<p>Правильно поняты цель, задачи выполнения проекта. Допущены нарушения в технологии исполнения проекта, его оформлении. Не проявлена самостоятельность в выполнении проекта</p>

3 Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Художественный труд»

Целью обучения учебного предмета «Художественный труд» является формирование функциональной грамотности в области искусства и технологий труда, развитие личности с творческим отношением к действительности.

Для достижения данной цели необходимо обратить на следующие задачи обучения:

- 1) развитие знаний, формирование осознанного восприятия искусства, дизайна и технологий в окружающем мире;
- 2) изучение художественно-культурного наследия народов Казахстана и мира;
- 3) развитие технологических навыков, навыков передачи творческих идей выразительными средствами искусства и дизайна;
- 4) развитие творческого и критического мышления обучающихся в процессе исследования, создания, анализа, художественной трансформации объектов;
- 5) приобретение опыта применения информационно-коммуникационных технологий во всех видах учебной деятельности (исследование, творческая реализация идей, презентация работ);
- 6) исследование и применение различных ресурсов и источников информации с осознанием их значения для результатов работы;
- 7) эстетическое, трудовое, экономическое, экологическое, патриотическое воспитание и формирование нравственно-духовных ценностей;
- 8) развитие умения самостоятельно планировать свою деятельность, определяя и учитывая время, свойства материалов и другие факторы;
- 9) приобретение опыта организации совместной деятельности для достижения учебных задач (индивидуальная, парная и групповая работа).

Для достижения поставленных задач необходимо грамотно подойти к вопросу оценивания. В течение полугодия необходимо вести учет учебных достижений обучаемых в баллах. Максимальное количество баллов для выставления зачета в соответствии с разделами системы целей обучения представлено из расчета полного учебного года, что следует учитывать при расчете баллов за одно полугодие. *Например:* максимальное количество баллов, которое обучающийся может набрать в течение учебного года в 9 классе, составляет 25 баллов.

В данный расчет входит 9 баллов из раздела «Исследование и развитие творческих идей», 12 баллов из раздела «Создание и изготовление творческих работ», 4 балла из раздела «Презентация, анализ и оценивание творческих работ». Таким образом максимальный балл за 1-е полугодие составляет 12-13 баллов.

За набранный балл, соответствующий 50–100% от общего количества максимального балла, обучающий получает «зачет». Обучающийся, который набрал менее 50% от общего количества баллов, направляются на пересдачу.

Пересдача осуществляется путем выполнения следующих видов заданий:

- подготовка рефератов, презентаций по заданной теме;
- защита творческих работ,
- выполнение практических работ по западающим темам.

Учителю художественного труда рекомендуется тщательно разработать критерии оценивания согласно учебной программе на каждый раздел, в начале учебного полугодия заранее информировать обучающихся о критериях оценивания.

Учитель должен составить индивидуальную карту учета учебных достижений учащегося согласно критериям оценивания. Также аналогичную карту обучающийся может вести самостоятельно, отмечая и отслеживая свои достижения. Данный подход в оценивании будет дисциплинировать обучающихся, мотивировать их серьезно относиться к учебному предмету, выполнять задания в полном объеме, планировать работу на уроке, своевременно изучать необходимые материалы, принимать активное участие в учебном процессе.

По завершению курса согласно критериям оценки знаний учащихся по учебному предмету «Художественный труд» обучающийся должен:

- знает классификацию и особенности различных стилей, направлений и жанров видов искусств, изобразительные и выразительные средства искусства и музыки, историю происхождения стилей и жанров видов искусств, традиции и обычай в декоративно-прикладном искусстве казахского народа и других народов мира, основные виды и свойства натуральных, искусственных, художественных материалов, основные технологии ручной, механической, художественной обработки некоторых материалов, основы конструирования, моделирования и обработки текстильных изделий, современные информационные технологии и программное обеспечение, используемые в области искусства, правила техники безопасности при работе с оборудованием и инструментами;

- понимает значение и роль различных видов искусства, техники и технологии в жизни человека и общества, охране и защите окружающей среды, ценность произведений изобразительного искусства казахского народа и других народов мира, связь стилей и направлений видов искусства с исторической эпохой, особенности передачи творческого замысла различными средствами искусства, важность коллективной и групповой работы для принятия решений;

- применяет знания и навыки для разработки, планирования и создания творческих проектов в различных видах искусства, самостоятельного выбора материалов и техники передачи творческих замыслов, знания различных свойств художественных, конструктивных материалов при создании и изготовлении изделий, также произведений искусства, основные технологии обработки материалов для создания прототипов новых изделий, в том числе с использованием средств ИКТ, навыки самостоятельного нахождения и отбора необходимых источников информации для исследования и разработки идей в области искусства и технологий, различные способы продвижения творческих продуктов для реализации своих идей в коммерческой области, способы

планирования и организации своего труда, способы передачи экологических проблем окружающего мира посредством искусства;

– анализирует творческие идеи и замыслы в произведениях различных видов искусств, способы, техники и материалы, использованные в собственных работах и работах других деятелей искусств, влияние искусства, технологии и производство на окружающую среду и жизнедеятельность человека;

– синтезирует творческие проекты по различным видам искусства, в том числе с применением ИКТ, способы и приемы работы в различных техниках с применением различных материалов и инструментами в процессе создания художественных работ, различные формы информации по результатам исследований, знания и навыки по гуманитарным и естественно-научным дисциплинам для создания творческих работ;

– оценивает основной замысел, образы и идеи в произведениях различных видов искусств, художественную и эстетическую ценность произведений национального и мирового искусства, самостоятельно/коллективно выполненные художественные, технические работы, возможности изделий на предмет функциональности, эргономичности и эффективности, потребительские качества продукта труда и сервисные возможности выполнения технологических операций.

4 Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Физическая культура»

1. Для обучающихся, освобожденных от практических занятий по физической культуре на период не более 50% одной четверти, учитель физической культуры определяет на урок теоретическое задание, которое соответствует запланированному в рабочей программе учебному материалу.

2. При оценивании знаний по предмету «Физическая культура» учитываются следующие показатели: глубина, полнота, аргументированность, умение использовать их применительно к конкретным случаям и занятиям физическими упражнениями.

С целью проверки знаний используются методы: опрос, тестирование.

При переводе на оценки за основу принимаются выполнение следующих требований:

Оценка «5» - За ответ, в котором учащийся демонстрирует глубокое понимание сущности материала; логично его излагает, используя в деятельности.

Оценка «4» - За тот же ответ, если в нем содержатся небольшие неточности и незначительные ошибки.

Оценка «3» - За ответ, в котором отсутствует логическая последовательность, имеются пробелы в знании материала, нет должной аргументации и умения использовать знания на практике.

Оценка «2» - За незнание материала программы, отказ от выполнения задания учителя.

3. Учитель физической культуры может оценить положительно (оценкой 4 или 5) помочь обучающегося в проведении судейства, соревнований и тд.

4. Для обучающихся 2-4-х классов, освобождённых от практических занятий по физической культуре, учитель физической культуры определяет на урок теоретическое задание, которое соответствует запланированному в рабочей программе учебному материалу.

5. Обучающиеся, освобождённые от практических занятий по физической культуре на период более 50% четверти (в том числе на полугодие или учебный год) готовят по физической культуре письменные сообщения (5-8 классы, 10-е классы), рефераты (9,11-е классы).

Требования к подготовке и выполнению письменных сообщений, рефератов по физической культуре.

1. Тема письменного сообщения, реферата определяется учителем физкультуры исходя из содержания программного материала.

2. Письменное сообщение, реферат являются самостоятельной работой обучающегося.

3. Письменное сообщение готовится в объеме не более 2-х страниц печатного текста (14 шрифт, 1,5 интервал). Реферат не более 10 страниц печатного текста (14 шрифт, 1,5 интервал).

Структура реферата:

- в вводной части – ответить на вопрос: почему эта тема так важна для общества и тебя лично;

- краткая характеристика вида спорта или оздоровительной системы, её особенности, разновидности и основные правила;

- история развития и состояние на сегодняшний день, достижения и перспективы развития в будущем (школы, город, Россия, мир + выбор, олимпийские достижения – обязательно)

- значение данного вида спорта или оздоровительной системы для развития у спортсменов:

а) физических качеств (быстроты, выносливости и т.п.).

б) основы техники или системы упражнений по данному виду спорта.

в) развитие психологических, эстетических, нравственных (личностных) качеств.

г) основы тактических действий при взаимодействии, играя в нападении и защите.

д) требования по технике безопасности при проведении самостоятельных занятий и тренировок, и на соревнованиях данного вида спорта.

- заключение: значение данного вида спорта (системы упражнений) для физического и личностного развития. Достижения школы (команды, личностные достижения, планы на будущее).

Прежде чем говорить о контроле и оценке успеваемости по физической культуре нужно четко определить, в чем разница между оценкой и отметкой. Отметка – это количественное (цифровое) выражение оценки. «Пятерки», «четверки», «тройки» – это все отметки. Оценка же может быть самой различной.

Словесная оценка. Это самая распространенная оценка. Вы похвалили ученика за хорошее выполнение упражнения, помочь учителю. Вы пожурили рассеянного ученика за невнимательность. Вы не поставили за это никакой отметки, но вы его оценили. Постоянно используются на уроках и словесные оценочные выражения: «Как считаешь, ты справился с заданием?» И если наше определение совпадает с мнением ученика, что он справился с заданием, то какой восторг можно увидеть в его глазах. А когда ученик начинаетправляться с ранее очень трудными для него физическими упражнениями, то подбадриваем его: «Вот видишь, успех есть! Ты молодец, достиг хороших результатов! Главное – никогда ничего не бойся!»

Знак внимания. Да, это тоже вид оценки. Вы жестом похвалили игрока за хорошо выполненное действие, улыбнулись, погрозили пальцем. Этим вы тоже не оставили без внимания деятельность ученика.

Анализ. В короткой беседе с учеником вы подчеркиваете его успехи по сравнению с прошлым годом, месяцем, уроком, в то же время указываете на то, над чем еще нужно поработать, чтобы быть еще лучше.

Ну и, наконец, отметка. Это то количество баллов, которое получил ученик за свое упражнение, работу на уроке. То, что его обрадует или огорчит, заставит задуматься или, наоборот, оттолкнет от всяких мыслей. Как видите, это тоже всего лишь вид оценивания, но какой сильный!

Оценка должна быть комплексной.

В отличие от других общеобразовательных предметов особенностями оценки успеваемости по физической культуре являются:

– необходимость более полного и глубокого учёта не только психических качеств, свойств и состояний, но и особенностей телосложения, физического развития, физических способностей и состояния здоровья учащихся;

– более широкий диапазон критериев, где учитываются не только знания, но и конкретные двигательные умения и навыки, способы осуществления физкультурно-оздоровительной деятельности, способности использовать знания и физические упражнения, изученные в школе, в нестандартных условиях;

– наличие объективных количественных слагаемых оценки, которые позволяют более объективно и точно вести контроль за ходом индивидуального физического развития и подготовленности.

Таким образом, оценка знаний учащихся по физкультуре характеризуется комплексностью, и оценивание только по отдельным составляющим нецелесообразно.

Оцениваются физическая подготовленность, практические умения и навыки, теоретические знания, навыки организации физкультурно-оздоровительной деятельности, динамика (прирост) оцениваемых параметров по сравнению с исходными или предшествующими промежуточными значениями (учитывается базовый уровень здоровья, физической подготовленности), сформированность общеучебных умений и навыков.

Критерии оценивания учащихся на уроках физической культуры:

На «2» (неудовлетворительно) в зависимости от следующих условий:

– Учащиеся не имеют спортивную форму, соответствующую погодным условиям и видам спортивных занятий или урока, не выполняет требования техники безопасности;

– Учащийся, не имеющий выраженных отклонений в состоянии здоровья, при этом не имеющий стойкой мотивации к занятиям физическими упражнениями, нет положительных изменений в физических возможностях обучающегося, которые должны быть замечены учителем;

– Учащийся не продемонстрировал существенных сдвигов в формировании навыков, умений в развитии морально-волевых или физических качеств;

– Учащийся не выполняет теоретические или иные задания учителя, не овладел доступными ему навыками самостоятельных занятий, необходимыми теоретическими и практическими знаниями в области физической культуры.

На «3» (удовлетворительно) в зависимости от следующих условий:

– Учащийся выполняет все требования по технике безопасности и правила поведения в спортивном зале и на стадионе, соблюдает гигиенические требования;

– Учащийся, имеющий выраженные отклонения в состоянии здоровья, при этом старательен, мотивирован к занятиям физическими упражнениями, есть незначительные, но положительные изменения в физических возможностях, которые могут быть замечены учителем;

- Учащийся продемонстрировал несущественные сдвиги в формировании навыков, умений в развитии физических и морально-волевых качеств в течение четверти, полугодия;

- Учащийся частично выполняет все теоретические задания учителя, овладел доступными ему навыками самостоятельных занятий, необходимыми теоретическими и практическими в области физической культуры.

На «4» (хорошо) в зависимости от следующих условий:

- Учащийся имеет спортивную форму, выполняет требования техники безопасности, соблюдает гигиенические требования и охрану труда при выполнении физических упражнений;

- Учащийся, имеющий выраженные отклонения в состоянии здоровья, при этом мотивирован к занятиям физическими упражнениями. Есть положительные изменения в физических возможностях, которые замечены учителем;

- Учащийся постоянно демонстрирует существенные сдвиги в формировании качеств, умений и в развитии физических и морально-волевых качеств в течение четверти, полугодия, года, успешно сдаёт или подтверждает 80% всех требуемых на уроках нормативов по физической культуре для своего возраста;

- Учащийся выполняет все теоретические и другие задания учителя, овладел доступными ему навыками самостоятельных занятий, оказания посильной помощи в судействе или организации урока, а также необходимыми теоретическими и практическими знаниями в области физической культуры.

На «5» (отлично) в зависимости от следующих условий:

- Учащийся имеет спортивную форму, выполняет все требования по технике безопасности, соблюдает гигиенические требования и охрану труда при выполнении физических упражнений;

- Учащийся, имеющий выраженные отклонения в состоянии здоровья, при этом стойко мотивирован к занятиям физическими упражнениями. Есть существенные положительные изменения в физических возможностях обучающихся, которые замечены учителем;

- Учащийся постоянно на уроках демонстрирует существенные сдвиги в формировании навыков, умений и в развитии физических или морально-волевых качеств в течение четверти, полугодия;

- Учащийся успешно сдаёт или подтверждает все требуемые на уроках нормативы по физической культуре, для своего возраста;

- Учащийся выполняет все теоретические или иные задания учителя, овладел доступными ему навыками самостоятельных занятий, оказания посильной помощи в судействе школьных соревнований или организации классных спортивных мероприятий, а также необходимыми навыками и теоретическими и практическими знаниями в области физической культуры.

Индивидуальные особенности

Оценивая успехи по физической культуре, учитель должен принимать во внимание индивидуальные особенности учащихся, значимость которых в физическом воспитании особенно велика.

Индивидуальные особенности, которые необходимо учитывать, можно разделить на две большие группы: телесные и психические.

Телесные — это особенности физического развития (длина и масса тела), тип телосложения (астеноидный, дигестивный, торакальный и мышечный).

Наиболее внимательного и деликатного отношения к себе при выставлении оценок требуют дети дигестивного (с избыточной массой) и астеноидного (слабого) типа телосложения. В ряде случаев следует обращать внимание на особенности строения тела, костно-мышечного аппарата, также влияющих на овладение отдельными разделами программы или на выполнение нормативов.

При оценке успеваемости учащихся не меньшее значение имеет также учёт психических особенностей личности. Детям с заторможенным восприятием и мышлением необходимо больше времени для осмыслиния заданий учителя, подготовки к ответу, выполнения упражнения. Учащимся с плохой двигательной памятью труднее воспроизвести требуемые образцы или отдельные детали осваиваемых движений. Эмоциональным, легковозбудимым учащимся следует создать спокойную, доброжелательную обстановку, в которой они могли бы продемонстрировать свои достижения. Нерешительным, с недостаточно развитыми волевыми качествами учащимся необходимо дать время для адаптации к условиям повышенной трудности заданий, оказать им более надёжную страховку и помочь и т. д.

При учёте индивидуальных особенностей учителю необходимо быть максимально тактичным, внимательным, не унижать достоинство учащегося, использовать оценку таким образом, чтобы она способствовала повышению и дальнейшему развитию интереса учащихся к физической культуре.

Динамика изменения результатов

Ни у кого не вызывает сомнения, что лучшая система оценивания учебных достижений по физической культуре — учет динамики индивидуальных показателей. Даже если ребенок изначально имел невысокий уровень физической подготовки, но существенно прибавил в своем развитии, он, достоин высокой оценки. Это будет служить дополнительным стимулом для дальнейшего развития и роста ученика, а главное, укрепит его желание заниматься физическими упражнениями.

Успешно нами используются такие действенные приемы самовоспитания как «задание самому себе» или самообязательства. Например, принимая тест по подтягиванию детям, особенно мальчикам, которые не подтягиваются ни одного раза, даю задание: «с помощью специальных упражнений ты должен к концу четверти научиться подтягиваться хотя бы один раз, тогда получишь за этот тест 4».

Ещё несколько примеров, как ставится большое количество «5»: все игроки команды победительницы получают «5», независимо от вклада в окончательный результат. Возьмите команду профессионалов. Вся команда работает на игрока, который обладает талантом голевого чутья, данный игрок забивает гол, но не говорят, что выиграл отдельный игрок, а признают, что выиграла вся команда. Так и в ситуации с миникомандами на игровой

площадке урока физической культуры. Главное при этом не убивать желание двигаться всем ребятам с разной подготовленностью.

Тяжело учащимся даются циклические виды, где должно проявиться физическое качество выносливость. Можно ставить «5» всем, кто сумел преодолеть заданную дистанцию, при этом, кто преодолел её в числе первых (их можно определить любое количество из числа участвующих) ставлю ещё одну бонусную «5». Таким образом, поощряется желание детей (у кого от природы, у кого от возможности) быть лучшим.

Методы оценки техники владения двигательными действиями

Основными методами оценки здесь являются следующие методы: наблюдения, вызова, упражнений и комбинированный.

Метод открытого наблюдения заключается в том, что учащиеся знают, кого и что будет оценивать учитель, а скрытого – в том, что им известно лишь, что учитель наблюдает за определенными видами двигательных действий.

Метод вызова заключается в том, что учитель выявляет отдельных учащихся, у которых очень хорошо получаются конкретные упражнения, и просит их продемонстрировать классу образец выполнения двигательных действий.

Метод упражнений предназначен для проверки уровня владения отдельными умениями и навыками и качества выполнения домашних заданий.

Суть *комбинированного метода* состоит в том, что учитель одновременно с проверкой знаний оценивает технику соответствующих двигательных действий.

Данные методы можно применять индивидуально и фронтально для оценивания работы большой группы учащихся или класса в целом.

Оценивание учащихся специальной медицинской группы.

1) выполнение теоретических заданий на уроках (правила игры, техника безопасности, и т. д.);

2) подготовка и проведение разминки;

3) подготовка реферата;

4) Одной из наиболее популярных форм контроля в образовании в настоящее время является тестирование, основа которого – тест – представляет собой стандартное задание, соответствующее требованиям однозначности, краткости и простоты. Его выполнение позволяет оценить уровень знаний каждого учащегося и определить степень усвоения теоретического материала.

В настоящее время очень часто возникает необходимость оценивания знаний освобожденных от занятий физической культурой учащихся, поэтому возможность применения тестовой технологии является наиболее грамотной и рациональной.

Тестирование учащихся можно организовано провести на уроке физической культуры, заранее приготовив бланки для ответов. Особенность такой формы проведения урока актуальна при подготовке учащихся к итоговой аттестации, т.к. в экзаменационном материале по физической культуре за курс 9 класса содержится достаточно большой теоретический материал.

Критерии оценивания подготовленности учащихся по физической культуре

Критерии оценивания по физической культуре являются *качественными и количественными*.

Качественные критерии успеваемости характеризуют степень овладения программным материалом: знаниями, двигательными умениями и навыками, способами физкультурно-оздоровительной деятельности, включенными в обязательный минимум содержания образования и в школьный образовательный стандарт.

Количественные критерии успеваемости определяют сдвиги в физической подготовленности, складывающиеся из показателей развития основных физических способностей: силовых, скоростных, координационных, выносливости, гибкости и их сочетаний, что отражает направленность и уровни реализуемых образовательных программ.

Осуществляя оценивание подготовленности по физической культуре, учителя реализуют не только собственно оценочную, но и стимулирующую и воспитывающую функции, учитывая темп (динамику изменения развития физических качеств за определенный период времени, а не в данный момент) и индивидуальные особенности учащихся (типы телосложения, психические и физиологические особенности). При этом учителю необходимо быть максимально тактичным, внимательным, не унижать человеческое достоинство обучающегося, заботясь о повышении и дальнейшем развитии интереса к физической культуре.

Итоговая отметка выставляется учащимся за овладение темы, раздела, за четверть (в старших классах - за полугодие), за учебный год. Она включает в себя текущие отметки, полученные учащимися за овладение всеми составляющими успеваемости: знаниями, двигательными умениями и навыками, а также отражает сдвиги в развитии физических способностей, умений осуществлять физкультурно-оздоровительную деятельность.

Критерии оценивания успеваемости по базовым составляющим физической подготовки учащихся:

I. ЗНАНИЯ

При оценивании знаний по предмету «Физическая культура» учитываются такие показатели: глубина, полнота, аргументированность, умение использовать их применительно к конкретным случаям и занятиям физическими упражнениями.

С целью проверки знаний используются следующие методы: опрос, проверочные беседы (без вызова из строя), тестирование.

Оценка 5	Оценка 4	Оценка 3	Оценка 2
За ответ, в котором учащийся демонстрирует глубокое понимание сущности материала; логично его излагает, используя в деятельности	За тот же ответ, если в нем содержатся небольшие неточности и незначительные ошибки	За ответ, в котором отсутствует логическая последовательность, имеются пробелы в знании материала, нет должной аргументации и умения использовать знания на практике	За непонимание и незнание материала программы

II. Техника владения двигательными умениями и навыками

Для оценивания техники владения движательными умениями и навыками используются следующие методы: наблюдение, вызов из строя для показа, выполнение упражнений и комбинированный метод.

Оценка 5	Оценка 4	Оценка 3	Оценка 2
1	2	3	4
Движение или отдельные его элементы выполнены правильно, с соблюдением всех требований, без ошибок, легко, свободно, четко, уверенно, слитно, с отличной осанкой, в надлежащем ритме; ученик понимает сущность движения, его назначение, может разобраться в движении, объяснить, как оно выполняется, и продемонстрировать в нестандартных условиях; может определить и исправить ошибки, допущенные другим учеником; уверенно выполняет учебный норматив	При выполнении ученик действует так же, как и в предыдущем случае, но допустил не более двух незначительных ошибок	Двигательное действие в основном выполнено правильно, но допущена одна грубая или несколько мелких ошибок, приведших к скованности движений, неуверенности. Учащийся не может выполнить движение в нестандартных и сложных в сравнении с уроком условиях	Движение или отдельные его элементы выполнены неправильно, допущено более двух значительных или одна грубая ошибка

III. Владение способами и умение осуществлять физкультурно-оздоровительную деятельность

Оценка 5	Оценка 4	Оценка 3	Оценка 2
Учащийся умеет: - самостоятельно организовать место занятий; - подбирать средства и инвентарь и применять их в конкретных условиях; - контролировать ход выполнения деятельности и оценивать итоги	Учащийся: - организует место занятий в основном самостоятельно, лишь с незначительной помощью; - допускает незначительные ошибки в подборе средств; - контролирует ход выполнения деятельности и оценивает итоги	Более половины видов самостоятельной деятельности выполнены с помощью учителя или не выполняется один из пунктов	Учащийся не может выполнить самостоятельно ни один из пунктов

IV. Уровень физической подготовленности учащихся

Оценка 5	Оценка 4	Оценка 3	Оценка 2
Исходный показатель соответствует высокому уровню подготовленности,	Исходный показатель соответствует	Исходный показатель соответствует низкому уровню	Учащийся не выполняет государственный

<p>предусмотренному обязательным минимумом подготовки и программой физического воспитания, которая отвечает требованиям государственного стандарта и обязательного минимума содержания обучения по физической культуре, и высокому приросту ученика в показателях физической подготовленности за определенный период времени</p>	<p>среднему уровню подготовленности и достаточному темпу прироста</p>	<p>подготовленности и незначительному приросту</p>	<p>стандарт, нет темпа роста показателей физической подготовленности</p>
--	---	--	--

(При оценке физической подготовленности приоритетным показателем является темп прироста результатов. Задание учителя по улучшению показателей физической подготовленности (темпер прироста) должны представлять определенную трудность для каждого учащегося, но быть реально выполнимыми. Достижение этих сдвигов при условии систематических занятий дает основание учителю для выставления высокой оценки.)

Общая оценка успеваемости складывается по видам программы: по гимнастике, баскетболу, волейболу, легкой атлетике - путем сложения конечных оценок, полученных учеником по всем видам движений, и оценок за выполнение контрольных упражнений.

Оценка успеваемости за учебный год производится на основании оценок за учебные четверти с учетом общих оценок по отдельным разделам программы. При этом преимущественное значение имеют оценки за умения и навыки осуществлять собственно двигательную, физкультурно-оздоровительную деятельность.

Целесообразность изменения оценивания по предмету «Физическая культура» обсуждается в прессе и на телевидении давно. Предполагаются различные варианты: от введения 10-12 - балльной системы до перехода на безотметочную систему.

В процессе работы с учениками с целью сформировать их потребности в личном физическом совершенствовании, можно использовать методику *индивидуальной оценки* умений и навыков, которая является одним из критериев выставления цифровой отметки.

Поскольку при занятиях физической культурой *оценивание* основ знаний, освоенных учащимися, несколько проще, чем по другим предметам («знает – не знает»), так же как и оценивание умения осуществлять физкультурно - оздоровительную деятельность («умеет – не умеет»), то, исходя из опыта, что основными критериями при оценивании, которые более весомы по сравнению с двумя другими, являются многочисленные двигательные умения и навыки, изучаемые в процессе уроков.

В настоящее время для оценивания двигательных умений и навыков созданы многочисленные оценочные таблицы, которые вызывают многочисленные нарекания и острую критику у преподавателей физической культуры. Кроме того, они абсолютно непонятны родителям обучающихся детей.

Действительно, таблицы учебных нормативов, или оценочные таблицы (измерительные материалы), созданы для гипотетического среднего ученика, который из года в год в основном справляется с требованиями по развитию двигательных качеств. В итоге выпускник 9 и 11 классов обязан продемонстрировать приобретенные в процессе обучения умения и навыки согласно требованиям государственного стандарта образования по предмету «Физическая культура». При этом учитель несет ответственность за выполнение этих требований, что не всегда представляется возможным по целому ряду причин, число которых постоянно увеличивается.

Во-первых, несоответствие метрического возраста учащихся биологическому. По этой причине ребенок с недостаточными для его возраста антропометрическими показателями не может выполнить нормативы учебной программы на положительную отметку, даже в том случае, если он достаточно добросовестный, ответственный и с удовольствием занимается физическими упражнениями.

Во-вторых, слабая дошкольная физическая подготовка, избыточная масса тела, не обусловленная патологией.

В-третьих, нарушение течения нервно - психических процессов в организме ребенка: заторможенность, резкие изменения степени физической активности и работоспособности, не обусловленная реальными обстоятельствами стеснительность, недооценка либо переоценка собственных реальных способностей. Среди поступающих в школу с каждым годом увеличивается количество детей, у которых совершенно не развит игровой, соревновательный и состязательный азарт.

Для того, чтобы объективно оценить каждого учащегося (в том числе и из трех выше перечисленных категорий), можно использовать «Метод прироста результата от ранее достигнутого». Эта методика применима к упражнениям, которые оцениваются цифровыми (количественными) показателями (нормативами). Согласно этой методике отметка ребенку выставляется с учетом лучшего результата при троекратной демонстрации приобретенных в процессе обучения навыков. Этот результат является его личным достижением на данный момент и оценивается отметкой «5». В практике обозначаем этот результат термином «база». Эта «база» в течение года корректируется не более, чем два раза (начало и конец учебного года) и по результатам коррекции выставляется *отметка*:

4. В случае, если «база» с течением времени улучшается, выставляется отметка «5»;

5. Если «база» остается прежней – «4»;

6. Ухудшение «базы» оценивается отметкой «3». Совершенно очевидно, что во всех трех случаях оценка положительная.

На уроках в 1-ом и 2-ом классах я формирую начальную базу основных двигательных качеств (координацию, скорость, гибкость, выносливость, силу, скоростно - силовые качества). Развитие двигательных качеств осуществляется с помощью многочисленных упражнений. Например, для развития скоростно - силового качества использую прыжки в длину и в высоту с места, метания малого мяча (150 грамм), теннисного, резинового, тряпочного и т. д., гранаты (300, 500, 700 грамм), медбола №№ 1, 2, 3, 4, 5 и т.д.

Для оценивания большинства упражнений используются таблицы учебных нормативов, которые являются лишь ориентирами творческой деятельности учащихся при использовании метода прироста результата от ранее достигнутого.

Достижения учеников второго класса вне зависимости от цифрового результата я оцениваю не менее, чем на отметку «5» при условии добросовестного отношения к выполнению упражнений и заданий. За те упражнения, которые оцениваются визуально, ставлю «5», «4» либо вообще ничего, мотивируя отсутствие оценки тем, что упражнения еще можно доработать и улучшить. После этого совместно с учеником пытаемся найти пути улучшения результата: индивидуальное домашнее задание, определение в спортивную секцию, дополнительные занятия.

Все цифровые данные накапливаются и систематизируются для каждого ученика с помощью карточек:

В 3-ем и 4-ом классах продолжается оценивание с использованием метода прироста результата от ранее достигнутого. Вместе с тем, результаты оцениваются по трехбалльной шкале («5», «4», «3»). Мотивация к улучшению результатов в этом возрасте высокая, поэтому дети уделяют достаточно много времени физкультурным упражнениям после уроков в свободные от подготовки домашних заданий часы, для того, чтобы иметь хорошие показатели, а, соответственно, и отметки. В подавляющем большинстве случаев им это удается, и оценки повышаются.

В последующих классах эта *система оценивания* сохраняется. Она успешно используется в 5-ых и 6-ых классах, несколько менее эффективна в 7-ых – 9-ых классах в силу возрастных особенностей и падения мотивации к обучению у некоторых детей.

В старших классах после завершения переходного возраста данная методика вновь становится результативной, так как в 10-х и в 11-х классах повышенная мотивация к обучения. Дети уже знают систему оценивания, к этому возрасту, в основном, завершается их физическое развитие и поэтому наша совместная деятельность направлена на совершенствование ранее изученных упражнений, нюансов техники и тактики. Лучшие результаты учеников продолжают систематически заноситься в карточки, поэтому каждому ребенку легко объективно оценить свое физическое состояние и увидеть, где он преуспел, а где еще предстоит постараться.

Такая система оценивая, хотя и не лишена недостатков, – не всегда выводит ученика на требования стандарта образования по физической культуре - но не так травмирует психику, уравнивает шансы функционально зрелого и

незрелого учеников, способного и не очень способного, с устойчивой и подвижной психикой. В то же время она наглядно показывает самостоятельную работу ученика, его творчество в достижении своих успехов. Мотивация к занятиям физической культурой во всех ее формах повышается.

В результате практических занятий физическими упражнениями развивается интерес к теоретическим знаниям по предмету. В этом случае решается вторая часть критериев оценивания, то есть оценки знаний в области теории физической культуры, поскольку ребенок, осуществляя успешную теоретическую и практическую деятельность по предмету, гармонично развивается, одномоментно приобретая минимум знаний по каждому разделу и модулю учебной программы.

Расширение минимума знаний по предмету решает и третью часть оценивания – умение осуществлять физкультурно-оздоровительную деятельность, как в личном плане, так и в коллективе товарищей, одноклассников, в семье, с детьми младшего возраста.

Таким образом, относительно простые усилия учителя по развитию интереса ребенка к предмету «Физическая культура» приводят в той или иной степени к формированию устойчивой потребности занятиями спортом, физкультурой, здоровым образом жизни.

На основании накопленного опыта и полученных результатов можно сделать следующие выводы:

1. Индивидуальное оценивание навыков и умений учащихся по физической культуре методом использования метода прироста результата от ранее достигнутого является прогрессивным направлением контрольно - оценочного компонента творческой деятельности школьников.

2. Метод позволяет снизить психологическое воздействие оценки на ребенка.

3. Метод позволяет поддерживать достаточно высокую мотивационную деятельность учащихся по предмету.

Применение данного метода позволяет решать проблемы смежных критериев оценочной деятельности учителя.

5 Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Самопознание»

Содержание предмета «Самопознание» включает широкий диапазон сведений о духовно-нравственной культуре человечества, человеке и окружающем мире, актуализирует внутренний поиск учащихся, развивает способность к глубокому размышлению, различию и интуитивному постижению сути смысложизненных вопросов. Все это способствует сохранению преемственности в выстраивании учебного материала.

Основное базовое содержание предмета для начальной школы 1-4 классы с учетом возрастных особенностей учащихся состоит из следующих разделов:

2Раздел «Мудрость веков» вводит учащихся в предмет «Самопознание» через мудрость народов мира. В нем предусмотрены уроки, на которых дети познают основы нравственной жизни через сказки, притчи, рассказы, мудрые изречения духовного наследия человечества. Они осмысливают вечные ценности, что способствует развитию умения дружно жить в школьном коллективе, ладить друг с другом, следовать школьной дисциплине, установленному порядку, помогать младшим, уважать старших.

3В разделе «Дружная семья» основное вниманиеделено развитию коммуникативных умений и навыков не только в семье, но и в классе и школе (умение слушать, понимать, адекватно оценивать себя и другого, сопереживать, помогать, взаимодействовать); умению строить равноправные, добрые взаимоотношения со сверстниками; умению настраивать себя на позитивный лад, выражать свои чувства и распознавать чувства других; овладению навыками разрешения межличностных конфликтов; развитию социальной активности.

4Раздел «Быть человеком» разработан с учетом психологических особенностей возрастного развития детей: возрастающей осознанности поведения, впечатлительности, интенсивного развития чувств, общего эмоционального тонуса (жизнерадостность, бодрость), волевых качеств.

4. Раздел «Как прекрасен этот мир!» ориентирован на формирование у младших школьников опыта нравственных отношений с окружающим миром. В целях воспитания заботливого отношения к природе и укрепления здоровья детей, необходимо организовывать экологически творческую деятельность.

Требования обучающимся 1-4 классов по выставлению зачета по учебному предмету «Самопознание»:

6. имеет элементарные представления об общечеловеческих ценностях;
7. знает духовное наследие Казахстана и других народов, в объемах, определенных программой;
8. умеет соблюдать дисциплину на уроке, в школе, в общественных местах;
9. знает и понимает права и обязанности школьника, выполняет долг ученика (наличие необходимых школьных принадлежностей и выполненных домашних заданий, работа в классе);

10. бережно и осознанно относится к людям, природе, общественной собственности;

11. понимает значимость хороших мыслей для сохранения здоровья, знает и умеет применять элементарные правила здорового образа жизни;

12. знает и понимает правила хорошего тона, осознанно использует свои знания в разных ситуациях;

13. умеет выражать свои мысли и впечатления через творческую деятельность.

14. осознает значимость и содержание понятий: мудрость; истинные знания; школьная семья; доброта; красота поступков; честность; искренность; здоровая семья;

15. понимает значимость хороших мыслей и поступков;

16. осознает важность умения жить в мире с другими людьми, поддерживать добрые взаимоотношения с одноклассниками и друзьями;

– умеет выражать свои мысли и впечатления через творческую деятельность;

– понимает важность бережного отношения к природе родного края

Базовое содержание предмета «Самопознание» в 5-9 классах включает в себя четыре основных раздела: «Радость познания», «Быть человеком», «Человек и мир», «Духовный опыт человечества».

1. При изучении раздела «Радость познания» обучающиеся осмысливают понятия «Внутренний мир человека», «Нравственный выбор», знакомятся с источниками самопознания, учатся понимать жизненные цели, важность служения людям как предназначения человека.

2. Раздел «Быть человеком» призван помочь обучающимся понять важность воспитания характера, таких качеств, как трудолюбие, дисциплинированность, отзывчивость, способность отвечать за свои поступки, соблюдать единство мыслей, слов и дел.

3. Раздел «Человек и мир» вводит обучающихся в мир истинно человеческих проявлений добродетельных качеств характера.

4. Раздел «Духовный опыт человечества» помогает увидеть и понять красоту окружающего мира, ценность культурного наследия всех народов, идеалов истины, добра, любви, справедливости, заложенных в нем.

Требования обучающийся 5-9 классов по выставлению зачета по учебному предмету «Самопознание

– осознает значимость общечеловеческих ценностей и старается следовать им в своей жизни;

– осознает значимость и содержание понятий: устремление человека; путь познания; быть человеком; характер человека; быть, а не казаться; трудолюбие; красота души;

– умеет глубоко размышлять и различать истинное и ложное, вечное и временное;

– осознает необходимость рационального использования свободного времени;

- проявляет интерес к самообразованию и творчеству; стремится к самовыражению;
- умеет защищать свою точку зрения, не унижая достоинства других людей;
- проявляет милосердие и сострадание к другим людям, стремится оказать им реальную помощь;
- умеет выражать свои мысли и впечатления через творческую деятельность;
- принимает активное участие в реализации долгосрочного проекта «Добро начинается с меня
- проявляет интерес к самообразованию и самореализации, к самостоятельному творчеству; стремится к максимальной реализации собственных способностей и возможностей;
- умеет достойно и ответственно вести себя в разных ситуациях; управляет своим эмоциональным состоянием, сдерживает негативные эмоции, побуждения;
- умеет принимать самостоятельные и ответственные решения и обосновывает их;
- умеет отстаивать свои принципы, позиции и убеждения, не унижая достоинства других людей
- активно участвует в разработке проекта «Природа – бесценный дар».
- понимает взаимосвязь общечеловеческих, этнокультурных и национальных ценностей;
- стремится к познанию своих возможностей;
- несет ответственность за собственные мысли, слова и действия;
- умеет распознавать прекрасное, возвышенное, трагическое и комическое в жизни и выражать к этому свое отношение;
- понимает свою роль в семье, коллективе и обществе в зависимости от половой принадлежности;
- осознает свою жизнь и здоровье как ценность, использует на практике знания о здоровом образе жизни, стремится исключить из жизни вредные привычки;
- понимает значимость взаимопомощи в жизни;
- стремится к осознанию гражданской принадлежности, проявляет уважительное отношение к казахскому и другим языкам, к казахским национальным традициям и традициям других народов.

Базовое содержание предмета «Самопознание» в 10-11 классах включает в себя четыре основных раздела: «На пути познания», «Становление личности», «Жизнь в обществе», «Мир человечества».

Требования обучающийся 10-11 классов по выставлению зчета по учебному предмету «Самопознание

- знает и глубоко понимает вечную духовную сущность общечеловеческих, ценностей; осознает значимость и содержание понятий: «бескорыстная любовь», «энергия любви», «духовная зрелость»», «высший

разум», «контроль ума и эмоций», «духовное здоровье», «сила настоящего момента»;

- знает и умеет анализировать этические аспекты научной, экономической, производственной и другой профессиональной деятельности; осознает ценность позитивного общения в семье, ответственность за создание семьи; имеет навыки интуитивного мышления, умения прислушиваться к внутреннему голосу;

- обладает навыками контроля ума и эмоций; обладает навыками выстраивания позитивных отношений в коллективе, в семье; проявляет уважение и терпимость к представителям других национальностей и конфессий; обладает навыками выхода из конфликтных ситуаций с помощью энергии любви; обладает навыками пребывания в моменте «здесь и сейчас»; проявляет качества истинного лидера в реализации проекта «Становление истинного лидера».

6 Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса»

Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса» для 10 класса

1. «Предпринимательство как экономическое явление». Учащийся:

- 1) Понимает понятия «индивидуальный предприниматель», «бизнесмен», «потребность», «благо».
  - 2) Знает предмет, цели и задачи предпринимательства.
  - 3) Анализирует историю предпринимательства в Республике Казахстан.
  - 4) Понимает значение предпринимательства в экономике.
  - 5) Знает разницу между микроэкономикой и макроэкономикой.
  - 6) Рассматривает предпринимательство как форму самореализации и личной мотивации.
  - 7) Оценивает значимость формирования идеи как компетенции предпринимателя.
  - 8) Применяет инструменты для формирования бизнес-идей.
  - 9) Знает ресурсы и факторы, необходимые для производства товаров и услуг.
  - 10) Понимает разницу между ресурсами и факторами, необходимыми для производства товаров и услуг.
  - 11) Понимает законы спроса и предложения.
  - 12) Знает факторы, влияющие на спрос и предложение.
  - 13) Знает законы формирования рыночного равновесия на рынке, дефицита и избытка.
  - 14) Понимает эластичность спроса и предложения как процесса адаптации рынка к изменению основных факторов.
- 2. «Предпринимательство в современных условиях». Учащийся:**
- 1) Анализирует предпринимательство как экономическое явление.
  - 2) Знает факторы развития предпринимательства в современных условиях.
  - 3) Различает виды предпринимательской деятельности.
  - 4) Понимает роль МСБ в экономике государства, в том числе Казахстана.
  - 5) Различает организационно-правовые формы предпринимательства.
  - 6) Описывает понятие стартапа.
  - 7) Различает стартап и действующий бизнес.
  - 8) Понимает географическо-региональную особенность развития предпринимательства в Казахстане.
  - 9) Распознает современные тенденции предпринимательства, в том числе в Казахстане.
  - 10) Анализирует прогнозы трендов предпринимательства на будущие периоды времени.
  - 11) Описывает примеры ценовой и неценовой, совершенной и несовершенной конкуренции.
  - 12) Описывает виды конкурентных стратегий и конкурентов.

13) Приводит доводы о целесообразности применения ценовой и неценовой конкуренции.

14) Понимает сущность и функции цены как экономической категории.

15) Описывает структуру ценообразования.

16) Понимает сущность ценовой политики.

17) Различает ценовые стратегии.

3. «Маркетинг в действии». Учащийся:

1) Объясняет понятие и функции маркетинга.

2) Различает маркетинговую стратегию продукта и предприятия.

3) Понимает состав маркетинг-микса 4Р, 4С.

4) Различает формат применения 4Р, 4С.

5) Описывает различия между полевыми и кабинетными исследованиями.

6) Применяет методологию полевых и кабинетных исследований.

7) Понимает назначение SWOT-анализа.

8) Применяет на практике SWOT-анализ при оценке сильных и слабых сторон изучаемого продукта.

9) Понимает сущность и принципы сегментации потребителя.

10) Определяет потребности определенной целевой аудитории.

11) Знает основные составляющие бренда.

12) Различает описательную и творческую плоскость бренда.

13) Применяет полученные навыки для описания платформы бренда.

14) Различает комплекс маркетинговых коммуникаций ATL, BTL.

15) Составляет план доведения ценности изучаемого продукта/услуги до конечного потребителя посредством ATL, BTL.

16) Понимает сущность цифрового маркетинга.

17) Составляет план доведения ценности изучаемого продукта/услуги до конечного потребителя посредством цифрового маркетинга.

4. «Дизайн-мышление». Учащийся:

1) Понимает сущность дизайн-мышления; понимает, где возможно применить навыки дизайн-мышления.

2) Сравнивает преимущества подходов дизайна-мышления по сравнению с традиционными способами поиска бизнес-идей и организации бизнес-процессов.

3) Умеет определять группы пользователей, которых затронет проект, прямо или косвенно.

4) Понимает принципы эмпатии и умеет применять их на практике.

5) Умеет составлять интервью и правильно организовывать последовательность вопросов в нем.

6) Умеет обозначать и описывать проблему.

7) Определяет наиболее значимые выводы, полученные из интервью.

8) Выделяет важные фрагменты информации и эффективно оформляет их для дальнейшего использования.

9) Группирует полученную во время интервью информацию.

10) Понимает принципы и необходимость брейнсторминга.

11) Знает правила проведения брейнсторминга и умеет соблюдать их.

12) Знает и следует этапам брейнсторминга, систематизирует высказанные идеи и выбирает наиболее перспективные.

13) Понимает и объясняет принципы прототипирования.

14) Знает и умеет пользоваться основными методами прототипирования.

15) Понимает значимость тестирования для дизайна, ориентированного на человека.

16) Осознает значимость обратной связи о решении и возможность еще глубже развить эмпатию.

17) Оценивает возможности применения полученных идей на практике.

18) Понимает принципы сторителлинга для описания процесса проделанной работы.

19) Анализирует все знания, полученные во время работы с дизайн-мышлением, делает выводы и аргументирует, будет ли он применять данные принципы в дальнейшем.

Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса» для 11 класса

«Стартап акселератор (1)». Учащийся:

1) Понимает сущность и значение питчинга для предпринимателя (стартапера).

2) Применяет навыки питчинга для транслирования собственных идей.

3) Распределяет роли между членами команды.

4) Применяет навыки ораторского мастерства для привлечения необходимых людей в команду.

5) Описывает понятие бизнес-модели.

6) Понимает структуру канвы бизнес-модели и бизнес-плана.

7) Применяет навыки формирования ключевой ценности для собственной идеи стартапа.

8) Понимает значение маркетинга для стартап-проекта.

9) Анализирует емкость рынка, сегменты потребителей и их потребности.

10) Понимает принцип минимально жизнеспособного продукта MVP.

11) Принимает решения о реализации минимального продукта в собственном стартапе.

12) Отвечает на вопрос «Каким образом» (посредством каких каналов) будет донесена ценность до потребителя?».

13) Объясняет выбор в пользу тех или иных каналов коммуникаций.

14) Различает понятия «потребительская и покупательская лояльность».

15) Формирует стратегию взаимоотношений с потребителями через каналы коммуникации.

16) Понимает сущность каналов прибыли, АВ-теста.

17) Анализирует структуру доходов.

18) Применяет АВ-тест в целях анализа.

2. *«Стартап акселератор (2)». Учащийся:*

1) Понимает сущность и значимость ресурсов в стартапах.

2) Различает бизнес-ресурсы, интеллектуальные, материальные, финансовые и человеческие ресурсы.

- 3) Описывает понятие налогов и их значение для государства.
  - 4) Различает особенности налоговых режимов.
  - 5) Понимает сущность и значение партнерства и аутсорса для стартапов.
  - 6) Описывает принципы партнерства.
  - 7) Применяет навыки для формирования списков партнеров для своего проекта.
  - 8) Понимает сущность операционной деятельности.
  - 9) Применяет навык определения операционной деятельности для своего стартапа.
  - 10) Понимает структуру расходов.
  - 11) Анализирует структуру расходов и доходов стартап-проекта.
  - 12) Понимает инвестиционную привлекательность стартап-проекта.
  - 13) Применяет навыки ораторского мастерства (питчинга) для привлечения внимания предполагаемых инвесторов.
3. «Самопрдвижение предпринимателя». Учащийся:
- 1) Понимает сущность бюджета, активов и пассивов.
  - 2) Различает доходы и расходы.
  - 3) Различает двухуровневую банковскую систему РК.
  - 4) Понимает сущность депозитов и кредитования.
  - 5) Понимает инфляцию как фактор влияния на кредитную и депозитную ставку.
  - 6) Применяет навыки расчета депозитной и кредитной ставки.
  - 7) Описывает систему мировых денежных единиц.
  - 8) Различает наличный и безналичный расчет.
  - 9) Знает механизм работы фондового рынка.
  - 10) Знает влияние экономических циклов на фондовый рынок.
  - 11) Определяет разницу между видами ценных бумаг.
  - 12) Понимает основы управления личным бюджетом.
  - 13) Применяет инструменты управления личным бюджетом.
  - 14) Понимает сущность и состав понятия самопрдвижения и личного брендинга.
  - 15) Определяет разницу между компетентностью и квалификацией.
  - 16) Применяет навыки составления собственного резюме.
  - 17) Применяет навыки самопрдвижения при устройстве на работу.
  - 18) Понимает значимость доверительных и долгосрочных отношений с людьми и взаимопомощи.
  - 19) Описывает собственное видение возможности использования потенциала профессионального взаимодействия для решения собственных задач.
  - 20) Понимает значение переговоров для предпринимателя.
  - 21) Применяет навыки переговоров при взаимодействии с другими учащимися.
  - 22) Понимает сущность и назначение эмоционального интеллекта.
  - 23) Анализирует возможности достижения собственных целей посредством управления эмоциональным интеллектом.

- 24) Понимает сущность и назначение тайм-менеджмента.
- 25) Применяет навыки управления временем в целях повышения личной эффективности.
4. «Стратегия развития». Учащийся:
- 1) Понимает сущность масштабирования бизнеса.
  - 2) Анализирует прогнозы развития рынка.
  - 3) Понимает сущность базовых стратегий развития.
  - 4) Понимает сущность экономического роста, ВВП, ВНП.
  - 5) Различает интенсивный и экстенсивный способы развития бизнеса.
  - 6) Понимает сущность и состав управления качеством.
  - 7) Описывает принцип Кайдзен.
  - 8) Понимает сущность и значимость международного бизнеса.
  - 9) Синтезирует факторы из сферы международного бизнеса для формирования собственного видения стратегии выхода продукции Казахстана на международные рынки.
  - 10) Знает комплекс мер, реализуемых государством и общественными движениями, направленных на защиту прав потребителей.
  - 11) Различает организации защиты прав потребителей.
  - 12) Применяет навыки защиты прав потребителей через учебно-игровые ситуации.
  - 13) Знает комплекс мер, реализуемых государством и общественными движениями, направленных на защиту прав предпринимателей.
  - 14) Различает организации защиты прав предпринимателей.
  - 15) Описывает институты поддержки бизнеса и предпринимательства.
  - 16) Понимает виды государственной поддержки МСБ.
  - 17) Применяет навыки защиты прав предпринимательской деятельности.
  - 18) Различает экономические, юридические, социальные, экологические, этические виды ответственности предпринимателя.
  - 19) Понимает сущность целеполагания.
  - 20) Применяет инструменты целеполагания для эффективной постановки целей.
  - 21) Формирует личную стратегию карьеры через постановку правильных целей.
  - 22) Презентует личную стратегию жизни с использованием навыков ораторского мастерства.

7 Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Графика и проектирование»

Проведение текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся по предмету «Графика и проектирование» осуществляется с проведением зачётов, которые сочетаются с применением технологии критериального оценивания учебных достижений учащихся, что позволяет достичь им заданного стандартом обязательных уровней ожидаемых результатов обучения. При этом, следует учитывать изменения в «Типовых правилах проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся» (см. приказ МОН РК от 9 февраля 2018 года, № 16471) [1, 2], что суммативное оценивание по предмету «Графика и проектирование» не проводится, а в конце каждой четверти и учебного полугодия выставляется «зачёт» («незачёт»).

Аттестация с применением зачетной системы осуществляется по всем изучаемым разделам (сквозных тем) учебной программы предмета «Графика и проектирование» [3].

Вместе с обновлением содержания графического образования используется новая система оценивания достижений учащихся по предмету «Графика и проектирование», с целью соотнесения реально достигнутых обучающимися результатов с ожидаемыми результатами обучения. В таком оценивании учебных достижений учащихся должны учитываться, как результативность всех видов графической деятельности по применению и преобразованию различных видов изображений, так и проявление их индивидуальных качеств и личностных свойств.

Текущее (формативное) оценивание учебных достижений учащихся проводится с учетом освоения основных способов графической деятельности по преобразованию изображений в различных ситуациях: *типичной, вариативной и новой (проблемной)*.

В них проявляются основные результаты учебных достижений учащегося:

в типичной ситуации – владеет методом проектирования, способами построения комплексного чертежа на основе анализа, сравнения форм предметов с натурой и аксонометрической проекции; владеет способами восприятия (чтения форм предметов по изображениям, выполненным в аксонометрических и прямоугольных проекциях); владеет приемами реконструкции формы предмета по контурным изображениям (полным, частичным) с использованием свойств осевой симметрии и условностей на чертежах; умеет преобразовывать исходные изображения по виду и составу изображений (по заданным условиям); умеет изменять форму и пространственное положение предмета (по заданным условиям преобразования);

в вариативной ситуации – учитывает возможности применения разных видов изображений для выявления формы предмета; владеет рациональными способами выполнения чертежей на основе их вариативного выбора; умеет применять рациональные приемы преобразования изображений для выявления

формы предмета; умеет реконструировать частичные изображения по неполным данным при моделировании формы предмета; умеет преобразовывать форму и пространственное положение предмета при изменении исходных условий задачи;

в новой (проблемной) ситуации – свободно ориентируется на существенные свойства изображений для раскрытия сущности выраженной в них информации; умеет применять различные виды изображений для полного и достаточного отображения необходимой графической информации; умеет использовать приемы реконструкции изображений для решения творческих задач; самостоятельно определяет приемы преобразования исходного изображения для моделирования новой формы предмета; самостоятельно выявляет способы преобразования пространственных свойств по изображениям (при решении творческих задач по черчению на моделирование, конструирование и проектирование).

Текущий контроль учебных достижений учащихся, должен быть дифференцирован по уровням усвоения основных способов графической деятельности: по построению, реконструкции, восприятию и преобразования изображений в различных ситуациях: типичной, вариативной и новой (проблемной). Каждый уровень их достижения дифференцируется по четырём суммарным показателям (выработанным критериям), а именно: 1 - уровня достижений умственной деятельности; 2 - испытываемых затруднений; 3 - освоения специфических приемов графической деятельности; 4 - уровня проявления самостоятельной деятельности ученика. В приложении описаны критерии оценивания достижений обучающихся по основным способам их графической деятельности, выработанные с учетом процесса их формирования и развития.

Итоговое оценивание ожидаемых учебных результатов должно осуществляться с помощью специально разработанных систем компетентностных (зачетных) заданий, на решение творческих задач с элементами проектной деятельности.

Заключение

Преподавание, обучение и оценивание взаимосвязаны и обеспечивают единый подход к организации учебного процесса. Одной из форм контроля знаний и аттестации учащихся в школе является зачетная система. От других форм контроля зачетная система отличается по характеру проведения, по системе оценивания. Зачет – это специальный этап контроля, целью которого является проверка достижения обучающимися уровня обязательной подготовки.

Известно, что положительные изменения, происходящие в системе образования, охватывают и систему оценивания. Оценивание обучающихся позволяет подняться на следующий высокий уровень образования.

Оценка учебных достижений обучающихся позволяет устраниить негативные моменты в обучении, дает возможность повышению индивидуализации учебного процесса, учебной мотивации и самостоятельности обучающихся.

Разработанные требования к проведению зачета способствуют укреплению взаимосвязи между обучаемым и учителем, осуществлению качественной обратной связи, повышению качества обучения.

Список использованной литературы

1. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования».
2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года № 500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан».
3. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 4 сентября 2018 года № 441 «О внесении изменений и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года № 500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан».
4. Типовая учебная программа по учебному предмету «Музыка» для 5-6 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 25 октября 2017 года № 545 «О внесении изменений и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».
5. Типовая учебная программа по учебному предмету «Художественный труд» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 25 октября 2017 года № 545 «О внесении изменений и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».
6. Типовая учебная программа по учебному предмету «Физическая культура» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 25 октября 2017 года № 545 «О внесении изменений и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».
7. Типовая учебная программа по учебному предмету «Самопознание» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 25 октября 2017 года № 545 «О внесении изменений и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых

учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».

8. Типовая учебная программа по учебному предмету «Физическая культура» для 10-11 классов уровня общего среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 июля 2017 года № 352 «О внесении изменения и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».

9. Типовая учебная программа по учебному предмету «Самопознание» для 10-11 классов уровня общего среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 июля 2017 года № 352 «О внесении изменения и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».

10. Типовая учебная программа по учебному предмету «Графика и проектирование» для 10-11 классов уровня общего среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 июля 2017 года № 352 «О внесении изменения и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».

11. Типовая учебная программа по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса» для 10-11 классов уровня общего среднего образования по обновленному содержанию, утвержденная приказом министра образования и науки республики казахстан от 7 марта 2019 года № 105 «О внесении изменений в приказ министра образования и науки республики казахстан от 27 июля 2017 года № 352 "о внесении изменения и дополнений в приказ министра образования и науки республики казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».

12. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся».

ПРИЛОЖЕНИЕ

В данном сборнике используются следующие термины:

- 1) **дескриптор** – характеристика, описывающая действия при выполнении заданий;
- 2) **критерий оценивания** – признак, на основании которого проводится оценка учебных достижений учащихся;
- 3) **разноуровневые задания** – задания разного уровня сложности, которые используются для организации дифференцированного обучения с учетом способностей учащихся;
- 4) **рефлексия** – мыслительный процесс, направленный на самопознание, переосмысление и анализ собственных результатов деятельности;
- 5) **рубрика** – способ описания уровней учебных достижений учащихся в соответствии с критериями оценивания;
- 6) **сквозная тема учебной программы** – единый сквозной компонент содержания, использующийся как инструмент интеграции знаний и умений из разных предметных областей для достижения цели обучения конкретного учебного предмета;
- 7) **схема выставления баллов** – схема, используемая учителями для установления единых норм по выставлению баллов к заданиям оценивания за четверть;
- 8) **уровни мыслительных навыков** – иерархическая система целей обучения, каждый уровень которой направлен на формирование определенных навыков мышления;
- 9) **уровень учебных достижений учащихся** – степень развития учебных достижений учащихся в соответствии с критериями оценивания;
- 10) **формативное оценивание** – вид оценивания, который проводится в течение учебного процесса, обеспечивает обратную связь между учителем и учащимся и позволяет своевременно корректировать обучение;
- 11) **суммативное оценивание** – вид оценивания, который проводится по завершении изучения разделов/сквозных тем учебных программ, определенного учебного периода (четверть, уровень образования);
- 12) **цели обучения** – утверждения, формулирующие ожидаемые результаты по достижению знаний, понимания и навыков в течение курса обучения по предмету в соответствии с учебной программой.
- 13) **Ожидаемые результаты обучения** – совокупность компетенций, выраждающих, что именно обучающийся будет знать, понимать, демонстрировать по завершении процесса обучения.
- 14) **Критерий оценивания** – признак, на основании которого производится оценка учебных достижений обучающихся.

Содержание

Введение	47
1. Особенности оценивания по предметам «Музыка», «Художественный труд», «Физическая культура», «Самопознание», «Основы предпринимательства и бизнеса», «Графика и проектирование» в 1-11 классах	48
2. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Музыка»	59
3. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Художественный труд»	64
4. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Физическая культура»	67
5. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Самопознание»	79
6. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса»	84
7. Требования к выставлению зачета по учебному предмету «Графика и проектирование»	88
Заключение	90
Список использованной литературы	91
Приложение	93

Киришмә

Билим бериш мәзмунини йеңилаш даирисідә «Тәнтәрбийә», «Музыка», «Бәдий әмгәк», «Өзини- өзи тонуш», «Тиҗарәтчилик вә бизнес», «Графика вә лайиһиләш» пәнлири бойичә оқуш программилирида билим алғучиларниң оқушта йәткән утуқлирини баһалашта «hесапланди» («hесапланмиди») қоюлиду.

«Тәнтәрбийә», «Музыка», «Бәдий әмгәк», «Өзини- өзи тонуш», «Тиҗарәтчилик вә бизнес», «Графика вә лайиһиләш» оқуш пәнлири бойичә синақ қоюшқа қоюлидиган тәләпләрни тәйярлаш бойичә методикилиқ қолланминиң мәзмүни төвәндикеләрни тәминләйду:

1. 1-11-синипларда «Тәнтәрбийә», «Музыка», «Бәдий әмгәк», «Өзини- өзи тонуш», «Тиҗарәтчилик вә бизнес», «Графика вә лайиһиләш» пәнлири бойичә баһалаш алғандылыклири.

2. «Музыка» пәни бойичә синақ қоюшқа қоюлидиган тәләпләр.

3. «Бәдий әмгәк» оқуш пәни бойичә синақ қоюш тәләплири.

4. «Тәнтәрбийә» пәни бойичә синақ қоюш тәләплири.

5. «Өзини- өзи тонуш» пәни бойичә синақ қоюш тәләплири.

6. «Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири» » оқуш пәни бойичә синақ қоюш тәләплири.

7. «Графика вә лайиһиләш» » оқуш пәни бойичә синақ қоюшқа қоюлидиган тәләпләр.

Методикилиқ қолланмини тәйярлашниң асасий мәхсити Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2018-жилиниң 31-октябрь ейидики № 604 буйруғи билән бәкитилгән Асасий оттура билим беришниң дөләтлик умумға миннәтлик стандартыда (буниңдин кейин –стандарт) көрситилгән билим мәзмүнини өзләштүрүшкә қоюлидиган тәләпләрниң орунлинишини тәминләш болуп hесаплиниду.

Методикилиқ тәвсийәләр башланғуч, асасий, оттура билим бериш дәрижисиниң 1-11 синип оқуғучилири үчүн «Тәнтәрбийә», «Музыка», «Бәдий әмгәк», «Өзини- өзи тонуш», «Тиҗарәтчилик вә бизнес», «Графика вә лайиһиләш» пәнлири бойичә синақни режиләш, уюштуруш вә өткүзүш пәйтидә муәллимгә ярдәм ретидә йезилған. Методикилиқ тәвсийәләр билим беришниң йеңиленған мәзмүниниң оқуш режилири билән программилири асасида тәйярланған.

Синаққа беғишланған тапшурмилар муәллимгә 1 вә 2- йерим жиллиққа режиләнгән билим алғучиларниң оқуш мәхсәтлиригә қол үткүзүш дәрижисини ениқлашқа мүмкінчилік бериду. Йерим жиллиқта синақ өткүзүш үчүн методикилиқ тәвсийәләрдә оқуғучиларниң тәйярлик дәрижисини баһалашқа ярдәм беридиган тапшурмилар берилиду. Тапшурмилар үлгә ретидә берилиду.

Тәвсийә қилинған методикилиқ қуран муәллимгә «Тәнтәрбийә», «Музыка», «Бәдий әмгәк», «Өзини- өзи тонуш», «Тиҗарәтчилик вә бизнес», «Графика вә лайиһиләш» оқуш пәнлири бойичә оқуғучиларниң оқуш утуқлириниң дәрижиси объективлик баһалинишига мүмкінчилік бериду.

1. Таълим мазмунини янгилаш дойрасида 1-11-синипларға «Жимоний тарбия», «Мусиқа», «Бадий меҳнат», «Уз-узин таниш», «Тадбиркорлик ва бизнес асослари», «Графика ва дизайн» фанлари дастурида уқувчиларнинг баҳолаш «хисобланди», «хисобланмади» тартиби

Қазақстан Жүмһурийитиниң Билим вә пән министриниң 09.02.2018-ж. №47-буйругиниң редакциясидики 15-пунктиғамас, «Өзини-өзи тонуш», «Бәдий әмгәк», «Музыка», «Тәнтәрбийә», «Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири», «Графика вә лайиһиләш» пәнлири бойичә қелиплаштурғучи баһа қоюлмайды.

Чарәкниң ахирида («Тәнтәрбийә», «Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири», «Графика вә лайиһиләш»), йерим жиллиқта («Өзини-өзи тонуш», «Бәдий әмгәк», «Музыка») вә оқуш жилиниң ахирида аталған пәнләр бойичә «синақ» («синақ тапшурмиди») дегэн бәлгү қоюлиду.

«Музыка» оқуш пәни бойичә баһалаш алғидиликлири

Эстетикилиқ пәнлири арисида мәктәптә «Музыка» пәни алғидә орун алиду. Умумий билим бериш системисиниң бөлүнмәс бөлүгі; у билим алғучиларни эмоционаллық, ижадий риважлинишиға, уларниң бәдий әсәрләрни бейитишиға беғишланған. Бу билим алғучиниң шәхс ретидә қелиплишишиниң үнүмлүк йоли.

Үнүмлүк оқутушниң асасий шәртлириниң бири –билим алғучиларниң қизиқишини, уларниң музыка дәрисидә, дәристин сирт вақитларда музыкилиқ дәрисләрдә, күндилек һаятта үгәнгән нәрсиләргә жанлық, эмоционаллық мұнасивити.

Оқуғучиларға музыкилиқ сәнъеткә дегэн қизиқишини системилиқ рәвиштә риважландуруп, уларниң музыкилиқ аңлаш қабилийитини, музыкини қобул қилиш адәтлирини тәрәккүй әттүрүшкә болиду.

Мәктәптә музыкилиқ тәрбияйәниң вәзиписи балиниң адамгәрчилик-эстетикилиқ сезимлирини, ижадий вә музыкилиқ қабилийэтлирини риважландурушниң биртуташ комплекси билән мұнасивәтликтүр.

Музыкилиқ сәнъет сезиш, яндишиш вә чүшиниш охшаш хусусийәтләрни риважландуриду, бирақ эмоцияләр сфериси биләнла чәкләнмәйду: һәр түрлүк сәнъет түрлири, шунин් ичидә музыка, балиларниң ойлаш қабилийитини тәрәккүй әттүриду, һәр адәмниң бирхиллиғини көрүшкә, шундақла «адәмзат» терминиға барлық адәмләрни бириктүридиған умумий алғидиликләрни тәһлил қилишқа ярдәм беридиған таллаш адитини риважландуриду. Шунин් билән биллә әлвәттә, ижадий қабилийэтләр вә ижадий ойлашни риважландуруштиki сәнъетниң роли, келәчәктә уларни һәрқандак саһасида падииналаду.

Оқуғучиларниң шәхсий тәжрибиси асасида музыка сәнъетиниң тәбиитини тонуп билиш билән алғидә ижадийэтләрни қобул қилиши арисида өз ара мұнасивәт орнитиши, мошу программа тәркивиниң әһмийэтлик принциплириниң бири болуп санилиду.

Пәнни оқутуш мәхсити – қазақниң миллий музыкиси, дуния хәлиқлири ижадийити, дуниявий классика вә заманивий музыкиниң алайында үлгилири асасида оқуғучиларниң музықилиқ мәдәнийтини қелиплаштуруш, ижадий қабилийитини тәрәккій әттүрүш.

Пәнни оқутушниң вәзипилири:

9) өзгә һүнәр түрлири билән оқуш пәнигә музыка сәнъитиниң түрлирини бириктүрүш арқылы аләмниң туташлиғи тоғрилық чүшинигини қелиплаштуруш;

10) музыка сәнъити умумий инсанийэтниң керек болған сәнъитиниң көрүнүши ретидә, униң адәм наятидикі роли билән әһмийити тоғрилық чүшинигини қелиплаштуруш;

11) тәнқидий ойлаш билән музыкиға йекимлиқ мұнасивәт қилиш, музықилиқ иш-һәрикәтни қелиплаштуруш;

12) музықилиқ әсәрләр билән тапшурмиларни тәһлил қилиш вә орунлаш билән импровизацияләш, презентацияләш оқуш пәнлик-мавзулук билим, иқтидарлирини риважландуруш;

13) музықилиқ қабилийитини, паал ижадийитини, орунлаш вә тәһлил қилиш охшаш иқтидарлирини риважландуруш;

14) музыка сәнъити асасида коммуникация формилири тоғрилық билимини қелиплаштуруш;

15) музықилиқ-ижадий ишларға идеяләрни қошуш асасида өзини-өзи баһалаш, өзини-өзи тонуш вә өзини-өзи риважландурушни қелиплаштуруш (иншалар йезиш, импровизация вә тәһлил қилиш);

16) әхбаратлық-коммуникациялық технология кураллирини пайдилиништа музықилиқ-ижқра қилиш арқылы техникилық билимини қелиплаштуруш, риважландуруш.

Оқуш программисида «Музыка» пәниниң мәзмуни бөлүмләр билән орунлаштурулған. Бөлүмләр пән бойичә оқутуш мәхсәтлири билән униңға йетиш йоллирини синиплар бойичә мәзмунлайдыған бөлүмләргө бөлгән. Һәр бир бөлүмчидә көрситилгән оқуш мәхсәтлири, муәллимләргө 3 түрлүк иш-һәрикәт арқылы (оқуғучиларниң музықилиқ саватлигини ениқлаш, музықилиқ-ижқра қилиш вә музықилиқ-ижадий иш-һәрикити) ишни системилиқ планлашқа, уларниң утуқлирини баһалашқа вә оқутушниң новәттиki басқучлири тоғрилық әхбарат беришкә мүмкінчилик яритиду.

Оқуш пәниниң мәзмуни 3 бөлүмдин туриду:

4) музыка тиңшаш, орунлаш вә тәһлил қилиш;

5) музықилиқ-ижадий ишларни ясаш;

6) музықилиқ-ижадий ишларни тонуштуруш вә баһалаш.

«Музыка тиңшаш, орунлаш вә тәһлил қилиш» бөлүми новәттиki бөлүмчиләрни өз ичигә алиду:

4) музыка тиңшаш вә тәһлил қилиш;

5) музықилиқ-ижқра қилиш иш-һәрикити ;

6) музықилиқ саватлиқлиғи.

«Музықилиқ-ижадий ишларни ясаш» бөлүми төвәндикі бөлүмчиләрни өз ичигә алиду:

- 3) идеяләр билән материалларни топлаш;
- 4) музыкини ижра қилиш вә импровизация;
«Музыкилық-ижәдий ишни тонуштуруш вә баһалаш» бөлүми новәттиki бөлүмчиләрни өз ичигә алиду:
- 1) музыкилық-ижәдий ишни тонуштуруш вә баһалаш.
- «Музыка» пәниниң базилиқ мәзмуни. 5-синип.
- 1) Қазақ хәлқиниң музыкилық мираси: Қазақ хәлқи нахисиниң аләнидилиги. Айтыс сәнъити. Күй қудрити. Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.
- 2) Қазақниң әнъәнивий турмуш нахшилири вә заманивий музыка: Қазақ хәлқиниң турмуш нахшилири. Йеңиланған урпи-адәт нахшилири. Хәлиқ музыкисиниң интерпретацияси. Хәлиқ музыкисини интерпретацияләш. Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.
- 3) Дуния хәлиқлириниң музыкилық әнъәниси: Түрк хәлиқлириниң музыкилық әнъәниси. Шәриқ хәлиқлириниң музыкилық әнъәниси. Европа хәлиқлириниң музыкилық әнъәниси. Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.
- 4) Музыка тили – достлук тили: Қазақстан хәлиқлириниң музыкиси. Бир чаңирақ астида. Мениң – Вәтиним! Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.
- «Музыка» пәниниң базилиқ мәзмуни. 6-синип.
- 1) Классикилық музыкиниң үлгилік әсәрлири: Орган музыкиси. Симфониялық музыка. Опера сәнъити. Балет сәнъити. Қазақстанниң қәспий музыкиси. Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.
- 2) Заманивий музыка мәдәнийити: Эстрадилиқ музыка. Заманавий музыкилық жанрлар. Джаз музыкиси. Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.
- 3) Музыка вә сәнъәтиниң түрлири: Музыка вә поэзия. Музыка вә бәдий әмгәк. Музыка вә театр. Музыка вә кино. Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.
- 4) Музыка –һаят нәпәси: Интеллектуаллиқ музыка. Жанни хошаллиқça бөләйдиган аһаң. Музыка вә технология. Аһаң вә музыка билән бәдийләштүрүш. Лайиһини режиләш вә қураштуруш. Лайиһиниң нәтижисини тонуштуруш.

«Бәдий әмгәк» оқуш пәниниң баһалинишиға қоюлидиған тәләпләрни тәйярлаш бойичә методикилық тәвсийәләр

Мәзкүр методикилық тәвсийәләр «Бәдий әмгәк» оқуш пәни бойичә оқуғучиларниң оқуш утуқлирини баһалашниң асаслирини чүшәндүриду.

Бу методикилық тәвсийәләрни тәйярлашниң асасий мәхсити Қазақстан Жүмһүрийити Билим вә пән министриниң 2018-жилиниң 31-октябрьдикى № 604 буйруги билән тәстикләнгән Асасий оттура билим беришниң дөләтлик

умумға миннәтлик стандартини (буниндін кейин-стандарт) орунлаш болуп несаплиниду.

Стандартқа мұвапиқ «Технология вә сәнъет» билим бериш саһасиниң мәзмұни:

- Дүния әтрапиниң тәсвирини, келәчек әвлатниң умумий мәдәнийитини толук қобул қилишни, билим алғучиларниң эстетикилық, мәннивий-адәмгәрчилик вә һиссий даирисини жәмийәтниң миллий вә дуниявий бәдии қиммити асасида тәрәккүй әттүрүшкә,
- инсан һаятидики сәнъет билән технологияләрниң роли һәккідә асасий چүшәнчиләрни риважландурушқа, қазақ хәлқиниң вә дуниядики баشكому хәлиқлириниң урпи-адәтлиригә,
- қазақ хәлқиниң мәдәнийитигә вә һәрхил сәнъет түрлирини чүшинишкә вә һөрмәтләшкә; сәнъетниң һәрхил түрлиридә бәдии, музыкилық вә лайиһиләш паалийитини әмәлгә ашуруш, билимини вә ихтидарлирини давамлиқ риважландуруш;
- асасий технологиялық билимини, ихтидарлирини, униң ичидә компьютерлық санлық технологияләрни қоллиниш арқылы тәрәккүй әттүрүшкә;
- дүния тонушниң һәрхил усуллирини бәдии тәсирчанлиқ вә заманивий технологияләр арқылы өз алдыға үгинишкә қаритилған.

Стандартни орунлаш мәхситидә бериливатқан мошу методикилық тәвсийәләр муәллимгә «Бәдии әмгәк» оқуш пәни бойичә оқуғучиларниң оқуш утуқлириниң дәрижисини объективлик баһалишиға мүмкінчилік бериду.

5–9-сыннілардикі «Бәдии әмгәк» пәни бойичә баһалашиның алаңидиқлири

Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2008-жилиниң 18-марти 125 буйруғи билән (ҚЖ БПМ –ниң 25.09.2018- ж №494 буйруқ билән киргүзүлгән өзгиришләр вә толуктуруушлар несапқа елинди) бәkitилгән оттура, техникилық вә кәспий, оттура билимдин кейинки билим бериш мәhkимилири үчүн билим алғучиларниң үлгirimigә екимилики үлгirimini назарәт қилиш, уларни арилық вә йәкүнлигүчи аттестациядин өткүзүшниң Үлгилик қаидилиригә мұвапиқ "Бәдии әмгәк" пәни бойичә йерим жил вә оқуш жилиниң ахирида «несапланди» («несапланмиди») дәп баһалиниду.

«Несапланди» («несапланмиди») дәп баһалаш йециланған билим бериш мәзмұни асасида әмәлгә ашурулуши керәк.

Билим мәзмұнини йецилаш жәрияниға мұвапиқ баһалашқа немиләр киргүзүлгән? Алди билән баһалаш, баһалаш критерийлири вә оқуштын күтүлидиған нәтижиләр деген уқымларни қараштуруш керәк.

Баһалаш – оқуғучиларниң билим елишта ениқ қол йәткүзгән нәтижилирини, оқутуштын күтүлидиған нәтижилири билән тәйярланған критерийлар асасида селиштуруш жәрияни;

Баһалаш критерийлири –оқуғучиларниң оқуштику туқлирини баһалашқа асасланидиған бәлгүләр;

Оқушитин күтүлидиған нәтижіләр – оқуш жәрияни аяқлашқанда оқуғучиниң немини билип, чүшинип, тонуштуруп беридиғанлигини көрситидіған салашындык жиғиндиси:

Стандартни орунлаш үчүн Үлгилик оқуш программилири, оқуш программиилири бәкитилгән, униндики мәхсәт, вәзипә вә күтүлидиған мәхсәтләр бәлгүләнгән. Шу сәвәптин баһалаш оқуғучиларниң оқуш материалини өзләштүрүш дәрижисигә зич бағлинишилик.

«Бәдий әмгәк» оқуш пәниниң 5-9-синипларға беғишлиған оқуш программисиниң мәзмуни оқутуш мәхсәтлири жиғиндисиниң ижадий иш жәриянида әмәлий вә асасий билим қелиплаштурушқа йөнәлгән үч бөлүм бойичә уюштурулған.

«Ижадий идеяләрни тәрәккүй әттүрүш вә тәтқиқ қилиш» бөлүми төвәндикі бөлүмләрни өз ичигे алиду:

- 1) қоршиған әтрап һәккідә билим вә чүшәнчә;
- 2) тарих, мәдәнийет вә әнъәниләр тоғрилиқ билим вә чүшәнчә;
- 3) әхбарат мәнбәлири билән ишләш;
- 4) ижадий ишләш жәриянини режиләш;
- 5) дизайн тәйярлаш бойичә тапшурмилар билән иш елип бериш;
- 6) материаллар, уларниң хусусийити билән ишләш техникилири.

«Ижадий ишларни ясаш вә тәйярлаш» бөлүми төвәндикі бөлүмләрни өз ичиге алиду:

- 1) ижадий ойларниң бәдий көрүнүши;
- 2) қурал вә жабдуқлар;
- 3) ясаш технологияси;
- 4) тамақлиниш мәдәнийити;
- 5) өй мәдәнийити;
- 6) техника бехәтәрлиги вә әмгәк гигиениси қаидилирини сақлаш.

«Презентация, тәһлил вә ижадий ишларни баһалаш» бөлүми төвәндикі бөлүмләрдин ибарәт:

- 1) ижадий ишларниң презентацияси;
- 2) идеяләрни тәһлил қилиш вә баһалаш;
- 3) усулларни тәһлил қилиш вә баһалаш;
- 4) ишни йетилдүрүш вә маслаштуруш.

Оқутуш мәхсәтлири системиси оқуғучиларниң оқуш утуқлирини ениқлаш бойичә баһалаш критерийлири сүпитеңдә қоллинилиду.

5-9- синип оқуғучилири өтүдіған һәр мавзуниң оқутуш мәхсәтлири «Бәдий әмгәк» оқуш пәни бойичә Үлгилик оқуш программисини әмәлгә ашурушниң узақ муддәтлик режисидә ениқ көрситилгән.

Оқуш программисига мувапиқ 1-йеримжиллиқ баллири биринчи вә иккинчи чарәктә, әксинчә 2-йеримжиллиқ үчүн баллар-үчинчи вә төртинчи чарәктики бәлгүләнгән узақ муддәтлик режидики оқуш мәхсәтлиригә йетишниң асасида несаплиниду.

«Тәнтәрбийә» оқуш пәни бойичә дәрис жүргүзүшниң алаһидиликлири

Тәнтәрбийә пәни бойичә 1-11-синип оқуғучилириниң дәрисүлгиримини баһалашқа беғишланған тәләп төвәндикидәк нормативлик-hoқуқлуқ hөжжәтләр асасида қурулған:

1. Тәнтәрбийә дәрисидә hәрбир билим алғучини шәхсий hәм тоғра баһалаш мәхситидә тәйярланған №125 «*Билим алғучиларниң үлгіримигә екімдікі назарәт, арилиқ вәхуласә аттестациядин өткүзүшниң үлгілік принциптеринің бәкитиш тоғрилиқ*» (Қазақстан Жумһурийитиниң Әдлийәвий министрлигидә 2008-жилиниң 21-апрельдик Нормативлик hoқуқлуқ қараптарни мәмлекәтлик тиркәшниң тизими №5191 болуп киргүзүлди) 15-тармақ йені редакциядә – ҚЖ Билим вә пән министриниң 09.02.2018. №47-байруғи;

2. «ҚЖ тәнтәрбийә вә спорти тоғрилиқ» Қануны, 03.07.2014-ж. №228-ВҚЖҚ. 2014-ж.;

3. ҚЖ Президентиниң «Қазақстан Жумһурийитиниң тәнтәрбийәси билән спортыни тәрәккій әттүрүшниң мәмлекәтлик программиси тоғрилиқ» 28.12.2006-ж. №230-Байруғи;

4. ҚЖ Һөкүмитетиниң 2012-жилиниң 23-августтики №1080-Қарари билән бәкитилгән оттура билим беришниң Умумға миннәтлик мәмлекәтлик стандарты (башланғуч, асасий оттура вә умумий билим беришниң);

5. ҚЖ билим вә пән министриниң 08.11.2012-ж. №500-Қарари билән бәкитилгән Қазақстан Жумһурийитиниң башланғуч, асасий оттура, умумий билим бериш Үлгілик оқуш программисидиң режиләр;

6. ҚЖ билим вәпән министриниң 03.04.2013-ж. №115-Қарари билән бәкитилгән умумий билим бериш мәhkимилиригә арналған умумий билим бериш пәнлири, таллаш курслири вә факультативлар бойичә Үлгілик оқуш программилири;

7. Қазақстан Жумһурийитиниң Әдлийәвий министрлигидә 10.04.2013-ж. №8424-тиркәлгән Программилар;

8. ҚЖ БПМ 08.11.2012-ж. «ҚЖ башланғуч, асасий оттура, умумий билим беришкә арналған Үлгілик оқуш программилирини бәкитиш тоғрилиқ» №500-байриғиға 25.07.2013-ж. Өзгиришләр киргүзүш тоғрилиқ №296-байруғи;

9. «ҚЖ БПМ 03.04.2013-ж. №115-байриғиға өзгириш киргүзүш тоғрилиқ» Қазақстан Жумһурийитиниң 25.10.2017-ж. №545-байруғи. Йециланған мәзмун бойичә билим алидиған 5-9-синип оқуғучилириға «Тәнтәрбийә» пәнидин Үлгілик оқуш программиси;

10. Йециланған мәзмун бойичә билим алидиған 10-11-синип оқуғучилириға «Тәнтәрбийә» пәнидин Үлгілик оқуш программиси (ижтимай-гуманитарлық йөнилиш, тәбиий-математикилық йөнилиш). Қазақстан Жумһурийити Билим вәпән министрлигиниң 27.07.2017-ж. №352-буруғиға 206-Қошумчә.

Билим бериш мәhkимилириниң спорт заллирида мәшиқлинидиған балиларниң көп болушыға бағлиқ, мәхсус медицинилиқ топқа ятидиған билим

алғучилар асасий топ биләнбиллә, аммамәхсүс (алаһидә) программа бойичәмәшиқлиниду.

1. Тәнтәрбийә дәрисигә барлық оқуғучилар қатнишиду. Уларниң hava райи, дәрис түри, бехәтәрлик техникиси билән әмгәкни қорғаш тәләплиригә мувапиқ келидиган спорт кийимлири болуши керәк. Оқуш жилиниң бешида йәкүнлүк-дохтур комиссиясидин ениқлима қәғәз алған билим алғучилар тән мәшиқлиридин бошитилиду.

2. Тән мәшиқлиридин бошитилған билим алғучилар спортзалда яки спорт мәйданида, тәнтәрбийә муәллиминиңазарәт қилишида болуши керәк.

3. Тән мәшиқлиридин вакитлиқчә бошитилған билим алғучилар «тәнтәрбийә» дәрисидин бошитилмайду. Улар нәзәрийәвий соалларни қараштуруп, башқурушқа, оқуғучиларниң техникилық қозғилиш-һәрикәтлирини баһалашқа ярдәмлишиду вә тегишлик болған баһалирини алиду.

4. Тәнтәрбийә дәрисидин бошитилған билим алғучи, өзиниң дәристин бошитилғанлығиниң сәвәвини дәлилләйдігән медицинилиқ ениқлима қәғәзни яки башқиму рәсмий ениқлимини синип рәһбиригә тапшуруши керәк.

5. Тәнтәрбийә муәллими оқуғучиларниң билими билән қабилийитиниң дәрижилирини ениқлайду:

- материални нәзәрийәвий өзләштүрүш дәрижиси;
- интеллектуаллық оюнлар (шашка, шахмат, тоққузқумилақ);
- үстәл тенниси, бадминтон;
- башқурушқа яки дәрисни уюштурушқа ярдәмлишиш дәрижиси.

Давалаш тәнтәрбийәси билән мәшиқлинидиған, дәристин сирт вакитта мәхсус давалаш тәнтәрбийәси (ДТТ) бөлмилиригә баридиган билим алғучилар ДТТ курслири аяқлашқандын кейин, баһа елиш үчүн тәнтәрбийә муәллимигә ениқлима қәғәзлирини көрситиши керәк.

6. тәнтәрбийә дәрисигә арналған спортлиқ кийим үлгиси төвәндикидәк:

- залға арналған

- 1-4-синиплар: бирхил рәңлик спортлиқ көйнәк яки майка, спортлиқ шорт якисим, пайпақ, кеда (кроссовка);

- 5-11-синиплар: спортлиқ көйнәк яки майка, спорт түригәяки оқушпрограммисиға мувапиқ келидиган спортлиқ шорт якисим, пайпақ, кеда (кроссовка);

•талаға арналған (күз вә баһар пәсиллиридә): спортлиқ чапан, майка, пайпақ, кеда (кроссовка), hava райиға бағлиқ баш кийим,пәләй;

Тәнтәрбийә дәриси бойичә билим алғучиларниң оқуштики утуқлирини баһалаш критерийлири.

Билим алғучилар төвәндикидәк шәртләрни орунланған жағдайда «5» (әла) банаси билән баһалиниду:

1. Ыава райи, спорт түри яки дәрискә толуғи билән мас келидиган спорт кийим үлгисидә болиду.

2. Бехәтәрлик техникиси вә спорт заллири билән очук мәйданларда қоюлидиған барлық тәләпләрни орунлайду, гигиена қаидилири билән спорт мәшиқлирини орунлиған вакитта әмгәкни қорғаш тәләплирини сақтайтынды.

3. Билим алғучиниң саламәтлигидә нормидин чәтнәш болғанлиғыға қаримастин, тән мәшиқлирини орунлашқа болған қизиқиши жукури. Тәнтәрбийә муәллими билим алғучиниң тән чиниқишиниң бираз яхши болғанлигини ениқлиған жағдайда. Мәктәпниң яки шәһәрниң спорт өмәклиридә мәшиқлиниду, спортлық разряди бар яки түрлүк дәрижидики мусабиқиләрдә спортлық утуқларға қол йәткүзгән.

4. Дәристә қозғилиш-һәрикәтидарлириниң тәрәккүй етиши бойичә соң утуқларға қол йәткүзиду, chargé якийерим жиллиқ оқушшәриянида адәмгәрчилик-шәхсийқабилийәтлиринираважландуриду. Тәнтәрбийә пәни бойичә өз йешига мас келидиган нормативларниутуқлуқ тапшуриду.

5. Муәллим бәргән нәзәрийәвий яки башқиму тапшурмиларни орунлайду, сағламлаштуруш қарилорини өзлүгидин орунлайду, мәктәптә уюштурулған мусабиқиләрдә башчилиқ етишкә ярдәмлишиду, тәнтәрбийәсиниң нәзәрийәвий вә әмәлий билимлирини өзләштүргән.

«Өзин-өзи тонуш» оқуш пәни бойичә баһалашниң аләнидиликлири

Адәмниң ички дуниясини баричә ечишқа йөнәлдүрүлгән адәмгәрчилик-мәнивий билим бериш – миллий билим бериш системисини тәрәккүй әттүрүшниң асасий йөнилиши болуп санилиду.

Өзини-өзи тонуш оқуш пәни ретидә шәхсниң адәмгәрчилик асаслирини қелиплаштуруш, уни мәнивий йетилдүрүш, өзининиң дәрижисини көтириш үчүн шарапт яритидиган асасий роль атқуриду.

Адәм өзини-өзи тонуп билишниң тулаш жәрияни ретидә һадисиниң физикилиқ, психикилиқ вә мәнивий аспектлириниң контекстіда қарилидиган обьект болуп санилиду. Адәмниң мошу ракурслириниң органикилиқ бирлиги униң өзлүгидин паалийәтләндүрүш, өзинин дәрижисини көтириш вә өзини-өзи йетилдүрүшни тәминләйдиган уйғунлуқниң тәрәккүй етишини тәминләйду. Бу өзини-өз тонушниң пән саһасини ениқлайду вә оқуш пәниниң тонуп-билиш, риважландуруш вә тәрбиялық функциялирини пухтиладу.

Өзини-өзи тонушниң пән саһаси бойичә һәрбир оқуғучи өзинин мәнивий-адәмгәрчилик тәбиитини вә шәхс ретидә йетилишигә шарапт яритиш арқиلىқ ижадийлик қабилийитини ечишқа, наяттики өзинин һажәтлик болған нәрселирини чүшинишкә йөнәлдүрүлгән мәхсүтлик билим бериш процессини уюштурушни көз тутиду.

«Өзини-өзи тонуш» пәниниң қураллирому оқуғучиларниң жәмийәткә хизмет етишигә йөнәлдүрүлгән ижадийлик паалийәтчанлигини көрситишигә мүмкінчилік беридиган наятқа керәк болған кәң аспектлиқ билим билән иқтидарларни елишига йол-йорук көрситиш арқиلىқ ярдәм беришкә йөнәлдүрүлгән.

«Өзини-өзи тонуш» пәни бойичә оқуш жәрияниң асасий мәхситигә:

- 1) һәрбир адәмниң бойида тепилидиган умумий инсан қәдрийәтлирини ениқлаш;
- 2) жәмийәткә хизмет етишкә йөнәлдүрүлгән мәсилиләрни йешиштә шәхс қәдрийәтлириниң системисини, билимлик ижадийәтлик билән

қоллинишниң әмәлий иқтидарлирини қелиплаштуруш;

3) оқуғучиларниң адәмгәрчилик миңәз-хулқиниң асаслирини, адәмниң өзигә, қоршиған дунияға, умумий инсанийәткә болған көзқаришини асас қилидіған әһмийити бар йөнилишләрни қелиплаштурушлар ятиду.

«Өзини-өзи тонуш» адәмгәрчилик-мәнивий билим бериш:

1) һәрбир оқуғучи өзиниң мәнивий-адәмгәрчилик тәбиити билән мәхситини чүшинишкә;

2) өсүп-йетиливатқан адәмниң тоғра қелиплишишиға тәсир қилиши охшаш умумий мәхсәтләргә қол йәткүзүш арқылы әмәлгә ашурулиду.

Мәхсәтлири төвәндикі вәзипиләрни йешишни тәминләйдү:

1) өзигә, адәмләргә вә өзини қоршиған һәқиқәткә болған қәдрийәт мұнасивәт қилишни ечиш; йенидикиләргә чәксиз муһәббәт билән меһрибанлиқни көрситиш, уларға ғәмхолук қилишни билиш қабиلىйәтлири;

2) өзини-өзи тонушқа, һаятий вә өзиниң мәхситини чүшиниш үчүн қизиқишини тәрәккүй әттүрүш;

3) өзини-өзи баһалаш, өзигә болған ишәнчини, ойлири, сөзлири билән иш-һәрикәтлиригә болған җавапқәрчилигини тәрәккүй әттүрүш;

4) адәмниң ички вә сиртқи дуниясиниң өз ара бағлинишини, униң тәбиэт билән болған бирлигини, тән, психикилиқ вә мәнивий саламәтликниң өз ара мустәқиллигини чүшиниш қабиلىйитини риважландуруш; сағлам һаят кәчүрүш тәризини жүргүзүшниң асаси ретидә өзиниң тән вә психикилиқ әһвалини рәтләш;

5) ижтимайи һалити билән рольларниң һәрхиллиғи турғусидин өз иш-һәрикәтлири билән жүрүш-турушини өзи рәтләш мүмкінчиликлирини тоғра чүшиниш вә билиш қабиلىйәтлирини тәрәккүй әттүрүш;

6) билим, қабиلىйәт билән иқтидарлирини адил өмүр сүрүш үчүн қоллинишни билиш қабиلىйитини ечиш, һәр түрлүк өмүрлүк жағдайлардин чиқиши пәйтидә өзиниң ички авазини тиңшаш, умумий инсанийәтлик қәдрийәтләргә қарши кәлмәйдіған қараптарни қобул қилиш;

7) адәмгәрчилик нормиларға мувапиқ бәлгүләнгән вәзипиләрни конструктивлиқ йешиш үчүн өзигә вә өзгиләргә зорлуқ көрсәтмәйдіғандәк, топни бирләштүрүп вә топта, командада иш елип бериш иқтидарлирини қелиплаштуруш.

Башлангуч мәктәпкә бегишиланған өзини-өзи тонуш пәниниң программиси билимниң қиммәтлик мәзмунини күчәйтіп, адәмниң сөйүш, өзигә ишәнч артиш, яхшилиқ қилиш, сезимчанлиғи, өзигә вә башқиларға ғәмхорлуқ қилиш, ижадий ойлаш, адәмгәрчилик йолини таллаш, миллій әнъәниләрни баһалаш вә көпәйтиш, қелиплаштуруш, җавакәрчиликни өз бойниға елиш, һәмкарлық, өзини-өзи йетилдүрүш қабиلىйәтлирини ечишқа йөнәлдүрүлгән.

5-9-синипларда «Өзини-өзи тонуш» пәниниң базилиқ мәзмуни һаятий мәхсәтләрни үгинишкә вә чүшинишкә, адәмниң өзиниң вәзиплири ретидә өзгиләргә хизмет қилиш муһимлиғиға йөнәлдүрүлгән. Қоршиған әтрапниң гөзәллигини, барлық хәлиқләрниң мәдәний мираслириниң қәдрийәтлирини, һәқиқәт, яхшилиқ, муһәббәт, адиллиқ ғайилирини тепишни мәхсәт қилиду.

«Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири» оқуш пәни бойичә баһалашниң аләнидиликлери

Тиҗарәтчилик ойлаш заманивий адәмниң керәклик адити болуп несаплиниду. Унинға ижадий ойлаш, тавәкәлгә беришни билиш, чапсан қарап қобул қилишни билиш, стандартлық әмәс ойлаш, йеңи иш-һәрикәт саһалирини издәш, жавапкәрчиликни өзигә елишни, идея қелиплаштуруш, маркетинг, өзини-өзи тәрәккүй әткүзүш, операциялик вә ахчилиқ иш – һәрикәт, интернет-технологияләр вә в.б саһаларда билим вә иқтидарини өзләштүрүш охшаш аләнидиликләр кириду.

Пәнни оқутуш жәрияни оқуғучилар барлық аталған иқтидарларни риважландурушқа мүмкинчилек алиду.

Тиҗарәтчилик – миллый әһвалниң асасий фактори, ихтисатниң риважлинишиниң ачкучи. Пәнни оқутушта оқуғучилар өз бизнесини ечиш үчүн базилиқ билим алиду: идеяни қелиплаштуруштын башлап бизнесни ечиш, риважландуруш, кәңәйтиш, операциялик вә ахчилиқ иш-һәрикәтләрни планлашқычә. Шуның билән қатар оқуғучилар бизнесни дөләтлик рәтләшниң аләнидиликтини билән тонушиду, бизнесниң һәр түрлүк мәһкимилек-һоқуқлук формилирини таллашни вә ечишни үгиниду, дөләт вә жәмийәт алдидики тиҗарәтчиләрниң селиқлиқ, ижтимаий, пухралиқ, этиклиқ вә в.б жавапкәрчилиги тоғрилиқ чүшиник қелиплаштуриду.

«Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири» оқуш пәни оқушының жәрияниң асасий үйеннишилири төвәндикчә:

- 21) Оқуғучиларда келәчәктиki өзини иш билән тәминләшниң пайдилиқ нусхиси ретидә бизнес тоғрилиқ чүшиникни қелиплаштуруш;
- 22) Оқуғучиларда дөләт билән жәмийәт алдидики жавапкәрчиликниң һәр түрлүк типлирини риважландуруш;
- 23) Келәчәктә әмгәк қилишниң қандақла саһасида болмисун үнүмлүк иш – һәрикәт ясаш үчүн һажәтлик иқтидарларни йетилдүрүш;
- 24) Оқуғучиларни бизнес-жәрияларни қуруш, киргүзүш вә назарәтни һәрикәттиki қуralлар билән оқутуш;
- 25) Оқуғучиларда тиҗарәтчилик теориялык асаслирини қелиплаштуруш;
- 26) Оқуғучиларда йәккә малийәниң саватлиқни тәжрибилик иқтидарни қелиплаштуруш;
- 27) Оқуғучиларда тиҗарәтчилик ойлашни вә өз мүмкинчиликтерини билиш билимини қелиплаштуруш;
- 28) Бизнес-идеяләрни ойлап тепиши иқтидарини қелиплаштуруш вә уларни тиҗарәтчилик һәрикәт дәрижисидә риважландуруш;
- 29) Бизнес-модельлаш иқтидарини бизнесни риважландуруш вә бизнесниң һаят мөлчәрини арттуруш мәхситидә риқабәтчиликкә үгиниш;
- 30) Тәһлил қилиш иқтидарини қелиплаштуруш вә заманавий әхбаратлиқ технологияләрни пайдилиниш.

«Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири» оқуш пәниниң 10-сынштики базилиқ билим мәзмуни:

- 1) «Тиҗарәтчиликкә киришмә».
- 2) «Заманавий әһваллардики тиҗарәтчилик».
- 3) «Һәрикәттиki маркетинг».
- 4) «Ойлаш дизайнни».

«Тиҗарәтчилик бизнес асаслири» оқуш пәниниң 11-синиптиki базилик билимниң мәзмуни:

- 1) «Стартап акселератор».
- 2) «Стартап акселератор».
- 3) «Тиҗарәтчиниң өзини-өзи алға силжитиши».
- 4) «Риважлиниш стратегияси».

Пәнни өзләштүруши үчүн оқуш пәниниң алаһидиликлири:

1) пәнни Қазақстанниң тиҗарәтчилик практикиси билән алаһидиликлириниң, риважлиниш тарихи билән қелиплишишиниң асаслириға асаслинип, оқуш пәнини қуруш;

2) окутушниң интерактивлиқ топлук оюн методикиси билән технологиясигә, оқуш жәрияниға оқуғучиларни паал қатнаштуруп оқуш жәрияниң қуруш;

3) Қазақстанлық вә дуниявий базар әһваллиридики кадрлық жәриялар билән умумий тиҗарәтчиликниң (наят кәчүруш тәризи охшаш тиҗарәтчилик) тәрәккүй етиш жәрияни асасида тәләп етилидиган XXI әсир иқтидарлирини қелиплаштуруш;

4) оқуғучиларниң наяттиki принциплирини вә өз һәрикити бойичә ясалған таллишиға жарапкәрчилик билән хусусийитини қелиплаштуруш үчүн коучинг усуллирини пайдилиниш;

5) әмәлий иқтидар билән билимни қелиплаштурушқа беғишланған тренинглиқ форматни пайдилиниш, шунин билән биллә жәриялар (инглиз. gamification) пайдилинип дәсләпки тәжрибини қелиплаштуруш.

6) синергетикилық тәсират елиш мәксити билән пәнни өлкә арилиқ дәрижидә өзләштүрүштиki өз ара мұнасивәт әтрапида әхбарат алмишиш үчүн "Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири" курси бойичә мәктәп оқуғучилириниң алаһидә ресурсида интернет- иттипақ қуруш. Мошу on-line портали арқылық электронлық китапхана базиси билән иш материаллириниң базисини, вебинар вә меһман мәйданлирин, олимпиада, байқаш вә в.б. иш-чариләр мәйданлирини қуруш, стартаплар билән инвесторлар арисидики мұнасивәт мәйданлирини қелиплаштуруш;

7) пәнни тәжрибилик вә методикилық асаста пайдилиқ толуқтуруш билән тәминләшкә тәсир қилидиган инфратоп ясаш:

- Қазақстан Жүмһурийитиниң тиҗарәтчилик билим бериш ассоциациясигә өзә Қазақстанниң тиҗарәтчилик Алий оқуш орунлири;

- «Атамекен» Қазақстан Жүмһурийитиниң Миллий тиҗарәтчиләр палатиси;

- «Джуниор Эчивмент Қазақстан» жәмийәтлик фонди;

8) билим бериш процесини тиҗарәтчилик хизмети әмәлгә ашурушқа иқтидарни риважландурушқа йөнәлгән жәрияни автоматлық симуляцияләйдиган мәхсус онлайн вә оффлайн оюнлар арқылық қоллаш.

9) клиентқа йөнилишни риважландуруш үчүн ойлаш-дизайни принципирини пайдилиниш.

«Графика вә лайиһиләш» оқуш пәни бойичә баһалашниң аләнидиликлири

Оқуш программисини тәйярлашта өтүлгөн мавзуларда (бөлүмләр бойичә) графикилиқ паалийэтниң асасий усулири бөлүнгөн, улар оқутуш жәриянини уюштуруш мәнтиқисини бәлгүләйду. Улар:

- кәсқинләрниң көчүрмиси (сүрәт миқиясини өзгәртиш билән);
- кәсқинләрни өз әксигә кәлтүрүш (қисмән сүрәтләр бойичә объект тәсвирини қайта йеңилаш);
- кәсқинләрни түрләндүрүш (проекцияләш усулирини өзгәртиш билән);
- кәсқинләр түрини вә тәркивини түрләндүрүш (сүрәтни алмаштуруш);
- кәсқинләр бойичә буюмлар түрләндүрүш (шәклини вә бошлуқтики әһвалини өзгәртиш);
- графикилиқ модельлаштуруш (графикилиқ конструкцияләш лайиһиләш);

Һәрикәтниң асасий (өткүнчи) усулирини тәйярлашқа вә аләнидиштүрүшкә мундақ усулинин паалийити 1-кәштидә берилгән.

Графикилиқ һәрикәтниң бәлгүләнгөн асасий (муһим) усулири оқутуш жәриянида унинға бирнәччә мәртә муражиэт қилишқа вә оқуш программисиниң спираль шәкилдикі түзүлүш принципини қоллинишқа мүмкінчилік яритиду.

«Графика вә лайиһиләш» оқуш пәниниң базилиқ мәзмуни билим беришниң иеңи стандартыда билим алғучиниң кәштә бойичә һәрикәтләрни көзләйдиган оқутушниң планлиқ нәтижилириниң системиси шәклидә берилгән:

1) көрнәклик әхбаратлық бәкитишиниң асасий қураллирини, васитилирини вә усулирини; графикилиқ тәсвиrlәрниң асасий түрлирини; графика қураллири вә лайиһиләшниң асасий усулирини; геометриялық буюмларниң сиртқи шәклиниң түзүш қанунлирини; машина ясаш, қурулуш чертежлири тоғрилиқ умумий чүшәнчиләрни, топографикилиқ чертежлар элементлирини; буюмни ясаш вә лайиһиләш басқучлирини; көрнәклик әхбаратни қол билән вә компьютерлиқ графика қураллири арқылы тәсвиrlәш усулири билән қураллирини билиду;

2) буюмлиқ дүния, һадисиләр вә жәриялар тоғрилиқ әхбаратни визуаллаш вә тәвсийә қилиш вақтида графикилиқ тәсвиrlәр ролиниң муһимлигини; зат шәклини көрситиштиki графикилиқ тәсвиrlәрниң түрлири арисидики пәриқни, уларниң бошлуқ вә метрикилиқ характеристикилирини; әмәлий паалийэттиki қол билән ясалған вә компьютерлиқ графика мүмкінчиликleri вә аләнидиликлирини; макет ясаш вә модельлаш аләнидиликлирини чүшиниду;

3) графикилиқ ишларға беғишлиланған қураллар билән материалларни; проекцияләш усулирини; буюмниң геометриялық (конструктивлик) шәклини қураштуруш усулири; геометриялық буюмлар бетиниң көрүнүшиниң схемисини қураштуруш усулирини; буюмниң көрүнүши вә тәркивини өзгәртиш усулирини; лайиһилик вә конструктивлик қарарлар қобул қилиш үчүн ениқлима һөжжәтни; графикилиқ модельлаш, макетлаш вә лайиһиләш

бойичә hәрхил вәзипиләрни йешиш давамида қол вә компьютерлиқ графика қураллирини қоллиниду;

4) буюмларниң хусусийәтлирини вә визуаллиқ әхбаратни тәклип қилишниң hәрхил усуллирини; затларниң тәсвирини ясиганда уларниң геометриялык шәкиллири билән конструкциялирини; затниң шәклини ениқлаш үчүн буюмниң hәрхил көрүнүшлирини пайдилиниш мүмкінчилигини; буюмниң графикилиқ тәркивини вә затниң шәклини ениқлаш үчүн комплекслик чертежни таллайду;

5) буюмниң шәклини қайта қуруш үчүн контурлук тәсвири; түри вә тәркиви бойичә системилаш үчүн дәсләпки тәсвириди графикилиқ әхбаратни; најәтлик графикилиқ әхбаратни толук вә тәпсилій көрситиш үчүн hәрхил тәсвири түрлирини; ижадий ойни әмәлгә ашуруш үчүн графикиниң hәр түрлүк қураллирини өз ичигә алиду;

6) визуаллиқ әхбаратни бәкитиши усуллирини; hәрхил обьектларниң графикилиқ тәсвирилирини; тәсвири қайта қурушниң hәрхил усуллирини; лайиһиләш паалийити жәриянида қоллинилидиган графика қураллири билән лайиһиләш усуллирини; затларниң геометриялык вә конструктивлиқ характеристикасини; ижадий паалийәт жәрияни билән нәтижисини баһалайду;

Оқуш программисиниң мәзмуни оқуш пәниниң бөлүмлири бойичә умумий тәшкил тапқан. Мошу бөлүмләр арқылы «Графика вә лайиһиләш» йеци курсниң мәзмунлук асаси қарилиду. Оқутуш программиси бөлүмпирини вә бөлүмчилирини тәтқиқ қилиш мәхсити оқуш пәнини оқутушниң планлық нәтижилиригә асасланған.

«Графика вә лайиһиләш» йеци оқуш пәниниң мәзмунини конструкцияләшкә қобул қилинған усулларға мувапиқ мәхсус кәштә туриду топланди (2-кәштини қара.)

2 «Музыка» оқуш пәни бойичә синақ елишқа арналған тәләпләр

Оқуш утуқлирини баһалаши усуллири.

«Музыка» пәнини өзләштүрүштиki нәтижиләрни баһалаш критериаллық баһалаш системисини пайдилиниш арқылы әмәлгә ашиду.

Критериаллық баһалаши – оқуучиларниң оқуштики утуқлирини дәл ениқланған баһалаш критерийлири билән селиштурушқа асасланған (оқуучилар, мәктәп мәмурыйити, педагогикилиқ хизмәткарлар, ата-анилар вә башқа қануний вәкилләр) билән оқуучиларниң оқуш-тонуш қабилийитини қелиплаштурушқа ярдәмлишидиган вә асасий оттура билим бериш мәзмуни билән мәхсәтлиригә тоғра келидиган баһалаш жәрияни.

Критериаллық баһалаш оқутуш, оқуш вә баһалашниң өз ара зич бағлинишиға асасланған.

Критериаллық баһалаш нәтижилири билим бериш жәриянины үнүмлүк режиләш билән уюштуруш мәхситидә пайдилинилиду.

Асасий мәктәптика критериаллық баһалаш системиси қелиплаштуруш баһалаш билән шәкилләндүргүчі баһалашни өз ичигә алиду.

Келиплаштургучи баһалаш – бу оқуғучиларниң йеңи материални өзләштүрүш вақтида тапшурмини орунлаш, оқуш мәхсәтлири билән күтилидиган нәтижиләрниң қанчилик дурус йәткүзгәнлигини чүшинишкә мүмкінчилік беридиган, күндикі дәристә яки өйдә дәрис тайярлаш иқтидари билән билимни өзләштүрүш дәрижисини ениқлайдыған, оқуш давамида муәллим билән оқуғучи арисида тез өз ара мунасивәтни әмәлгә ашурудыған баһалаш.

Башланғуч мәктәптә өлчәмләр – кичик жәдвал түридә тәриплиниду, бу көрүш үчүн қолайлық. Критерийларни муәллимләрниң өзлиrima, шундақла оқуғучиларма йәккә яки топларда, оқулидиган мавзу билән хизмәт түригә бағлинишилиқ тәйярлиши мүмкін вә критерийларни бирлишип қуруши мүмкін: муәллим + оқуғучилар. Тәйярланған өлчәмләр оқуғучиларға қолайлық: улар йәккә варақларда бесилиши вә карточка ретидә қоллириға таритилиши билән биллә тахтиға йезилиши мүмкін, йоған шрифт билән бесип чиқирилип, барлық синип көрүши үчүн плакат ретидә илип қоюшқому болиду. Мисал ретидә 1-4 синиплар үчүн критериаллық баһалаш.

Баһалаш методикиси.

Һәр бир элементи 1 балл билән баһалиниду. Оқуғучи топлашқа болидыған әң жукуруи балл сани-16.

%	Балл сани	Баһа
100 - 95	16	5
94 - 75	10 - 9	4
74 - 50	8 - 6	3
50-тин жукуру	төвән	2

Музыка дәрисидә критериаллық баһалаш.

Музыка дәрисидә оқуғучилар музыкилиқ ижадийэтләрни хор билән орунлайду, музыкини тиңшайду, музыкилиқ терминологиядин өтиду, муәллимләрниң соаллириға ефизчә жавап бериду, рефератлар язиду, лайиһилик ишларни язиду, дәптәрләргә тапшурмиларни орунлайду.

«Музыка» пән саһасиниң муәллимләргә билим бериш жәриянида пайдилинишқа болидыған пән бойичә екимдикі вә йәкүнләш синаш ишиниң критерийлирини тәвсийә қилимиз.

№	Параметрлар	Критерийлар		
1.	Музыкилиқ ипадилик қураллирини, музыкилиқ жанрларни, музыкилиқ сөзләш тәркивиниң элементлирини, музыкилиқ формиларни тонуш.	Музыкилиқ қияпәтни қорқуш сезимидә қобул қилиш. Музыкилиқ ипадилик қураллирини, музыкилиқ жанрларни, музыкилиқ сөзләш элементлирини, музыкилиқ формиларни тонуш. Испатланған пикир.	Музыкилиқ қияпәтни әнсирәш охаш дәрижисидә қобул қилиш. Музыкилиқ жанрларни, музыкилиқ ипадилик қураллирини, музыкилиқ сөзләш тәркивиниң элементлирини, музыкилиқ сөзләш тәркивиниң элементлирини, музыкилиқ формиларни тонуш, толук орунланған бирақ 1-2 асасий соаллар билән.	Музыка тоғрилик пикир. Музыкилиқ жанрларни, музыкилиқ ипадилик қураллирини, музыкилиқ сөзләш тәркивиниң элементлирини, музыкилиқ сөзләш тәркивиниң элементлирини, музыкилиқ формиларни тонуш муәллимләрниң ярдими билән орунлиниду.
2.	Музыкилиқ иҗадийәтни тонуштуруш	Музыкилиқ викториниға 90-100% дурус жавап. Музыкилиқ иҗадийәтниң нами, муәллипини, әсәрниң жанрини дурус вә толук ениқлаш.	Музыкилиқ викториниға 60-80% дурус жавап. Музыкилиқ әсәрләрниң, иҗадийәтләрниң музыкилиқ жанрлирини ениқлашта хаталарға йол қоюш.	Музыкилиқ викторинидин 50% артуқ әмәс жавап. Жаваплар үзүлгән, толук әмәс, муәллипләрниң яки музыкилиқ иҗадийәтләрниң намини, иҗадийәтниң музыкилиқ жанрини билмигәнлигини көрситиду.
3.	Музыкилиқ эмоционаллық, паалайәтчанлық, диалогқа қатнишиш.	Музыкини яхши көриду, чушиниду. Музыкилиқ иҗадийәтни тәһлил қилишқа паал қатнишиду.	Музыка тиңшашқа қизиқмайды.	Музыкини тиңшиғанда билим алғучи чүшәнмәйдү. Музыка қизиқмайды.

МУЗЫКА ТОГРИЛИҚ БИЛИМНИ ӨЗЛӘШТҮРҮШ ВӘ СИСТЕМИЛАШ

№	Параметрлар	Критерийлар		
1.	Терминологияни, музыкилық грамота элементлирини билиш.	Тапшурма сапаға тәсир қилидиган хатасиз 90-100 % орунлайду. Терминлар билән чүшиникләрни яхши билиду, уларни тәжрибидә пайдаланынду.	Тапшурма 60-80% орунлиниду, ушашақ хаталар өвителиди. Терминлар билән чүшиникләрник ениң әмәс ениқлимисини бериду, уларни тәжрибидә толук пайдаланмайду.	Тапшурма 50 % кам орунлиниду, тапшурминин сапасыға тәсир қилидиган хаталиклар ясалған. Терминлар билән чүшәнчиләрни начар билиду, уларни тәжрибидә пайдаланмайду.
2.	Музыкилық әдебиятни билиш.	Билим алғучи асасий материалларни яхши билиду, мәсилә бойичә қошумчә әдебиятлар билән тонушқан. Қоюлған соалларға ениң, ишәшлик жавап бериду.	Билим алғучи асасий материални билиду вә 1-2 асасий соалға жавап бериду.	Билим алғучи асасий материални начар билиду. Қоюлған соалларға пәкәт муәллимниң ярдими билән жавап бериду.
3.	Еғизчә жавап.	Билим алғучи оқуған материалларни дұрус баянлайду. Музыка әсәрлирини тәһлил қилиду. Музыка тарихи билән унин тәрәккүй етишиниң асасий дәвирлирини билиду.	Билим алғучи программилиқ материалларни толук өзләштүргендеген, бирақ икінчи дәрижилик ениқсизлиқта йол бериду.	Қоюлған соалға жавави начар. Оқулған материални баянлиғандан ениқсизлиқта йол бериду.

Музыка дәрисидә билим алғучиларни баһалашаниң әһмийәтлик болған вақти билим алғучиниң өзини мошу жәрияның паал тартиш болуп несаплиниду. Билим алғучилар өз ишини баһалайдыған, билим алғучиларниң қол йәткүзгән дәрижисини қандақту бир оқуш курсиға қоюлыдиган тәләпләрниң бәлгүлүк бири минимуми билән селиштуридиган болса, улар пәкәт өзини-өзи тонуш билән өзини-өзи йетилдүрүштә өз йолини толук қурарайдат.

Ижадий хизметниң қелиплишиши, оқуғучиларниң туташлиғини, мәхсүткә йетишниң йоллирини ишләш вә таллаш музыка дәрислиридә пән, метапәнлик вә нәтижилік баһалашқа аласланған.

Пәнлик нәтижиләрни баһалаш критерийлири оқуғучиларниң музыкилиқ риважлиниш өлчәмлири билән зич мунависәтлик. Улар билим бериш мәhkимилиридә пәнни оқутуш вәзипилири билән ениқланған.

Метапәнлик нәтижиләрни баһалаш критерийлири һәр түрлүк әхбарат билән ишләш вә уни пайдилиниш, өз хизметини уюштуриду, бирләшкән оқуш хизметини уюштуриду, топта ишләйду, умумий қарап қобул қилиш, өз хизметини ӘКТ гә киргүзүш, оқуш вәзиписиниң орунлашниң дуруслуғини баһалаш, уни йешишиниң мүмкінчиликлирини ениқлаш қабилийити билән мунасивәтлик.

Шәхслик нәтижиләрни баһалаш критерийлири музыкилиқ тилниң қәдрийәтлирини сезиш билән, өзиниң хизметини назарәт қилиш асасида өзини-өзи баһалашқа қабилийәтлиги билән, музыкилиқ вә тиллиқ өзини-өзи йетилдүрүшкә тиришиши билән мунасивәтлик.

Музыка дәрисидә баһалаш системиси һәртәрәплимилик мәнаға егә, бу билим алғучиларға музыкилиқ-эстетикилиқ хизмәтниң түрлүк саһалирида өзини көрситишкә мүмкінчилик бериду. Муәллимләр билән билим алғучиларға йеңи дәриҗигә чиқышқа ярдәмлишидиган музыка дәрисидә баһалашниң йеңи усуллири вә критерийлирини ишләш давамлашмақта.

5. «Музыка» пәниниң мәзмунини лайиһиләш

Программа мәзмұну оқутушниң асасий бөлүмлиригә бөлүнүп берилгән. Асасий бөлүмләрниң оқуш мәхсити күтилидиған нәтижиләр туридә кичик бөлүмчиләргә бөлүнгән. Һәрбир бөлүмчиләрдә тәвсийә қилинған оқуш мәхсити устаз тәрипидин оқутуш-тәрбияләш ишини системилиқ планлашқа (музыкилиқ саватлиғини, музыкалиқ-ижра қилиш вә музыкилиқ-ижәдий иш-һәриkitини), салаһийәтлик вә тиллиқ иқтидарини риважландурушқа, шунин билән бир қатарда оқуғучиларниң қол йәткүзгән утуқлирини баһалап, оқутушниң кейинки басқучлирини әхбаратландурушқа мүмкінчилик бериду.

3 «Бәдий әмгәк» оқуш пәни бойичә синаққа қоюлидиған тәләпләр

«Бәдий әмгәк» оқуш пәниниң мәхсити сәнъет вә әмгәк технологияси сахасыда функционаллық саватлиқни қелиплаштуруш, һәкүқәткә ижадий қарайдиған шәхсни тәрәккүй әткүзүш болуп несаплиниду.

Мәзкүр мәхсәткә йетиш үчүн алға қоюлған оқушниң төвәндикі мәхсәтлиригә көнүл бөлүш керәк:

1) қоршиған әтрапта сәнъет, дизайн вә технология һәкүидики чүшәнчиси билән билимини тәрәккүй әттүрүш;

2) Қазақстан вә дунния хәлиқлириниң бәдий-мәдәнийәт мирасини оқуп үгиниш;

3) сәнъет вә дизайнниң бәдий усуллири арқибиң ижадий идеяләрни, технологиялық иқтидарини риважландуруш;

4) тәтқиқ қилиш, ясаш, тәһлил қилиш, объектларни бәдий түрләндүрүш жәриянида оқуғучиларниң ижадий вә тәнқидий ойлаш иқтидарини риважландуруш;

5) оқуш хизметиниң барлық түрлиридә әхбаратлық- коммуникативлик технологияләрни пайдилиниш арқибиң тәжкирә елиш (тәтқиқ қилиш, идеяләрни ижадийәтчанлық билән әмәлгә ашуруш, ишларниң презентацияси);

6) иш нәтиҗиси үчүн түрлүк әхбарат мәнбәлири вә ресурслириниң муһимлиғини чүшинип олтирип, тәтқиқ қилиш вә пайдилиниш;

7) эстетикилық, әмгәккә тәрбийиләш, экономикилық, экологиялық, патриотлук тәрбийиләш вә әдәп-әхлақлық қәдрийәтлирини қелиплаштуруш;

8) вақыт, материалниң хусусийити вә баşқому факторларниң тәсирини ениқлап вә уни әстә тутуп олтирип қызметини өз алдыға режиләр елиш;

9) оқуш мәхсәтлиригә йетиш үчүн бирикп ишләшни уюштуруш (йәккә, жүплүк вә топлук ишлар) бойичә тәжкирә жиғиши.

Алға қоюлған вәзипиләргә йетиш үчүн баһалаш соалиға саватлиқ түрдә қараш керәк. Йерим жиллиқ ичидә оқуғучиларниң оқуш утуқлириға балл түридә несап жүргүзүш керәк. Максимал балл сани бөлүмләр бойичә оқуш мәхсәтлиригә лайиқ толуқ оқуш жилиға несапланған түрдә тәвсийә берилгән, мешундақ бир йерим жиллиқ балл санини несаплашта көнүл бөлүш һаҗәт.

Мәсилән: 9- синипта оқуғучи жил бойи жиғидиған максимал балл сани баллни тәшкіл қилиду. Бу несапқа, «Ижадий идеяләрни тәрәккүй әткүзүш вә тәтқиқ қилиш» бөлүмидин 9 балл, «Ижадий ишларни ясаш вә тәйярлаш» бөлүмидин 12 балл, «Презентацияләш, тәһлил вә ижадий ишларни баһалаш» бөлүмидин 4 балл кириду. Демәк, 1-йерим жиллиқтиң максимал балл сани 12-13-ни түзиду. Жиғилған балл сани умумий максимал балл саниниң 50-100% тәшкіл қылса, оқуғучи синақтың өтүп, «несапланды» дәп баһалиниду. Умумий максимал балл санидин 50% төвән алған оқуғучи қайта тапшурушқа әвәтилиду.

Қайта тапшуруш төвәндикі тапшурмиларни орунлаш йоли билән әмәлгә ашурилиду:

- берилгән мавзу бойичә реферат, презентация тәйярлаш ;
- ижадий ишни қорғаш ;
- өзләштүрәлмәй қалған мавзулар бойичә әмәлий ишларни орунлаш.

Бәдий әмгәк пәниниң муәллими оқуш программисиға лайиқ һәр бөлүм бойичә баһалаш критерийлирини пухта тәйярлап елиш тәвсийә қилиниду, йерим жиллиқниң бешида оқуғучиларни алдин ала баһалаш критерийлири билән тонуштуруш керәк.

Муәллим баһалаш критерийлириға лайиқ оқуғучиниң билим утуқлирини несанқа елишниң йәккә картисини түзүши керәк. Шуниң билән биллә оқуғучилар өзиниң утуқлирини бәлгүләп вә назарәт қилип олтирип, мөшүниңға охшаш картини өзлигидин жүргүзәләйду. Баһалашта мөшүндақ усулни қоллиниш оқуғучиларни тәртипкә чақириду, уларни оқуш пәнигә жавапкәрлик билән қарашқа, тапшурмиларни толук орунлашқа, дәристә ишларни режиләшкә, наҗәтлик материалларни вақтида тәтқиқ қилишқа, оқуш жәриянида паал қатнишишқа интилдүриду.

«Бәдий әмгәк» оқуш пәни бойичә оқуғучиларниң билимини баһалаш критерийлириға лайиқ курсниң ахирда оқуғучилар:

- сәнъәтниң тәсвири вә тәсвирий васитиләрни, ижадий лайиһиләр үчүн бәдий васитиләрни, сәнъәт түрлириниң стильлири вә жанрлириниң келип чиқиши тарихини, дуниявий вә миллий бәдий сәнъәтниң гөһәрлирини, материалларни ишләпчиқиши технологиясини, қелиплиши тарихини вә һәрхил усулларниң тәрәккүй етишини, ижадий лайиһиләрни орунлаш пәйтидә лайиһиләш вә модельлаш асаслирини, қоршиған әтрапниң ишләпчиқириш вә башқыму технологиялык қалдуқлар билән паскинлишидин қорғаш усуллири, қурал-жабдуқлар вә әсваллар билән ишләш пәйтидике техникилық ховупсизлик қаидилирини, әмгәк қорғаш бойичә асасий һоқуқлар, нормативлик вә қануний актларни, қайта ясаш хизметидиқи технологиялық һөжжәтләрни билиду;

- адәм һаяти вә жәмийәттиқи һәрхил сәнъәт түрлириниң орни вә ролини, қазақ хәлқи вә башқыму дуния хәлиқлириниң сәнъәт әсәрлириниң қиммитини, сәнъәткә тарихий дәвирниң бағлинишини, йеңи буюмларни ясаш, йеңи буюмниң хусусийитини, хизметини, параметрлирини, яхшилитиш һәккидиқи идеяләрни коллективлик ,топлук уюштуруш вә таллашниң муһимлиғини чүшиниду;

- һәрхил стиль вә жанрдики сәнъәтниң тәсвирий вә бәдий васитилирини пайдилинип олтирип, бәдий лайиһиләрни тәтқиқ қилиш вә ясаш үчүн ижадий ойлаш вә иқтидарини, қоршиған дунияни тәсвиirlәшниң бәдий усуллири, унин ичидә сәнъәт саһасидиқи ӘКТ пайдилиниш арқылык униң аләнидилеклирини сәнъәтниң визуал вә тәсирчанлық тили арқылык йәткүзүшни , сәнъәтниң һәрхил стильлири вә жанрлирида идеяләрни тәтқиқ қилиш вә тәйярлаш, йеңи ижадий лайиһиләрни ясаш үчүн бәдий усулларни, техникиларни вә материалларни экспериментлаш үчүн наҗәтлик әхбарат мәнбәлирини өз алдига тепиш вә таллаш иқтидарини, коммерция саһасида өзиниң идеялирини әмәлгә ашуруш үчүн ижадий мәһсүлатларни көчириш асаслирини, сәнъәтниң аддий теорияси қанунлирини, әхбарат мәнбәлирини өз алдига тепиш вә таллаш иқтидарини қоллиниду;

- әнъәнивий вә дуния сәнъитидиқи түрлүк жанрлар вә стильларни, рәссамниң ишидиқи вә өзиниң йәккә лайиһилиридиқи ижадий идеяләр билән ойлар вә адәм һаяти билән өзара бағлинишини тәһлил қилиду;

- сәнъет саңасидиқи тәсвирий вә бәдий васитилирини, униң ичидә ӘКТ пайдилинип олтирип, ижадий ишларни ясаш үчүн сәнъетниң һәрхил стильлири вә жанрлиридики билим вә иқтидарни, тәйяр үлгиләр бойичә материалларниң технологиялық, экономикилық вә уларни пайдилиниш хусусийәтлирини, материалларни ишләп чиқиришқа беғишлиған жабдуқлар вә қуралларни, гуманитарлық вә ижтимаий-илмий пәнләр, шундақла йеңи буюмлар ясаш үчүн мәһсулатларниң түрлири бойичә билим вә иқтидарни бириктүриду, жиғиду;

- Сәнъетниң түрлирини тәрәккүй әттүрүшкә тарихий дәвирниң тәсирини; сәнъетниң инсан нағызылық роли вә әһмийити, әнъәнивий вә дуниявий музыка мәдәнийити өсәрлириниң бәдий вә эстетикилық қәдрийәтлирини, йәккә/топлук технологиялық операцияләрни орунлаш жәриянида көп әвәтилидиган хаталарни, әмгәк мәһсулатиниң истимал қилиш сапаси вә технологиялық операцияләрни орунлашниң хизмет көрситиш мүмкінчиликтерини баһалайду.

Йәкүн

Оқуш жәрияни бүгүнки күндә билим бериш йөнилишleriниң хилму-хиллиғидин ,программилар вә дәрисликләрниң кәң екимлиги билән испатлиниду. Әхбарат вә билим көләминиң өсүши оқуғучиларни оқутуш әң алди билән оқуғучиниң қабилийити вә мүмкінчилігini инағаткә алған шәхскә йөнәлдүрүлгән.

Муәллимниң вәзиписи— һәрбир оқуғучини өз алдыға оқушқа үгитиш, уни оқуш тапшурмилирини сапалиқ орунлашқа интилдүруш, билимини кәңәйтешкә вә өзіншешкә тәсир қилиш, бу ойлаш иқтидариниң дәрижисини ашурушқа тәсир қилиду.

Дәрис бериш, оқутуш вә баһалаш өзара бағлинишлық вә оқуш жәрияниң үштүрүшниң биртуташ усулини тәминләйдү. Мәктәптә оқуғучиларниң билимини назарәт қилиш вә аттестацияләшниң бир тури синақ системиси болуп несаплиниду. Назарәт қилишниң башқа түрлиридин баһалаш системиси бойичә синақ системисини жүргүзүш түригә қарап өзгічә. Синақ –бу назарәтниң мәхсус пәйти, униң мәхсити оқуғучиларниң вәзиписи тәйярлик дәрижисигә қол үткүзүшини тәкшүрүш болуп несаплиниду.

Муқәддимә

Методикилық тәсвийә умумий билим беридиган мәктәпләрниң 1-11-синип оқуғучилири үчүн «Тәнтәрбийә» пәни бойичә баһалашни режиләш, үштүрүш вә өткүзүш пәйтидә тәнтәрбийә муәллимигә ярдәм ретидә қураштурулди.

Методикилық тәсвийә оттура билим бериш мәзмунини йеңилаш даирисидә 1-4-синипларға, 5-9-синипларға умумий билим бериш дәрижисиди 10-11-синипларға беғишлиған оқушпрограммиси асасида тәйярланған.

Баһалаш һәр бөлүмниң ахирида чаректә иккى қетим өткүзүлиди. Һәрбир бөлүм үчүн оқуғучи (оттура вә жуқарқи мәктәп) баһалаш үчүн 10 баллдин кам дегендә 5 балл (50%), бағланғуч синипта болса, 6 баллдин 3 балл (50%)

топлиши керәк. Икки бөлүмни қошқандын кейин оқуғучи (оттура вә жуқарқы мәктәп) икки бөлүм үчүн кам дегендә 10 баллдин синақ алиду. Башланғуч синип 6 балл (50%) - синақ.

Бөлүм/өтидиған мавзу үчүн баһалаш тапшурмилири муәллимгө оқуғучиларниң өзінен бойиче режиленгендегі оқуш мәхсүтлиригэ қол йәткүзүш дәрижисини ениқлашқа мүмкінчилік бериду.

Бөлүм/өтидиган мавзу үчүн баһалашни өткүзүш үчүн методикиликтөрдең көлланмиларда дескрипторлар вә баллар, тапшурмилар, шундақла баһалаш критерийлиритэвсий қилиниду. Дескрипторлар билән балл, тапшурмилар тэвсийэ шәклидә болиду.

Шундақла топламда оқушутуқлириниң мүмкін болған дәрижилири тәсвирләнгән. Бөлүм бойичә баһалаш нәтижиси ата-аниларға бегишланған әхбарат бериш сәрләвініси (рубрикиси) берилгән.

Методикилық тәсийілдерни тәйярлашқариянида рәсмий интернет - сайtlарда очуқпайдилинишқа мүмкін болған ресурслар (сүрөтләр, фотосүрөтләр, мәтингләр, видео вә аудиоматериаллар в.б.) пайдилинилди.

Бутопламдатөвәндикидәк терминлар қоллинилиду:

1. Дескриптор – тапшурмиларни орунлаш пәйтидики иш-һәрикәтни көрситидигантәсвир.
  2. Критериаллик баһалаш – бәлгүләнгән критерийлар асасида билим алғучиларниң қол йәткүзгән нәтижилирини оқутушниң күтүлидиган нәтижилири билән уйғунаштуруш жәрияни.
  3. Һәр түрлүк дәриҗилик тапшурмилар – билим алғучиларниң қабилийәтлирини инавәткә елип олтирип, дифференциаллик оқутушни юштуруш үчүн пайдилинидиган мурәккәплиги һәр түрлүк дәриҗидики тапшурмилар.
  4. Рефлексия – өз иш-һәрикитиниң нәтижилирини қайта ойлаш, тәһлил қилиш вә өзини-өзитонушқа йөнәлдүрүлгән ойлашжәрияни.
  5. Рубрика – баһалаш критерийлиригәмувапиқ билим алғучиларниң оқуш утуқлири дәриҗилиринитәсвирләш усули.
  6. Оқушпрограммисиниң ортақ мавзуси – ениң пән бойичә оқушмәхсәтлиригәйетиш үчүн түрлүк пәнләрдаирисидә билими биләниңтидарини бириктүридиған курал ретидә пайдилинидиган мәзмуни биртуша умумий компонент.
  7. Балл қоюш схемиси – чарәк бойичә баһалаштапшурмилириға балларни қоюш бойичә бирхил нормиларни бәлгүләш үчүнмуәллимләр пайдилинидиган схема;
  8. Ойлашиқтидариниң дәриҗиси – һәрбир дәриҗиси бәлгүлүк бир ойлашиқтидарини қелип шаштурушқа йөнәлдүрүлгән оқушмәхсәтлириниң иерархиялык системиси.
  9. Билим алғучиниң оқуштику туқлириниң дәриҗиси – баһалаш критерийлиригәмас билим алғучиларниң оқуштику туқлирини риважландуруш дәриҗиси.

10. Шәкилләндүргүчі баһалаш – оқуш жәриянини өз вақтидатұзитишикә мүмкінчилик беридиган, билим алғучи биләнмуәллим арисидикибағлинишини тәминләп, үzlұксиз жүргүзүлидиғанбаһалашниң түри.

11. Қелиплаштурғучи баһалаш – оқушпрограммисидиқи бөлүмләр/умумиймавзулар бойичәбәлгүлүк бир оқуш пәтидә (чарәк/семестр, оқуш жили) аяқлашқанда өткүзүлидиған баһалашниң түри.

12. Оқушмәхсәтлири – оқушпрограммисига мувапик пән бойичә оқуш курси арилиғида билиш, чүшинишохшаш иқтидарлириниң қол йәткүзгәнтуқлириға мұнасивәтлик күтилидиған нәтижиләрни қелиплаштуридиғанхуласә.

13. Оқутушниң күтилидиған нәтижилири – билим алғучиниң оқушшәрияни аяқлашқанвақтида немини билип, чүшинип, немини көрситетәләйдиғанлиғини ениқлайдиғансалаһийәтләржиғиндиси.

14. Баһалаш критерийи – билим алғучиниң оқуштикутуқлирини баһалашқа асас болидиған бәлгү.

4 «Тәнтәрбийә» оқуш пәни бойичә синақ қоюшқа арналған тәләпләр

Оқуғучиларни баһалаш критерийлири:

2. Тәнтәрбийә пәнидин бир чарәкичидә 50%чә бошатқан билим алғучиға, режиләнгән иш программисиниң оқуш материалиға мувапик келидиған нәзәрийәвий тапшурма берилиду.

2. «Тәнтәрбийә» пәни бойичә билим дәрижисини баһалиған вақитта төвәндиқидәк көрсәткүчләр инавәткә елиниду: билимниң ზонкурлуғи, толуклуғи, ениқлиқлиғи, уларни ениқ бир җағдайда вә тән мәшиқлири билән шуғулланған вақитта қоллининиши билиш иқтидари.

Билим дәрижисини тәкшүрүш үчүн *сораш вә тест елиши усули* қоллинилиду:

«5» баһаси:

- оқуғучи оқуш материалиниң мәзмунини толуғи билән чүшиниду;
- әмәлиятта қоллинип, дурус чүшәндүрүп берәләйду.

«4» баһаси:

- оқуғучиниң бәргән жағавида бираз ениқсизлиқ билән хаталиқлар бар болса.

«3» баһаси:

- оқуғучиниң бәргән жағавида мәнтикий бирхиллик йок, оқуш материалини билиш дәрижиси төвән, әмәлиятта қоллининиши билиш қабилийити билән иқтидари начар.

«2» баһаси:

- программа материаллирини билмәйду, муәллим бәргән тапшурмини орунлаштын баш тартиду.

3. Тәнтәрбийә мүәллими билим алғучиниң мусабиқидә қазириқ қилишқа вә башқимуиш-хәрикәтлирини дурус баһалашқа («4»вә«5» баһаси билән) мүмкінчилиги бар.

4. Тәнтәрбийә мүәллими дәристин бошитилған 2-4-синип оқуғучилириға режіләнгән иш программисиниң оқуш материаллири асасида нәзәрийәвий материал бериду.

5. Тәнтәрбийә пәнидин бир чарәк ичидә (йерим жиллиқ яки оқуш жили бойи) 50% чә башатқан билим алғучи тәнтәрбийә бойичә язмичә хәвәрләндүрүш (5-8,10-синиплар) вә рефератлар (9, 11-синиплар) тәйярлайду.

Тәнтәрбийә бойичә тәйярлинидиган язмичә ишлар билән рефератларға қоюлидиған тәләпләр:

1. Программа материаллириниң мәзмунини инавәткә елип олтирип, язмичә ишлири билән рефератниң мавзулирини тәнтәрбийә мүәллими ениқлайду.

2. Язма ишлири билән рефератлар билим алғучиниң шәхсий тәйярлайдын иши болуп санилиду.

3. Язмичә ишниң көләми 2 бәттин кам әмәс вә 14 шрифти билән терилиду (абзац интервали – 1,5). Рефератниң көләми 10 бәттин көп әмәс, 14 шрифти билән терилиду (абзац интервали – 1,5).

Рефератниң құрулумы:

- киришмә бөлүмидә жәмийэт вә шәхсий адәм үчүн таллап алған мавзууниң қанчелик мүһим екәнлиги чүшәндүрүлиду;

- спорт түриниң яки сағламлаштуруш системисиниң қисқичә тәсвири, аләнидиликлири, түрлири вә асасий қаидилири;

- тәрәккүй етиш тарихи вә назирқи вақиттиki дәрижиси, утуқлири вә келәчектә риважлиниш үстүнлүклири (мәктәп, шәһәр, Қазақстан, олимпиадилик қозғилиш в.б.);

- таллап алған спорт түриниң яки сағламлаштуруш системисиниң спортчини тәрәккүй әттүрүштиki әһмийити:

а) тән хусусийәтлирини (илдамлиқ, төзүмчанлық в.б.).

б) таллап алған спорт түриниң техникиси яки системиси.

в) психологиялық, гөзәллик, адәмгәрчилік (шәхсий) хисләтлирини риважландуруш.

г) нүжүм қилиш вә қорғиниш оюнлирини ойнаш вақтида өз ара һәрикәт қилишниң тактикалық асаслири.

д) өз алдиға шуғуллиниш вә мәшиқлиниш, спорт түри бойичә мусабиқигә қатнишиш пәйтидикі бекетәрлик техникисиға қоюлидиған тәләпләр.

- хуласә: таллап алған спорт түриниң (мәшиқләр системисиниң) тән хусусийәтлирини вә умумән шәхсни тәрәккүй әттүрүштиki әһмийити. Мәктәпниң утуқлири (командиниң, шәхсий утуқлири, алдиға қойған режилири).

Тәнтәрбийә дәрислиридә оқуғучиларни баһалаш критерийлири:

Тәнтәрбийә дәрисини назарәт қилишвә баһалаш тоғрилиқ ейтмастин бурун, баһалаш билән баһаниң арисида қандақ айримчилиқ бар екәнлигини ениқлап елиш керәк. Баһалаш – бу баһани санлиқ (цифрлиқ) үлгиси биләнениқлаш. «Бәш», «төрт», «үч» - бу баһа түрлири. Баһалаш болса, һәр түрлүк болуши мүмкін.

Сөз билән баһалаш – бу баһалашниң кәң тарапған түри. Мәшиқләрни дурус орунлигини үчүн, муәллимгә ярдәмләшкіни үчүн маҳташ. Оқуғучиниң һәрқандақ нәрсигә әнсиәрәп, оқуш материалини өзләштүрүшкә диккәт қылмифанлигини әскәртип қоюш керәк. Йәни бу әскәртишләр үчүн оқуғучиға баһа қоюлмайду, бирақ һәрикәтлири баһалиниду. Дәрис вақтида түрлүк сөз билән баһалаш һәрикәтлири қоллинилиду: «Қандақ ойлайсән, сән тапшурмини толуғи биләнорунлидиңмү?». Әгәр муәллим қойған соал билән оқуғучиниң ойи бир йәрдин чиқса, йәни у тапшурмини орунлалса, унинда хошаллық сезими пәйда болиду. Әгәр оқуғучи берилгән тапшурмини орунлиғанда қийналса, «Көрдүңмү, ярайсән, яхши утуқлурға қол йәткүздүң! Әң асасий нәрсә – нечнемидин қорқмаслиқ керәк!», -дәп оқуғучини қоллап-қуватләш керәк.

Диккәт қилиш – бу мүнәсабаттың билән ишарә қилип, күлүмсирәп, көрсәткүч бармақни көрситиш арқылы, әскәртиш ясашқа болиду. Шуниң арқылы оқуғучи диккәттин сирт қалмайду.

Тәһлил қилиш – оқуғучи билән қисқа сөһбәт жүргүзүш арқылы, унинде үткән утуқлирини ейтип, униндинму яхши дәриҗигә көтирилиши үчүн йәнә қандақ һәрикәтләрни қилиш керәклигини ейтип өтиду.

Баһа – оқуғучиниң дәрис вақтида қылған мәшиқлири үчүн алидиган санлық баһаси. У баһа балини хошал қилиши яки рәнжитиши мүмкін йәни оқуғучини ойлинишқа мәжбурлайду. Мошу аталғанларниң барлығы һәрикәтни, оқуғучиға һәр тәрәптин тәсир қилидиган баһалашниң түрлири. *Қоюлидиган баһа комплекслиқ болуши керәк.*

Башқиму умуми билим берши *пәнлири* билән *селиштурғанда*, *тәнтәрбийә дәрисидә* оқуғучиниң *дәрис* үлгиримини баһалашниң өз аләнидилеклири бар вә улар монулар:

- оқуғучиниң психикилық хусусийәтлири билән жағдайинила әмәс, тән қурулушиниң, тән саламәтлиги жағдайини һәр тәрәптин инавәткә елишини билиши керәклиги;
- баһалашқа қоюлидиган тәләпләрниң кәңлиги. Бу йәрдә билимла әмәс, шуниң билән билә қозғалиши-һәрикәтлирини қабилийити билән иқтидарлар, сағламлаштуруши һәрикәтлирини әмәлгә ашуруши йоллири, мәктәптә үгәткән тән мәшиқлири билән қабилийәтлирини түрлүк жағдайларда қоллининини билиши баһалиниду;
- балиниң риважлыниши билән тәйярлигини һәкүкәтән ениң баһалашқа мүмкінчилек беридиган санлық баһалаш системисиниң болуши.

Шуниң билән тәнтәрбийә дәрисидә оқуғучиларниң билимлирини баһалашһәр тәрәпликлиги билән аләнидилинидүйәни бу пән бойичә шәхсий аләнидилеклири үчүн баһалаш дурус әмәс.

Балиниң тәнтәйярлиғи, бәлгүлүк бир һәрикәтләрни иш йүзидә орунлаш қабилийити билән иқтидари, сағламлаштуруш чариларини уюштуруушни билиш қабилийити, нәзәрийәвий билими, өлчинидиган хусусийәтлириниң дәсләпки, арилик вә йәкүнлүк дәриҗилириниң өсүш динамикиси, билим билән иқтидариниң қелиплишиш дәриҗиси баһалиниду.

6. Тәнтәрбийә дәрисигә арналған спортлық кийим үлгиси төвәндикидәк:

- залға арналған

- 1-4-синиплар: бирхил рәндики спортлиқ көйнәк яки майка, спортлиқ шорт якисим, пайпақ, кеда (кроссовка);

- 5-11-синиплар: спортлиқ көйнәкяки майка, спорт түригә яки оқуш програмисиға мас келидиган спортлиқ шорт якисим, пайпақ, кеда (кроссовка);

• талаға арналған (күз вә баһар пәсиллиридә): спортлиқ куртка, майка, пайпақ, кеда (кроссовка), һава райиға бағлиқ баш кийим, пәләй;

Тәнтәрбийә бойичә билим алғучиларниң оқушитики утуқлирини баһалаш критерийлири.

Ениқ бир жағдайға бағлиқ билим алғучилар «2» (қанаәтләндүрүлмәйду) баһаси билән баһалиниду:

• Һава райи, спорт түри яки дәрискә мас кәлмәйдиган спортлиқ кийим үлгиси билән кийингән. Тәнтәрбийә дәрисидә бехәтәрлик техникиси вә әмгәкни қорғаш тәләплири орунланмайду.

• Саламәтлигидә чәтнәш болмиғиниға қаримастин, тән мәшиқлирини орунлашқа болған интаси йок, тәнниң тәрәккүй етишидики өзгиришләр байқалмайду.

• Йерим жиллиқта қозғилиш-һәрикәт қилиш қабилийити билән иқтидарлириниң риважлиниши бойичә өзгиришләр байқалмайду.

• Муәллимниң тапшурмиларины орунлимайду, сағламлаштуруш чарилирини орунлаш иқтидарлирини, тән тәрбийәсідә нәзәрийәвий вә әмәлий қабилийәтләрни өзләштүрмigен.

Билим алғучилар төвәндикі шәртләр орунланған жағдайда «3» (қанаәтләндүрәрлик) баһаси билән баһалиниду:

• Һава райи, спорт түри яки дәрискә толуғи билән тоғра кәлмәйдиган спортлиқ кийим үлгисидә болғанда. Бехәтәрлик техникисивә спорт заллири билән очук мәйданларда қоюлидиган барлық тәләпләрни орунлайду, гигиена қаидилири билән спорт мәшиқлирини орунлиған вақитта әмгәкни қорғаш тәләплирини сақтайтушы.

• Билим алғучиниң саламәтлигидә нормидин чәтнәш болғанлиғиға қаримастин, тән мәшиқлирини орунлашқа болған интаси бар, тәнтәрбийә муәллими тәнниң тәрәккүй етишидә азирак болсыму өзгиришләр бар екәнлигини байқайду.

• Йерим жиллиқта қозғилиш-һәрикәт қилиш қабилийити билән иқтидарлириниң риважлиниши бойичә өзгиришләр көп әмәс.

• Муәллимниң тапшурмиларины толук орунлимайду, сағламлаштуруш чарилирини орунлаш қабилийәтлирини, тән тәрбийәсі бойичә нәзәрийәвий вә әмәлий иқтидарларни өзләштүрген.

Билим алғучилар төвәндикі шәртләрни орунлиған жағдайда «4» (яшии) баһаси билән баһалиниду:

• Һава райи, спорт түри яки дәрискә толуғи билән мас келидиган спортлиқ кийим үлгисидә болиду. Бехәтәрлик техникиси вә спорт заллири билән очук мәйданларда қоюлидиган барлық тәләпләрни орунлайду, гигиена қаидилири билән спорт мәшиқлирини орунлиған вақитта әмгәкни қорғаш тәләплирини сақтайтушы.

- Билим алғучиниң саламәтлигидә нормидин чәтнәш болғиниға қаримастан, тән мәшиқлирини орунлашқа болған интаси жуқури. Тәнтәрбийә муәллими билим алғучиниң тән тәрәккүй етиши яхши болғанлиғини ениқлиған жағдайда.

- Дәристә қозғилиш-һәрикәт қилиш қабиلىйити билән иқтидарлириниң тәрәккүй етиш бойичә утуқларға қол йәткүзиду, өзіннен жиғиттүрән окуш жәриянида адәмгәрчилік-күч-қувәтлиринитәрәккүй әттүриду. Тәнтәрбийә пәни бойичә өзиниң үесиға мұвапиқ келидиган нормативларни 80% утуқлуқ орунлайду.

- Муәллим бәргән нәзәрийәвий яки башқиму тапшурмиларни орунлайду, сағламлаштуруш өзлүгидин орунлашни билиду, мәктәптә уюштуруулған мусабиқиләрдә қазиңиқ қилишқа ярдәмлишиду, тән тәрбийәсінин нәзәрийәвий вә әмәлий иқтидарлирини өзләштүргән.

Билим алғучилар тәвәндикі шартларни орунлиған жағдайда «5» (әла) баһасы билән баһалиниду:

- Һава райи, спорт түри яки дәрискә толуғи билән мас кәлмәйдиган спортлық кийим үлгисидә болғанда. Беҳәтәрлик техникисивә спорт заллири билән очук мәйданларда қоюлидиган барлық тәләпләрни орунлайду, гигиена қаидилири билән спорт мәшиқлирини орунлиған вақитта әмгәкни қорғаш тәләплирини сақлады.

- Билим алғучиниң саламәтлигидә нормидин чәтнәш болғиниға қаримастан, тәнни чиниктуруш мәшиқлирини орунлашқа болған интаси жуқури. Тәнтәрбийә муәллими билим алғучиниң тениниң тәрәккүй етишинин хелә яхши болғанлиғини ениқлиған жағдайда. Мәктәпниң яки шәһәрниң спорт өмәклиридә мәшиқлиниду, спортлық разряди бар яки түрлүк дәрижидиқи мусабиқиләрдә спортлық утуқларға қол йәткүзгән.

- Дәристә қозғилиш-һәрикәт қилиш қабиلىйити билән иқтидарлириниң тәрәккүй етиши бойичә утуқларға қол йәткүзиду, өзіннен жиғиттүрән окуш жәриянида адәмгәрчилік-күч-қувәтлирини тәрәккүй әттүриду. Тәнтәрбийә пәни бойичә өзиниң үесиға мұвапиқ келидиган нормативларни утуқлуқ тапшуриду.

- Муәллим бәргән нәзәрийәвий яки башқиму тапшурмиларни орунлайду, сағламлаштуруш өзлүгидин орунлайду, мәктәптә уюштуруулған мусабиқиләрдә қазиңиқ қилишқа ярдәмлишиду, тән тәрбийәсінин нәзәрийәвий вә әмәлий иқтидарлирини өзләштүргән.

Шәхсий алаһидилеклири.

Муәллим оқуғучиниң тәнтәрбийә дәрисидиқи йәткән утуқлирини баһалаш арқилиқ, униң шәхсий алаһидилеклирини әстин чиқармаслиғи керәк. Сөвөви балиниң бойидиқи шәхсий алаһидилеклириниң тән тәрбийәсидиқи әһмийити наһайити жуқури.

Етибарға алидиган шәхсий алаһидилекләрни икки чоң топқа бөлүшкә болиду: тән қурулушидиқи вә психикилиқ алаһидилеги.

Тән қурулушки – бу адәмниң өсүп-йетилишидиқи (узунлуғи, салмиғи), тәнниң қелиплишишидиқи (астеноидлар, дигестиплиқ, торкаллық вә булжун ғөш) алаһидилекләр.

Балиларниң дәрис сақтидикі иш-хәрикәтлирини баһалиғанда, тән қурулушкидикі дигеситиплик (артуқ салмиғи бар) вә астеноидлик (ажиз) балиларға алайын қаралғанда диккәт қилиш керек. Бәзібир жағдайларда тән әзалириниң тәрәккүй етиш алайидилеклиригә, сүйәк-булжұң гөш аппаратига, шундақла норматив тапшурушқа тәсир қилидиган тән қурулушкидикі алайидилекләргимү диккәт қилиши керек.

Оқуғучиларниң оқуштиki үлгиrimini баһалиған вақитта, hәр шәхсniң психикилиқ алайидилеклиrimу муһим. Әхбаратни қобул қилиш дәрижиси начар вә ойлиниш қабилийитидә чәтнәш бар балиларниң бәргән тапшурмини ой хиялидин өткүзүшігә, уни орунлашқа вақит бериш керек. Қозғилиш-хәрикәтни бирдин орунлалмайдиган балилар, көрситилгән мәшиқни бирдин дегендәк орунлалмайду. Эмоциягә тез берилдиган, илдам қозғилидиган балиларға бир қелипта жағдай қелиплаштуруш керек. Әгәр күч-қувити төвәнирәк балиларға қийин тапшурмини өзләштүрүп кетиши үчүн вақит берип, алдиримастин ярдәмлишиш охаш хәрикәтлирини өзигә ишәш қилип орунлитиши керек.

Балиларниң шәхсий алайидилеклирини инавәткә алғанда, уларниң арномусиға нұқсан кәлтүрмәй, балиниң йәниму издинишигә, көнүкмиләрни орунлашқа болған қизиқишини ашуридигандәк қилип баһа қоюш керек.

Нәтижеләрниң өзгериши динамикаси.

Тәнтәрбийә пәни бойичә оқуштиki утуқлирини баһалашниң әң яхши системиси – шәхсий көрсәткүчлириниң өзгериш динамикасини hесапқа елиш. Йәни, мүәллимләрниң нургуни дайым балиларниң нәтижилиридики илгирләшни баһалаш системисиға тайиниду. Балиниң тәйярлиқ дәрижиси бешида төвән болуп, кейин у көрсәткүчләр жуқурулиған болса, яхши баһа қоюшқа болиду. Сәвәви, мундақ баһалаш балиниң техиму риважлинишиға, издинишигә тәсир қилиду вә әң асаси – униң тәнтәрбийә дәрисигә болған қизиқишини арттуриду.

Мүәллимләр оқуғучиларниң «өз-өзлиригә тапшурма бериш» яки йәккә вәзипә жүкләп, өзини-өзи тәрбийиләш охаш тәрбийәниң түригә тайиниду. Мәсилән, турникта тартилиштин синақ қобул қылған пәйттә (болупму оғул балилардин), бир рәтму тартилалмайған балиға «чарәкниң ахирігічә әң болмиданда бир қетим тартилишиң керек, шу чаңда яхши баһа қоюлиду» деген тапшурмини беришкә болиду.

Оқуғучиға «5» баһасини қоюшниң йәнә бир үлгиси: командиниң йеңишкә йетишигә қошқан үлүшлиригә қаримастин, команда оюнчилириниң барлығы «5» баһаси қоюлиду. Мәсилән, кәспий команда йеңишкә қол йәткүзүш үчүн барлық команда әң яхши оюнчиға пас бериду вә йеңишкә гол соққан оюнчи әмәс, туташ команда йетиду. Тәнтәрбийә дәрисидиму мошундақ баһалаш системисини қоллининиң болиду. Әң асасий – тәйярлиқ дәрижиси hәр түрлүк балиларниң қозғилишқа болған интилишилирини тохтатмаслиқ керек.

Оқуғучиларға чидамлиқни керек қилидиган циклни спорт түрлирини өзләштүрүш қийин вә мүәллим бәлгүлигән арилиқни жүгрәп өткән балиларниң барлығы «5» қоюшқа болиду, әгәр пәллигә йетиш сизигини дәсләпкиләрдин болуп кесип өткәнләргә йәнә бир интилдурғучи «5» қоюшқа болиду. Мана,

мошундақ балиларниң тән тәрбийәси билән шуғуллинишқа болған қизиқишилириға қоллаш көрситилиду.

Қозғилиш-хәрикәтлирини өзләштуруыш техникисини баһалаши усуллири.

Баһалаш усуллириниң асасийлириға монулар ятиду: назарәт қилиш, тапшурма бериш, көнүкмиләр вә көнүкмиләр жигіндиси.

Очук назарәт қилишусули – оқуғучилар муәллимниң кимни вә немини баһалайдиганлиғини билиду, йепиқ – муәллимниң бәлгүлүк бир қозғилиш-хәрикәтлирини назарәт қилидиганлиғи бәлгүлүк.

Тапшурма берииш усули – муәллим ениқ бир мәшиқни яхши орунлайдыган оқуғучини ениқлап, қозғилиш-хәрикитини синип алдада ұлғилик орунлишини сорайду.

Мәшиқни орунлаш усули – шәхсий қозғилиш-хәрикәтни өзләштүрүш иқтидарини ениқлашқа бегишланған.

Көнүкмиләр жигіндиси усули – бәлгүлүк бир қозғилиш-хәрикәт техникиси билән қатар, оқуғучиниң билим дәрижиси тәкшүрүлиду.

Аталған усулларни оқуғучилар топияки туташ синип оқуғучилириниң хәрикәтлирини баһалаш үчүн шәхсий вә топлаштуруп қоллинишқа болиду.

Мәхсус медицинилиқ топ оқуғучилирини баһалаш.

1) дәрисниң нәзәрийәвий тапшурмилирини (оюн қаидиси, бехәтәрлик техникиси в.б.) орунлаш;

2) дәрисниң қиздурууш бөлүмини тәйярлаш вә өткүзүш;

3) реферат тәйярлаш.

4) Билим бериш саһасидиқи тәкшүрүшниң кәң тараған бир түри – тест елиш. Тест – бу бирхил, қисқа вә аддийлиқ охшаш тәләплиригә мас келидиган стандартлық тапшурма. Униң арқиلىқ оқуғучини баһалап, нәзәрийәвий материални өзләштүрүш дәрижисини ениқлашқа болиду.

Һазирқи вақитта тәнтәрбийә дәрисидин бошитилған оқуғучиларни баһалаш нурғун учришиду, шуниң үчүн тестлиқ технологияни қоллиниш үнүмлүк.

Оқуғучилардин тәнтәрбийә дәрисидә тест алғанда, алдин-ала тәйярланған жавап қәғәзлири арқиلىқ өткүзүшкә болиду. Бу усул болупму оқуғучини йәкүнлүк аттестацияләшкә тәйярлиған вақитта үнүмлүк болиду. Сәвәви, 9-синипқа арналған емтихан материаллирида нәзәрийәвий материаллар нурғун төпилиду.

Тәнтәрбийә пәни бойичә оқуғучиларни тәйярлиқлирини баһалаши критерийлири.

Тәнтәрбийә пәни бойичә баһалаш критерийлири *саналиқ* вә *санлиқ* болуп иккигә бөлүниду.

Дәрис үлгіриминиң саналиқ критерийлири программа материаллирини өзләштүрүш дәрижисини тәсвирләйду вә улар монулар: билими, қозғилиш-хәрикәт қилиш қабилийити билән иқтидарлири, билим бериш мәзмуниниң вәзипилири минимуми вә мәктәпниң билим бериш стандартыға киргүзүлгән сағламлаштуруш иш-хәрикәтлириниң усуллири.

Дәрис үлгіриминиң санлиқ критерийлирини күч, илдамлиқ, қозғилиш-хәрикитиниң уйғун келиши, чидамлиқ, әвиршимлик охшаш тән

қабилийәлиридин қурулған тән хусусийәтлириниң өзгириши билән ениқлиниду вә улар әмәлгә ашурулидиган билим бериш программисиниң йөнилиши билән дәрижисини ениқлайду.

Тәнтәрбийә муәллими тәнтәрбийә пәни бойичә балиларниң тәйярлик дәрижилирини баһалашни әмәлгә ашуруш арқылы, өзини баһалашнила әмәс, балиниң интасини арттурушта, тәрбийилигүчі хизметини атқуриду вә у баһалаш вақтида оқуғучиларниң ритм (дәл шу пәйттики әмәс, бәлгүлүк бир вақит ичилики тән хусусийәтлириниң өзгириш динамикисини) вә шәхсий (тән қурулуши, психикилиқ вә физиологиялық) алайидилеклирини инавәткә елиш керәк. Шунин билән биллә мүмкінчилекниң баричә меһрибан болуп, оқуғучиниң инсаний хисләтлиригә нұхсан кәлтүрмәй, тәнтәрбийәсигә деген қизиқишини арттуруш керәк.

Йәкүнлүк баһа оқуғучилар чарәк (жуқарқи синиплар үчүн – йерим жиллиқта) вә оқуш жили ичидә бөлүм мавзулирини өзләштүргөнлиги үчүн қоюлиду. Униңға оқуғучиниң оқуш материалини өзләштүргөнлиги үчүн алған баһалири ятиду: билими, қозғилиш-хәрикәт қилиш қабилийити вә иқтидарлири, тәнниң тәрәкқиятилики өзгиришләр, сағламлаштуруш иш-чариларини үюштурушни билиш қабилийити.

Оқуғучиларниң тән тәйярлиқлирини тәшкіл қилидиган *асасий көрсөткүчлири бойичә үлгіримлирини баһалаши критерийлири*.

I. Билими

«Тәнтәрбийә» пәни бойичә билим дәрижилирини баһалиған вақитта мону көрсөткүчләр инавәткә елиниду: чоңқурлуғи, толуклуғи, ениқлиқлиғи, уларни ениқ бир жағдайларда вә тән мәшиқлирини орунлиған вақитта қоллинишни билиш иқтидари.

Билим дәрижилирини ениқлаш мәхситидә төвәндикидәк усуллар қоллинилиди: сораш, сөһбәт (қатардин чиқармай), тест елиш.

«5» баһаси	«4» баһаси	«3» баһаси	«2» баһаси
Оқуғучи оқуш материалиниң мәзмунини толук чүшиниду; уни әмәлиятта қоллиниш арқылы мәнтиқи мәнтиқи турғудин чүшәндүрүп беріштә бираз хаталиқтарға йол берәләйду.	Оқуғучи оқуш материалиниң мәзмунини чүшиниду; уни әмәлиятта қоллиниш арқылы мәнтиқи турғудин чүшәндүрүп беріштә бираз хаталиқтарға йол берәләйду.	Мәнтиқиң бирхиллиқтік, оқуш материалини толук чүшәнмәйду, әмәлиятта қоллиниш арқылы.	Программа материаллирини чүшәнмәйду вә билмәйду.

II. Қозғилиш-хәрикәтлиниш қабилийити билән иқтидарларни өзләштүруш техникиси.

Қозғилиш-хәрикәтлиниш қабилийити билән иқтидарларни өзләштүруш техникисини баһалаш үчүн мону усуллар қоллинилиди: тәкшүрүш, көрситиш үчүн қатардин чиқириш, мәшиқләрни орунлаш усули.

«5» баһаси	«4» баһаси	«3» баһаси	«2» баһаси
<p>Қозғилиш-һәрикәтлиниш вә унин айрим бөлүмлирини хатасиз, йеник, әркин, дәл, ишәнч билән, чирайлық әвиршимлик, керәк һәрикәтләр билән орунланған; оқуучи һәрикәт-қозғилишнин мәзмунини, унин атқуридиған хизметини чүшиниду, унин қандақ орунлаш керәк екәнлегини чүшәндүрүшни вә керәк болған жағдайда көрситип берәләйду; башқа оқуучи орунлиған һәрикәтни түзитиду; оқуш нормативини ишәнч билән орунлады.</p>	<p>Қозғилиш-һәрикити вәүниң айрим бөлүмлирини бираз (1-2) хаталиқлар әвитеш арқылы орунланады.</p>	<p>Қозғилиш-һәрикити вә унин айрим бөлүмлири асасән дүрүс орунланған, бирақ бир чоң яки бирнәччә ушашақ хаталиқларға йол қойған. Шунин тәсиридин һәрикәт қолайсиз, сапаси төвән орунлиниду. Оқуучи һәрикәтни стандарт бойичә орунлалмайды.</p>	<p>Қозғилиш-һәрикити вә унин айрим бөлүмлири тоғра орунланмиған, иккى вә униндинму көп хата яки бир чоң әвәтилгән.</p>

III. Спортлық-сағламлаштуруши һәрикәтлирини әмәлгә ашурушини билиш иқтидари:

«5» баһаси	«4» баһаси	«3» баһаси	«2» баһаси
<p>Оқуучи билиду:</p> <ul style="list-style-type: none"> - өзлүгидин дәрис өтидиған орунни тәйярлайды; - дәрискә керәк қурал-жабдуқларни таллашни вә уларни қоллинишни билиду; - һәрикәтниң орунлиниш жәриянини назарәт қилиду вә хуласиләш арқылы баһалашни билиду. 	<p>Оқуучи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дәрис өтидиған орунни башқа бириниң ярдәм бериши арқылы тәйярлайды; - қурал-жабдуқларни таллап елишта бираз хаталиқлар әвәтиду; - һәрикәтниң орунлиниш жәриянини назарәт қилиду вә хуласиләш арқылы баһалашни билиду . 	<p>Өз алдига орунлайдыған һәрикәтләрниң йеримидин нурғунини муәллимниң ярдими билән орунлайду яки аталған пунктларниң бири орунланмиған.</p>	<p>Оқуучи өзлүгидин нечбир пунктни орунлалмиса қоюлиду.</p>

IV. Оқуғучиларниң тән тәйярлиқлириниң дәрижиси:

«5» бағаси	«4» бағаси	«3» бағаси	«2» бағаси
Дәсләпки көрсәткүч мәмлікәтлик программа тәләплири билән тән тәрбийәси бойичә оқутуш мәзмуниниң миннәтлик минимуми тәләплиригә мас келидиган тәнтәрбийә программисида қараштурулған жукури тәйярлик дәрижисигә, оқуғучиниң бәлгүлүк бир вақит арилиғидики тән тәйярлиғиниң жукури қарал өсүш дәрижисигә мас келиду.	Дәсләпки көрсәткүч оқуғучиниң оттura дәрижидики тәйярлиғига вә тәйярлиғига вә өсүмігә мас келиду.	Дәсләпки көрсәткүч оқуғучиниң төвән дәрижидики тәйярлиғига вә өсүмігә мас келиду.	Оқуғучи мәмлікәтлик стандарт тәләплирини орунлимайды, тән тәйярлиғида өсүм байқалмайды.

(Оқуғучиларниң тәйярлик дәрижилирини баһалиған вақитта, уларниң нәтижилириниң өсүш дәрижиси бесим болуп келиду. Тән тәйярлигини арттуруш үчүн тәсвийә қилинған тапшурма һәрбир оқуғучи үчүн бәлгүлүк бир қийинчилик туғдуриду, шундақ болсыму орунлашқа мүмкінчилик беріш керек. Аталған өзгиришләргә қол йәткүзүш, муәллимгә жукури баһа қоюшқа алас болуп санилиду).

Дәрис үлгіримини умумий баһалаш программа түрлиридин қурулиду: оқуғучиниң гимнастика, баскетбол, волейбол, йеник атлетикидин алған баһалирини вә нәтижилік мәшиқләрни орунлаштын алған баһалирини қошуш арқылы қиқирилиду.

Оқушы жыл иичидики дәрис үлгіримини баһалаш программа бөлүмлири бойичә алған баһалирини инавәткә елиш арқылы, оқуш чарәклиридә алған баһалар асасида әмәлгә ашурулиду. Шуниң билән биллә, бу йәрдә өзиниң шәхсий қозғилиш-һәрикити, тәнни чиниктуруш-сағламлаштуруш хизметини әмәлгә ашурушта қабилийити билән иқтидари үчүн баһа бесим мәнаға егә.

«Тәнтәрбийә» пәни бойичә *баһалаш* системисини өзгәртишни түрлүк кәсип егилири тәһлил құилмақта вә унин түрлүк нусхилири бар: 10-12 баллық система киргүзүштін тамамән баһа қоймаслық системисиғиңе.

Балилар билән иш елип барған вақитта, уларни өз алдига йетилиш охшаш хисләтлирини қелиплаштуруш керек, шундақла қабилийәтлири билән иқтидарлирини *шәхсий баһалаш* усулиному қоллинишқа болиду.

Тәнтәрбийә дәрисидә оқуғучиларниң өзләштүргән билим асаслирини баһалаш («корунлайды»-«корунлалмайды») бащқа пәнләр билән селиштурғанда («билиду» – «бilmәйду») йеник болғанлиқтін, дәрис вақтида үгитилидиган көплигән қозғилиш-һәрикәтлири қабилийәтлири билән иқтидарлирини баһалашниң асасий критерийи болуп санилиду.

Ңазирқи вақитта һәрикәт-қозғилиш қабилийити билән иқтидарлирини баһалаш үчүн көплигән баһалаш кәштилири қоллинилмақта. Әлвәттә, уни синайдыған тәнтәрбийә муәллимліриму көп, ата-аналарға болса, тамамән чүшиниксиз десиму болиду.

Оқуғучилар оқуш нормативлири яки баһалаш кәштилири (өлчәш материаллири) қозғилиш-һәрикәт қабилийәтлириниң тәрәккүй етишигә қоюлидиған тәләпләрни жил бойикүчи йәткүчә орунлап журиду. Жил ахирида 9 вә 11-синип оқуғучиси «Тәнтәрбийә» пәни бойичә дәрис вақтида үгәнгән қабилийәтлири билән иқтидарлирини мәмлекәтлик билим бериш стандартлириға мувапиқ тәләплирини көрситиши керәк. Муәллим болса, бу тәләпләрниң орунлишиға жавапкәр болуп санилиду.

Биринчидин, оқуғучиниң һөжжәттиki йеши биологиялык йеши билән мас кәлмисә. Шунин әсиридин оқуғучи өз ишиға жавапкәрчилик билән қарап, қозғилиш-һәрикәт охшаш мәшиқлирини бар интаси билән орунлisisimu, оқуш программисида көрситилгән нормативларни өз дәрижисидә орунлалмайду.

Иккинчидин, мәктәпкічә болған тән тәйярлигиниң начар болуп, артуқ салмақ болған жағдайда.

Үчинчидин, балиниң әсәб-психикилиқ жәриянидики чәтнәшләр: ажиз, тән паалийити билән ишләш қабилийитиниң тез өзгириши, уялчақлик, өз мүмкінчиликлирини баһалашни билмәслиги.

Һәрбир оқуғучини һәқиқий баһалаш үчүн «Бурун қол йәткүзгән утуқлириниң өсүмини һесапқа елиш» усулини қоллинешкә болиду. Бу қолланма цифрик (санлық) көрсәткүчләрни (нормативлар) баһалашқа мүмкінчилик беридиған мәшиқләргә қоллинешкә қолайлық. Униң үчүн бала дәрис вақтида үгәткән мәшиқни үч қетим тәкраплап орунлайду вә керәклик баһасини алиду. Балиниң көрсәткән нәтижиси шу вақиттики униң шәхсий утуғи болуп санилиду вә «5» деген баһа алиду. Униң көрсәткән нәтижисини шәртлик түрдә «асас» дәп аташқа болидувәу «асас» жилиға икки рәт (оқуш жилиниң бешида вәахирида) тәкшүрүлиду һәм керәклик баһаси қоюлиду.

7. Вақит өтүп «асас» яхшиланған болса, оқуғучига «5» деген баһа қоюлиду;

8. «асас» өзгәрмисә «4» баһа қоюлиду;

9. Көрсәткүч төвәнлигән жағдайда «3» баһа қоюлиду. Мошу йәрдә ейтип өтидиған бир нәрсә, үч жағдайдиму оқуғучига тоғра баһа қоюлиду.

1 вә 2- синиллар билән өткүзүлидиған тәнтәрбийә дәрислиридә асасий қозғилиш-һәрикәт сапалирини (һәрикәт-қозғилишиниң уйғун келиши, илдамлық, әвиршимлық, төзүмчанлық, күчлүк, илдамлық-күч) қелиплаштуруш керәк. Қозғилиш-һәрикәтлирини көплигән мәшиқләр арқылы риважландурушқа болиду. Мәсилән, илдамлық-күч сапасини тәрәккүй әттүрүш үчүн бир орундин узунлукқа вә егизликкә сәкрәш, кичик помзәкни (150 гр), теннис помзигини, гранат (300, 500, 700 гр), №№1, 2, 3, 4, 5 медболни ташлашқа болиду.

Мәшиқләрниң қелиплишиш дәрижисини баһалаш үчүн түрлүк оқуш нормативлири қоллинилиду.

Санлық нәтижиләргә қаримастин, мәшиқләр билән тапшурмиларни бар қизиқиши билән орунлиған 2-синип оқуғучилириниң утуқлирини «5» дәп баһалиған дурус. Қошумчә баһалинидиған мәшиқләргә «5» вә «4» деген баһа қоюп яки тамамән баһа қоймай, балини мәшиқни дурус орунлашқа қизиктурған дурус. Шуниндин кейин, оқуғучи билән сөһбәтлишип, нәтижини яхшилитиш

йоллирини издәшкә болиду: өй тапшурмисини бериш, спорт секциялиригэ йезилишини чүшәндүрүп, қошумчә тапшурмилар бериш.

Һәрбир оқуучи тоғрилиқ елинған санлиқ мәлumatларни топлап йәни бир системиға кәлтүриду:

3-4-синипларда нәтижиләрниң өсүшини һесапқа елиш усули қоллинилиди. Шунин билән биллә нәтижиләр үч баллиқ шкала бойичә баһалиниду («5», «4», «3»). Бу яш арилиғида нәтижиләрни яхшилитишқа дегән интилиш жуқури. Шунин үчүн, балилар өз нәтижилирини яхшилитиш үчүн қозғилиш-һәрикәт қилиш қабилийәтлирини дәристин кейинму яхшилитишқа көп көңүл бөлиду. Нәтижисидә көрсәткүчлири яхшилинип, керәклик алидиган баһалириму жуқури болиду.

Униңдин кейинки синиплардиму аталған баһалаш системиси қоллинилиди. 5-6-синипларда өсүм системиси нәтижилик хизмәт етидудә, балиларниң яш өзгичилигигә, дәрискә болған издинишлириниң өзгиришигә бағыл 7-9-синипларда нәтижилиги төвәнләшкә башлайду.

Яш өсмүрләрдә болидиган өтүш дәвридин кейин, аталған система қайтидин нәтижилик болуп санилиди. Сәвәви 10-11-синип оқуучилириниң билим елишқа болған интилишилири артиду. Бу яш арилиғида балиларниң организми йетилгән, баһалаш системисиға қюолидиган тәләпләрни билиду вә муәллим билән оқуучиниң бириккән һәрикәтлири қозғилиш техникиси билән тактикисини йетилдүрүшкә йөнәлдүрүлгән. Балиларниң шәхсий нәтижилири карточкиларға киргүзүлиду вә уларниң өз утуқлирини баһалишиға, арттуришиға мүмкінчиликлири болиду.

Әлвәттә, баһалашниң мундақ системисиниң бәзибир көрүнүшлири билим беришниң мәмликтлик сандартиға мас кәлмәй қелишиму мүмкін, бирақ балиниң психикисини бузмастиң, йетилгән вә ажиз, қабилийәтлик вә қабилийити начар, психикилиқ жәһәттин өзини тутушни билиду вә өзини тутушни билмігән балиниң мүмкінчиликлирини тәңләштүриду. Шунин билән биллә, оқуучиниң өз алдыға шуғуллинишиға мүмкінчилик берип, ижадий издинишигә тәлпүндүриду.

Тән мәшиқлири билән шуғуллиниш нәтижисидә балиниң пәнни нәзәрийәвий турғудин тәтқиқ қилишиға болған қизиқиши артиду. Шунин арқилиқ баһалашниң йәнә бир қири – тән тәрбиясы саһаси бойичә нәзәрийәвий билим дәрижисини баһалаш әмәлгә ашурулиду.

Тәнни чиниктуруш пәни бойичә билим даирисини кәңәйтиш арқилиқ, оқуучиниң өз тәң-түшлири билән тез тил тепип, топлишип һәрикәт қилиш вә сағламлаштуруш иш-чарилирини әмәлгә ашуруш қабилийитини арттурушқа болиду.

Шунин билән, «Тәнтәрбийә» пәнигә болған қизиқишини арттуруштиki мошундақ аддий интилишлар балиниң спорт билән шуғуллинишиға, сағлам һаят кәчүрүшкә болған издинишини қоллайду вә төвәндикидәк хуласә чиқиришқа мүмкінчилик бериду:

1. Өсүм нәтижилирини һесапқа елиш усулини қоллиниш арқилиқ оқуучиларниң қабилийәтлири билән иқтидарлирини шәхсий баһалаш, уларниң ижадий издиниши арқилиқ алға қарап, интилишиға мүмкінчилик бериду.

2. Аталған усул балиға психологиялық турғудин қисим көрситишкә мүмкінчилік бәрмәйду.

3. Усул оқуғучиниң тәнтәрбийә пәннегә болған тұрақтық қызықишини арттуриду.

5 «Өзини-өзи тонуш» оқуш пәни бойичә синақ қоюш тәләплири

«Өзини-өзи тонуш» пәниниң мәзмұну адәмзатниң мәнивий-адәмгәрчилик мәдәнийити, адәм вә қоршиған дуния тоғрилиқ мәлumatларниң кәң даирисини тәмінләйди, оқуғучиларниң ички издинишини жаңландауриду, өзінде ойлаш, һаят тоғрилиқ мүһим мәсилилириниң мәнасини ажритиши вә интуитивлиқ түрдә чүшинишни билиш қабилийитини риважландуриду. Мошунин барлығы оқуш материалини қураштурушта өз ара бағлинишини сақлашқа тәсир қилиду.

Башланғуч мектепниң 1-4-сипаттылыры үчүн пәнниң асасий базилиқ мәзмұну оқуғучиларниң яш алайтиларның инавәткә елип, кейинки бөлүмләрдин туриду:

«Әсирләр даналиги» бөлүми оқуғучиларни «Өзини-өзи тонуш» пәни билән дуния хәлиқлириниң даналиғи арқылы тонуштуриду. Бу йәрдә балилар һаяттика адәмгәрчилик асаслирини чөчәкләр, дана сөзләр, һекайиләр, адәмзатниң мәнивий мирасиниң дана сөзлири арқылы чүшинишкә баштайту.

Улар мәңгүлүк қәдрийәтләрни чүшиниш арқылы мектеп колективида бирліктә, инақ өмүр сүрүшкә, бир-бири билән мунасивәт қилишқа, мектеп интизамини сақлашқа, өзидин кичикләргә ярдәмлишип, өзінде һөрмәтләшкә үгиниду.

2. «Инақ аилә» бөлүмидә пәкәт аилидилар әмәс, синипта вә мектептимү (өзини вә өзгіні тиңшаш, чүшиниш, дурус баһа беріш, мунасивәт қилиш, ярдәмлиши, өз ара һәрикәтлиниш) саладың әттіләрниң қабилийәтлири вә иқтидарини тәрәккүй әттүрүшкә; тәңтушлири билән тәң һоқуқлук, меһрибан өз ара мунасивәт қилишини билишкә; өзини яхши жағдайларда тутушни билиши, өз сезимлирини билдүрүшкә вә өзгиләрниң сезимлирини чүшинишкә; шәхсләр ара жаң-жалларни бесиши қабилийәтлирини өзләштүрүшкә; ижтимаий паалийәтчанлиқни риважландурушқа алайтиләр.

3. «Адәм болимән десиңиз» бөлүмидә балиларниң яш алайтиларның тәрәккүй етишидә психологиялық өзгічиликлири: яш өсмүрләрниң миңәз-хүлкі, тәсирчанлиғи, сезимлириниң күчлүк тәрәккүй етиши, умумий әмоциялық тонуслири (һаятқа болған хуштарлиғи, сәргәклиги), әркін хисләтлири нәзәрдә тутулған.

4. «Қандақ әжәйип дуния!» бөлүми башланғуч синип оқуғучилириниң қоршиған әтрап билән адәмгәрчилик мунасивәт тәжрибисини қелиплаштурушқа йөнәлдүрүлгән. Тәбиэткә ғәмхор болушқа тәрбийиләш вә балиларниң саламәтлигини яхшилитиши мәкситидә экологиялық ижадийәтлик охшаш хизметни уюштуруши керәк.

a. -синип оқуғучилирига «Өзини-өзи тонуш» пәни бойичә синақ қоюш тәләплири:

- умуминсаний қәдрийәтләр тоғрилиқ аддий чүшәнчиләргә егә;

– программа көләмидә ениқланған Қазақстаннин ۋە باشқиму хәликләрниң мәнивий мирасини билиду;

17. дәристә, мәктәптә, жәмийәтлик орунларда интизамни сақтайтуу;

18. мәктәп оқуғучисиниң һоқуқлири билән вәзипилирини билиду вә чүшиниду, оқуғучи вәзипесини (көрәклик мәктәп қураллириниң, орунланған өй тапшурмилириниң, синип ишиниң болуши) орунлайду;

19. адәмләргө, тәбиэткә, жәмийәтлик мұлуккә сәрәмҗәнлиқ вә аңлиқ түридә қарайтуу;

20. саламәтликни сақлашқа бегишлиған тоғра ойлириниң мәнасини чүшиниду, сағлам наят кәчүрүш тәризиниң аддий қаидилирини билиду вә қоллиналайду;

21. яхши мижәз көрситиш қаидилирини билиду вә чүшиниду, һәр түрлүк шараитларда өз билимини аңлиқ түрдө пайдилиниду;

22. ижадийәтлик хизмет көрситиш арқылы өз ойлири билән тәсиратлирини йәткүзәләйтуу;

– даналик; һәқиқий билім; мәктәп аилиси; меһрибанлик; һәрикәтлириниң гөзәллиги, адиллик; һәқиқәтчи; ұлғилик айлә чүшәнчилириниң мәнаси билән мәзмунини чүшиниду;

– яхши ойлар билән һәрикәтләрниң муһимлиғини чүшиниду;

– башқа адәмләр билән инақлиқта наят кәчүрүш, синипдашлири вә достлири билән өз ара йеқиндин мұнасивәт қилишниң муһимлиғини чүшиниду;

– ижадийәтлик хизмет арқылы ойлири билән алған тәсиратлирини йәткүзүшни билиду;

– туғулған өлкисиниң тәбиитини дикқәт билән сақлашниң муһимлиғини чүшиниду.

5-9-синиплардик «Өзин-өзи тонуш» базилик мәзмуни төрт бөлүмни өз ичигә алиду: «Тонуп-билиш хошаллиғи», «Адәм болимән десиңиз ...», «Адәм вә дуния», «Инсаныйәтниң мәнивий тәжрибиси»

1. «Тонуп-билиш хошаллиғи» бөлүмини оқуғандар оқуғучилар «Адәмниң ички дунясы», «Адәмгәрчилик таллаш» чүшәнчилирини чүшиниду, өзини-өзи тонуш өсли нусхилири билән тонушиду, өмүрлүк мәхсәтләрни, өзиниң мәхсити ретидә адәмләргө хизмет қилишниң муһимлиғини чүшинишкә үгиниду.

2. «Адәм болимән десиңиз ...» бөлүми оқуғучиларға мижәз-хулқини, әмгәкчанлиқни, интизамлиқни, ғәмхор болушни, өз иш-һәрикитигә жавап бериш қабилийитини, ой, сөз вә иш бирлигини сақлаш охшаш хусусийәтлирини тәрбийиләшниң муһимлиғини чүшинишкә ярдәмлишиду.

3. «Адәм вә дуния» бөлүми оқуғучиларни мижәзи яхши хусусийәтлириниң һәқиқий инсаный көрүнүшләр дуняси билән тонуштуриду.

4. «Инсаныйәтниң мәнивий тәжрибиси» бөлүми қоршиған әтрапниң гөзәллигини, барлық хәликләрниң мәдәний мирасиниң қиммитини, униңға селинған һәқиқәт, яхшилиқ, муһәббәт, адиллик ғайилирини көрүшкә вә чүшинишкә ярдәмлишиду.

5-9-синип оқуғучилирига «Өзини-өзи тонуши» пәни бойичә синақ қоюш тәләплири:

- умумисанийэтлик қәдрийэтләрниң муһимлигини чүшиниду вә уларни наята пайдилинишқа тиришиду;
- адәм тәлпүнүши; тонуп-билиши; адәм болуш; адәмниң мижәзи; һәкикәтчи болуш, әмгәкчанлик; ички гөзәллик охшаш чүшәнчиләрниң мәнаси билән мәзмунини чүшиниду;
- чоңкур ой ойлайду вә һәкикәт билән ялғанни, мәңгүлүк билән вақитлиқчә охшаш чүшәнчиләрни ажритишни билиду;
- бош вақтини үнүмлүк пайдилинишниң керәклигини чүшиниду;
- өз алдиға билим елишқа вә ижадийэтлик билән шуғуллинишқа қизиқиду; өзини-өзи көрситишкә интилиду;
- башқа адәмләрниң ар-номусиға тәгәстин, өз көзқаришини қорғашни билиду;
- башқа адәмләргә меһрибанлиқ билән ғәмхорлук көрситиш арқилиқ уларға ениқ бир ярдәм көрситишкә интилиду;
- ижадийэтлик көрситиш арқилиқ өз ойлири билән тәсиратлирини йәткүзәләйду;
- «Яхшилиқ өзәмдин башлиниду» узақ муддәтлик лайиһисини әмәлгә ашурушқа паалийэтчанлиқ көрситиду;
- өз алдиға билим елишқа вә өзини-өзи тәрбийиләшкә, өз алдиға ижадийэтликкә болған қизиқишини көрситиду;
- өз қабилийэтлири билән мүмкинчиликлирини баричә әмәлгә ашурушқа интилиду;
- һәр түрлүк жағдайларда өзини тәләпкә лайик вә жавапкәрчилик билән тутушни билиду;
- өзиниң эмоциялық кәйпиятни башқуралайду, әкси эмоциялири билән тиләк-хәнишлирини билдуриду;
- шәхсий вә жавапкәрчилик билән бир йешимгә келиду вә қарап қобул қилишни билиду вә уларни аласлайду;
- башқа адәмләрниң қәдир-құммитини камситмастин, өзиниң принциплирини, тутқан йоли билән унинға болған ишәнчисини қорғашни билиду;
- «Тәбиәт – баһа йәтмәс соға» лайиһисини тәйярлашқа паалийэтчанлиқ билән қатнишиду;
- умумисанийэтлик, этномәдәний вә миллий қәдрийэтләрниң өз ара бағлинишини чүшиниду;
- өзмүмкинчиликлирини тонуп-билишкә тиришиду;
- өзойлириға, сөзлиригә вә иш-һәриkitигә болған жавапкәрчилигини сезиду;
- наятыки әҗайiplарни, тәкәббурлуқни, қайғуни вә күлкилиқ сезимларни ажриталайду вә унинға болған өз көзқаришини билдүрәләйду;
- жәнсий тәриплімисигә бағлинишлиқ аилидики, коллективтики вә жәмийэттики өзиниң ролини чүшиниду;
- аилидә, коллективта вә жәмийэттә жинислиқ мұнасивәткә бағлинишилиқ

өзиниң ролини чүшиниду;

– өз наяты билән саламәтлигиниң баһасини чүшиниду, сағлам наят кәчүрүш тәризи тоғрилиқ билимини тәжкирибидә пайдилиниду, зиянлиқ адәтләрдин баш тартишқа тиришиду;

– наятынки өз ара ярдәм беришниң мәнасини чүшиниду;

– инсанийэт мижәзини чүшинишкә тиришиду, қазақ вә башқиму тилларға, қазақниң миллий әнъәнилири билән башқа милләт вәкиллириниң әнъәнилиригә һөрмәт көрситиду.

«Өзини-өзи тонуш» пәниниң 10-11-синиплардики базилиқ мәзмуни төрт асасий бөлүмни өз ичигә алиду: «Тонуп-билиш йолида», «Шәхсниң қелиплишиши», «Жәмийэттиki наят», «Инсанийэт дунияси».

1. «Тонуп-билиш йолида» намлық биринчи бөлүмниң мавзулири оқуғучиларниң умумисанийэтлик қәдрийэтләрниң аләнидилегини аңлиқ түрдә сезиш арқылық униң өзгичилигини чүшиниш мәхситини көзләйдү. Бу йәрдә адәмниң өзи билән-өзи вә қоршиған әтрап билән уйғунлук билән мунасивәт орнитиш, өзиниң эмоциялық кәйпиятими башқуруш қабилийити, шәхсни йетилдүрүш йоллири, ғайини издәш, мижәз-хулқини тәрбийиләш, жавапкәрчилик, номус билән аброй охшаш хусусийэтлирини тәрәккүй әттүрүш муһимлиги тоғрилиқ сөз қозғилиду.

2. «Шәхсниң қелиплишиши» бөлүмидә оқуғучиларниң дуниятонушини уларниң қоршиған әтрапқа ашиқ болушни билиши, дунияни тонуши, чүшиниш вә дунияда жукури адәмгәрчилик йол билән мунасивәт қилиш қабилийэтлирини тәрәккүй әттүрүш арқылық кәңәйтши көздә тутулған.

3. «Жәмийэттиki наят» намлық үчинчи бөлүмниң мавзулуқ режиси оқуғучиларниң яхшилиқни ойлаш иқтидарлири билән адәмләр арисидики мунасивәт қилиш жәриянида пәйда болидиган этиклиқ наятың қаршиликтарға аңлиқ түрдә, жиғдийлиқ билән қараңшыларниң риважландуруушқа йөнәлдүрүлгән. Жуқарқи синип оқуғучилириниң бойиға йәткән дәвригә қәдәм басқан вә өз йекінлири билән синипдашлыриниң әмәс, шуниң билән биллә келәчәк курсдашлыри билән иштики шерикдашлыриниң арисидиму үлгә көрситиштә жавапкәрчиликниң чекини сезидиган адәм турғусидин аилидики, коллективтики вә жәмийэттики роли тоғрилиқ өз көзқаришини рәтлишигә тогра келиду.

4. «Инсанийэт дунияси» намлық төртинчи бөлүмидә оқуғучиларниң инсанийэтниң мәдәний мирасыға болған яхши мунасивәтләрни риважландуруушқа, өзлириниң инсаний мижәзи арқылық һәқиқәткә йетишниң өз йолини чүшинишкә дәсләпки шәртләр ясалған. Аталған бөлүмниң мәзмуни билән оқутуш усуллири муһим болған инсаний һәқиқәтни оқуғучиларниң умумисанийэтлик қәдрийэтлири тоғрилиқ мәлumatларни, инсанийэтниң тарихи, мәдәний вә мәнивий йолини чүшинишни, адәмниң бүгүнки вә келәчәктики арзу-арманлирини чоңқурирақ чүшинип, хуласиләп, бир системиға селиш арқылық нәтижиләшни көздә тутиду.

10-11-синип оқуғучилирига «Өзини-өзи тонуш» пәни бойиға синақ қоюш тәләплири:

- умуминсанийэтлик қәдрийэтләрниң мәңгүлүк мәнивий мәнасини билиду вә чонқур чүшиниду;
- «хәқиқий муһәббәт», «муһәббәт энергияси», «мәнивий мүкәммәллик», «жуқарқи аң-сезим», «әқил-ой билән эмоцияни назарәт қилиш», «мәнивий қәдир-қиммәт», «назирки пәйтниң күчи» чүшәнчилериңиң мәнаси билән мәзмунини чүшиниду»;
- илмий, ихтисадий, ишләп-чиқириш вә башқиму кәспий хизмәтниң этикликаспектилирини билиду вә тәһлил қилишни билиду;
- аилидики йеқимлиқ мунасивәтниң муһимлигини, аилә қуруш жавапкәрчилигини чүшиниду;
- интуитивлик ойлаш, ички авазға қулақ селиш иқтидарлири бар;
- әқил-ой билән эмоцияни назарәт қилиш қабилийити бар;
- коллективта, аилидә тоғра мунасивәт қилиш иқтидариға егә;
- башқа милләт билән конфессия вәкиллиригә һөрмәт билән иззәт көрситиду;
- муһәббәт энергияси арқилиқ чирмишип кәткән йоллардин чиқалайду;
  - «мошу йәрдә вә назир» болалайдиган иқтидарларға егә;
  - «Хәқиқий йолбашчиниң қелиплишиши» лайиһисини әмәлгә ашурушта хәқиқий йолбашчига хас хусусийэтләрни көрситиду.

6 «Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири» оқуш пәни бойичә синақ қоюшқа арналған тәләпләр:

1. «Ихтисадий көрунүш ретидики тиҗарәтчилик».

Оқыгуучилар:

- 1) «йәккә тиҗарәтчи», «бизнесмен», «нажәтлик», чүшиниклирини чүшиниду.
- 2) Тиҗарәтчиләрниң пәнини, мәхсәтлири билән вәзипилирини чүшиниду.
- 3) Қазақстан Жұмһурийитидики тиҗарәтчилириниң тарихини тәһлил қилишни билиду.
- 4) Ихтисаттики тиҗарәтчиликниң мәнасини чүшиниду.
- 5) Микроихтисат билән макроихтисат арисидики аләнидиликләрни чүшиниду.
- 6) Тиҗарәтчиликни йәккә мотивация билән өзини-өзи әмәлгә ашуруш формиси ретидә қараштуриду.
- 7) Тиҗарәтчи билими ретидә идеяниң қелиплаштуруш әһмийитини баһалайду.
- 8) Бизнес-идеяни қелиплаштуруш қуралини пайдилиниду.
- 9) Мұлук билән хизмәт көрситишкә нажәтлик мәнбәләр билән факторларни билиду.
- 10) Мұлук билән хизмәт көрситишкә нажәтлик мәнбәләр билән факторлар арисидики аләнидиликләрни чүшиниду.
- 11) Тапшурма билән тәклипниң тәләплирини чүшиниду.
- 12) Тапшурма билән тәклипкә тәсир қилидиган факторларни билиду.

13) Базарда тәңлік қелиплаштуриду, артуқчилик билән йетиshmәсликни билиду.

14) Асасий факторларниң өзгеришигә базарниң йөнилиш жәрияни ретидә тапшурма билән тәклипниң бағлинишини чүшиниду.

2. «Заманавий әһваллардикі тиражарәтчилик».

Оқыучилар:

18) Ихтисадий көрүнүш ретидә тиражарәтчиликни таллайду;

19) Заманивий әһвалларда тиражарәтчиләрниң риважлининиң факторлирини билиду;

20) Тиражарәтчилик хизмәт түрлирини ажритишни билиду;

21) Дөләт ихтисадиди, шуның ичидә Қазақстандикі кичик вә оттура бизнесниң ролини чүшиниду;

22) Тиражарәтчиликни уюштуруш-ноқуқлук формилирини ажритишни билиду.

23) Сартап чүшинигини сурәтләйдү;

24) Сартап билән иш ишләп турған бизнесниң алайидилигини билиду;

25) Қазақстанда тиражарәтчиликниң риважлиншидики географиялық-өлкесін алайидиликлирни чүшиниду;

26) Қазақстандикі тиражарәтчиликниң заманавий тенденциялирини тонуп билиду;

27) Тиражарәтчиликниң трендлириниң келәчәк басқучиридики тәхминини таллайду

28) Баһа бойичә вә баһалиқ әмәс, йетилгән вә йетилмігән риқабәтчилик мисаллирини тәрипләйдү;

29) Риқабәтчиликниң стратегияси билән риқабәтчилик түрлирини тәрипләйдү;

30) Баһа бойичә вә баһалиқ әмәс риқабәтчиликни пайдилинишиниң әһмийитини баһалашни ясайду;

31) Ихтисадий категория ретидә баһа хизмети билән мәнини чүшәндүриду;

32) Баһани қелиплаштурушниң тәркивини тәрипләйдү;

33) Баһа сәяситиниң мәнасини чүшәндүриду;

34) Баһа стратегиялирини ажритиду.

3. «Іәрикәттиki маркетинг».

Оқыучилар:

18) Маркетинг вә униң хизметини чүшәндүриду;

19) Мәһсулат билән ишләп чиқириш орниниң маркетинглик стратегиясини ажритиду;

20) 4P, 4C, маркетинг-микс тәркивини чүшиниду;

21) 4P, 4C, пайдилиниш форматини ажритиду;

22) Кабинетлик вә далалиқ тәтқиқатларниң алайидиликлирни билиду;

23) Кабинетлик вә далалиқ тәтқит методикисини пайдилиниду;

24) SWOT тәһлил қилишниң тайинлинишини чүшиниду;

25) Тәтқит қилинидиған мәһсулатниң күчлүк вә ажиз тәрәплирини баналаш вақытида SWOT-тәтқит қилишни тәжрибидә пайдилиниду;

26) Пайдиланғучиларниң сегментлашниң мәнаси билән принциплирини чүшиниду;

27) Бәлгүлүк бир мәксәттә аудиторияләрниң нақәтликлирини ениқлайду;

28) Брендниң асасини қурғучиларни билиду;

29) Брендниң мәнасини вә ижадий тәрипини ажритишни билиду;

30) Брендниң платформисини баянлаш үчүн иқтидарлықни пайдилиниду;

31) ATL, BTL маркетинглиқ коммуникацияләр комплексини ажритиду;

32) ATL, BTL арқылы ахирқи пайдиланғучиғичә тәтқит қилинидиған мәһсулатни/хизмәт көрситидиған қәдрийәтлирини йәткүзүш режисини тәвсийә қилиду;

33) Санлиқ маркетингниң мәнасини чүшиниду;

34) Санлиқ маркетинг арқылы ахирқи пайдиланғуғичә тәтқит қилинидиған мәһсулатни/хизмәт көрситишниң қәдрийәтлирини йәткүзүш режисини тәвсийә қилиду;

4. «Ойлаш дизайн».

Оқуғучилар:

21) Ойлаш дизайниның мәнасини чүшиниду;

22) Ойлаш-дизайниң қэйәрдә пайдилиншқа болидиғанлигини чүшиниду;

23) Ойлаш-дизайни усуллирини бизнес-идеяләрни издәш билән бизнес-жәрияларни уюштурушниң әнъәнивий усуллири билән селиштуруштиki артуқчилиқтарни селиштуриду;

24) Лайиһигә утур яки яндаш тәсир қилидиған пайдиланғучилар топини ениқлашни билиду;

25) Эмпатия принциплирини чүшиниду вә тәжрибидә пайдилинишни билиду;

26) Сөһбәт қилишни униңдики соалларни дурус орунлаштурушни билиду;

27) Мәсилини дурус ениқлап вә баянлашни билиду;

28) Сөһбәттін елинған әң әһмийәтлик пикирләрни ениқлайду;

29) Әхбаратниң әһмийәтлик йәрлирини бөлиду вә уларни пайдилиниш үчүн ұнұмлүк рәтләшни билиду;

30) Сөһбәт вақытида елинған әхбаратни топладу.

1) Брейнсторминг принциплири билән нақәтлигини чүшәндүриду;

2) Брейнстормингни жүргүзүш қаидилири билән уларни саклаш, орунлашни билиду;

3) Брейнсторминг басқучилирини билиду вә басқучилирини сақлап, ейтилған идеяләрни топлап вә уларниң ичидин әң яхшисини таллайду.

4) Прототип ясашни чүшиниду вә принципларни чүшиниду;

5) Прототип ясашниң асасий усуллири билиду вә пайдилинишни үгиниду;

6) Адәмгә йөнәлгән дизайн үчүн тестлашниң әһмийитини чүшиниду;

7) Қарар қобул қилиш вақытида әкси мунасивәтниң әһмийитини вә эмпатияни чоңқур риважландуруш мүмкінчилігини чүшиниду;

8) Тәжрибидә елинған идеяләрни пайдилинш мүмкінчилигини баналайду;

9) Ясалған иш жәриянини баянлаш үчүн сторителлинг принциплирини чүшиниду;

10) Ойлаш-дизайни билән иш ясаш вақитида барлық елинған билимләрни тәткүк қилиш, хуласә чиқириш вә келәчәктә берилгән принципларни пайдилинилидиган дәлилләр.

11-синипқа бегишланған «Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири» оқушы пәни бойичә синақ қоюшқа бегишланған тәләпләр:

«Стартап акселератор (1)». Оқуғучилар:

19) Тиҗарәтчи (стартапер) үчүн питчингниң мәнасини чүшиниду;

20) Оқуш-оюн әһваллирида өз идеялирини әмәлгә ашуруш үчүн питчинг иқтидарлигини пайдилиниду;

21) Команда әзалири арисида рольларни ениқлайду;

22) Оқуш-оюн жағдийида командаға һажәтлик адәмләрни тартиш үчүн операторлық һүнәр иқтидарин пайдилиниду;

23) Бизнес модель чүшинигини сүрәтләйду;

24) Канва бизнес моделиниң вә бизнес-режайләрниң тәркивини чүшиниду;

25) Оқуш-оюн әһвалларда өз стартап идеялири үчүн әһмийәтлик қәдрийәтларни қелиплаштуруш иқтидарини пайдилиниду;

26) Стартап лайиһе үчүн маркетингниң мәнасини чүшиниду;

27) Пайдиланғучилар сегментлирини вә уларниң һажәтклирини, базарға лайиқлигини таллайду;

28) Һаят мөлчәриниң әң төвән мәһсулатниң (MVP) принциплирини чүшиниду;

29) Өз стартапида әң аз мөлчәрдә мәһсулатни сетиш тоғрилық қарар қобул қилиду;

30) Пайдиланғучиға «Қандақ?» (қандақ йоллар нәтижисидә?) йәткүзүлиди – деген солаға җавап бериду;

31) Қандақту бир коммуникация каналлирини таллаш қандақ пайда әқилидиганлигини чүшиниду;

32) «Пайдиланғучиلىк вә сетип елишқа йөнилиш» чүшинигини ажритишни билиду;

33) Коммуникация каналлири арқылы пайдиланғучилар билән өз ара мұнасивәт стратегиясини қуриду;

34) АВ-тест, пайда чүшүми каналлириниң мәнасини чүшиниду;

35) Кириш тәркивини тәһлил қилиду;

36) Оқуш-оюн әһвалирида АВ-тестини таллаш мәхситидә пайдилинилиду.

2. *«Стартап акселератор (2)». Оқуғучилар:*

14) Стартапларда ресурсларниң мәнаси билән әһмийитини чүшиниду;

15) Инсаний, финанс, материаллық, интеллектуаллық, бизнес мүмкінчиликлирини ажритиду;

16) Стартап үчүн аутсорс билән һәмкарлиқниң мәнасини чүшиниду;

17) Һәмкарлиқниң принциплирини баянлайду;

- 18) Θз лайиғиси үчүн һәмкарлиқ тизимини қурушта иқтидарлиқни пайдилиниду;
- 19) Операциялик хизмәтниң мәнасини чүшиниду;
- 20) Θз стартапинда операциялик хизметини ениқлаш үчүн иқтидарни пайдилиниду;
- 21) Селиқ вә унин дөләтлик әһмийитини баянлайду;
- 22) Селиқ режимлириниң алайдиликлирини ажритишни билиду;
- 23) Чиқым тәркивини чүшиниду;
- 24) Стартап лайиғисидә чиқым билән киришниң тәркивини тәһлил қилиду;
- 25) Стартап лайиғисиниң инвестициялық тартилимни чүшиниду;
- 26) Инвесторларниң нәзәрини ағдуруш үчүн ораторлық һұнәр (питчинг) иқтидарини пайдилиниду.

3. «Тијарәтчиләрниң өзини-өзи алға илгирилиши. Оқуғучилар:

- 1) Актив вә пассив, бюджетниң мәнасини чүшиниш;
- 1) Киришләр билән чиқымларни ажритишни билиду.
- 3) ҚЖ икки дәрижилік банклик системини ажритиду;
- 4) Депозитлар билән кредитниң мәнасини чүшиниду;
- 5) Кредитниң вә депозитниң мөлчәрлик тәсир қилидиган факторлири ретидики инфляция чүшинигини чүшиниду;
- 6) Дуниявий ахча бирликлириниң системисини тәрипләйду;
- 7) Қолму қол вә қолму-қол ахчисиз несаплишишиду;
- 8) Депозитлық вә кредитлық пайизни несаплашта иқтидарлиқни пайдилиниду;
- 9) Фонд базириниң иш механизмини билиду;
- 10) Фонд базириниң ихтисадий циклларниң тәсирини билиду;
- 11) Баһалиқ қәғәз түрлириниң алайдиликлирини ениқлайду;
- 12) Йәккә бюджетни башқурушниң асасини чүшиниду;
- 13) Йәккә бюджетни башқуруш қураллирини пайдилиниду;
- 14) Өзини-өзи алға илгирилиши билән унин тәркивини вә йәккә брендинни чүшиниду;
- 15) Билиминиң алайдилигини ениқлайду;
- 16) Θз резюмисини қуруш иқтидарини пайдилиниду;
- 17) Оқуш-оюн әһвалида ишқа орунлишишқа өзини өзи риважландуруш иқтидарини пайдилиниду;
- 18) Адәмләргә ишәнч артиш вә узақ вақитлиқ мұнасивәтләрниң әһмийити вә өз ара ярдәмлишиш һажәтлигини чүшиниду;
- 19) Θз мәсилесини йешиш үчүн икки тәрәплик иш-һәрикәтниң кәспий потенциалини пайдилиниш мүмкінчилигини өз көзқариши билән сүрәтләйду.
- 20) Тијарәтчи үчүн келиш сөзләрниң әһмийитини чүшиниду;
- 21) Оқуш-оюн әһвали чәңбираидә оқуғучиларниң өз ара мұнасивәттики келиш сөз иқтидарини пайдилиниду;
- 22) Эмоционаллық интеллект мәнасини чүшиниду;
- 23) Эмоционаллық интеллектини башқурушниң ярдими билән өз мәхсәтлиригә йетиш мүмкінчиликлирини тәтқит қилиду;

- 24) Тайм-менеджментниң мәнаси билән мәзмунини чүшиниду;
- 25) Өз пайдисини арттуруш мәхситидә вакитни башқуруш иқтидарини пайдилиниду.

4. «Риважлиниши стратегияси». *Оқыучилар:*

- 22) Бизнесни кәндәтиш вә уларниң мәнасини чүшиниду;
- 23) Базарниң риважилиниш тәхминини тәтқит қилиду;
- 24) Риважлинишиң базилиқ стратегиялириниң мәнасини чүшәндириду;
- 25) Ихтисадий өсүш, УМӘ, УМӘ мәнасини чүшиниду;
- 26) Бизнес риважлинишиниң тез вә экстенсивлик усуллирини тонуп билиду;
- 27) Сапани башқуруш тәркивини вә уларниң мәнасини чүшиниду;
- 28) Кайдзен принципини сұрәтләйдү;
- 29) Хәлиқарылық бизнесниң мәнасини чүшиниду;
- 30) Оюнлук түрдә хәлиқарылық базарда Қазақстан мәһсулатлирини чиқиришниң стратегиясини қурушқа өзиниң көзқаришини қелиплаштуруш үчүн хәлиқарылық бизнесниң әтрапидики факторларни синтезлайду;
- 31) Пайдиланғучиларниң һоқуқини қорғашқа йөнәлгән, дөләт билән жәмийәтлик һәрикәтни әмәлгә ашурған чариләр жигіндиси билән тонушиду;
- 32) Пайдиланғучиларниң һоқуқини қорғаш уюмлирини ажриталайду;
- 33) Оқуш-оюн әһвалида пайдиланғучиларниң һоқуқини қорғаш иқтидарини пайдилиниду;
- 34) Тиҗәрәтчиләрниң һоқуқини қорғашқа йөнәлгән, дөләт билән жәмийәтлик һәрикәтни әмәлгә ашуруп олтарған чариләр комплекси билән тонушиду;
- 35) Тиҗәрәтчиләрниң һоқуқини қорғаш мәһкимилирини ажритишни билиду;
- 36) Тиҗәрәтчилик билән бизнес қоллаш институтлирини сұрәтләйдү;
- 37) ШОБ-ни дөләтлик қоллаш түрлирини чүшиниду;
- 38) Оқуш-оюн әһвалида тиҗәрәтчиләрниң һоқуқини қорғаш иқтидарини пайдилиниду;
- 39) Тиҗәрәтчиләрниң ихтисадий, ижтимаий, қануний, экологиялық, этикилық жавапкәрчилик түрлирини тонуп билиду;
- 40) Мәхсәтни қоюш мәнини чүшиниду;
- 41) Мәхсәтни үнүмлүк қоюш үчүн мәхсәтни тәхмин қилиш қуралини пайдилиниду, дурус мәхсәт қоюш арқылы үйлесеңде мәнсәп стратегиясини куриду;
- 42) Йәккә наят стратегиясини қорғаш вакитида ораторлық һүнәр иқтидарини пайдилиниду.

7 «Графика вә лайиһиләш» оқуш пәни бойичә синақ қоюшқа қоюлидиған тәләпләр

«Графика вә лайиһиләш» пәни бойичә оқыучиларниң өткүнчи үлгиришини назарәт қилиш арқылы вә йәкүнлигүчі аттестация оқыучиларниң оқуштиги утуқлирини критериаллық баһалаш технологиясини қоллиниш билән маслишидиған синақ өткүзүш билән әмәлгә ашурелиду, бу уларниң оқутушниң

күтүлидиган нәтижилириниң стандартта бәлгүләнгән мәжбурий дәриҗилиригә йетишигә мүмкинчилик бериду. Мошуниң өзидә «Билим алғучиларниң үлгиришигә еқимлиқ назарәт, арилиқ вә йәкүнлигүчи аттестацияләш өткүзүшниң үлгилик қаидилирини бәкитиш тоғрилиқ» (ҚЖ БИПМ 2018-жилиниң 9-февральдик №16471 буйруғи) [1, 2] өзгиришләрни әстә тутқан һажэт, унинда. «Графика вә лайиһиләш» пәни бойичә бириккән баһалаш жүргүзүлмәйду, әнді һәрбир чарәк вә оқушниң алтә ейиниң ахира «синак» («синак өтмиди») қойилиду.

Синақ системисини қоллиниш билән аттестацияләш «Графика вә лайиһиләш» пәни оқуш программисиниң барлық оқулидиган бөлүмлири (өткүнчі мавзулар) бойичә әмәлгә ашурулиду [3].

Графикилиқ билим бериш мәзмуниниң йеңилинилиши билән биллә окутушниң планлиқ нәтижилири билән оқуғучилар қол йәткүзгән һәкикүй нәтижиләрни селиштуруш мәхситидә «Графика вә лайиһиләш» пәни бойичә оқуғучиларниң утуқлирини баһалашниң йеңи системиси қоллинилиду. Оқуғучиларниң оқуштики утуқлирини мундақ баһалашта сүрәтләрниң һәр хил түрлирини қоллиниш вә түрләндүрүш бойичә графикилиқ һәрикәтләрниң барлық түрлириниң нәтижидарлиғи, шунциңға охшаш айрим сүпәтләр билән шәхсләр аләнидилеклирини көрситишму һесапқа елиш тегиши.

Оқуғучиларниң оқуштики утуқлирини баһалашта сүрәтләрниң һәрхил түрлирини қоллиниш вә түрләндүрүш бойичә графикилиқ һәрикәтниң барлық түрлириниң нәтижидарлиғи, шундақла шәхсий хисләтлирини вә аләнидилеклирини һесапқа елиш тегиши.

Оқуғучиларниң оқуштики утуқлирини еқимдикі (қелиплаштургучи) баһалаш һәрхил жағдайларда сүрәтни түрләндүрүш бойичә графикилиқ һәрикәтниң асасий усуллирини өзләштүрүшни әстә сақлиган һалда жүргүзүлиду: адәттики, вариативлиқ вә йеңи (проблемилик)

Бунинда оқуғучиниң оқуштики утуқлириниң асасий нәтижилири ярқын байқилиду:

Адәттики әһвалда – лайиһиләш усуллирини, натуридин вә аксонометриялык проекциядин затларниң шәклини таллаш, селиштуруш асасида комплекслиқ сизмини қуруш усулини өзләштүргән; қобул қилиш усуллирини өзләштүргән (аксонометриялык вә тик булуңлук проекцияләрдә орунланған сүрәтләр бойичә затларниң шәклини оқуш); оқлуқ симметрия вә сизмилардикі шәртликләр хисләтлирини пайдилиниш билән (толук, қисмән) контурлуқ сүрәтләр бойичә затниң шәклини қайта қуруш усуллирини өзләштүргән; сүрәтни түрләндүриду. (берилгән шәртләр бойичә); затниң шәклини вә бошлуқниң әһвалини өзгәртивалалайду (түрләндүрүшниң берилгән шұртлири бойичә);

Вариативлиқ вәзијәттә – затниң шәклини ениқлаш үчүн сүрәтләрниң һәрхил түрлирини қоллиниш мүмкинчиликлирини әстә сақтайту; уларни вариативлиқ таллаш асасида сизмиларни орунлашниң рационаллық усуллирини өзләштүргән; затниң шәклини ениқлаш үчүн сүрәтни түрләндүрүшниң рационаллық (әқилгә мувапик) усуллирини қоллиналайду; затниң шәклини модельлаштуруш пәйтидә толук әмәс һөжжәтләр бойичә қисмән сүрәтләрни

қайта йеңилалайду; вәзипиниң дәсләпки шәртлирини өзгәрткән пәйттә затниң шәклини вә бошлукниң әһвалини түрләндүрәләйду.

Йеңи (муәммалиқ) вәзијәттә – унинда берилгән әхбаратниң мәзмунини ечиш үчүн сүрәтләрниң һәрхил хисләтлирини әркин нишан қилиду; наңәт графикилиқ әхбаратни толук вә йетәрлик дәриҗидә тәсвиrlәш үчүн сүрәтләрниң һәрхил түрлирини қоллиналайду; ижадий вәзипиләрни йешиш үчүн сүрәтләрниң қайта йеңилаш усуллирини пайдиланарайду; затниң йеңи шәклини модельлаш үчүн дәсләпки сүрәтни түрләндүрүш усуллирини өз ихтияриға көрситиду; сүрәтләр бойичә бошлук хасийәтлирини түрләндүрүш усуллирини өз ихтияриға ениклайду (модельлашқа, конструкцияләшкә вә лайиһиләшкә бегишланған сизма бойичә ижадий вәзипиләрни орунлаш пәтидә).

Оқуғучиларниң оқуштиги утуқлирини өткүнчә назарәт қилиш графикилиқ һәрикәтниң асасий усуллирини өзләштүрүш дәриҗилири бойичә дифференциялиниши лазим: адәттиki, вариативлик вә йеңи (муәммалиқ) охаш һәрхил әһвалларда сүрәтни қуруш, қайта йеңилаш, қобул қилиш вә түрләндүрүш. Уларға қол йәткүзүшниң һәрбир дәриҗиси төрт қелиплаштурғучи көрсәткүч (критерий) бойичә дифференциялиниду, атап ейтқанда: 1-әқил-ой паалийити дәриҗиси; 2-баштин өтүдиган қийинчилиқлар дәриҗиси; 3-графикилиқ һәрикәтниң бөләкчә усуллирини өзләштүрүш; 4-оқуғучиниң аланидә һәриkitини көрситиш дәриҗиси. Қошумчыда қелиплишиш вә тәрәккүй етиш жәриянини әстә сақлаш билән графикилиқ һәрикәтниң асасий усуллири бойичә оқуғучилрниң утуқлирини баһалаш критерийлири көрситилгән.

Лайиһини оқуш нәтиҗилирини хуласә баһалаш лайиһиләш һәриkitи элементлири бар ижадий вәзипиләрни орунлашқа бегишланған билим (синак) тапшурмилирини мәхсус тәйярланған системилириниң ярдими билән әмәлгә ашурулуши тегиши.

Хуласә

Билим бериш системисида болуватқан өзгиришләр баһалаш системисини тәминләйдиганлиғи чүшинишилик. Билим алғучиларни баһалаш билимниң кейинки жуқарқи дәрижисигә көтирилишигә мүмкінчилік бериду.

Билим алғучиларниң утуқлирини баһалашта оқуштиki йеқимсиз пәйтләрни йоқитишиңка мүмкінчилік берип, оқуш жәрияни шәхсләштүрүш, билим алғучиларниң оқуш мотивациясини вә оқуш мұстәқиллигини көтиридиған көзқарашлар тәләпкә егә болуп көлмектә.

Оқутуш пәқет билим бериш биләнла чәкләнмәстин, яш әвлатни наят көчүрүшкә маслаштуруп, риқабэткә қабилиційәтлик шәхс қилип қелиплаштурушкә йөнәлдүргүлгән.

Синақ жүргүзүш тәләплири билим алғучи билән муәллим арисидики өз ара бағлиниши пухтилап, билим сапасиниң өсүшигә тәсир қилиду.

Пайдилинилған әдебияттар тизими

1. Билим беришниң барлық дәрижисиниң дөләтлик умумға миннәтлик билим бериш стандартиниң бәкитиши һәккідіки Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2018-жилиниң 31-октябрь ейидики № 604 байруғи;

2. «Қазақстан Жүмһурийитидікі башланғуч , асасий билим, умумий оттура билим беришниң үлгілік оқуш программисини бәкитиши һәккідә» Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2012-жилиниң 8 -ноябрь ейидики № 500 байруғи;

3. «Қазақстан Жүмһурийитидікі башланғуч , асасий билим, умумий оттура билим беришниң үлгілік оқуш программисини бәкитиши һәккідә» Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2012-жилиниң 8 -ноябрь ейидики № 500 байруғыға өзгиришләр вә толуктуруушлар киргүзүлгән тоғрисида Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2018-жилиниң 4 –сентябрь ейидики № 441 байруғи;

4. «Умумий билим бериш мәhkимилиригә беғишеланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілік оқуш программилирини бәкитиши тоғрисида» Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 байруғыға өзгиришләр вә толуктуруушлар киргүзүш Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 25 –октябрь ейидики № 545 байруғи билән бәкитилгән асасий оттура билим бериш дәрижисиниң 5-6-синиплириға беғишеланған «Музыка» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілік оқуш программиси.

5. «Умумий билим бериш мәhkимилиригә беғишеланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілік оқуш программилирини бәкитиши тоғрисида» Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 байруғыға өзгиришләр вә толуктуруушлар киргүзүш Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 25 –октябрь ейидики № 545 байруғи билән бәкитилгән асасий оттура билим бериш дәрижисиниң 5-9-синиплириға беғишеланған «Бәдий әмгәк» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілік оқуш программиси.

6. «Умумий билим бериш мәhkимилиригә беғишеланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілік оқуш программилирини бәкитиши тоғрисида» Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 байруғыға өзгиришләр вә толуктуруушлар киргүзүш Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 25 –октябрь ейидики № 545 байруғи билән бәкитилгән асасий оттура билим бериш дәрижисиниң 5-9-синиплириға беғишеланған «Тәнтәрбийә» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілік оқуш программиси.

7. «Умумий билим бериш мәhkимилиригә беғишеланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілік оқуш программилирини бәкитиши тоғрисида» Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 байруғыға өзгиришләр вә толуктуруушлар киргүзүш Қазақстан Жүмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 25 –октябрь ейидики № 545 байруғи билән бәкитилгән асасий

оттура билим бериш дәрижисиниң 5-9-синиплириға беғишланған «Өзини-өзи тонуш» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілик оқуш программиси.

8. «Умумий билим бериш мәhkимилиригэ беғишланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілик оқуш программилирини бәкитиш тоғрисида» Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 буйруғыға өзгиришләр вә толуктурушлар киргүзүш Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 27 –июль ейидики № 352 буйруғи билән бәкитилгән асасий оттура билим бериш дәрижисиниң 10-11-синиплириға беғишланған «Тәнтәрбийә» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілик оқуш программиси.

9. «Умумий билим бериш мәhkимилиригэ беғишланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілик оқуш программилирини бәкитиш тоғрисида» Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 буйруғыға өзгиришләр вә толуктурушлар киргүзүш Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 27 –июль ейидики № 352 буйруғи билән бәкитилгән асасий оттура билим бериш дәрижисиниң 10-11-синиплириға беғишланған «Өзини-өзи тонуш» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілик оқуш программиси.

10. «Умумий билим бериш мәhkимилиригэ беғишланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілик оқуш программилирини бәкитиш тоғрисида» Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 буйруғыға өзгиришләр вә толуктурушлар киргүзүш Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 27 –июль ейидики № 352 буйруғи билән бәкитилгән асасий оттура билим бериш дәрижисиниң 10-11-синиплириға беғишланған «Графика вә лайиһиләш» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілик оқуш программиси.

11. «Умумий билим бериш мәhkимилиригэ беғишланған умумий билим беридиган пәнләрниң , талланма курслириниң вә факультативларниң үлгілик оқуш программилирини бәкитиш тоғрисида» Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2013-жилиниң 3–апрель ейидики № 115 буйруғыға өзгиришләр вә толуктурушлар киргүзүш Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2017-жилиниң 27 –июль ейидики № 352 буйруғыға өзгиришләр киргүзүш тоғрисида Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2019-жилиниң 7 – март ейидики № 105 буйруғи билән бәкитилгән асасий оттура билим бериш дәрижисиниң 10-11-синиплириға беғишланған «Тиражетчилик вә бизнес асаслири» пәнидин йециланған мәзмундикі үлгілик оқуш программиси.

12. Билим алғучиларниң үлгүримигэ екимлиқ баһалаш, арилиқ вә хуласиләш аттестацияләштин өткүзүшниң үлгілик қаидилирини бәкитиш тоғрилиқ Қазақстан Жұмһурийити Билим вә пән министриниң 2008-жилиниң 18 –март ейидики № 125 буйруғи.

ҚОШУМЧӘ

Атолған һөжүрштә төвәндикидәк термин сөзләр қоллинилиду:

- 1) **Дескриптор** – тапшурмиларни орунлаш вақтидикі һәрикәтни көрситидиган тәрипләш;
- 2) **Баһалаш критерийи** – билим алғучиниң оқуштики утуқлирини баһалашқа алас болидиган бәлгү;
- 3) **Түрлүк дәриҗидики тапшурмилар** – билим алғучиниң қабилийитини инавәткә елиш арқылы, дифференциациялық оқутушни уюштуруш үчүн қоллинилидиған мурәккәплиги түрлүк дәриҗидики тапшурмилар;
- 4) **Рефлексия** – қайта ойлашқа вә өз иш-һәрикитиниң йәкүнлирини тәһлил қилишқа, өзини-өзи тонушқа йәнәлдүргүлгән ойлаш жәрияни;
- 5) **Рубрика** – баһалаш критерийлириға мувапиқ билим алғучиларниң оқушта йәткән утуқлириниң дәриҗилирини тәрипләш усули;
- 6) **Оқуш программисиниң умумий мавзулири** – еник пән бойичә оқуш мәхсәтлиригә йетиш үчүн түрлүк пәнләр даирисидә билими билән қабилийитини бириктүридиған қурал сұпитидә пайдилинидиған мәзмуну биртуташ умумий компонент;
- 7) **Балл қоюш кәштиси** – чарәклик қелиплаштуруш баһалаш тапшурмилириға балл қоюш бойичә биртуташ нормини бәлгүләш үчүн муәллимләр қоллинидиған кәштә;
- 8) **Ойлаш иқтидарлириниң дәриҗиси** – һәрбир дәриҗиси ойлаш иқтидарини ениқлашни қелиплаштурушқа йөнәлгән оқуш мәхсәтлириниң иерархиялық өз ара бағлинишилиқ системиси;
- 9) **Билим алғучиниң оқушта йәткән утуқлириниң дәриҗиси** – баһалаш критерийлиригә бағлинишилиқ билим алғучиларниң оқушта йәткән утуқлирини тәрәккүй әттүрүш дәриҗиси;
- 10) **Шәкилләндүргүчи баһалаш** – оқуш жәриянины өз вақтида түзитишкә мүмкінчилік беридиган, билим алғучи вә муәллим арисидики өз ара бағлинишни тәминләп, давамлық жүргүзүлидиған баһалашниң түри;
- 11) **Қелиплаштурғучи баһалаш** – оқуш программисидики бөлүмләр /умумий мавзулар бойичә бәлгүлүк бир оқуш мәзгили (чарәк/, оқуш жили) аяқлашқанда өткүзүлидиған баһалашниң түри;
- 12) **Оқуш мәхсәтлири** – оқуш программисига мувапиқ пән бойичә оқуш курси арилиғида билиш, чүшиниш вә иқтидар утуқлириға бағлинишилиқ күтилидиған нәтижиләрни қелиплаштуридиған хуласә;
- 13) **Оқутушни күтилидиған нәтижилири** – билим алғучиниң оқуш жәрияни аяқлашқан мәзгилидә немини билип, чүшинип, немини көрситип берәләйдиганлигини ениқлайдиган салаһийәтликләрниң жигиндиси.

Мәзмұни

Киришмә	95
1. «Музыка», «Бәдий әмгәк», «Тәнтәрбийә», «Өзини-өзи тонуш», «Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири», «Графика вә лайиһиләш» оқуш пәнлири бойичә 1-11-синипларда дәрис беришниң алғындылыклири	96
2. «Музыка» оқуш пәнлири бойичә синаққа қоюлидиган тәләпләр	108
3. «Бәдий әмгәк» оқуш пәни бойичә синаққа қоюлидиган тәләпләр	113
4. «Тәнтәрбийә» оқуш пәни бойичә синаққа қоюлидиган тәләпләр	117
5. «Өзини-өзи тонуш» оқуш пәни бойичә синаққа қоюлидиган тәләпләр	129
6. «Тиҗарәтчилик вә бизнес асаслири» оқуш пәни бойичә синаққа қоюлидиган тәләпләр	133
7. «Графика вә лайиһиләш» оқуш пәни бойичә синаққа қоюлидиган тәләпләр	138
Хуласә	141
Пайдилинилған әдәбиятлар тизими	142
Қошумчә	144

КИРИШ

Таълим мазмунини янгилаш доирасида "Жисмоний тарбия", "Мусиқа", "Бадиий меҳнат", "Ўз-ўзини таниш", "Тадбиркорлик ва бизнес асослари", "Графика ва лойиҳалаштириш" фанлари бўйича ўқувчиларнинг ўқув ютуқларини баҳолашда "синовдан ўтди" ("синовдан ўтмади") деб белгиланади.

"Жисмоний тарбия", "Мусиқа", "Бадиий меҳнат", "Ўз-ўзини таниш", "Тадбиркорлик ва бизнес асослари", "Графика ва лойиҳалаштириш" фанларидан синов олиш учун талаблар ишлаб чиқилган бўлиб, методик тавсиялар қуидаги бўлимларни ўз ичига олади:

1. 1-11-синфларда "Мусиқа", "Бадиий меҳнат", "Жисмоний тарбия", "Ўз-ўзини таниш", "Тадбиркорлик ва бизнес асослари", "Графика ва лойиҳалаштириш" фанларини баҳолаш хусусиятлари.
2. "Мусиқа" фани бўйича синовга қўйиладиган талаблар.
3. "Бадиий меҳнат" фани бўйича синовга қўйиладиган талаблар.
4. "Жисмоний тарбия" фани бўйича синовга қўйиладиган талаблар.
5. "Ўз-ўзини таниш" фани бўйича синовга қўйиладиган талаблар.
6. "Тадбиркорлик ва бизнес асослари" фани бўйича синовга қўйиладиган талаблар.
7. "Графика ва лойиҳалаштириш" фани бўйича синовга қўйиладиган талаблар.

Бошланғич, асосий, ўрта таълим босқич синфлари 1-11-синф ўқувчилари учун "Жисмоний тарбия", "Мусиқа", "Бадиий меҳнат", "Ўз-ўзини таниш", "Тадбиркорлик ва бизнес асослари", "Графика ва лойиҳалаштириш" фанларидан синовларни режалаштириш, ташкил этиш ва ўтказишида ўқитувчига ёрдам берадиган услубий тавсиялар ишлаб чиқилган. Кўрсатмалар янгиланган таълим мазмунидаги ўқув режалари ва таълим дастурлари асосида тайёрланган.

Синов учун топшириқлар ўқитувчига ўқувчиларнинг йилнинг биринчи ва иккинчи ярмида режалаштирилган таълимий мақсадларга эришиш даражасини аниқлашга имкон беради. Ярим йиллик синовни ўтказиш учун услубий тавсиялар билим олувчиларнинг тайёргарлигини баҳолашга ёрдам берадиган топшириқларни таклиф қиласида. Вазифалар маслаҳат тариқасида тавсия қилинади.

1. «Жисмоний тарбия», «Мусиқа», «Бадиий меҳнат», «Ўз-ўзини таниш», «Тадбиркорлик ва бизнес асослари», «Графика ва лойиҳалаштириш» ўқув фанлари бўйича 1-11-синфларда синов талаблари.

Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан Вазирининг 2019 йил 18 мартағи 125-сонли буйруғи (ҚР ФТВнинг 2018 йил 25 сентябрдаги 494-сонли буйруғига киритилган ўзгариш ва тузатишларни ҳисобга олган ҳолда) билан тасдиқланган ўрта, техник ва касб-хунар, ўрта таълимдан кейинги таълим ташкилотлари ўқувчиларининг жорий, оралиқ ва якуний аттестациясини ўтказиш Намунавий қоидаларига мувофиқ «Жисмоний тарбия», «Мусиқа», «Бадиий меҳнат», «Ўз-ўзини таниш», «Тадбиркорлик ва бизнес асослари», «Графика ва лойиҳалаштириш» ўқув фанлари бўйича биринчи ярим йиллик ва ўқув йили якунида “синовдан ўтди” (“синовдан ўтмади”) деб белгиланади.

ҚР Таълим ва фан Вазирининг 2019 йил 02 февралдаги 47-сонли буйруғининг 15-қисмига мувофиқ «Жисмоний тарбия», «Мусиқа», «Бадиий меҳнат», «Ўз-ўзини таниш», «Тадбиркорлик ва бизнес асослари», «Графика ва лойиҳалаштириш» фанларидан жамловчи баҳолаш ўтказилмайди.

“Мусиқа” фани бўйича баҳолаш хусусиятлари

Эстетик фанлар орасида “Мусиқа” дарси алоҳида ўринга эга. Мактабдаги мусиқали тарбия вазифаси боланинг маънавий-эстетик ҳистуиғулари, ижодий ва мусиқага оид қобилияtlарини мажмуий ривожлантириш билан боғлиқдир.

Мусиқа санъати ёш авлодда ўзгага нисбатан меҳр-оқибат, ғамхўрлик ва тушуниш каби ҳис-туйғуларни уйғотади, лекин бу билан чекланиб қолмай, балки бошқа санъатлар қатори мусиқа санъати ҳам фикрлаш, таҳлил қилиш кўниkmаларини орттиради. Бу эса ўз навбатида, болаларга ҳар бир инсоннинг бетакрорлиги ҳамда “инсоният” дея аталмиш тушунчага бирлашувчи барча одамларнинг умумий хусусиятларини ўрганиш имкониятини ҳам беради. Албатта, ҳар қандай соҳада келгуси мустақил ҳаётида қўл келувчи ижодий қобилият ва ижодий фикрлашни ривожлантиришда санъатнинг роли беқиёс.

Дастур тузилиши мусиқий идрокнинг фаол шакллари орқали, шунингдек шахсий импровизация тажрибаси орқали мусиқий санъатнинг табиатини ўрганиш ўртасидаги муносабатлар тамойилларига асосланади.

“Мусиқа” фанини ўқитишининг мақсади қозоқ ва ўзбек анъанавий мусиқасининг энг яхши намуналари, дунё ҳалқлари, жаҳон классикаси ва замонавий мусиқанинг энг яхши намуналари билан танишиш асосида мусиқий маданиятни шакллантириш ва талабаларнинг ижодий қобилияtlарини ривожлантиришdir.

Ўқитиш мақсади:

1) мусиқани санъатнинг бошқа турлари ва ўқув предметлари билан бирлаштириш орқали дунёнинг яхлит манзараси ҳақида тушунчаларни шакллантириш;

- 2) мусиқа ҳақида тушунчаларни инсоният томонидан талаб қилинадиган умуминсоний ҳодиса сифатида, унинг одамлар ҳаётидаги аҳамияти ва ролини шакллантириш;
- 3) мусиқага, мусиқий фаолиятга нисбатан мулоҳазали фикрлаш кўникмалари ва ижобий муносабатни ривожлантириш;
- 4) мусиқий асарларни таҳлил қилиш, ижро, импровизация, ижодий топшириқлар ва тақдимотларни бажариш билан танишиш орқали фанга оид билим ва кўникмаларни ривожлантириш;
- 5) мусиқий қобилиятларни, ижодий фаолиятни, ижрочилик ва тадқиқотчилик кўникмаларини ривожлантириш;
- 6) мусиқа орқали алоқа шакллари ҳақида билимларни шакллантириш;
- 7) мусиқий ва ижодий ишларда (ижод, импровизация ва аранжировкада) фикрларни ифода этиш орқали ижобий ўз-ўзини англаш, ўз-ўзини баҳолаш ва ўз-ўзини ривожлантириш.
- 8) ахборот-коммуникация технологиялари воситаларидан фойдаланиш жараёнида мусиқий ижрочилик ва техник билим ва кўникмаларни шакллантириш ва ривожлантириш.

“Мусиқа” ўқув фани бўйича таълим дастури мазмуни ўқитиши бобларидан иборат.

Боблар эса синфлар бўйича кутиладиган натижа кўринишидаги таълимий мақсадлардан иборат бўлимларни ўз ичига олади.

Ўқув фани мазмуни қўйидаги боблардан иборат:

- 1) мусиқани тинглаш, таҳлил ва ижро этиш;
- 2) мусиқий-ижодий ишларни яратиш;
- 3) мусиқий-ижодий ишлар тақдим этиш ва баҳолаш.

“Мусиқани тинглаш, таҳлил ва ижро этиш” боби қўйидаги бўлимлардан иборат:

- 1) мусиқани тинглаш ва таҳлил этиш;
- 2) мусиқий ижрочилик фаолияти;
- 3) мусиқий саводхонлик.

“Мусиқий-ижодий ишларни яратиш” боби таркиби қўйидагича:

- 1) ғоя ва материал тўплаш;
- 2) ижод қилиш ва импровизация.

“Мусиқий-ижодий ишларни тақдим этиш ва баҳолаш”

“Бадиий меҳнат” фани бўйича баҳолаш хусусиятлари

“Синовдан ўтди” (“синовдан ўтмади”) баҳосининг қўйилиши янгиланган ўрта таълим мазмуни бўйича амалга оширилиши зарур.

Аввало, баҳолаш, мезонли баҳолаш ва ўқитишининг кутиладиган натижалари тушунчаларини кўриб чиқиш лозим.

Баҳолаш – аввалдан тайёрланган мезонлар асосида ўқитишининг кутиладиган натижалари билан ўқувчилар томонидан ҳақиқатан эришилган ўқув натижаларини ўзаро мувофиқлигини аниқлаш жараёни.

Баҳолаш мезонлари – ўқувчиларнинг ўқув ютуқларини баҳолаш учун қўйиладиган белгилар.

Ўқитишининг кутиладиган натижалари – ўқитиш жараёни якунида айнан билим олувчиларнинг билиш, тушуниш, намойиш этиши лозим бўлган малакалар мажмуи.

Стандартни бажариш учун мақсад, вазифа ва кутиладиган натижалари белгиланган ўқув режалари, таълим дастурлари тасдиқланган. Шунга мувофиқ баҳолаш ўқув материалини ўқувчилар томонидан ўзлаштириш даражасига боғлиқдир.

5-8-синфлардаги “Бадиий меҳнат” ўқув фани бўйича таълим дастури мазмуни уч бобдан иборат таълимий мақсадларга кўра амалга оширилади. Бу эса ўз навбатида ижодий фаолият давомида асосий билим ва амалий кўникмаларни шакллантиришга қаратилади.

1. “Ижодий ғояларни тадқиқ қилиш ва ривожлантириш” бобида қуйидаги бўлимлар мавжуд:
  - 1) атроф-мухитни билиш ва тушуниш;
  - 2) тарих, маданият ва анъаналарни билиш ва тушуниш;
  - 3) ахборот манбалари билан ишлаш;
  - 4) ижодий фаолият жараёнини режалаштириш;
  - 5) дизайн ишлаб чиқиш бўйича топшириқлар билан ишлаш;
  - 6) материал, унинг хоссалари ва ишлаш техникаси.
2. “Ижодий ишларни яратиш ва тайёрлаш” боби қуйидаги бўлимлардан иборат:
  - 1) ижодий ғояларни бадиий ифодалаш;
  - 2) асбоб-усқуналар ва аслаҳалар;
  - 3) яратиш технологияси;
  - 4) овқатланиш маданияти;
  - 5) уй маданияти;
  - 6) хавфсизлик техникаси ва меҳнат гигиенаси қоидаларига риоя қилиш.
3. “Ижодий ишларни тақдим этиш, таҳлил этиш ва баҳолаш” боби қуйидаги бўлимлардан таркиб топган:
  - 1) ижодий ишлар тадимоти;
  - 2) ғояларни таҳлил қилиш ва баҳолаш;
  - 3) услуг ва усулларни таҳлил қилиш ва баҳолаш;
  - 4) ишни мослаштириш ва такомиллаштириш.

Таълимий мақсадлар тизими ўқувчиларнинг ўқув ютуқларини аниқлаш бўйича баҳолаш мезони сифатида фойдаланилади.

5-9-синфларда ўрганиладиган ҳар бир мавзу учун таълимий мақсадлар “Бадиий меҳнат” ўқув фани бўйича Намунавий таълим дастурини амалга оширишга кўра узок муддатли режалаштиришда аниқ белгилаб кўрсатилган.

Таълимий дастурга мувофиқ 1 ярим йиллик учун балл биринчи ва иккинчи чораклар учун, шунингдек, албатта, 2-ярим йилликка – 3-4-чоракларга мувофиқ

белгиланган узоқ муддатли режалаштиришдаги таълимий мақсадлар асосида ҳисоблаб чиқарилади.

“Жисмоний тарбия” фани бўйича баҳолаш хусусиятлари

1-11-синфларда “Жисмоний тарбия” фани бўйича ўқувчиларни баҳолаш ҳақидаги Низом қуидаги меъёрий-хукуқий ҳужжатларга мувофиқ ишлаб чиқилган:

1. ҚР Таълим ва фан вазирлигининг “*Билим олувчиларнинг ўзлаштиришии бўйича жорий назорати, оралиқ ва якуний аттестацияси ҳақида*” 2008 йил 18 мартағи 125-сонли буйруғи, (Қозоғистон Республикаси Адлия вазирлигига 2008 йил 21 апрелдаги 5191-сонли буйруқ билан рўйхатдан ўтган) жисмоний тарбия дарсларидаги ҳар бир ўқувчини объектив, индивидуал баҳолаш мақсадида ҚР Таълим ва фан вазирлигининг 2018 йил 09 февралдаги 47-сонли буйруғи таҳририда 15-моддага ўзгартиришлар киритиш билан;
2. 2014 йил 03 июлдаги 228-V ЗРК сонли “ҚР жисмоний тарбия ва спорт ҳақидаги” қонун.
3. ҚР Президентининг 2006 йил 28 декабрдаги 230-сонли “Қозоғистон Республикасидаги жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш давлат дастури ҳақида” фармони.
4. ҚР Хукуматининг 2012 йил 23 августдаги 1080-сонли қарори билан тасдиқланган ўрта таълим (бошланғич, асосий ўрта, умумий ўрта таълим) умуммажбурий давлат стандарти;
5. Таълим ва фан Вазирининг 2012 йил 8 ноябрдаги 500-сонли буйруғи билан тасдиқланган бошланғич, асосий ўрта, умумий ўрта таълим намунавий ўқув режалари.;
6. Таълим ва фан Вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сонли буйруғи билан тасдиқланган умумтаълим муассасаларининг умумтаълим фанлари, танлов курслари ва факультативлари бўйича намунавий ўқув режалари;
7. Қозоғистон Республикаси Адлия вазирлигига 2013 йил 10 апрелда 8424-сон билан рўйхатга олинган дастурлар;
8. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирлигининг 2012 йил 8 ноябрдаги 500-сонли “Қозоғистон Республикаси бошланғич, асосий ўрта, умумий ўрта таълим мининг намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида” буйруғига ўзгартириш киритиш тўғрисида 2013 йил 25 июлдаги 296-сонли буйруқ;
9. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 25 октябрдаги “Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сонли буйруғига ўзгартириш киритиш тўғрисида” ги 545-сонли буйруқ. Янгиланган мазмуни бўйича асосий ўрта таълим босқичидаги 5-9-синфлар учун “Жисмоний тарбия” фанидан намунавий таълим дастури;

10. Янгиланган мазмундаги умумий ўрта таълим босқичининг 10-11-синфлари учун (ижтимоий-гуманистар йўналиш, табиий-математик йўналиш) "Жисмоний тарбия" фанидан намунавий ўқув режаси, Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 27 июлдаги 352-сонли буйруғига 206-илова.

Таълим муассасаларидаги спорт залларининг ҳаддан ташқари бандлигига боғлиқ вазиятда маҳсус тиббий гурухга киравчи ўқувчилар асосий гуруҳ билан биргаликда, аммо индивидуал (табақалаштирилган) ёндашув асосида шуғулланадилар.

1. Жисмоний тарбия машғулотларида хавфсизлик ва меҳнатни муҳофаза қилиш талабларига мувофиқ об-ҳаво шароитларига, спорт машғулотлари ёки дарс турларига мос равишда спорт формаси бўлган барча талабалар қатнашадилар. Ҳар ўқув йилининг бошида тиббий назорат комиссиясининг маълумотномасини тақдим этган талабалар жисмоний машқлардан озод қилинади.

2. Жисмоний фаолиятдан озод қилинган барча ўқувчилар спорт залида ёки спорт майдончасида жисмоний тарбия ўқитувчиси назорати остида бўладилар.

3. Жисмоний фаолиятдан вақтинча бўшатилган талабалар "жисмоний тарбия" фанидан озод қилинмайди. Дарсда улар назарий масалаларни ўрганадилар, ҳакамлик қилиш қобилиятини намоён этадилар, ўқувчиларнинг ҳаракатланиш техникасини баҳолайдилар ва ҳк., тегишли баҳолар ва уй вазифаларини оладилар.

4. Жисмоний тарбия дарсларини қолдирган ўқувчи тасдиқланган тиббий маълумотнома ёки бошқа расмий хужжат орқали дарс қолдириш сабабини тасдиқлаши шарт, маълумотнома эса синф раҳбарига берилади.

5. Жисмоний тарбия ўқитувчиси бўлажак дарс учун ушбу ўқувчилар билан ўтадиган жисмоний ёки бошқа машғулотлар тури, босқичи ва даражасини белгилайди:

- материални назарий ўрганиш;
- интеллектуал ўйинлар (шашка, шахмат);
- стол тениси, бадминтон;
- ҳакамлик қилиш ёки дарсни ташкил этишда амалий ёрдам.

Дарсдан ташқари вақтда шифокор назорати остида ДЖТ маҳсус кабинетларида даволовчи жисмоний тарбия дарсларида шуғулланишга тавсия қилинган ўқувчилар ДЖТ курслари сўнгида жисмоний тарбия ўқитувчисига баҳо олиш учун маълумотнома тақдим этишлари шарт.

6. Жисмоний тарбия дарслари учун спорт кийимлари:

- зал учун
- 1-4 синфлар: бир хил рангдаги футболка ёки майкалар, спорт қисқа шимлари ёки чалвар-шимлари, пайпоқлари, оёқ кийимлари (кеда, кроссовкалар).
- 5-11-синфлар: дастурда ўрганиладиган спортга мувофиқ футболка ёки майкалар, спорт қисқа-шимлари ёки шимлар, кеда (кроссовкалар).

- кўча учун (куз ва баҳор мавсумларида) - об-ҳаво шароитига мос келадиган спорт костюми, футболка, пайпок, кроссовкалар (спорт кийимлари), шляпалар, қўлқоплар.

“Ўз-ўзини таниш” фани бўйича баҳолаш хусусиятлари

Инсоннинг ички салоҳиятини ёритишга қаратилган ахлоқий ва маънавий тарбия миллий таълим тизимини ривожлантиришнинг устувор йўналиши ҳисобланади.

Ўз-ўзини таниш ўқув фани сифатида шахснинг ахлоқий асосларини шакллантириш, маънавий такомиллаштириш ва ўз-ўзини татбиқ этиш учун шарт-шароитларни яратишда муҳим роль бажаради.

Ўз-ўзини танишнинг яхлит жараён сифатидаги обьекти – бу мавжудотнинг жисмоний, рухий ва маънавий жиҳатлари нуқтаи назаридан кўриб чиқиладиган шахс. Инсоннинг бу жиҳатларининг органик бирлиги унинг уйғун ривожланишини таъминлайди, шу жумладан ўзини намоён қилиш, ўзини татбиқ этиш ва ўзини такомиллаштиришдан иборатдир. Бу ўз-ўз-ўзини танишнинг фан соҳасини аниқлайди ва субъектнинг когнитив, ривожлантирувчи ва тарбиявий функцияларини белгилайди.

Ўз-ўзини таниш соҳаси ҳар бир ўқувчи томонидан инсон камолотининг гуллаб-яшнаши учун шароит яратиш, уларнинг дунёдаги мақсадларини англаш орқали ҳар бир ўқувчининг маънавий ва ахлоқий табиати ва ижодий салоҳиятини очиб беришга, ер юзида ўз вазифаси нимадан иборат эканлигини англашга йўналтирилган ўқув жараёнини ташкил этишни ўз ичига олади..

"Ўз-ўзини таниш" фани воситалари ҳам ўқувчиларга кенг доирадаги муҳим ҳаётий кўникмаларни эгаллашга кўмаклашиш ва ёрдам кўрсатишига қаратилган бўлиб, уларга жамиятга хизмат қилишга қаратилган конструктив фаолликни намойиш этиш имконини беради.

"Ўз-ўзини англаш" фанидан ўқув жараёнининг асосий мақсади:

1) ҳар бир инсоннинг табиатига сингдирилган умуминсоний қадриятларни ёритиш;

2) шахсий қадриятлар тизимини, жамиятга хизмат қилишга қаратилган муаммоларни ҳал қилишда билимларни ижодий қўллашнинг амалий кўникмаларини шакллантириш;

3) ўқувчиларнинг ахлоқий хулқ-атвори асослари, шахснинг ўзига, унинг атрофидаги оламга, умуман инсониятга муносабатини белгилайдиган ижтимоий аҳамиятли йўналишларини шакллантириш.

"Ўз-ўзини таниш" маънавий-ахлоқий таълимоти умумий мақсадларга эришиш орқали амалга оширилади:

1) ҳар бир ўқувчининг ўз маънавий-ахлоқий табиати ва вазифаларини англаб этишига кўмаклашиш;

2) ўсиб-улғаяётган шахснинг баркамол шаклланишига кўмаклашиш.

Мақсадлар қўйидаги вазифаларни ҳал қилишни таъминлайди:

1) ўзига, одамларга ва атрофдаги воқеликка бўлган қийматли муносабати; бошқаларга нисбатан беғараз меҳр-муҳаббат ва яхши нияти, уларга ғамхўрлик кўрсата олиш қобилиятини намоён этиш;

2) ўзини билиш, ҳаётдаги мақсади ва вазифасини тушунишга қаратилган мотивациясини ривожлантириш;

3) ўз-ўзини ҳурмат қилиш, ўзига ишонч, ўз фикрлари, сўзлари ва хатти-харакатлари учун жавобгарликни ривожлантириш;

4) инсоннинг ички ва ташқи дунёси ўртасидаги муносабатни, унинг табиат билан бирлиги, жисмоний, ақлий ва руҳий саломатликнинг ўзаро боғлиқлигини тушуниш қобилиятини ривожлантириш; соғлом турмуш тарзини саклаш асоси сифатида ўз жисмоний ва руҳий ҳолатини тартибга солиш;

5) турли хил ижтимоий позициялар ва роллар нуқтаи назаридан одамнинг ҳаракати ва ўзини ўзи бошқариш имкониятларини ижобий тушуниш ва тан олиш қобилиятини ривожлантириш;

6) билим, кўнирма ва қобилиятларни одил ҳаёт кечириш учун қўллаш, турли хил ҳаётний вазиятларни баҳолашда виждан овозини эшлиши, умуминсоний қадриятларга зид бўлмаган қарорларни қабул қилиш қобилиятини очиб бериш;

7) вазифаларни ахлоқий меъёрларга мувофиқ конструктив ҳал қилиш учун, ўzlарига ва бошқаларга зўравонлик қилмасликларини кўрсатиб, жамоада ва гуруҳда ишлаш қобилиятини ривожлантириш.

Бошлиғич мактаб учун ўз-ўзини таниш дастури, таълимнинг кимматли маъносини кучайтириш, инсонни севиш, ўзига ишониш, яхшилик қилиш, зийрак бўлиш, ўзига ва бошқаларга ғамхўрлик қилиш, ижобий фикрлаш, ахлоқий танлов қилиш, қадрият ва қадриятларни ошириш, урфодатларни шакллантириш, қабул қилишга қаратилган, ўзи учун жавобгарлик, ҳамкорлик қилиш, ўзини такомиллаштиришга йўналтирилган.

5-9-синфлардаги "Ўз-ўзини таниш" фанининг асосий мазмуни ҳаётний мақсадларни ўрганиш ва тушунишга, инсоннинг асл вазифаси сифатидаги инсонга хизмат қилишнинг муҳимлигига қаратилган. Дунёнинг гўзаллиги, барча халқларнинг маданий меросининг қадр-қимматини, ҳакиқат, эзгулик, севги, адолат идеалларини қўра олишдир.

10-11-синфларда ўзлаштириш учун тавсия қилинган таълим дастурининг ўзига хос хусусияти, илгари ўрганилганларни умумлаштиришга, энг муҳим умуминсоний қадриятлар тўғрисидаги билимларни чуқурлаштиришга йўналтиришдан иборат бўлиб, уни янада ривожлантириш ва кейинчалик ўтара мактаб битирувчиси балоғат ёшига етиш учун зарур бўлган юқори ахлоқий фазилатларни жамлашдир. Бу пировардида масъулиятли ва самимий инсонни, меҳрибон ва ғамхўр оила аъзосини, ҳакиқий дўстни, ишончли ҳамроҳни, масъулиятли фуқарони ва ўз ватанининг ватанпарварини тарбиялашни, соғлом ва шахсини доимий равишда такомиллаштиришга интилишдан иборат. Боблар ўртасида аниқ таркибий чегара йўқ, улар концептуал ва тематик жиҳатдан ўзаро боғлиқ бўлиб, бу абадий инсоний қадриятларнинг турли қирраларини,

инсониятнинг кўп асрлик ахлоқий ва маънавий тажрибасини кўриб чиқишга ёрдам беради.

"Тадбиркорлик ва бизнес асослари" фанидан баҳолаш хусусиятлари.

Тадбиркорлик фикрлаш – бу замонавий одамнинг зарурый малакаси. Бунга ижодий фикрлаш, хатарларни қабул қилиш қобилияти, тез қарор қабул қилиш, ноанъанавий ўйлаш, фаолиятнинг янги йўналишларини излаш, жавобгарликни олиш, ғоялар яратиш, маркетинг, ўзини-ўзи реклама қилиш, операцион ва молиявий фаолият каби турли соҳаларда билим ва кўникмаларни эгаллаш сингари хусусиятлар, Интернет технологиялари ва бошқалардан иборат.

Фанни ўқитиш жараёнида ўқувчилар ушбу кўникмаларнинг барчасини ривожлантириш имкониятига эга бўладилар.

Тадбиркорлик миллий фаровонликни ривожлантиришнинг асосий омили, иқтисодиётни ривожлантиришнинг етакчи омилидир. Ушбу фанни ўқитиш жараёнида ўқувчилар ўз бизнесларини бошлашлари учун зарур бўлган асосий билимларга эга бўладилар: ғояни яратишдан бошлаб, ишга тушириш, кенгайиш, операцион ва молиявий фаолиятни режалаштиришгача. Талабалар, шунингдек, тадбиркорлик фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш билан танишадилар, бизнесни ташкил этишнинг турли шаклларини танлаш ва очишни ўрганадилар, тадбиркорларнинг давлат ва жамият олдидағи солик, ижтимоий, фуқаролик, ахлоқий ва бошқа мажбуриятлари тўғрисида тушунчага эга бўладилар.

"Тадбиркорлик ва бизнес асослари" фанидан ўқув жараёнининг асосий мақсади:

- 11) ўқувчиларда бизнес ғоясини келажакда шахсий бандлигини таъминлаш учун жозибадор вариант сифатида шакллантириш;
- 12) уларда давлат ва жамият олдида ҳар хил масъулият турларини ривожлантириш;
- 13) келажакда ҳар қандай иш соҳасида муваффақиятли фаолият юритиш учун зарур бўлган кўникмаларни ривожлантириш;
- 14) ўқувчиларни бизнес жараёнларини яратиш, юритиш ва назорат қилишнинг самарали воситаси билан ўргатиш;
- 15) ўқувчиларда тадбиркорликнинг назарий асосларини шакллантириш;
- 16) ўқувчиларда шахсий молиявий саводхонлик бўйича амалий кўникмаларни шакллантириш;
- 17) ўқувчиларнинг тадбиркорлик тафаккури ва ўз имкониятларини рўёбга чиқариш имкониятларини кўриш қобилиятини шакллантириш;
- 18) бизнес ғояларни шакллантириш ва уларни тадбиркорлик фаолияти даражасига етказиш кўникмаларига эга бўлиш;

19) бизнеснинг омон қолишини ошириш мақсадида бизнесни моделлаштириш ва ўзгарувчан рақобат шароитида мослашиш кўникмаларини ривожлантириш;

20) тадқиқот кўникмаларини шакллантириш, замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш.

10-синфда "Тадбиркорлик ва бизнес асослари" дастурининг асосий мазмуни:

- 1) "Тадбиркорликка кириш".
- 2) "Замонавий шароитда тадбиркорлик."
- 3) "Амалдаги маркетинг".
- 4) "Дизайн-фирмалаш".

11-синфда "Тадбиркорлик ва бизнес асослари" дастурининг асосий мазмуни:

- 1) "Стартап (ишга тушириш) акселератори".
- 2) "Стартап (ишга тушириш) акселератори".
- 3) "Тадбиркорнинг ўзини реклама қилиш".
- 4) "Ривожланиш стратегияси".

Ўзлаштириши учун тавсия қилинадиган таълим дастурининг хусусиятлари қўйидагиларни ўз ичига олади.

- 1) фанни Қозоғистондаги тадбиркорлик фаолияти ва ўзига хос хусусиятлари, тадбиркорликнинг ривожланиши ва шаклланиш тарихи асосида қуриш;
- 2) ўқув жараёнини интерфаол ва гурӯҳ ўйинлари услублари ва ўқитиш технологияларини қўллаш асосида тузиш, ўқувчиларни ўқув жараёнига фаол жалб қилиш;
- 3) XXI асрда Қозоғистон ва жаҳон бозори шароитида кадр тенденциялари асосида талаб қилинадиган кўникмаларни шакллантириш; оммавий тадбиркорликнинг ривожланиш тенденциялари (тадбиркорлик турмуш тарзи сифатида);
- 4) онгли ҳаётий позицияни шакллантириш ва шахсий фаолиятни танлаш учун жавобгарликни олиш мақсадида коучинг усусларидан фойдаланиш;
- 5) амалий қўникма ва малакаларни шакллантириш, жараённи геймификация (ўйин технологиялари) орқали бошланғич тажрибани шакллантиришга қаратилган ўқув форматидан фойдаланиш
- 6) синергетик эффектга эришиш учун курсни минтақалараро даражада ўзлаштириш доирасида ўзаро маълумот алмашиш, ўзаро ҳамкорлик қилиш учун маҳсус ресурсда мактаб Интернет ҳамжамиятини яратиш. Электрон онлайн портал орқали электрон кутубхона ва ишчи материаллар маълумотлар базасини ташкил этиш; вебинар ва меҳмон майдончаси; тадбирлар ўтказиладиган жойлар: олимпиада, танловлар, ўқувчилар, потенциал стартаплар, мавжуд корхоналар ва инвесторлар ўртасида алоқа платформаларини шакллантириш;
- 7) келгуси ҳамкорлар томонидан ўқув фанини самарали амалий ва услубий жиҳатдан тўлдиришга ва хизмат кўрсатишга имкон берадиган инфратузилмани яратиш:

- 8) Қозоғистон Республикаси Тадбиркорлар учун таълим ассоциациясининг аъзоси бўлган Қозоғистондаги тадбиркорлик олий таълим муассасалари;
- 9) Қозоғистон Республикаси "Атамекен" Миллий тадбиркорлар палатаси;
- 10) «Джуниор Эчимент Казакстан» жамоат фонди;
- 11) ўқув жараёнини автоматлаштирилган симуляция қилиш орқали тадбиркорлик кўникмаларини ривожлантирувчи маҳсус онлайн ва оффлайн ўйинлар орқали қўллаб-қувватлаш ;.
- 12) мижозлар эътиборини ривожлантириш учун дизайн фикрлаш тамойилларидан фойдаланиш.

1-11 синфларда "Графика ва лойиҳалаштириш" фанидан баҳолаш хусусиятлари

Таълим дастурини ишлаб чиқишида ўртоқ мавзуларда (бўлимлар бўйича) ўқув жараёнини ташкил этиш мантигини белгилайдиган график фаолиятнинг асосий усуллари кўрсатиб ўтилган. Улар:

- тасвиirlарни репродукциялаш (тасвир ҳажмини катталаштириш билан);
- тасвиirlарни реконструкциялаш/қайта қуриш (қисман расмлардан объект тасвирини тиклаш);
- тасвиirlни ўзгартириш (проекцион усулларни ўзгартириш билан);
- расмларнинг тури ва таркибини ўзгартириш (расмни алмаштириш);
- расмлардаги объектларнинг ўзгариши (шакли ва фазовий позициясининг ўзгариши);
- графикали моделлаштириш (график дизайн, лойиҳалаштириш).

График фаолиятнинг асосий (ўртоқ) усулларини ишлаб чиқиш ва тақсимлашга бўлган ушбу ёндашувнинг моҳияти 1-жадвалда келтирилган.

Тасвирий фаолиятнинг ўрнатилган асосий (таянч) усуллари сизга ўқитиш пайтида уларга бир неча маротаба мурожаат этиш имконини беради ва ўқув дастурининг *спирал тузилиши принципини* қўллади.

"Графика ва лойиҳалаштириш" фанининг асосий мазмуни янги таълим стандартида кутилаётган ўқув натижалари тизими кўринишида тақдим этилган бўлиб, ўқувчидা:

1) визуал ахборотни тузатишнинг асосий воситалари, услуб, усулларини билади; график тасвиirlарнинг асосий турлари; лойиҳалаштиришнинг асосий усуллари ва графика воситалари; геометрик жисмларни шакллантириш қонунлари; чизмачилик дизайнининг умумий қоидалари; муҳандислик, қурилиш чизмалари, топографик чизма элементлари ҳақида умумий тушунчалар; маҳсулотни лойиҳалаш ва ишлаб чиқариш босқичлари; қўлда ва компьютер графикаси ёрдамида визуал маълумотларни намойиш қилиш усуллари ва воситалари;

2) объектив дунё, ҳодисалар ва жараёнлар тўғрисидаги маълумотларни визуализация қилиш ва узатишда график тасвиirlарнинг аҳамиятини тушунади;

график моделлаштириш усули қонуниятлари; предметлар шакли, уларнинг фазовий ва метрик хусусиятларини акс эттиришда график тасвир турлари ўртасидаги фарқ; амалий машғулотларда қўлда ва компьютер графикасининг имкониятлари ва хусусиятлари; прототиплаш ва моделлаштириш хусусиятлари;

3) графика ишлари учун воситалар ва материаллардан *фойдаланади*; проекция усуллари; предметнинг геометрик (структуравий) шаклларини қуриш усуллари; геометрик жисм юзаларининг чизмаларини қуриш усуллари; тасвирларнинг ташки кўриниши ва таркибини ўзгартериш усуллари; лойихали ва конструктив қарорларни қабул қилиш учун маълумотнома хужжатлари; график моделлаш, прототиплаш, лойихалашнинг турли муаммоларини ҳал қилишда қўлда ва компьютерли графика воситалари;

4) тасвирларнинг хусусиятлари ва визуал маълумотларни узатишнинг турли усулларини *таҳлил қиласди*; предметларнинг геометрик шакли ва тузилишини уларнинг тасвирини бажаришда таҳлил қиласди; предметнинг шаклини аниқлаш учун ҳар хил турдаги тасвирлардан фойдаланиш имконияти; объектларнинг шаклларини ва тасвирларнинг график таркибини аниқлаш учун мураккаб чизма;

5) объектнинг шаклини тиклаш учун контурли тасвирларни *синтез қиласди*; ташки кўриниши ва таркиби бўйича уларни тизимлаштириш учун манба тасвирларидағи график маълумотлар; график маълумотларни тўлиқ ва етарли даражада намойиш қилиш учун турли хил тасвирлар; ижодий ғояларни ўтказиш ва амалга ошириш учун турли хил график воситалар;

6) тасвир усулларини, визуал маълумотларни қайд этилишини *баҳолайди*; турли хил объектларнинг график тасвирлари; расмларни ўзгартеришнинг турли усуллари; лойихалаштириш фаолияти жараёнида фойдаланиладиган лойихалаш усуллари ва график воситалари; предметларнинг конструктив ва геометрик хусусиятлари; ижодий фаолият жараёни ва натижаси.

Ўқув дастурининг мазмуни ўқув фанининг бобларидан тузилган. Ушбу боблар орқали янги "Графика ва лойихалаштириш" курсининг асосий мазмуни кўриб чиқилади. Таълим дастурининг боблари ва бўлимларини ўрганиш мақсади ушбу фаннинг кутилаётган натижаларига асосланган.

Таълимий мақсадларини ўз ичига олган боблар ва бўлимлар ҳар бир бўлим ичида кетма-кет равишда ташкил этилган синкларга бўлинади.

2. "Мусиқа" фанидан синовга қўйиладиган талаблар

"Мусиқа" фанини ўрганиш натижаларини баҳолаш мезонли баҳолаш тизимидан фойдаланган ҳолда амалга оширилади.

Мезонли баҳолаш – бу ўқув жараёнининг барча иштирокчиларига (ўқувчилар, мактаб маъмурияти, ўқитувчилар таркиби, ота-оналар ва бошқа қонуний вакилларга) олдиндан аниқ маълум бўлган ўқувчиларнинг илмий ютуқларини таққослашга асосланган баҳолаш жараёни, асосий ўрта таълимнинг мақсади ва мазмунига мос келадиган, таълимнинг шаклланишига ҳисса қўшадиган баҳолаш жараёни. - ўқувчиларнинг билиш қобилияти.

Мезонли баҳолаш ўқитиши, ўрганиши ва баҳолашнинг ўзаро боғлиқлигига асосланади.

Мезонли баҳолаш натижалари ўқув жараёнини самарали режалаштириш ва ташкил этишда фойдаланилади.

Асосий мактабда мезонли баҳолаш тизими қолиплаштирувчи ва жамловчи баҳолашни ўз ичига олади.

Қолиплаштирувчи баҳолаш – дарсда ва / ёки уй шароитида ўқувчиларнинг кундалик ишларида билим ва кўнималарни эгаллаш даражасини аниқлайдиган ва ўқув жараёнидаги ўқитувчи билан ўқитувчи ўртасида тезкор алоқани амалга оширадиган, ўқувчиларга янги материални ўрганиши жараёнидаги топшириқларни қанчалик тўғри бажарганликларини тушунишга имкон берадиган баҳолаш. мақсадларга ва кутиладиган ўқув натижаларига эришади.

Жамловчи баҳолаш – бу чорак давомида таълим дастури бўлимларини ўрганиб чиққандан сўнг, ўқувчиларнинг билимларни ўзлаштириш даражаси ва кўнималарини шакллантириш даражасини аниқлайдиган баҳолаш.

Бошланғич мактабда мезонлар рубрикаларда тасвирланган – кўриш қабул қилиш учун қулай бўлган кичик жадвал шаклида берилган. Мезонларни ўқитувчи ҳам, ўқувчилар ҳам ишлаб чиқиши мумкин – ўрганилаётган машғулот мавзуси ва турига қараб, якка-якка ёки гуруҳда, ва ниҳоят, мезонларни биргалиқда яратиш варианти мумкин: ўқитувчи + ўқувчилар. Ишлаб чиқилган мезонлар ўқувчилар учун максимал даражада тушунарлидир: уларни алоҳида варақларга босиб чиқариш ва карточка шаклида бериш, тахтага ёзиш, катта қоғозга босиб чиқариш ва дарс давомида эълон қилиш мумкин ва ҳк. Мисол тариқасида 1-4 синфлар учун мезон асосида баҳолашни келтирамиз.

Баҳолаш методокаси.

Ҳар бир билим элементи 1 балл билан баҳоланади. Ўқувчи тўплаши мумкин бўлган энг кўп балл - 16.

	Балл миқдори	Баҳо
100 - 95	16	5
94 - 75	10 - 9	4
74 - 50	8 - 6	3
50 дан паст	Кам	2

Мусиқа дарсларида ўқувчилар мусиқа асарларини хор бўлиб ижро этадилар, мусиқа тинглайдилар, мусиқий терминологияни ўрганадилар, ўқитувчининг саволларига оғзаки жавоб берадилар, реферат ёзадилар, лойиҳа ишлари олиб боришади, дафтарларда ишлашади.

Биз "Мусиқа" фани ўқитувчиларига ўқув жараёнидаги қўлланиши мумкин бўлган жорий ва якуний назоратининг баъзи мезонларини тавсия этамиз.

МУСИҚА ТИНГЛАШ

№	Параметрлар	Мезонлар	
1.	Мусиқий ифодал воситалари, мусиқий жанрлар, мусиқий нутқнинг таркибий элементларини, мусиқий шаклларни аниқлаш	Кечинма даражасида мусиқий тимсолни идрок этиш. Мусиқий кечинмани, мусиқий жанрларни, мусиқий нутқнинг таркибий элементларини, мусиқий шаклларни аниқлаш. Хукм асосли	Кечинма даражасида мусиқий тимсолни идрок этиш. Мусиқий жанрларни, мусиқий ифода воситаларини, мусиқий нутқнинг таркибий элементларини, мусиқий шаклларни мустақил равиша, лекин 1-2 та йўналтирувчи саволлар билан аниқлаш
2.	Мусиқий асарларни англаш	Мусиқали викториналар бўйича 60-80% и тўғри жавоблар. Асарнинг номини, мусиқий асар муаллифи, жанрини тўғри ва тўлиқ аташ.	Мусиқали викториналар бўйича 60-80% и тўғри жавоблар. Мусиқали асар муаллифи, мусиқали асар жанрини аниқлашда хатоларга йўл кўйиш
3.	Мусиқали кечинма, фаоллик, диалогда қатнашиш	Мусиқани севади, тушунади. Мусиқали асарларни муҳокама қилишда диккат билан фаол қатнашади	Мусиқани тинглашга ҳамиша ҳам қизиқишиларини намоён қилмайдилар

МУСИҚА ҲАҚИДА БИЛИМЛАРНИ ЭГАЛЛАШ ВА ТИЗИМЛАШТИРИШ

№	Параметрлар	Мезонлар	
1.	Атамаларни, мусиқа саводхонлиги элементларини билиш	Сифатга таъсир қилувчи топшириклар 90-100 % хатоларсиз бажарилган, атама ва тушунчаларни аник билади, уларни амалиётда қўллай олади	Топшириклар 60-80% бажарилган, аҳамиятсиз хатоларга йўл кўйилган. Атама ва тушунчаларни ноаниқ ифодалайди, уларни амалиётда қисман қўллайди
2.	Мусиқа адабиётини билади	Билим олувчи асосий материални пухта билади, муаммо бўйича қўшимча адабиёт билан танишган. Кўйилган	Билим олувчи асосий материални нофор билади. Кўйилган саволларга фақат ўқитувчи ёрдамида киска жавоб беради.

		саволларга пухта, ишончли ва изчилик билан жавоб беради.		
3.	Оғзаки жавоб	Билим олувчи ўрганган материални тўғри баён этади. Мусиқа асарларини тахлил қиласди. Мусиқа тарихи ва тараққиётининг асосий босқичларини билади.	Билим олувчи дастур материалини тўлақонли эгаллаган, лекин шу билан бирга иккинчи даражали хусусиятга эга ноаниқликларга йўл кўяди.	Билим олувчи қўйилган саволларга жавоб топишга ҳаракат қиласди. Ўрганилган материални баён этишда ноаниқликларга йўл кўяди.

ВОКАЛ РЕПЕРТУАРИ ИЖРОСИ

№	Параметрлар	Мезонлар		
		Бадиий вокал ижроси	Интонацион-ритмик ва аниқ дикцияли аниқ вокал ижроси	Нософ, қалбаки ижро
1.	Хор қўшиқлари	Мусиқий оҳанг ва қўшиқ сўзларини, соф интонация ва ритмик жиҳатдан тўғри ижро этилишини билиш. Ифодали ижро	Мусиқий оҳанг ва қўшиқ сўзларини, асосан тоза интонация, ритмик жиҳатдан тўғри, қўшиқ етарли даражада ифодали эмас	Мусиқани ва сўзларни ижро этишда баъзи бир ноаниқликларга йўл қўйилади, ноаниқ ва унчалик аниқ эмас, баъзида нотўғри ижро этилади, ритмик ноаниқликлар мавжуд, қўшиқ тушунарсизdir
3.	Участие во внеклассных мероприятий и концертах	Кўрик-танлов, фестиваль ва концертларда бадиий вокал ижроси		

ИЖОДИЙ ИШЛАРНИ БАЖАРИШ

№	Параметрлар	Мезонлар		
		Иш мазмунли, мантикий, материал тақдимоти асосли, мавзу бўйича умумий хulosалар чиқарилган. Ахборотни тизимлаштириш ва умумлаштириш, унга танқидий баҳо бериш қобилияти кўрсатилган. Турли хил маълумот манбаларини тахлил қилиш қобилияти	Иш мазмунли, материал баёни асосли, умумий хulosалар чиқарилган. Ахборотни тизимлаштириш ва умумлаштириш, унга танқидий баҳо бериш қобилияти кўрсатилган. Турли хил маълумот манбаларини тахлил қилиш қобилияти	Мавзу юзаки ёритилган. Дизайн талаблари сақланмаган, материал изчил баён қилинмаган. Тезислар заиф асосланган.
1.	Реферат тайёрлаш			

		кўрсатилган. Турли манбаларни таҳлил қилиш, улардан керакли маълумотларни олиш қобилияти кўрсатилган. Асар муаллифининг индивидуал услугини намойиш этади. Режага, рефератга қўйиладиган талабларга мувофиқ тузилган, саводли	кўрсатилган, аммо баъзи бир ноаниқликлар мавжуд. Режага мувофиқ ёзилган, аммо барча талабларга риоя қилинмаган	
2.	Лойиҳалаш ишларини бажариш	Лойиҳанинг мақсади ва вазифалари тўғри тушунилган. Лойиҳанинг технологиясига мос келади. Фаолиятнинг таклиф этилаётган маҳсулоти, белгиланган мавзу билан мос келадиган юқори сифатли бажарилиши билан ажралиб туради. Ижодкорлик, ташаббускорлик намоён этилган	Лойиҳанинг мақсади ва вазифалари тўғри тушунилган. Лойиҳанинг амалга ошириш технологиясига риоя қилинган, аммо аҳамиятсиз хатолар ва бажаришдаги ноаниқликлар мавжуд. Фаолиятнинг таклиф этилаётган маҳсулоти, белгиланган мавзу билан мос келадиган юқори сифатли ижроси билан ажралиб туради. Ижодкорлик намоён этилган	Лойиҳанинг мақсади ва вазифалари тўғри тушунилган. Лойиҳанинг технологиясида, унинг бажаришда бузилишлар мавжуд эди. Лойиҳанинг амалга оширишда мустақиллик кўрсатилмаган

3. “Бадиий меҳнат” фанидан синовга қўйиладиган талаблар.

“Бадиий меҳнат” фанини ўқитишининг мақсади – санъат ва меҳнат технологиялари соҳасида функционал саводхонликни шакллантириш, воқеликка ижодий муносабатда бўлган шахсни ривожлантириш.

Ушбу мақсадга эришиш учун сиз қуидаги ўқув вазифаларига эътибор беришингиз керак:

- 1) билимларни ривожлантириш, атроф-мухитдаги санъат, дизайн ва технологияларни онгли равишда идрок этишни шакллантириш;
- 2) Қозоғистон ва дунё халқларининг бадиий ва маданий меросини ўрганиш;
- 3) санъат ва дизайннинг ифодали воситалари ёрдамида ижодий ғояларни узатиш технологик кўникмаларини ривожлантириш;

- 4) объектларни тадқиқ қилиш, яратиш, таҳлил қилиш, бадий ўзгартириш жараёнида ўқувчиларнинг ижодий ва танқидий фикрлашларини ривожлантириш;
- 5) таълим фаолиятининг барча турларида (илмий изланишлар, ғояларни ижодий амалга ошириш, асарларнинг тақдимоти) ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш бўйича тажрибага эга бўлиш;
- 6) иш натижалари учун уларнинг аҳамиятини англаган ҳолда турли хил воситалар ва ахборот манбаларини тадқиқ қилиш ва қўллаш;
- 7) эстетик, меҳнат, иқтисодий, экологик, ватанпарварлик тарбияси ва ахлоқий-маънавий қадриятларни шакллантириш;
- 8) вақт, материал хусусиятлари ва бошқа омилларни аниқлаган ва ҳисобга олган ҳолда ўз фаолиятини мустақил равишда режалаштириш қобилиятини ривожлантириш;
- 9) ўқув мақсадларига эришиш учун ҳамкорликдаги тадбирларни ташкил қилишда тажриба тўплаш (якка, жуфт ва гуруҳда ишлаш).

Мақсадларга эришиш учун баҳолаш масаласига оқилона ёндашиш зарур. Ярим йиллик вақт давомида ўқувчиларнинг ўқишдаги ютуқларини балларда қайд этиш керак. Таълими мақсадлар тизимининг бобларга мувофиқ максимал балл тўлиқ ўқув йили асосида тақдим этилади, бу ярим йиллик балларни ҳисоблашда ҳисобга олиниши керак. Масалан: ўқувчининг 9-синфда ўқув йили давомида оладиган максимал балли 25 балл.

Ушбу ҳисоблаш "Ижодий ғояларни тадқиқ қилиш ва ривожлантириш" бўлимидан 9 балл, "Ижодий ишларни яратиш ва ишлаб чиқариш" бўлимидан 12 балл, "Ижодий ишларни тақдим этиш, таҳлил қилиш ва баҳолаш" бўлимидан 4 баллни ўз ичига олади. Шундай қилиб, биринчи ярим йиллик учун максимал балл 12-13 баллни ташкил қиласди.

Умумий максимал баллнинг 50-100% га тўғри келадиган балл учун ўқувчи "синов" олади. Умумий баллнинг 50% дан кам тўплаган ўқувчи қайта топширишга юборилади.

Қайта топшириш қуйидаги вазифаларни бажариш орқали амалга оширилади:

- берилган мавзу бўйича рефератлар, тақдимотлар тайёрлаш;
- ижодий ишларни ҳимоя қилиш;
- тушган мавзулар бўйича амалий ишларни бажариш.

Бадий меҳнат ўқитувчисига баҳолаш мезонларини олдиндан ўқувчиларни хабардор қилиш учун ўқув ярим йилликнинг бошида ҳар бир бўлим учун ўқув дастурига мувофиқ баҳолаш мезонларини синчковлик билан ишлаб чиқиш тавсия этилади.

Ўқитувчи баҳолаш мезонларига мувофиқ ўқувчининг ўқув ютуқларининг индивидуал харитасини тузиши шарт. Шунингдек, ўқувчилар ўз ютуқларини

қайд этиб, кузатиб бориши мумкин. Ушбу баҳолаш ёндашуви ўқувчиларни интизомга олиб келади, уларни мавзуни жиддий қабул қилишга, вазифаларни тўлиқ бажаришга, дарсни режалаштиришга, керакли материалларни ўз вақтида ўрганишга ва ўқув жараёнида фаол иштирок этишга ундейди.

Курсларни туттагандан сўнг талабаларнинг "Бадиий меҳнат" фанидан билимларини баҳолаш мезонларига мувофиқ талабалар қуидагиларга бажариши лозимdir:

- санъатнинг турли хил услугуб, йўналиш ва жанрлари таснифи ва хусусиятлари, санъат ва мусиқий тасвирий ва ифода воситалари, ўзбек ва қозоқ халқи ва дунёning бошқа халқларининг декоратив-амалий санъати услугуб ва жанрлари, урф-одат ва анъаналарининг келиб чиқиш тарихи ва асосий хусусиятларини билади; табиий, сунъий, бадиий материалларнинг асосий турлари ва хусусиятлари, баъзи материалларнинг қўлда, механик ва бадиий қайта ишлаш асосий технологиялари, тўқимачилик маҳсулотларини лойиҳалаш, моделлаштириш ва қайта ишлаш асослари, санъат соҳасида фойдаланиладиган замонавий ахборот технологиялари ва дастурлари, асбоб-ускуналар билан ишлашда хавфсизлик қоидалари;
- инсон ва жамият ҳаётидаги турли хил санъат, техника ва технологиянинг аҳамияти ва ролини, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва муҳофаза қилиш, ўзбек ва қозоқ халқи ва дунёning бошқа халқларининг тасвирий санъати асарларининг қадр-қимматини, санъат шакллари услублари ва йўналишларининг тарихий давр билан ўзаро муносабати, ижодий дизайннинг узатилиш хусусиятлари, қарор қабул қилишда санъат воситалари, жамоавий ва гурухий ишларнинг аҳамиятини тушунади;
- турли хил санъат турларида ижодий лойиҳаларни ишлаб чиқиш, режалаштириш ва яратиш бўйича билим ва қўникмаларни қўллади, ижодий ғояларни узатиш учун материаллар ва техникани мустақил танлайди, маҳсулотларни яратиш ва ишлаб чиқаришда бадиий, таркибий материалларнинг турли хил хусусиятларини билади, шунингдек санъат асарлари, материалларни қайта ишлашнинг асосий технологияларини яратади, янги маҳсулотларнинг прототиплари, шу жумладан АҚТ воситаларидан фойдаланиш, тадқиқот учун зарур бўлган маълумот манбаларини мустақил равишда топиш ва танлаш қўникмалари санъат ва технологиялар соҳасидаги ғояларни бериш ва ривожлантириш, тижорат соҳасида ўз ғояларини амалга ошириш учун ижодий маҳсулотларни тарғиб қилишнинг турли усуллари, уларнинг ишларини режалаштириш ва ташкил этиш усуллари, дунёning экологик муаммоларини санъат орқали етказиш усуллари;
- ўзларининг асарларида ва бошқа санъаткорларнинг асарларида ишлатиладиган турли хил санъат турлари, усуллари, техникаси ва материаллари, санъат, технология ва ишлаб чиқаришнинг атроф-муҳит ва инсон ҳаётига таъсири, ижодий ғоя ва ниятларни таҳлил қиласи;

- санъатнинг ҳар хил турларида ижодий лойиҳаларни, шу жумладан АКТ-ларни, турли хил техникаларда ишлаш услугу ва усулларини, бадиий асарлар яратиш жараёнида турли материал ва воситалардан фойдаланган ҳолда, тадқиқотлар натижаларига асосланган турли хил маълумотларни, ижодий ишларни яратиш учун гуманитар ва табиий-илмий соҳалардаги билим ва кўникмаларини синтез қиласди,;
- санъатнинг турли хил асарларидағи асосий фикр, тимсол ва ғояларни, миллый ва жаҳон санъат асарларининг бадиий ва эстетик қийматини, мустақил / биргаликда бажариладиган санъат, техник асар, функционаллик, эргономика ва самарадорлик учун маҳсулот имкониятларини, меҳнат маҳсулотининг истеъмолчилик хусусиятларини ва технологик операцияларни бажаришда хизмат кўрсатиш қобилиятини баҳолайди.

4. "Жисмоний тарбия" фанидан дарсга қўйиладиган талаблар.

1. Жисмоний тарбия бўйича амалий машғулотдан чоракнинг 50% дан кўп бўлмаган муддатга озод қилинган талабалар учун жисмоний тарбия ўқитувчиси дарс учун назарий вазифани иш дастурида режалаштирилган ўқув материалига мос равишда белгилайди.

2. "Жисмоний тарбия" фанидан билимларни баҳолашда қуидаги кўрсаткичлар ҳисобга олинади: чуқурлиги, тўлиқлиги, мантиқийлиги, улардан муайян ҳолатлар ва жисмоний машқлар билан боғлиқ ҳолда фойдаланиш қобилияти. Билимни синаш учун қуидаги усуллардан фойдаланилади: сўров, тест.

Баҳога ўтказишида қуидаги талаблар асос сифатида қабул қилинади:

"5" баҳо – ўқувчининг материал моҳиятини чуқур англашини намойиш этганлиги; мантиқий равишида баён этган жавоби учун қўйилади.

"4" баҳо - кичик ноаниқликлар ва аҳамиятсиз хатолар бўлган жавоб учун.

"3" баҳо - мантиқий изчиллик бўлмаган жавоб учун, материални билишида бўшлиқлар мавжуд, тегишли далиллар ва билимларни амалда кўллаш қобилияти йўқ.

"2" баҳо - дастур материалини билмаслик, ўқитувчининг топширигини бажаришдан бош тортиш.

3. Жисмоний тарбия ўқитувчиси ўқувчини ҳакамлик, мусобақаларда ва ҳқ.ларда кўрсатган ёрдамини ижобий баҳолай олади (4 ёки 5 баҳолар билан).

4. Жисмоний тарбия фанидан амалий машғулотлардан озод қилинган 2-4 синф ўқувчилари учун жисмоний тарбия ўқитувчиси дарс учун назарий вазифани белгилайди, бу иш дастурида режалаштирилган ўқув материалига мос келади.

5. Жисмоний тарбия бўйича амалий машғулотлардан чоракнинг 50 фоизидан кўпроғида (шу жумладан ярим йил ёки ўқув йилида) озод қилинган ўқувчилар жисмоний тарбия бўйича ёзма ҳисботларни тайёрлайдилар (5-8 синфлар, 10-синфлар), рефератлар (9,11-синфлар).

Жисмоний тарбия бўйича ёзма хабарлар, рефератларни тайёрлаш ва амалга оширишга қўйиладиган талаблар.

1.Ёзма хабар, реферат мавзуси жисмоний тарбия ўқитувчиси томонидан дастур материаллари таркибига қараб белгиланади.

2. Ёзма хабар, реферат талабанинг мустақил ишидир.
3. Ёзма хабар 2 бетдан кўп бўлмаган ҳажмда тайёрланади (14 шрифт, 1,5 интервал). Реферат 10 бетдан кўп бўлмаган матн (14 шрифт, 1,5 интервал).

Реферат тузилиши:

Кириш қисмида - саволга жавоб бериш: нима учун ушбу мавзу жамият ва шахсан сиз учун жуда муҳим;

- спорт ёки соғлиқни сақлаш тизими, унинг хусусиятлари, турлари ва асосий қоидалари ҳақида қисқача маълумот;

- ривожланиш тарихи ва ҳозирги ҳолати, ютуқлар ва келажакда ривожланиш истиқболлари (мактаблар, шаҳар, Россия, дунё + танлов, Олимпия ютуқлари - талаб қилинади)

- спортнинг ривожланиши учун ушбу спорт ёки соғлиқни сақлаш тизимининг аҳамияти:

а) жисмоний фазилатлар (тезлик, чидамлилик ва бошқалар).

б) маълум бир спорт тури учун машқлар техникаси ёки техника асослари.

в) психологик, эстетик, ахлоқий (шахсий) фазилатларни ривожлантириш.

г) ўзаро таъсир қилишда, хужумда ва ҳимояда ўйнашда тактик ҳаракатлар асослари.

д) ушбу спорт туридаги мустақил машғулотлар ва машғулотлар учун хавфсизлик талаблари.

- хулоса: ушбу спорт турининг (жисмоний машқлар тизимининг) жисмоний ва шахсий ривожланиш учун аҳамияти. Мактаб ютуқлари (жамоалар, шахсий ютуқлар, келажак учун режалар).

Жисмоний тарбия машғулотларини кузатиш ва баҳолаш ҳақида гапиришдан олдин, сиз баҳолар ва белгилар ўртасидаги фарқни аниқ белгилашингиз керак. Белгилар баҳолашнинг микдорий (ракамли) ифодасидир. "Беш", "тўрт", "уч" - буларнинг барчаси белгилар. Баҳолаш жуда бошқача бўлиши мумкин.

Оғзаки баҳолаши. Бу энг кенг тарқалган баҳо. Сиз ўқувчини машқни яхши бажаргани, ўқитувчига ёрдам бергани учун мақтадингиз. Сиз эҳтиётсизлиги учун чалғиган ўқувчига танбех бердингиз. Сиз унга бирон бир белги қўймадингиз, лекин сиз унга баҳо бердингиз. Доимий равишда синфда ва оғзаки баҳоловчи ибораларда ишлатилади: "Қандай ўйлайсан, сен вазифанинг уддасидан чиқа олдингми?" Ва агар бизнинг таърифимиз ўқувчининг топшириқни бажарганлиги ҳақидаги фикрига тўғри келса, унинг кўзларида нечоғли завқланишни кўриш мумкин. Ва ўқувчи илгари у учун жуда қийин бўлган жисмоний машқларни бажара бошлаганда, биз унга далда берамиз: "Кўряпсанми, муваффақият бор! Баракалла, яхши натижаларга эришдинг! Асосийси, ҳеч қачон қўрқмаслик керак!"

Диққат белгиси. Ҳа, бу ҳам баҳолашнинг бир тури. Сиз иштирокчини имо-ишора билан яхши бажарганингиз учун мақтадингиз, жилмайдингиз, бармоқ

билин таҳдид қилдингиз. Шу билан сиз ўқувчининг фаоллигини ҳам эътиборсиз қолдирмадингиз.

Таҳлил. Ўқувчи билан қисқа сұхбатда сиз унинг ўтган йилга, бир ойга, дарсга нисбатан ютуқларини таъкидлайсиз, шу билан бирга, бундан ҳам яхшироқ ишлаш учун керак бўлган нарсани қўрсатасиз.

Ва ниҳоят, белги. Бу талабанинг машғулот, дарсда ишлагани учун олган баллари сони. Бу унинг баҳтли ёки хафа бўлиши, уни ўйлашга мажбур қилади ёки аксинча уни ҳар қандай фикрлардан узоклаштиради. Кўриб турганингиздек, бу шунчалик баҳолашнинг бир тури, аммо қанчалик кучли!

Баҳолаш ҳар томонлами бўлиши керак.

Бошқа умумтаълим фанларидан фарқли ўлароқ, жисмоний тарбия фанида ўзлаштириш баҳоси хусусиятлари қўйидагилардан иборат.

- нафақат ақлий фазилатлар, хусусиятлар ва шароитларни, балки жисмоний ривожланиш, жисмоний қобилият ва ўқувчиларнинг соғлиғи ҳолатини ҳам тўлиқ ва чуқурроқ кўриб чиқиш зарурияти;
- нафақат билимларни, балки ўзига хос ҳаракат малакалари ва кўникмаларини, жисмоний маданият ва соғломлаштириш тадбирларини ўтказиш усулларини, мактабда ўрганилган билим ва жисмоний машқларни ностандарт шароитларда қўллаш қобилиятини ҳисобга оладиган кенгроқ мезонлар;
- жисмоний ривожланиш ва жисмоний тайёргарликни янада объектив ва аниқ бошқариш имконини берадиган баҳолашнинг объектив миқдорий таркибий қисмларининг мавжудлиги.

Шундай қилиб, ўқувчиларнинг жисмоний тарбия ҳақидаги билимларини баҳолаш мажмуйи тавсифланади ва фақат баъзи таркибий қисмларни баҳолаш мақсадга мувофиқ эмас.

Жисмоний тайёргарлик, амалий кўникма ва малакалар, назарий билимлар, жисмоний-соғломлаштириш фаолиятини ташкил қилиш, бошлангич ёки олдинги оралиқ қўрсаткичлар (саломатлик, жисмоний тайёргарликнинг асосий даражаси) билан таққосланган баҳоланган параметрларнинг динамикаси (ўсиши), умумий таълим кўникмаларини шакллантириш баҳоланади.

Жисмоний тарбия дарсларида ўқувчиларни баҳолаш мезонлари:

"2" даражасида (қониқарсиз) қўйидаги ҳолатларга қараб:

- Ўқувчиларда об-ҳаво шароити ва спорт турлари ёки машғулотларга мос келадиган спорт формаси йўқлиги ва хавфсизлик талабларига жавоб бермайди;

- соғлигіда аниқ оғишлар аниқланмаган, аммо жисмоний машқларга қатъй ихлос-иштиёқи бўлмаган ўқувчи, билим олувчининг жисмоний қобилиятида ижобий ўзгаришлар йўқ, бу ўқитувчи томонидан эътиборга олиниши керак;
- билим олувчи маънавий-иродавий ёки жисмоний фазилатларни ривожлантиришда кўникма, малакаларни шакллантиришда сезиларли ўзгаришларни намойиш қилмади;
- билим олувчи ўқитувчининг назарий ёки бошқа вазифаларини бажармайди, мустақил ўрганиш қўникмаларини, жисмоний тарбия соҳасидаги зарур назарий ва амалий билимларни ўзлаштира олмайди.

Куйидаги шартларга қараб “3” (қониқарли баҳо):

- билим олувчи спорт залида ва стадионда барча хавфсизлик талабларига ва қоидаларига риоя қиласи, гигиена талабларига жавоб беради;
- соғлигининг ҳолатида оғишлар аниқланган ўқувчи, лекин шунга қарамай, тиришқоқ, жисмоний машқлар қилишга иштиёқли бўлса, жисмоний қобилиятларида озгина, аммо ижобий ўзгаришлар ўқитувчи томонидан сезилса;
- талаба чорак, ярим йиллик давомида жисмоний ва ахлоқий-иродавий фазилатларни ривожлантириш бўйича қўникмалар, қобилиятларни шакллантиришда аҳамиятсиз силжишларни кўрсатди;
- билим олувчи ўқитувчининг барча назарий топшириқларини қисман бажаради, жисмоний тарбия соҳасида мустақил машғулот, зарур назарий ва амалий қўникмаларни эгаллади.

Куйидаги шартларга қараб "4" (яхши):

- талаба спорт формасига эга, хавфсизлик талабларига жавоб беради, жисмоний машқларни бажараётганда гигиена ва меҳнатни муҳофаза қилиш талабларига риоя қиласи;
- спорт билан шуғулланиш учун иштиёқи юқори бўлган ҳолда, соғлигіда аниқ оғишлар бўлган билим олувчи. Жисмоний қобилиятларда ижобий ўзгаришлар мавжуд, улар ўқитувчи томонидан сезилади;
- ўқувчи ҳар чорак, ярим йиллик, йил давомида фазилатлар, қўникмалар ва жисмоний ва ахлоқий-иродавий фазилатларни шакллантиришда сезиларли ўзгаришларни намоён этади, ёшига қараб жисмоний тарбия дарслари учун зарур бўлган стандартларнинг 80 фоизини муваффакиятли топширади ёки тасдиқлайди;
- талаба ўқитувчининг барча назарий ва бошқа вазифаларини бажаради, мустақил равишда ўқиши қўникмаларини ўзлаштиради, ҳакамлик қилиш ёки дарсни ташкил қилишда ҳар томонлама ёрдам беради, шунингдек жисмоний тарбия соҳасидаги зарур назарий ва амалий билимларни беради.

Куйидаги шартларга қараб "5" (аъло) баҳода:

- талаба спорт формасига эга, барча хавфсизлик талабларига жавоб беради, жисмоний машқларни бажаришда гигиена ва меҳнатни муҳофаза қилиш талабларига жавоб беради;
- талаба жисмоний ҳолатида аниқ оғишларга эга, шу билан бирга жисмоний машқлар билан шуғулланиш учун доимий равишида иштиёкли. Ўқитувчи сезадиган ўқувчиларнинг жисмоний қобилиятларида сезиларли ижобий ўзгаришлар мавжуд;
- ўқувчи ҳар чорак, ярим йиллик давомида малака, кўникма ва жисмоний ёки ахлоқий-иродавий фазилатларни шакллантиришда сезиларли ўзгаришларни намойиш этади;
- билим оловчи жисмоний тарбия дарсларида, унинг ёшига қараб талаб қилинадиган барча стандартларни муваффақиятли топширади ёки тасдиқлади;
- ўқувчи ўқитувчининг барча назарий ёки бошқа вазифаларини бажаради, мустақил равишида ўқиши кўникмаларини ўзлаштиради, мактаб мусобақаларини ҳакамлик қилишда ёки синф спорт тадбирларини ташкил қилишда ҳар томонлама ёрдам беради, шунингдек жисмоний тарбия соҳасидаги зарур кўникмалар ва назарий ва амалий билимларни беради.

Шахсий хусусиятлар

Жисмоний тарбия ютуқларини баҳолаб, ўқитувчи жисмоний тарбияда аҳамияти катта бўлган ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиши керак.

Шуни ҳисобга олиш керак бўлган индивидуал хусусиятларни икки катта гурухга бўлиш мумкин: жисмоний ва руҳий.

Жисмоний – бу жисмоний ривожланишининг хусусиятлари (тана узунлиги ва вазни), тана тузилиши (астеноид, ошқозон, торакал ва мушак).

Овқат ҳазм қилиш (ортиқча вазн) ва астеноид (заиф) тана турларининг болалари баҳо қўйишида ўзларига нисбатан энг эҳтиёткорлик ва нозик муносабатни талаб қиласди. Баъзи ҳолларда тананинг, мушак-скелет тизимининг таркибий хусусиятларига эътибор қаратишингиз керак, улар дастурнинг баъзи бўлимларини маҳорат билан бажаришга ёки стандартларни бажаришга ҳам таъсири қиласди.

Билим оловчи фаолиятини баҳолашда, шунингдек, шахснинг ақлий хусусиятларини ҳисобга олиш аҳамиятдан молик эмас. Тушуниш ва фикрлаш қобилияти чекланган болалар ўқитувчининг вазифаларини тушуниш, жавобга тайёргарлик кўриш ва машқни бажариш учун кўпроқ вақт талаб қиласди. Ҳаракатлантирувчи хотираси суст бўлган ўқувчилар учун талаб қилинган машқларни ёки ўзлаштирилган ҳаракатларнинг индивидуал тафсилотларини такорлаши қийинроқ. Ҳиссий ва тез таъсириланадиган ўқувчилар учун ўз

ютуқларини намойиш этадиган тинч ва илиқ мұхитни яратышлари керак. Журъатсиз, күчсиз иродага эга ўқувчиларга юқори мураккаблик топшириқлар шароитларига мослашиш, уларга ишончли суғурта ва ёрдам күрсатиш учун вакт бериш керак.

Шахсий хусусиятларни ҳисобга олганда, ўқитувчи иложи борича әхтиёткорлик билан, ўқувчининг қадр-қимматини камситмаслиги, баҳолашдан ўқувчиларнинг жисмоний тарбияга бўлган қизиқишини ошириш ва янада ривожлантиришга ёрдам берадиган тарзда фойдаланиши керак.

Натижаларнинг ўзгариши динамикаси

Жисмоний тарбия бўйича ўқув ютуқларини баҳолашнинг энг яхши тизими индивидуал қўрсаткичлар динамикасини ҳисобга олиш эканлигига ҳеч ким шубҳа қилмайди. Агар бола дастлаб жисмоний тайёргарлиги паст бўлса-да, лекин унинг ривожланишида сезиларли даражада ўсган бўлса ҳам, у юқори мақтовга лойиқдир. Бу ўқувчининг янада ривожланиши ва ўсиши учун қўшимча рағбат бўлиб хизмат қиласди, энг мұхими, жисмоний машқлар билан шуғулланиш истагини кучайтиради.

Биз ўз-ўзини тарбиялашнинг "ўз-ўзига топшириқ бериш" ёки ўзини ўзи бошқариш каби самарали усулларидан муваффакиятли фойдаланамиз. Масалан, ускунада тортишиш тестини олиш вақтида (айниқса, ўғил болалардан) ҳатто бирор марта ҳам тортила олмайдиган болага "махсус машқлар ёрдамида сиз чорак охирига қадар камида бир марта тортишишни ўрганишингиз керак, шунда сиз ушбу тест учун яхши (4) баҳо оласиз" топшириқ бериш мумкин.

Ўқувчига "5" баҳоси қўйилишига яна бир нечта мисол: ғолиб жамоа таркибидаги барча ўйинчилар якуний натижага қўшган ҳиссаларидан қатъий назар "5" баҳосини олади. Профессионаллар гурухини олинг. Бутун жамоа гол уриш қобилиятига эга бўлган ўйинчи учун ишлайди, бу ўйинчи гол уради, лекин улар ҳар бир ўйинчи ғалаба қозонган деб айтмайдилар, аммо бутун жамоа ғалаба қозонганини тан олишади. Шундай қилиб, жисмоний тарбия дарсининг ўйин майдончасида миникомандалар билан боғлиқ вазият ҳам шундай. Асосийси, турли тайёргарликка эга йигитларда ҳаракатланиш истагини ўлдирмаслик.

Жисмоний чидамлилик намоён бўлиши керак бўлган жойда талабаларга циклик кўриниш бериш қийин. Белгиланган масофани босиб ўтганларнинг барчасига "5" қўйишишингиз мумкин, биринчи ўринни босиб ўтган (иштирокчилар сонидан исталган рақамни аниқлашингиз мумкин), мен яна "5" бонусини қўйдим. Шундай қилиб, болаларнинг (табиатдан, имкониятдан) энг яхши бўлиш истаги рағбатлантирилади.

Ҳаракатланувчи ҳатти-ҳаракатлар эгаллаш техникасини баҳолаши усуллари

Баҳолашнинг асосий усуллари қўйидаги усуллар: кузатиш, қўнғироқ, машқлар ва комбинациялаш.

Очиқ кузатиши усули шундаки, талабалар ўқитувчининг кимни ва нимани баҳолашини билишади ва яширин усул эса шундан иборатки, улар факат ўқитувчи ҳаракатларнинг айрим турларини кузатаётганлигини билишади.

Чорлаш усули шундан иборатки, ўқитувчи муайян машқларни жуда яхши бажарадиган индивидуал ўқувчиларни аниқлайди ва синфдан ҳаракатларни бажариш намунасини намойиш этишларини сўрайди.

Жисмоний машқлар усули алоҳида кўникма ва малакаларга эга бўлиш даражаси ва уй вазифаларини бажариш сифатини текшириш учун мўлжалланган.

Комбинацияланган усулнинг моҳияти шундаки, ўқитувчи билимларни синаш билан бир вақтнинг ўзида тегишли намунали ҳаракатларнинг техникасини баҳолайди.

Ушбу усуллар катта груп ўқувчилар ёки умуман олганда синфнинг ишини баҳолаш учун индивидуал ва олдинги тарзда қўлланилиши мумкин.

Махсус тиббий груп талабаларини баҳолаши.

1)синфда назарий топшириқларни бажариш (ўйин қоидалари, хавфсизлик чоралари ва бошқалар);

2) бадантарбияга тайёрлаш ва ўтказиш;

3) реферат тайёрлаш;

4) Бугунги кунда таълимда энг машхур назорат шаклларидан бири бу тест, унинг асоси анъанавий топшириқ бўлиб, бетакрорлик ва соддалик талабларига жавоб берадиган топшириқ ҳисобланади. Уни амалга ошириш ҳар бир талабанинг билим даражасини баҳолаш ва назарий материални ўзлаштириш даражасини аниқлашга имкон беради.

Ҳозирги вақтда жисмоний тарбия машғулотларидан озод қилинган ўқувчиларнинг билимларини баҳолашга қўпинча эҳтиёж бор, шунинг учун тест технологияларидан фойдаланиш имконияти энг мукаммал ва оқилона технологиядир.

Ўқувчиларни тестдан ўтказиш олдиндан жавоб бланкларини тайёрлаб, жисмоний тарбия дарсида уюшган ҳолда ўтказилиши мумкин. Дарсни ўтказишнинг ушбу шакли талабаларни якуний аттестацияга тайёрлашда айниқса муҳимдир, чунки 9-синф учун жисмоний тарбия фанидан имтиҳон материалида етарлича катта назарий материаллар мавжуд.

Ўқувчиларнинг жисмоний тарбия бўйича тайёргарлигини баҳолаши мезонлари

Жисмоний тарбия баҳолаши мезонлари сифат ва миқдорий ҳисобланади.

Ўзлаштиришнинг сифат мезонлари дастур материалини эгаллаш даражасини тавсифлайди: билим, ҳаракатли кўникма ва малакалар, мажбурий таълим мазмунига ва мактаб ўқув стандартига киритилган жисмоний-соғломлаштириш фаолияти.

Фаолиятнинг миқдорий мезонлари асосий жисмоний қобилиятларнинг ривожланиши кўрсаткичларидан иборат жисмоний тайёргарликдаги ўзгаришларни аниқлайди: куч, тезлик, мувофиқлаштириш, чидамлилик, мослашувчанлик ва уларнинг комбинацияси, бу ўқув дастурларининг йўналиши ва босқичларини акс эттиради.

Жисмоний тарбия бўйича тайёргарликни баҳолашда ўқитувчилар нафақат ўзларининг баҳоларини, балки рағбатлантирувчи ва тарбиявий функцияларини ҳам ҳисобга олган ҳолда (муайян вақт оралиғида жисмоний сифатларни ривожланишидаги ўзгариш динамикаси, шу пайтда эмас) ва ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятларини (тана турлари, ақлий ва физиологик хусусиятлари) амалга оширадилар. Шу билан бирга, ўқитувчи иложи борича хушмуомала ва эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиши, ўқувчининг инсоний қадр-қимматини камситмаслик, жисмоний тарбияга қизиқишни ошириш ва янада ривожлантиришга эътибор бериш керак.

Якуний баҳо ўқувчилар томонидан мавзу, бўлим, чорак учун (юқори синфларда – ярим йиллик учун), ўқув йили учун белгиланади. У ўқувчилар томонидан ўқув ютуқларининг барча таркибий қисмларини: билим, ҳаракатланувчи кўникма ва малакаларни ўзлаштириш учун олган жорий баҳоларни ўз ичига олади ва жисмоний қобилиятларнинг ривожланишидаги ўзгаришларни, жисмоний-соғломлаштириш фаолиятини амалга ошириш қобилиятини амалга оширади.

Ўқувчиларнинг жисмоний тайёргарлигининг асосий таркибий қисмлари бўйича ўзлаштиришини баҳолаши мезонлари:

I. БИЛИМ

"Жисмоний тарбия" фанидан билимларни баҳолашда қўйидаги кўрсаткичлар ҳисобга олинади: чуқурлиқ, тўлиқлик, далиллар, аниқ ҳолатлар ва жисмоний машқлар билан боғлиқ ҳолда улардан фойдаланиш қобилияти.

Билимни синаш учун қўйидаги усууллардан фойдаланилади: савол-жавоб, текширув сухбатлари (чақиравсиз), тест.

“5” баҳо	“4” баҳо	“3” баҳо	“2” баҳо
Жавоб учун ўқувчи материалнинг моҳиятини чуқур тушунишини намойиш этади; фаолиятида фойдаланган ҳолда уни мантиқан баён қиласи	Худди шу жавоб учун, агар унда кичик ноаниқликлар ва кичик хатолар бўлса	Мантиқий изчиллик бўлмаган жавоб учун, материални билишда бўшлиқлар мавжуд, тегишли далиллар ва билимлардан амалда фойдаланиш қобилияти йўқ	Дастур материалини тушунмаслиги ва билмаслиги учун

II. Ҳаракатлантирувчи кўникма ва малакаларни ўзлаштириши техникаси

Ҳаракатлантирувчи кўникма ва малакаларни ўзлаштириш техникасини баҳолаш учун қўйидаги усууллардан фойдаланилади: кузатиш, намойиш қилишдан тортиб то машқгача, машқларни бажариш ва қўшма усул.

“5” баҳо	“4” баҳо	“3” баҳо	“2” баҳо
1	2	3	4

Харакат ёки унинг алоҳида элементлари барча талабларга мувофиқ, хатосиз, осонгина, эркин, аниқ, ишонч билан, биргаликда, айло даражада, тўғри ритмда, тўғри бажарилади; талаба харакатнинг моҳиятини, унинг мақсадини тушунади, харакатни тушуниши, қандай бажарилишини тушунтириши ва ностандарт шароитларда намойиш қилиши; бошқа талаба томонидан йўл кўйилган хатоларни аниқлай олади ва тузатади; таълим стандартларини ишонч билан бажаради	Бажаришда талаба олдинги ҳолатга ўхшаш тарзда харакат қиласи, лекин иккитадан кўп бўлмаган хатоларга йўл кўяди	Харакатлар асосан тўғри бажарилди, лекин битта қўпол ёки бир нечта кичик хатоларга йўл кўйилди, бу харакатларнинг қатъийлигига, ноаниқликка олиб келди. Талаба дарсга нисбатан ностандарт ва қийин шароитларда харакат қила олмайди.	Харакат ёки унинг алоҳида элементлари нотўғри бажарилган, иккитадан кўп ёки битта қўпол хато килинган
---	--	--	---

III. Усулларни эгаллаш ва жисмоний-соғломлаштириш фаолиятини ўтказиши қобилиятига эга бўлиш

“5” баҳо	“4” баҳо	“3” баҳо	“2” баҳо
Билим оловчи: - иш жойини мустақил равища ташкил этиш; - маблағлар ва жиҳозларни танлаш ва уларни аниқ шароитларда қўллаш; - харакатларнинг боришини кузатиб бориши ва натижаларни баҳолаш	Билим оловчи: - иш жойини асосан мустақил равища, озгина ёрдами билан ташкил қиласи; - маблағларни танлашда кичик хатоларга йишил кўяди; - фаолиятнинг боришини кузатади ва натижаларни баҳолайди	Ўқитувчи ёки предметлардан бири ёрдамида бажариладиган мустақил фаолият турларининг ярмидан кўпи бажарилмайди	Билим оловчи бирон бир фикрни мустақил равища бажара олмайди.

IV. Талабаларнинг жисмоний тайёргарлиги даражаси

“5” баҳо	“4” баҳо	“3” баҳо	“2” баҳо
Бошланғич кўрсаткич давлат стандартлари талаблари ва жисмоний тарбия машгулотларининг мажбурий минимуми талабларига жавоб берадиган мажбурий жисмоний тайёргарлик ва жисмоний тарбия дастурида кўзда тутилган юқори даражадаги мослиқ ва маълум вақт давомида жисмоний тайёргарлик нуқтаи назаридан ўкувчининг юқори	Дастлабки кўрсаткич ўртacha тайёргарлик даражаси ва етарли ўсиш суръатларига мос келади	Дастлабки кўрсаткич паст тайёргарлик даражаси ва енгил ўсиш	Билим оловчи давлат стандартига жавоб бермайди, жисмоний тайёргарлик кўрсаткичларининг ўсиш суръати йўқ

даражада ўсишига мос келади.			
------------------------------	--	--	--

(Жисмоний тайёргарликни баҳолашда устувор кўрсаткич натижаларнинг ўсиш суръати ҳисобланади. Жисмоний тайёргарлик кўрсаткичларини яхшилаш бўйича ўқитувчиларнинг вазифаси (ўсиш суръати) ҳар бир ўқувчи учун маълум бир қийинчилик даражасида, аммо амалга ошира олишга имкон даражасида бўлиши керак. Тизимли машғулотларни ҳисобга олган ҳолда, бу ўзгаришларга эришиш ўқитувчига баҳо беришга асос беради).

Фаолиятнинг умумий баҳоси дастур турига қараб белгиланади: гимнастика, баскетбол, волейбол, атлетика - барча ҳаракатлар ва талабаларни назорат машқларини бажариш учун олган баҳолари қўшилади.

Ўқув иилидаги ўзлаштириши даражасини баҳолаш, дастурнинг алоҳида бўлимлари бўйича умумий баҳоларни ҳисобга олган ҳолда, чораклар учун баҳоларга асосланади. Шу билан бирга, ҳаракатлар, жисмоний-соғломлаштириш тадбирларини ўтказиш қобилияtlари ва кўникмаларини баҳолаш биринчи даражали аҳамиятга эга.

"Жисмоний тарбия" фанини ўзгаришишнинг мақсадга мувофиқлиги узоқ вақт давомида матбуотда ва телевидениеда муҳокама қилинган. Турли хил варианtlар таклиф этилмоқда: 10-12 баллли тизимни жорий қилишдан баҳосиз тизимга ўтиш.

Шахсий жисмоний такомиллаштиришга бўлган эҳтиёжларини шакллантириш учун талабалар билан ишлаш жараёнида сиз рақамли белгини ўрнатиш мезонларидан бири бўлган кўникма ва малакаларни индивидуал баҳолаш методикасидан фойдаланишингиз мумкин.

Жисмоний тарбия дарсларида талабалар томонидан ўзлаштириладиган билимларнинг асосларини баҳолаш бошқа фанларга қараганда бир оз содда ("билади - билмайди"), шунингдек жисмоний тарбия ва соғликни тиклаш фаолиятини амалга ошириш қобилиятини баҳолаш ("бажара олади - бажара олмайди") бўлса, тажрибага асосланиб, баҳолашнинг асосий мезонлари бошқа иккитаси билан таққослаганда анча муҳим бўлиб, дарс жараёнида ўрганилган кўплаб ҳаракатли малака ва кўникмалар ҳисобланади.

Хозирги пайтда жисмоний тарбия ўқитувчилари орасида кўплаб шикоятлар ва кескин танқидларни келтириб чиқарадиган ҳаракатлантирувчи малака ва кўникмаларини баҳолаш учун кўплаб баҳолаш жадваллари яратилди. Бундан ташқари, улар ўқиётган болаларнинг ота-оналари учун умуман тушунарсиздир.

Дарҳақиқат, таълим стандартлари жадваллари ёки синflар (ўлчов материаллари), тахминий ўртача ўқувчи учун яратилган, у йилдан-йилга асосан ҳаракатли хусусиятларини ривожлантириш талабларига жавоб беради. Натижада 9 ва 11-синф битирувчиси "Жисмоний тарбия" фанидан давлат

таълим стандарти талабларига мувофиқ ўкув жараёнида олинган кўникмаларни намойиш қилиши шарт. Бундан ташқари, ўқитувчи ушбу талабларни бажариш учун жавобгардир, бу бир қатор сабабларга кўра ҳар доим ҳам мумкин эмас, уларнинг сони доимий равишда ўсиб боради.

Биринчидан, ўкувчиларнинг метрик ёши ва биологик ўртасидаги тафовут. Шу сабабли, ёши учун етарли бўлмаган антропометрик кўрсаткичларга эга бўлган бола ижобий баҳо учун ўкув дастурининг стандартларини бажара олмайди, ҳатто у етарлича виждонли, масъулиятли ва жисмоний машқлардан завқланган бўлса ҳам.

Иккинчидан, патологиядан келиб чиқмаган, мактабгача жисмоний тайёргарлиги паст, ортиқча вазн.

Учинчидан, бола вужудидаги нейропсихик жараёнларнинг бузилиши: сусткашлиқ, жисмоний фаоллик ва меҳнат қобилиятигининг кескин ўзгариши, уятчанлик, реал шароитлар томонидан камситилиш, ўз қобилиятларига ҳаддан ташқари юқори баҳо бериши ёки баҳоламаслик. Мактабга кираётганлар орасида йил сайин ўйин, мусобақа ва беллашувларга иштиёқсиз болалар сони кўпаймоқда.

Ҳар бир ўкувчини объектив равишида баҳолаш учун (юқоридаги учта тоифани ўз ичига олган ҳолда) сиз "Илгари эришилган натижани ошириш усули" дан фойдаланишингиз мумкин. Ушбу услугуб рақамли (миқдорий) кўрсаткичлар (стандартлар) томонидан баҳоланадиган машқларга нисбатан қўлланилади. Ушбу техникага мувофиқ, ўқувчи бола учун ўкув жараёнида олинган кўникмаларни уч маротаба намойиш этиш билан энг яхши натижани ҳисобга олган ҳолда белгиланади. Ушбу натижка унинг ҳозирги пайтда эришган шахсий ютуғи бўлиб ҳисобланади ва "5" деб баҳоланади. Амалда, биз ушбу натижани "база" атамаси билан белгилаймиз. Ушбу "база" йил давомида кўпи билан икки марта ўрнатилади (ўкув йилининг боши ва охири) ва тузатиш натижаларига кўра белги қўйилади:

4. Агар вақт ўтиши билан "база"си яхшиланса, "5" белгиси қўйилади;
5. Агар "база" аввалгидек қолса - "4";
6. "База" нинг ёмонлашиши "3" га баҳоланади. Шубҳасиз, ҳар уч ҳолатда ҳам рейтинг ижобийдир.

1- ва 2-синфлардаги дарсларда асосий ҳаракатланувчи хислатлари (мувофиқлаштириш, тезлик, мослашувчанлик, чидамлилик, қувват, тезлик - қувват фазилатлари)нинг бошланғич базасини шакллантирамиз. Ҳаракатланувчи хусусиятларини ривожлантириш кўплаб машқлар орқали амалга оширилади. Масалан, тезлик-қувватни ошириш учун бир жойдан узунликка ва баландликка сакрашдан фойдаланаман, кичик тўп (150 грамм), тенис учун, резинали, матоли ва ҳк., гранаталар (300, 500, 700 грамм), 1, 2, 3, 4, 5-сонли медбола ва ҳк.

Кўпгина машқларни баҳолаш учун аввал эришилган натижалардан натижани ошириш усулини қўллашда талабаларнинг ижодий фаоллиги учун кўрсатмалар бўлган ўқув стандартлари жадвалларидан фойдаланилади.

Иккинчи синф ўқувчиларининг ютуқлари, рақамли натижадан қатъий назар, мен машқлар ва топшириқларни бажаришга нисбатан вижданан муносабатда бўлган шароитда "5" баҳосидан кам баҳоламайман. Визуал равища баҳолангандан машқлар учун мен "5", "4" ёки умуман ҳеч нарса қўймайман, бу эса, баҳонинг йўқлиги, машқлар ҳали ҳам такомиллаштирилиши ва яхшиланиши мумкинлиги сифатида рағбатлантиради. Шундан сўнг, ўқувчи билан биргаликда биз натижани яхшилаш йўлларини топишга ҳаракат қилмоқдамиз: индивидуал уй вазифаси, спорт бўлимига белгилаш, қўшимча дарслар.

Барча рақамли маълумотлар карталар ёрдамида ҳар бир талаба учун тўпланади ва тизимлаштирилади:

3 ва 4-синфларда баҳолаш аввал эришилган натижалардан натижани ошириш усулидан фойдаланишда давом этади. Шу билан бирга, натижалар уч балли шкала бўйича баҳоланади ("5", "4", "3"). Ушбу ёшда натижаларни яхшилаш мотивацияси юқори, шунинг учун болалар яхши вақт кўрсаткичларини ва шунга мос равища белгиларга эга бўлиш учун уй вазифаларини тайёрламасдан, мактаб соатларидан кейин жисмоний машқларга кўп вақт ажратадилар. Аксарият ҳолларда улар муваффақиятли бўлади ва баҳолари кўтарилади.

Кейинги синфларда ушбу *баҳолаши тизими* сақланиб қолади. У 5 ва 6-синфларда муваффақиятли фойдаланилади, ёшга боғлиқ хусусиятлар ва баъзи болаларда ўрганишга бўлган қизиқишининг пасайиши туфайли 7-9-синфларда бироз самарасизроқ кечади.

Ўрта мактабда, ўсмилик ёшидан ўтгандан сўнг, ушбу услуб яна кучга киради, чунки 10 ва 11-синфларда ўқиш учун мотивацияси кучаяди. Болалар аллақачон баҳолаш тизимини билишади, бу ёшга келиб, жисмоний ривожланиши асосан якунланди, шунинг учун бизнинг биргалиқдаги фаолиятимиз илгари ўрганилган машқларни, технология ва тактиканинг нозик қирраларини яхшилашга қаратилган. Талабаларнинг энг яхши натижалари мунтазам равища карточкаларга ёзиб борилади, шунинг учун ҳар бир бола жисмоний ҳолатини объектив баҳолаши ва у қаерда муваффақиятга эришганини ва қаерда синашни кўриши осон.

Бундай баҳолаш тизими камчиликларсиз бўлмаса ҳам, ҳар доим ҳам ўқувчини жисмоний тарбия таълим стандартлари талабларига олиб келмайди, лекин психикани шикастламайди, функционал жиҳатдан етук ва етук бўлмаган, қобилиятли ва унча қобилиятли эмас, барқарор ва ҳаракатчан психикага эга ўқувчиларнинг имкониятларини тенглаштиради. Шу билан бирга, бу талабанинг мустақил иши, унинг муваффақиятга эришишда қилган ишини аниқ кўрсатиб беради. Жисмоний тарбия учун барча шаклларда мотивация кучаймоқда.

Жисмоний машқлардаги амалий машғулотлар натижасида мавзу бўйича назарий билимларга қизиқиш ривожланади. Бундай ҳолда, баҳолаш мезонларининг иккинчи қисми, яъни жисмоний тарбия назарияси соҳасидаги

билимларни баҳолаш ҳал қилинади, чунки бола мавзу бўйича муваффақиятли назарий ва амалий фаолиятни амалга ошириб, уйғунлик билан ривожланиб боради ва бир вақтнинг ўзида ўкув дастурининг ҳар бир бўлими ва модули учун минимал билимларга эга бўлади.

Мавзу бўйича минимал билимларни кенгайтириш, шунингдек, баҳолашнинг учинчи қисми – жисмоний шахсларни ҳам, ўртоқларнинг, синфдошларнинг гурухида, оилада, ёш болалар билан соғломлаштириш машғулотларини ўтказиш қобилияти билан ҳал қилинади.

Шундай қилиб, ўқитувчининг оддий ҳаракатлари ўқувчининг "Жисмоний тарбия" фанига бўлган қизиқиши бўйича маълум даражада спорт, жисмоний тарбия ва соғлом турмуш тарзига барқарор эҳтиёжни шакллантиришга олиб келади.

Тўпланган тажриба ва олинган натижалар асосида қўйидаги хуносалар чиқариш мумкин:

1. Ўқувчиларни жисмоний тарбия фанига индивидуал равишда баҳо бериш, илгари эришилган натижани ошириш усулидан фойдаланиш мактаб ўқувчиларининг ижодий фаолиятини назорат қилиш ва баҳолаш таркибий қисмидаги прогрессив йўналишдир.

2. Усул болани баҳолашнинг психологик таъсирини камайтиришга имкон беради.

3. Усул талабаларнинг ушбу мавзу бўйича етарлича юқори мотивацион фаоллигини таъминлашга имкон беради.

Ушбу усулнинг қўлланилиши ўқитувчиларни баҳолашнинг тегишли мезонлари муаммоларини ечишга имкон беради.

5. "Ўз-ўзини таниш" фанидан дарсга қўйиладиган талаблар.

"Ўз-ўзини таниш" фанининг мазмуни инсоният, инсон ва унинг атрофидаги дунё маънавий-ахлоқий маданияти тўғрисида кенг маълумотни қамраб олади, талабаларнинг ички изланишини фаоллаштиради, чуқур фикрлаш, фарқлаш ва ҳаётий аҳамиятга эга бўлган саволларнинг моҳиятини интуитив тушуниш қобилиятини ривожлантиради. Буларнинг барчаси ўкув материалларини яратишда узлуксизликни сақлашга ёрдам беради.

Бошлангич мактаб 1-4 синфлари учун фаннинг асосий таянч таркиби ўқитувчиларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қўйидаги қисмлардан иборат:

2 "Асрлар ҳикмати" бўлими дунё халқларининг донолиги орқали талабаларни "Ўз-ўзини таниш" фани билан таништиради. Унда эртак, масаллар, ҳикоялар, инсоният маънавий меросининг ҳикматли сўзлари орқали болалар ахлоқий ҳаёт асосларини ўрганадиган дарслар мавжуд. Улар мактаб жамоасида бирга яшаш, бир-бири билан тил топишиш, мактаб интизомига, белгиланган тартибга риоя қилиш, ёшларга ёрдам бериш, катталарни хурмат қилиш қобилиятларини ривожлантиришга ёрдам берадиган абадий қадриятларни тушунадилар.

3 "Дўстона оила" бўлимида асосий эътибор нафақат оилада, балки синфда ва мактабда коммуникатив қўнималарни ривожлантиришга қаратилади (тинглаш,

тушуниш, ўзини ва бошқасини муносиб баҳолай олиш, тушуниш, ёрдам бериш, ўзаро таъсир ўтказиш); тенгдошлар билан teng ва яхши муносабатлар қуриш қобилияти; ўзингизни ижобий томонга созлаш, ҳис-туйғуларингизни ифода этиш ва бошқаларнинг ҳис-туйғуларини тан олиш қобилияти; шахслараро низоларни ҳал қилиш кўникмаларини ўзлаштириш; ижтимоий фаолиятнинг ривожланиши.

4 "Инсон бўлиш" бўлими болаларнинг ёш ривожланишидаги психологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилган: хатти-харакатларнинг онгини ошириш, сезгирик, ҳиссиётларнинг жадал ривожланиши, умумий ҳиссий оҳанг (хушчақчақлик, қувноқлик), иродавий фазилатлар.

4. "Бу дунё нақадар ажойиб!" бўлими ўқувчиларда ташқи дунё билан ахлоқий муносабатда бўлган тажрибани шакллантиришга қаратилган. Табиатга эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш ва болаларнинг соғлигини мустаҳкамлаш учун экологик жиҳатдан ижодий тадбирларни ташкил этиш керак.

1-4-синф ўқувчисига "Ўз-ўзини таниш" фанидан тест ўтказиши учун қўйиладиган талаблар:

6. Умуминсоний қадриятлар ҳақида элементар таассуротларга эга.
7. Дастурда белгиланган даражада Қозоғистон ва бошқа халқларнинг маънавий меросини билади.
8. Дарсда, мактабда, жамоат жойларида тартиб-интизомга риоя қилишни билади.
9. Ўқувчининг хуқуқлари ва мажбуриятларини билади ва тушунади, ўқувчининг бурчини бажаради (зарур ўқув қуроллари ва уй вазифаларини бажариш, синфда ишлаш).
10. Одамларга, табиатга, жамоат мулкига эҳтиёткорлик ва онгли муносабатда бўлади.
11. Саломатликни сақлаш учун яхши фикрларнинг аҳамиятини тушунади, соғлом турмуш тарзининг элементар қоидаларини қандай қўллашни билади.
12. Одоб-ахлоқ қоидаларини билади ва тушунади, ўз билимларини турли вазиятларда онгли равищда ишлатади.
13. Ижодий фаолият орқали фикр ва таассуротларни ифода эта билади.
14. Тушунчаларнинг мазмуни ва аҳамиятини тушунади: донолик; ҳақиқий билим; мактаб оиласи; меҳрибонлик, харакатларнинг гўзаллиги; ҳалоллик, самимийлик; соғлом оила;
15. Яхши фикрлар ва хатти-харакатлар муҳимлигини тушунади.
16. Бошқа одамлар билан тинч-тотув яшаш, синфдошлар ва дўйстлар билан яхши муносабатларни ривожлантириш қобилиятининг муҳимлигини англайди.
-ижодий фаолияти орқали ўз фикрлари ва таассуротларини ифода эта олади;
-она юрт табиатига ғамхўрлик қилишнинг муҳимлигини тушунади.

5-9-синфлардаги "Ўз-ўзини таниш" фанининг асосий таркиби тўртта асосий қисмни ўз ичига олади: "Билим қувончи", "Инсон бўлинг", "Инсон ва дунё" ва "Инсониятнинг маънавий тажрибаси".

1. "Билим қувончи" бўлимини ўрганаётганда ўқувчилар "Инсоннинг ички дунёси", "Ахлоқий танлов" тушунчаларини тушунадилар, ўз-

ўзини англаш манбалари билан танишадилар, ҳаётий мақсадларни тушунишни ўрганадилар, одамларга инсон тақдирига хизмат қилишнинг аҳамияти.

2. "Инсон бўлиши" бўлими ўқувчиларга характерли таълимнинг аҳамиятини, меҳнатсеварлик, интизом, сезгирлик, ўз ҳаракатларига жавобгар бўлиш қобилияти, фикрлар, сўзлар ва хатти-ҳаракатларнинг бирлигини кузатиш каби фазилатларни тушунишга ёрдам бериш учун ишлаб чиқилган.
3. "Одам ва дунё" бўлими талабаларни феъл-атворнинг фазилатли фазилатлари билан чинакам инсонийлик дунёси билан таништиради.
4. "Инсониятнинг маънавий тажрибаси" бўлими атрофимиздаги дунёнинг гўзаллигини, барча халқларнинг маданий меросининг қадр-қимматини, унга киритилган ҳақиқат, меҳр-оқибат, севги, адолат ғояларини кўришга ва тушунишга ёрдам беради.

5–9-синф ўқувчиларига “Ўз-ўзини таниши” фанидан тест синовларини бошлиш учун қўйиладиган талаблар

- умумбашарий қадриятларнинг аҳамиятини англайди ва уларга ўз ҳаётида амал қилишга интилади;
- тушунчаларнинг мазмуни ва моҳиятини англайди: инсон интилиши; билиш йўли; одам бўлмоқ; инсон характеристи; туюлмоқ эмас, бўлмоқ; меҳнатсеварлик; руҳнинг гўзаллиги;
- чуқур ўйлашни ва ҳақиқат билан ёлғонни, абадий ва вақтинчаликни фарқлашни билади;
- бўш вақтдан оқилона фойдаланиш зарурлигини тан олади;
- ўз-ўзини тарбиялаш ва ижодга қизиқиш билдиради; ўзини ифода этишга интилади;
- ўз нуқтаи назарини бошқа одамларнинг қадр-қимматини камситмасдан қандай ҳимоя қилишни билади;
- бошқа одамларга раҳм-шафқат ва раҳм-шафқат кўрсатади, уларга ҳақиқий ёрдам кўрсатишга интилади;
- ижодий фаолияти орқали ўз фикрлари ва таассуротларини ифода эта олади;
- "Хуш келибсиз, мендан бошланади" лойиҳасини амалга оширишда фаол иштирок этади
- ўз-ўзини тарбиялаш ва ўзини ўзи англашга, мустақил ижодга қизиқиш билдиради; ўз қобилиятлари ва имкониятларини максимал даражада амалга оширишга интилади;
- ҳар хил вазиятларда ўзини қандай тутиш кераклигини билади; ўзининг ҳиссий ҳолатини назорат қиласи, салбий ҳиссиёт, истакларни қайтаради;
- мустақил ва масъулиятли қарорлар қабул қилишни билади ва уларни асосслайди;
- ўз принциплари, позициялари ва эътиқодларини бошқа одамларнинг қадр-қимматини камситмасдан ҳимоя қила олади;
- "Табиат бебаҳо совғадир" лойиҳасини ишлаб чиқишида фаол иштирок этади.
- умумбашарий, этник-маданий ва миллий қадриятларнинг ўзаро боғлиқлигини тушунади;
- ўз имкониятларини билишга интилади;

- ўз фикрлари, сўзлари ва хатти-ҳаракатлари учун жавобгардир;
- ҳаётдаги гўзал, фожиали ва юморли бўлишни билади ва унга ўз муносабатини билдиради;
- жинсига қараб оиладаги, жамоадаги ва жамиятдаги ролини тушунади;
- ҳаёти ва соғлигини қадрли деб билади, амалда соғлом турмуш тарзи билимларидан фойдаланади, ёмон одатларни ҳаётдан олиб ташлашга интилади;
- ўзаро ёрдамнинг ҳаётдаги аҳамиятини тушунади;
- фуқароликни тан олишга интилади, қозоқ ва бошқа тилларга, қозоқ миллий урф-одатлари ва бошқа халқларнинг урф-одатларига ҳурмат намоён этади.

10-11-синфларда "Ўз-ўзини таниш" фанининг асосий мазмуни тўртта асосий қисмни ўз ичига олади: "Билим йўлида", "Шахсга айланиш", "Жамиятдаги ҳаёт", "Инсоният олами".

10-11 синф ўқувчиларига "Ўз-ўзини таниш" фани бўйича синов талаблари

- умуминсоний қадриятларнинг абадий маънавий моҳиятини билади ва чукур англайди; "фидокорона севги", "севги энергияси", "маънавий етуклиқ", "юқори онг", "онг ва ҳиссиётларни бошқариш", "рухий саломатлик", "хозирги дақиқанинг кучи" тушунчаларининг аҳамияти ва мазмунини тан олади;
- илмий, иқтисодий, ишлаб чиқариш ва бошқа касбий фаолиятнинг ахлоқий жиҳатларини таҳлил қилишни билади ва бажаради; оиласда ижобий мулоқотнинг аҳамиятини, оиласи яратиш учун жавобгарликни тан олади; интуитив фикрлаш қобилиятига, ички овозни тинглаш қобилиятига эга;
- онг ва ҳиссиётларни бошқариш қобилиятига эга; жамоада, оиласда ижобий муносабатлар ўрнатиш қўнималарига эга; бошқа миллат ва динлар вакилларига ҳурмат ва бағрикенгликни намоён этади; севги энергияси ёрдамида зиддиятли вазиятлардан чиқиш қобилиятига эга; "шу ерда ва ҳозир" лаҳзада қолиш қобилиятига эга; "Ҳақиқий лидер бўлиш" лойиҳасини амалга оширишда ҳақиқий етакчининг фазилатларини намойиш этади.

6. "Тадбиркорлик ва бизнес асослари" фанидан синовга қўйиладиган талаблар.

10-синф учун "Тадбиркорлик ва бизнес асослари" фанидан тасниф талаблари

1. "Тадбиркорлик иқтисодий ҳодиса сифатида." Ўқувчи:

- 1) "якка тартибдаги тадбиркор", "тадбиркор", "эҳтиёж", "фаровонлик" тушунчаларини тушунади;
- 2) тадбиркорликнинг предмети, мақсади ва вазифаларини билади;
- 3) Қозоғистон Республикасидаги тадбиркорлик тарихини таҳлил қиласди;
- 4) тадбиркорликнинг иқтисодиётдаги аҳамиятини тушунади;
- 5) микроиқтисодиёт ва макроиқтисодиёт ўртасидаги фарқни билади;
- 6) тадбиркорликни ўз-ўзини татбиқ этиш ва шахсий мотивация шакли сифатида кўриб чиқади;
- 7) ғояни тадбиркорнинг ваколати сифатида шакллантириш муҳимлигини баҳолайди;
- 8) бизнес ғояларини шакллантириш воситаларини қўллайди;
- 9) товарлар ва хизматлар ишлаб чиқариш учун зарур бўлган ресурслар ва омилларни билади.

- 10) товарлар ва хизматлар ишлаб чиқариш учун зарур бўлган ресурслар ва омиллар ўртасидаги фарқни тушунади;
- 11) талаб ва таклиф қонунларини тушунади;
- 12) талаб ва таклифга таъсир этувчи омилларни билади;
- 13) бозордаги бозор мувозанатининг шаклланиши, тақчиллик ва ортиқча харажатлар қонунларини билади.
- 14) бозорнинг асосий омиллар ўзгаришига мослашиши жараёни сифатида талаб ва таклифнинг мослашувчанлигини тушунади.

2. "Замонавий шароитда тадбиркорлик." Ўқувчи:

- 1) тадбиркорликни иқтисодий ҳодиса сифатида таҳлил қиласи;
  - 2) замонавий шароитда тадбиркорлик омилларини билади;
  - 3) тадбиркорлик фаолияти турларини ажратиб туради;
  - 4) КўБ субъектларнинг давлат, шу жумладан, Қозоғистон иқтисодиётидаги ролини тушунади;
  - 5) тадбиркорликнинг хуқуқий шаклларини ажратиб туради;
  - 6) стартап тушунчасини тавсифлайди;
  - 7) бошланғич ва мавжуд бўлган бизнесни ажратиб туради.
  - 8) Қозоғистонда тадбиркорликни ривожлантиришнинг географик ва минтақавий хусусиятларини тушунади;
  - 9) тадбиркорлик, жумладан Қозоғистонда мавжуд тенденцияларни тан олади;
  - 10) келгуси даврлар учун бизнес тенденциялари прогнозларини таҳлил қиласи;
  - 11) нархли ва нархсиз бўлган, мукаммал ва номукаммал рақобат мисолларини тасвирлайди;
  - 12) рақобат стратегиялари ва рақобатчиларнинг турларини тавсифлайди;
  - 13) нарх ва нархдан ташқари рақобатни қўллаш мақсадга мувофиқлиги тўғрисида далиллар келтиради;
  - 14) иқтисодий категория сифатида нархнинг моҳияти ва функциясини тушунади;
  - 15) нарх тузилишини тавсифлайди;
  - 16) нарх сиёсатининг моҳиятини тушунади;
  - 17) нархлар стратегиясини ажратиб туради;
- 3. "Амалда маркетинг." Ўқувчи:**
- 1) маркетинг тушунчаси ва вазифаларини тушуниради.
  - 2) маҳсулот ва корхонанинг маркетинг стратегиясини ажратади олади;
  - 3) 4П, 4С маркетинг аралашмасининг таркибини тушунади;
  - 4) 4П, 4С дастур форматини ажратиб туради;
  - 5) Дала ва кабинет тадқиқотлари ўртасидаги фарқларни тавсифлайди;
  - 6) Дала ва кабинетни тадқиқ қилиш методологиясини қўллайди.
  - 7) SWOT таҳлилини мақсадини тушунади.
  - 8) SWOT таҳлилини амалда ўрганилаётган маҳсулотнинг кучли ва заиф томонларини баҳолаш учун қўллайди.
  - 9) истеъмолчилар сегментацияси моҳияти ва тамойилларини тушунади.
  - 10) муайян мақсадли аудиториянинг эҳтиёжларини белгилайди.
  - 11) бренднинг асосий таркибий қисмларини билади.
  - 12) бренднинг тавсифий ва ижодий текислигини ажратиб туради.

- 13) товар платформасини тасвирилаш учун олинган күнімаларни қўллайди.
  - 14) ATL, BTL маркетинг коммуникациялар мажмусини ажратиб туради.
  - 15) ATL, BTL орқали ўрганилаётган маҳсулот/хизмат қийматини охирги фойдаланувчига этказиш режасини тузади.
  - 16) рақамли маркетингнинг моҳиятини тушунади.
  - 17) рақамли маркетинг орқали ўрганилаётган маҳсулот / хизмат қийматини якуний истеъмолчига етказиш режасини тузади.
4. "Дизайн-фирлаш". Ўқувчи:
- 1) дизайн фирмалашнинг моҳиятини тушуниш; дизайн фирмалаш күнімаларини қўллаш мумкинлигини тушунади.
  - 2) бизнес ғояларни қидириш ва бизнес жараёнларини ташкил этишнинг анъанавий усуллари билан таққослаганда дизайн фирмалаш ёндашувларининг афзаликларини таққослайди.
  - 3) лойиҳадан бевосита ёки билвосита таъсир қиладиган фойдаланувчилар гурухларини аниқлаш.
  - 4) ҳамдардлик тамойилларини тушунади ва уларни амалда қандай қўллашни билади.
  - 5) сұхбатлар тузиш ва ундаги саволлар кетма-кетлигини тўғри ташкил этиш.
  - 6) муаммони аниқлай олиш ва тавсифлаш.
  - 7) сұхбатдан энг мұхим топилмаларни аниқлайди.
  - 8) мұхим маълумот қисмларини танлайди ва уларни келгусида фойдаланиш учун самарали равишда тузади.
  - 9) сұхбат давомида олинган гурухлар тўғрисидаги маълумотлар.
  - 10) "Ақлий ҳужум" тамойиллари ва эҳтиёжларини тушунади;
  - 11) "Ақлий ҳужум" қоидаларини билади ва уларга қандай риоя қилишни билади;
  - 12) "Ақлий ҳужум" босқичларини билади ва уларга амал қилади, ифода этилган фирмаларни тизимлаштиради ва энг истиқболли нарсаларни танлайди;
  - 13) прототиплаш тамойилларини тушунади ва тушунтиради;
  - 14) прототиплашнинг асосий усулларидан фойдаланишни билади ва билади;
  - 15) бизнес ва тадбиркорликни қўллаб-қувватловчи муассасаларни тавсифлайди;
  - 16) КЎБ субъектларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш турларини тушунади;
  - 17) тадбиркорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш күнімаларини қўллайди;
  - 18) тадбиркорнинг иқтисодий, ҳуқуқий, ижтимоий, экологик, ахлоқий мажбуриятларини фарқлайди;
  - 19) мақсадни белгилаш моҳиятини тушунади;
  - 20) мақсадларни самарали аниқлаш учун мақсадларни белгилаш воситаларини қўллайди;
  - 21) тўғри мақсадларни белгилаш орқали шахсий мартаба стратегиясини шакллантиради;
  - 22) нотиқлик маҳоратидан фойдаланган ҳолда шахсий хаёт стратегиясини тақдим этади.

7. "Графика ва лойиҳалаштириш" фанидан синовга қўйиладиган талаблар.

"Графика ва лойиҳалаштириш" фанидан ўқув жараёнининг жорий, оралиқ ва якуний аттестацияси талабаларнинг ўқув ютуқларини баҳолаш учун мезонларга асосланган технологиялардан фойдаланган ҳолда, стандартда белгиланган ўқув натижаларининг керакли даражаларига эришишга имкон берадиган тестлар ёрдамида амалга оширилади. Шу билан бирга, "Талабаларнинг ўқув фаолиятини жорий назоратини, оралиқ ва якуний аттестациясини ўтказишнинг намунавий қоидалари"да (Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирлигининг 2018 йил 9 февралдаги 16471-сонли буйруғига қаранг) [1, 2], бу "Графика ва фан" бўйича умумий баҳо. "loyiҳalashchiриш" амалга оширилмайди ва ҳар чорак ва ўқув ярим йиллик охирида "синов" ("синовдан ўтмади") белгиланади.

Синов тизимидан фойдаланган ҳолда сертификатлаштириш "Графика ва лойиҳалаштириш" фанининг ўқув дастурининг барча ўрганилган бўлимларида (бирлаштирилган мавзуларда) амалга оширилади [3].

График таълими мазмунини янгилаш билан бир қаторда, талабалар эришган натижаларни кутилаётган ўқув натижалари билан таққослаш учун "Графика ва лойиҳалаштириш" фанидан ўқувчиларнинг ютуқларини баҳолашнинг янги тизими қўлланилади. Талабаларнинг ўқув ютуқларини бундай баҳолашда ҳар хил турдаги тасвирларни қўллаш ва ўзгартиришда график фаолиятнинг барча турларининг самарадорлиги, шунингдек уларнинг индивидуал фазилатлари ва шахсий хусусиятларининг намоён бўлиши ҳисобга олиниши керак.

Талабаларнинг ўқув ютуқларини жорий (шакллантирувчи) баҳолаш турли хил вазиятларда тасвирларни ўзгартириш учун график фаолиятнинг асосий усулларини ишлаб чиқиши ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади: типик, ўзгарувчан ва янги (муаммоли).

Улар талабаларнинг ўқув ютуқларининг асосий натижаларини намойиш этади: одатдаги вазиятда - проекцион усулга, таҳлилга асосланган мураккаб чизма қуриш усулларига, объектларнинг шаклларини ҳаёт ва аксонометрик проекцияларга таққослаш усулларига эга; идрок қилиш усулларига эга (аксонометрик ва тўртбурчаклар проектсияларда яратилган расмлардан объектлар шаклларини ўқиши); чизмалардаги эксенел симметрия хусусиятлари ва конвенсияларидан фойдаланиб, контурли расмлардан объектнинг шаклини (тўлиқ, қисман) қайта қуриш усулларига эга; Тасвирларнинг тури ва таркиби бўйича манба расмларни ўзгартириши (белгиланган шартларга мувофиқ); предметнинг шакли ва фазовий позициясини қандай ўзгартиришни билади (берилган ўзгариш шароитларига кўра);

ўзгарувчан вазиятда - объектнинг шаклини аниқлаш учун турли хил расмлардан фойдаланиш имкониятини ҳисобга олади; ўзгарувчан танлов асосида расм чизишнинг оқилона усулларига эга; объект шаклини аниқлаш учун расмларни ўзгартириш учун оқилона техникани қандай қўллашни билади; Объект

шаклини моделлашда түлиқ бўлмаган маълумотлардан қисман тасвиirlарни қайта қуриш қобилияти; муаммонинг бошланғич шартларини ўзгартирганда предметнинг шакли ва фазовий ҳолатини ўзгартира олади;

янги (муаммоли) вазиятда - уларда акс эттирилган маълумотларнинг моҳиятини очиб бериш учун расмларнинг муҳим хусусиятларига bemalol эътиборни қаратади; керакли график маълумотларни түлиқ ва этарли даражада намойиш этиш учун ҳар хил турдаги расмларни кўллаши мумкин; ижодий муаммоларни ҳал қилиш учун тасвиirlарни қайта тиклаш усулларидан фойдаланишни билади; мавзуни янги шаклини моделлаштириш учун манба тасвиiriни ўзгартириш усулларини мустақил равишда белгилайди мекансал хусусиятларни расмлардан ўзгартириш усулларини мустақил равишда аниклайди (моделлаштириш, қуриш ва дизайн учун чизишда ижодий муаммоларни ҳал қилишда).

Талабаларнинг ўқув ютуқларини жорий назорати график фаолиятнинг асосий усулларини ўзлаштириш даражалари билан фарқланиши керак: турли вазиятларда тасвиirlарни қуриш, реконструкция қилиш, идрок этиш ва ўзгартириш орқали: типик, ўзгарувчан ва янги (муаммоли). Уларнинг ютуқларининг ҳар бир даражаси тўртта умумий кўрсаткичлар (мезонлар ишлаб чиқилган) билан фарқланади, хусусан: 1 - ақлий фаолиятга эришиш даражаси; 2 - қийинчиликларни бошдан кечириш; 3 - график фаолиятнинг ўзига хос техникасини ишлаб чиқиш; 4 - талабанинг мустақил фаолиятининг намоён бўлиш даражаси. Иловада ўқувчиларнинг график фаолиятининг асосий ёъналишларида уларнинг шаклланиши ва ривожланиши жараёнини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилган ютуқларни баҳолаш мезонлари тасвиirlанган.

Кутилаётган ўқув натижаларини якуний баҳолаш лойиха фаолияти элементлари билан ижодий муаммоларни ҳал қилиш учун маҳсус ишлаб чиқилган ваколатли (синов) вазифалар тизимидан фойдаланган ҳолда амалга оширилиши керак.

Хулоса

Ўқитиш, ўрганиш ва баҳолаш ўзаро боғлиқ бўлиб, ўқув жараёнини ташкил этишга ягона ёндашувни таъминлайди. Мактабда ўқувчилар билимини назорат қилиш ва сертификатлаш шаклларидан бири бу синов тизими. Синов тизими назоратнинг бошқа шаклларидан ўтказиш табиати, баҳолаш тизими бўйича фарқ қиласи. Синов – бу маҳсус назорат босқичи бўлиб, унинг мақсади талабаларнинг мажбурий тайёргарлик даражасига эришганлигини текширишдир.

Маълумки, таълим тизимида рўй берадиган ижобий ўзгаришлар баҳолаш тизимини ҳам қамраб олади. Ўқувчиларни баҳолаш кейинги юқори даражадаги билимга кўтарилиш имконини беради.

Талабаларнинг ўқув ютуқларини баҳолаш машғулотдаги салбий дақиқаларни бартараф этишга имкон беради, ўқув жараёнини индивидуаллаштириш, ўқув мотиватсияси ва талабаларнинг мустақиллигини оширишга имкон беради.

Тестга ишлаб чиқилган талабалар талаба ва ўқитувчи ўртасидаги муносабатларни мустаҳкамлашгага, сифатли мулоҳазаларни тақдим этишга, ўқитиши сифатини яхшилашгага ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг

2018 йил 31 октябрдаги 604-сонли "Таълимнинг барча даражаларининг давлат мажбурий таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида" буйруғи

2. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг

2012 йил 8 ноябрдаги 500-сонли "Қозоғистон Республикаси бошланғич, асосий ўрта, умумий ўрта таълимининг намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида" буйруғи.

3. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг

2018 йил 4 сентябрдаги 441-сонли "Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2012 йил 8 ноябрдаги буйруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида" буйруғи

№ 500 "Қозоғистон Республикаси бошланғич, асосий ўрта, умумий ўрта таълимининг намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида".

4. Мусиқа фанидан намунавий ўқув дастури.

Амалдаги буйруқ билан тасдиқланган янгиланган таркибда умумий ўрта таълим даражасининг 5-6-синфлари учун Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 25 октябрдаги 545-сонли "Умумтаълим фанлари, электорат дарслари ва сайловлар бўйича намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида" 2013 йил 3 апрелдаги 115-сонли Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг буйруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида таълим ташкилотлари"

5. Умумий ўрта таълим даражасининг 5–9-синфлари учун "Бадиий меҳнат" фанидан намунавий ўқув дастури

Амалдаги буйруқ билан тасдиқланган янгиланган таркиб учун Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 25 октябрдаги 545-сонли буйруғи

"Умумтаълим муассасалари учун умумтаълим фанлари, электив курслари ва электив курслар бўйича намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида" Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сон буйруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида.

6. Умумий ўрта таълим босқичининг 5–9-синфлари учун "Жисмоний тарбия" фанидан намунавий ўқув дастури

Амалдаги байруқ билан тасдиқланган янгиланган таркиб учун Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 25 октябрдаги 545-сонли байруғи

“Умумтаълим муассасалари учун умумтаълим фанлари, электив курслари ва электив курслар бўйича намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида” Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сон байруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида.

7. Умумий ўрта таълим даражасининг 5-9-синфлари учун “Ўз-ўзини таниш” фанидан намунавий ўқув дастури

Амалдаги байруқ билан тасдиқланган янгиланган таркиб учун Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 25 октябрдаги 545-сонли байруғи

“Умумтаълим муассасалари учун умумтаълим фанлари, электив курслари ва электив курслар бўйича намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида” Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сон байруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида.

8. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 27 июлдаги 352-сон байруғи билан тасдиқланган янгиланган таркибда умумий ўрта таълим даражасининг 10–11-синфлари учун “Жисмоний тарбия” фанидан намунавий ўқув режаси.

“Умумтаълим муассасалари учун умумтаълим фанлари, электив курслари ва электив курслар бўйича намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида” Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сон байруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида.

9. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 27 июлдаги 352-сон байруғи билан тасдиқланган, янгиланган таркиб билан умумий ўрта таълим даражасининг 10-11-синфлари учун “Ўз-ўзини таниш” фанидан намунавий ўқув дастури.

“Умумтаълим муассасалари учун умумтаълим фанлари, электив курслари ва электив курслар бўйича намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида” Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сон байруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида.

10. Таълим вазирининг байруғи билан тасдиқланган янгиланган мазмундаги умумий ўрта таълим даражасининг 10-11-синфлари учун “Графика ва лойиҳалаштириш” фанидан намунавий ўқув режаси, Қозоғистон Республикаси 2017 йил 27 июлдаги 352-сонли “Умумий фанлар, электив курслар бўйича намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида” Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2013 йил 3 апрелдаги 115-сон байруғига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида ва умумтаълим ташкилотлари учун танловлар”

11. Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2019 йил 7 мартағи 105-сон буйруғи билан тасдиқланган умумий ўрта таълим даражасининг 10-11-синфлари учун "Тадбиркорлик ва бизнес асослари" фанидан намунавий ўқув дастури. "Ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида" Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 2017 йил 27 июлдаги 352-сон буйруғига ўзгартишлар киритиш ҳақида Қозоғистон Республикаси Таълим ва фан вазирининг 3 апрелдаги буйруғига 2013 йил 115-сон «Умумий таълимнинг намунавий ўқув дастурларини тасдиқлаш тўғрисида

ИЛОВА

Ушбу тўпламда қуидаги атамалар қўлланилади:

- 1) **дескриптор** - вазифаларни бажаришда ҳаракатларни тавсифловчи тариф;
- 2) **баҳолаш мезони** - ўқувчиларнинг ўқув ютуқларини баҳолаш амалга ошириладиган белги;
- 3) кўп босқичли вазифалар - ўқувчиларнинг қобилиятларини ҳисобга олган ҳолда дифференциал ўқишни ташкил қилиш учун фойдаланиладиган турли қийинчилик даражасидаги вазифалар;
- 4) **рефлексия** - ўз-ўзини англашга, ўз фаолиятининг натижаларини қайта кўриб чиқишига ва таҳлил қилишга қаратилган фикрлаш жараёни;
- 5) **рубрикалар** - талабаларнинг ўқув ютуқлари даражасини баҳолаш мезонларига мувофиқ тавсифлаш усули;
- 6) **ўқув дастурининг ўзаро боғлиқ мавзуси** - муайян академик фанни ўқитиши мақсадига эришиш учун турли хил фанлар бўйича билим ва кўникмаларни интеграциялаш воситаси сифатида ишлатиладиган таркибининг ягона кесма қисми;
- 7) **баллар схемаси** - чоракда баҳолаш топшириқлари бўйича баҳолашнинг ягона стандартларини белгилашда ўқитувчилар томонидан фойдаланиладиган схема;
- 8) **ақлий қобилият даражалари** - ҳар бир даражаси маълум фикрлаш кўникмаларни шакллантиришга қаратилган ўқув мақсадларининг иерархик тизими;
- 9) **ўқувчи ютуқлари даражаси** - баҳолаш мезонларига мувофиқ ўқувчи ютуқларининг ривожланиш даражаси;
- 10) **қолиплаштирувчи баҳолаш** - ўқув жараёни давомида амалга ошириладиган, ўқитувчи ва талаба ўртасида ўзаро алоқани таъминлайдиган ва машғулотларни ўз вақтида тартибга солишга имкон берадиган баҳолаш тури;
- 11) **жамловчи баҳо** - муайян ўқув даври (чорак, таълим даражаси) ўқув дастурининг бўлимлари / мавзуларини ўрганиш якунланганидан сўнг амалга ошириладиган баҳолаш тури;
- 12) **таълимий мақсадлар** - ўқув дастурига мувофиқ фан бўйича ўқув курси давомида билим, тушунча ва кўникмаларга эришиш учун кутилаётган натижаларни ифодаловчи баёнлар.
- 13) **таълимнинг кутилаётган натижалари** - ўқувчи нимани билиб олиши, тушуниши ва ўқув жараёни якунида намойиш этадиган малакалар тўплами.
- 14) **баҳолаш мезони** - талабаларнинг ўқув ютуқлари баҳоланадиган белги.

Мундарижа

Кириш	146
1. 1-11-синфларда "Мусиқа", "Бадий меңнат", "Жисмоний тарбия", "Ўз-ўзини таниш", "Тадбиркорлик ва бизнес асослари", "Графика ва лойиҳалаштириш" фанларидан баҳолаш хусусиятлари.....	147
2. "Мусиқа" фанидан синовга қўйиладиган талаблар.....	157
3. "Бадий меңнат" фанидан синовга қўйиладиган талаблар.....	161
4. «Жисмоний тарбия» фанидан дарсга қўйиладиган талаблар.....	164
5. "Ўз-ўзини таниш" фанидан синовга қўйиладиган талаблар.....	176
6. "Тадбиркорлик ва бизнес асослари" фанидан синовга қўйиладиган талаблар.....	180
7. "Графика ва лойиҳалаштириш" фанидан синовга қўйиладиган талаблар.....	182
Хуроса.....	184
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.....	185
Илова.....	188

Муқаддима

Дар доираи таҷдиди мундариҷаи таълим, арзёбии дастовардҳои таълимии донишҷӯён аз фанҳои "Тарбияи ҷисмонӣ", "Мусиқа", "Мехнати бадеӣ", "Худшиносӣ", "Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат", "Графика ва лоиҳагирӣ" "истифода" ("ҳисоб карда намешаванд") дар арзёбии дастовардҳои таълимии донишҷӯён дар фанҳои таълимӣ.

Муҳтавои роҳнамо оид ба таҳияи талаботҳои тестӣ аз фанҳои «Фарҳанги ҷисмонӣ», «Мусиқа», «Мехнати бадеӣ», «Худшиносӣ», «Асосҳои тиҷорат ва соҳибкорӣ тиҷорат», «Графика ва дизайн» иборат аст:

1. Ҳусусиятҳои синфҳои 1-11 аз фанҳои "Мусиқа", "Санъат", "Тарбияи ҷисмонӣ", "Худшиносӣ", "Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат", "Графика ва дизайн".
2. Талабот ба фанни "Мусиқа".
3. Талабот ба фанни "Мехнати бадеӣ".
4. Талабот ба фанни "Тарбияи ҷисмонӣ".
5. Талаботи тестӣ аз фанни "Худшиносӣ".
6. Талабот ба мавзӯи "Соҳибкорӣ ва асосҳои тиҷорат".
7. Талабот ба фанни "Графика ва дизайн".

Мақсади асосии таҳияи воситаи методикӣ таъмин намудани иҷрои талабот ба мазмuni давлатии ҳатмии маълумоти миёнаи (минбаъд - Стандартӣ), ки бо фармони Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Қазоқистон аз 31 октябри соли 2018 №604 тасдиқ шудааст, мебошад.

Тавсияҳои методӣ барои хонандагони синфҳои 1-11-и таҳсилоти ибтидой, ибтидой, миёна, "Тарбияи ҷисмонӣ", "Мусиқа", "Кори бадеӣ", "Худшиносӣ", "Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат", "Графика ва дизайн" ҳамчун кӯмак ба омӯзгор ҳангоми ба нақшагирӣ, ташкил ва гузарондани санчиш аз фанҳо. Дастури таълимӣ ба нақшай таълимӣ ва барномаи таълимии мундариҷаи таҷдидшудаи таълим асос ёфтааст.

Вазифаҳои тестӣ ба муаллим имкон медиҳанд, ки дараҷаи муваффақ шудан ба мақсадҳои таълимиро барои донишҷӯёни дар семестрҳои 1 ва 2 пешбинишуда муайян қунанд.

Тавсияҳои методологӣ барои санчиши пешниҳодҳои нимсола истифода бурда мешаванд, то ба донишҷӯён барои арзёбии сатҳи омодагӣ кӯмак расонанд. Вазифаҳо маъмулӣ мебошанд.

Воситаи методологии пешниҳодшуда ба муаллим имкон медиҳад, ки сатҳи дастовардҳои илмии донишҷӯёно аз фанҳои "Тарбияи ҷисмонӣ", "Мусиқа", "Санъат", "Худшиносӣ", "Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат", "Графика ва дизайн" объективона арзёбӣ қунад.

1 Баҳо ба фанҳои «Худшиносӣ», «Мехнати бадеӣ», «Мусиқа», «Тарбияи ҷисмонӣ», «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат», «Нақша ва лоиҳагириӣ», «Ҷомеа ва дин» гузошта намешавад

Банди 15 дар таҳрири фармони Вазири маориф ва илм ҶҚ аз 09.02.2018 № 47 аз фанҳои «Худшиносӣ», «Мехнати бадеӣ», «Мусиқӣ», «тарбияи Ҷисмонӣ», «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат», «Графика ва тарҳрезӣ», «Ҷомеа ва дин» гузаронида намешавад.

Дар охири чоряки («Тарбияи ҷисмонӣ», «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат», «Графика ва тарҳрезӣ»), нимсолаи («Худшиносӣ», «Мехнати бадеӣ», «Мусиқӣ», «Ҷомеа ва дин») ва соли таҳсил доир ба зикр гардида мешавад «хисоб».

Хусусиятҳои субъектҳои баҳодиҳии «Мусиқа»

Соҳтори барнома ба принсипи робитаи байни шинохти табииати санъати мусиқӣ тавассути шаклҳои фаъоли дарки мусиқӣ ва инчунин тавассути таҷрибаи шахсии импровизатсия асос ёфтааст.

1. Мақсади таълими фанни “Мусиқа” ташаккули фарҳанги мусиқӣ ва инкишофи қобилияти эҷодии донишҷӯён дар асоси шиносой бо беҳтарин намунаҳои мусиқии анъанавии қазоқистон, асарҳои халқҳои ҷаҳон, классикони ҷаҳонӣ ва мусиқии мусоир мебошад.

2. Ҳадафҳои омӯзишӣ :

1) ташаккули консепсияҳо дар бораи тасвири пурраи ҷаҳон тавассути ҳамгирои мусиқӣ бо шаклҳои дигари санъат ва фанҳои таълими;

2) ташаккули мағҳумҳо дар бораи мусиқӣ ҳамчун падидай универсалии инсон, аҳамият ва нақши он дар ҳаёти одамон;

3) инкишофи малакаҳои тафаккури интиқодӣ ва муносибати мусбӣ ба мусиқӣ, фаъолияти мусиқӣ;

4) инкишофи дониш ва малакаҳои мушаҳҳас тавассути шиносой бо таҳлили асарҳои мусиқӣ, ичро, импровизатсия, ичрои вазифаҳо ва намоишҳои эҷодӣ;

5) инкишофи қобилияти мусиқӣ, фаъолияти эҷодӣ, маҳорати ичроӣ ва таҳқиқотӣ;

6) ташаккули дониш дар бораи шаклҳои иртибот тавассути мусиқӣ;

7) инкишофи ҳудогоҳии мусбӣ, ҳудшиносӣ ва ҳудтанзимкунӣ тавассути изҳори ғояҳо дар асарҳои мусиқӣ ва эҷодӣ (дар таркиб, импровизатсия ва ороиш);

8) ташаккул ва рушди малакаҳои мусиқӣ ва маҳоратҳои техникӣ дар ҷараёни истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ.

Мундариҷаи барномаи таълими аз фанни «Мусиқа» мувоғики баҳиҳои таълими таҳия шудааст.

7. Қисматҳо аз зербахшҳо иборатанд, ки ҳадафи таълимро дар шакли натиҷаҳои интизорравандай синф дарбар мегиранд.

8. Мӯҳтавои мавзӯъ чунин баҳшҳоро дарбар мегирад:

1) гүш кардан , таҳлил ва ичрои мусиқа;

2) истифода аз асарҳои мусиқии бадеӣ ;

3) муаррифӣ ва арзёбии асарҳои мусиқӣ ва эҷодӣ.

9. Фасли "Гүш кардан, таҳлил ва ичрои мусиқа" баҳшҳои зерро дар бар мегирад:

1) шунидан ва таҳлили мусиқа;

2) ичрои мусиқа;

3) Асобби мусиқӣ

10. Фасли "Ташкили асарҳои мусиқӣ ва эҷодӣ" зерфаслҳои зеринро дар бар мегирад:

1) ғояҳо ва ҷамъоварии мавод;

2) Композитсия ва импровизатсия.

11. Фасли "Муаррифӣ ва арзёбии асарҳои мусиқӣ ва эҷодӣ" як зерфаслро дар бар мегирад :

1) Муаррифӣ ва арзёбии асарҳои мусиқӣ ва эҷодӣ.

12 . Мундариҷаи асосии фанни «Мусиқа». Синфи 5 а :

1) "Мероси мусиқии ҳалқҳои Қазоқистон ". Оҳанги суруди ҳалқии Қазоқистон. Санъати айём. Қудрати ҷодугарии кюя. Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

2) "Сурудҳои анъанавии идона ва ҳамарӯза ва мусиқии муосир ." Ганҷҳои суруд аз анъанаҳо ва расму оинҳои ҳалқии Қазоқистон. Сурудҳои ритуалий ва муосир. Тафсири мусиқии ҳалқӣ . Коркарди мусиқии ҳалқӣ . Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

3) "Анъанаҳои мусиқии ҳалқҳои ҷаҳон ". Анъанаҳои мусиқии ҳалқҳои туркӣ. Анъанаҳои мусиқии ҳалқҳои Шарқ. Анъанаҳои мусиқии ҳалқҳои Аврупо. Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

4) "Забони мусиқа забони дӯстӣ аст ." Мусиқии ҳалқҳои Қазоқистон. Дар зери як шанрак. Ватани ман! Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

13. Мундариҷаи асосии фанни «Мусиқа». Синфи 6 А:

1) "Шоҳасарҳои мусиқии классикӣ" . Мусиқии органикӣ. Мусиқии симфонӣ. Санъати опера. Санъати балет. Мусиқии касбии Қазоқистон. Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

2) "Фарҳанги муосири мусиқӣ ". Мусиқии поп. Жанрҳои муосири мусиқӣ. Мусиқии ҷаз. Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

3) "Мусиқӣ ва намудҳои санъат ". Мусиқа ва шеърҳо. Мусиқа ва санъат. Мусиқа ва театр. Мусиқа ва кино. Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

4) "Мусиқа ва технология ". Барномаҳои компьютерии мусиқӣ. Мусиқа дар аниматсия. Садо ва мусиқа. Омода ва таҳия намудани лоиҳа. Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа.

Баҳодиҳӣ дар «Санъат»

Бино ба низомномаи намунавӣ мониторинги ҷории пешрафт, фосилавӣ ва арзёбии ниҳоии донишҷӯён барои муассисаҳои миёна, касбӣ ва техниқӣ, тасдиқи рӯйхати вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Қазоқистон рӯзи 18 марта соли 2008, № 125 (чун аз ҷониби тартиби ворид иловаҳо ба СМваА Рк № 494 аз 09.25.2018 сол) дар охири семестр ва соли хониш дар мавзӯи «санъат» фош ба ҳисоб» («шикаст»).

Exhibiting "ҷуброн а" ("шикаст А") бояд гузаронида шавад дар асоси арзёбии мӯҳтавои нав миёна маориф.

Ин дар бар мегирад, ки принсипи арзёбии мазмани нав таҳсилоти миёна. Барои ба даст оғоз ва ба баррасии консепсияи арзёбӣ, меъёр арзёбӣ ва натиҷаҳои пешбинишуудаи тарбия.

Арзёбӣ ин ҷараёни муқоисаи натиҷаҳои таълимӣ мебошад, ки воқеан донишҷӯён бо натиҷаҳои интизоршавандай таълим тибқи меъёрои муқарраршуда ба даст овардаанд.

Меъёрои баҳодиҳӣ - нишонаҳое мебошанд, ки дар асоси он ба дастовардҳои илмии донишҷӯён баҳо дода мешавад.

Натиҷаҳои интизоршавандай омӯзии - маҷмӯи салоҳиятҳое мебошанд, ки донишҷӯ дар охири раванди омӯзиш чӣ ҷизро медонад, мефаҳмад ва нишон медиҳад.

Барои татбиқи стандарт, барномаҳои таълимӣ тасдиқ карда шуданд, ки дар онҳо ҳадафҳо, вазифаҳо ва натиҷаҳои пешбинишууда нишон дода шудаанд. Бинобар ин баҳодиҳӣ вобаста ба сатҳи азҳудкуни омӯзиши Scholastic -ум.

Мундариҷаи барномаи таълимӣ аз фанни «Санъати бадӣ» дар синфҳои 5-9 ба се қисмати системаи ҳадафҳои таълимӣ, ки ба ташаккули донишҳои асосӣ ва малакаҳои амалий дар раванди фаъолияти эҷодӣ нигаронида шудаанд, тобеъ карда шудааст.

1. Фасли "Тадқиқот ва рушди идеяҳои эҷодӣ" зерфаслҳои зеринро дар бар мегирад:

- 1) дониш ва фаҳмиши дунё;
- 2) дониш ва дарки таъриҳ, фарҳанг ва анъанаҳо;
- 3) кор бо манбаъҳои иттилоот;
- 4) ба нақшагирии ҷараёни фаъолияти эҷодӣ;
- 5) кор бо супоришҳои таҳия ва тарроҳӣ;
- 6) мавод, хосият ва техникаи онҳо.

2. Фасли "Эҷод ва истеҳсоли асаҳрои эҷодӣ" баҳшҳои зерро дар бар мегирад:

- 1) ифодай бадеии ғояҳои эҷодӣ;
- 2) олот ва таҷҳизот;
- 3) технологияҳои оғаридан;
- 4) фарҳангги ҳӯрокворӣ;
- 5) фарҳангги хонагӣ;

6) риояи қоидаҳои бехатарӣ ва гигиенӣ.

3. Фасли "Муаррифӣ, таҳлил ва баҳодиҳӣ ба корҳои эҷодӣ" баҳшҳои зерро дар бар мегирад:

- 1) намоиши асарҳои эҷодӣ;
- 2) таҳлил ва баҳодиҳии ғояҳо;
- 3) таҳлил ва арзёбии методҳо ва равишҳо;
- 4) мутобиқшавӣ ва такмили кор.

Бо Istemī ва вазифаҳои таълими истифодаи д tsya хамчун меъёри арзёбӣ барои муайян кардани дастовардҳои хонандагон.

Ҳадафҳои таълимии ҳар як мавзӯъ, ки хонандагони синфҳои 5–9 меомӯзанд, дар тӯли дарозмӯҳлати амалигардонии барномаи таълимии намунавӣ аз фанни «Санъати бадеӣ» дақиқ муайян карда шудаанд.

Талабот ба фанни «Меҳнати бадеӣ»

Мақсади таълими фанни «Меҳнати бадеӣ» ташаккули саводнокии функционалӣ дар соҳаи санъат ва технологияҳои меҳнатӣ, ташаккули шахсияти муносибати эҷодӣ ба воқеият мебошад.

Барои ноил шудан ба ин ҳадаф, шумо бояд вазифаҳои таълимии зеринро пардохт кунед:

- 1) рушди дониш, ташаккули дарки бошууронаи санъат, дизайн ва технологияҳо дар ҷаҳон;
- 2) омӯзиши мероси бадеӣ ва фарҳангии ҳалқҳои Қазоқистон ва ҷаҳон;
- 3) инкишофи малакаҳои технологӣ, малакаи интиқоли ғояҳои эҷодӣ тавассути воситаҳои экспресси санъат ва дизайн;
- 4) инкишофи тафаккури эҷодӣ ва танқидии хонандагон дар ҷараёни таҳқиқ, эҷод, таҳлил, дигаргунсозии бадеии ашё;
- 5) гирифтани таҷриба дар истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар ҳама намудҳои фаъолияти таълимӣ (таҳқиқот, татбиқи эҷодӣ идеяҳо, пешниҳоди асарҳо);
- 6) таҳқиқ ва татбиқи захираҳои гуногун ва манбаъҳои иттилоот бо дарки аҳамияти онҳо барои натиҷаҳои кор;
- 7) тарбияи эстетикӣ, меҳнатӣ, иқтисодӣ, экологӣ, ватандӯстӣ ва ташаккули арзишҳои ахлоқӣ ва маънавӣ;
- 8) рушди қобилияти мустақилона банақшагирии фаъолият, бо дарназардошти вақт, хосиятҳои моддӣ ва дигар омилҳо;
- 9) ба даст овардани таҷриба дар ташкили фаъолиятҳои муштарак барои ноил шудан ба ҳадафҳои омӯзиш (кори инфиродӣ, ҷуфтӣ ва гурӯҳӣ).

Барои мисол: Баландтарин миқдори Feed нуқтаҳои, ки донишҷӯ метавонад дар синфи 9 дар давоми соли хониш, аз он 25 хол аст. Ин ҳисоб 9 нуктаро аз бахши “Тадқиқот ва рушди идеяҳои эҷодӣ”, 12 банди Бахши эҷод ва истеҳсоли асарҳои эҷодӣ”, 4 хол аз бахши “Муаррифӣ, таҳлил ва арзёбии

корҳои эҷодӣ” дар бар мегирад. Ҳамин тариқ, холҳои максималӣ дар нимсолаи 1-ум 12 -13 баллро ташкил медиҳанд.

Барои нуқтаҳои захирашуда, мувофиқ ба 50- 100% аз ҳадди холҳои, донишҷӯён қабул «қарз». Obuchayusche ysy, ки хол камтар аз 50% аз ҳаҷми умумии маблағи Ball лр, фиристода мешаванд, ба resit.

Retaking, ки аз ҷониби иҷроқунанда иҷро қеарда мешавад:

- омода кардани иншо дар мавзӯи мазкур;
- ҳифзи корҳои эҷодӣ ,
- Гузаронидани корҳои амалӣ аз мавзӯҳои пажӯҳиши.

Муаллимони санъат вазифадоранд, ки хонгандагонро бо меъёрҳои барномаи таълими шинос намоянд.

Р дар бораи ба охир расидани ҷараёни бо ccording ба Rieter арзёбии дониш таълими schihsya «санъат» дар бораи ин мавзӯъ хониш донишҷӯ бояд:

- таснифот ва ҳусусиятҳои шаклҳои гуногун, самтҳо ва жанрҳои шаклҳои бадӣ, воситаҳои визуалий ва экспрессивии санъат ва мусикӣ, таърихи пайдоиши услуг ва жанрҳои шаклҳои санъат, ањанаҳо ва урфу одатҳо дар санъати ороиший ва амалии ҳалқи қазоқ ва дигар ҳалқҳои ҷаҳон, намудҳо ва ҳусусиятҳои табии, маводи сунъӣ, бадӣ, технологияҳои асосии дастӣ, механикӣ, бадӣ аз маводҳои муайян, асосҳои тарроҳӣ, моделсозӣ ва коркарди маҳсулоти нассочӣ , технологияҳои муосири иттилоотӣ ва нармағзоре, ки дар соҳаи санъат истифода мешаванд, қоидаҳои бехатарии кор бо таҷҳизот ва асбобҳо;
- аҳамият ва нақши намудҳои гуногуни санъат, муҳандисӣ ва технологияро дар ҳаёти инсон ва ҷомеа, ҳифз ва ҳифзи муҳити зист, арзиши асарҳои санъати тасвирии ҳалқи Қазоқистон ва дигар ҳалқҳои ҷаҳон, муносибати услубҳо ва самтҳои санъатро бо давраи таъриҳӣ, ҳусусиятҳои интиқоли тарроҳии эҷодӣ бо роҳҳои гуногун дарк мекунад санъат, аҳамияти кори дастаҷамӣ ва гурӯҳӣ барои қабули қарорҳо ;
- дониш ва малакаҳоро барои таҳия, банақшагирӣ ва эҷоди лоиҳаҳои эҷодӣ дар намудҳои гуногуни санъат, интиҳоби мустақили мавод ва усулҳо барои интиқоли ғояҳои эҷодӣ, дониши ҳосиятҳои гуногуни санъат, маводи соҳторӣ дар эҷод ва истеҳсоли маҳсулот, инчунин асарҳои санъат, технологияҳои асосии коркарди масолеҳи прототипҳо истифода мебарад маҳсулоти нав, аз ҷумла истифодаи воситаҳои ТИК, малакаҳои мустақилона дарёфт кардан ва интиҳоби манбаҳои зарурии иттилоот барои таҳқиқот идеяҳо ва рушди ғояҳо дар соҳаи санъат ва технология, роҳҳои гуногуни тарғиби маҳсулоти эҷодӣ барои татбиқи ғояҳои онҳо дар соҳаи тиҷоратӣ, усулҳои банақшагирӣ ва ташкили кор, роҳҳои интиқоли мушкилоти экологии ҷаҳон тавассути санъат;
- ғояҳо ва ғояҳои эҷодиро дар асарҳои намудҳои гуногуни санъат, усулҳо, усулҳо ва маводҳое, ки дар асарҳои худ ва асарҳои рассомони дигар истифода мешаванд, таъсири санъат, технология ва истеҳсолот ба муҳити зист ва ҳаёти инсон таҳлил мекунад;
- синтези лоиҳаҳои эҷодӣ дар намудҳои гуногуни санъат, аз ҷумла истифодаи ТИК, усулҳо ва усулҳои кор дар техникаҳои гуногун бо истифодаи мавод ва

воситаҳои мухталиф дар ҷараёни эҷоди асарҳои рассомӣ, шаклҳои мухталифи иттилоот дар асоси натиҷаҳои таҳқиқот, дониш ва малакаҳои гуманитарӣ ва табииатшиносӣ интизоми м барои эҷоди кори эҷодӣ ;

• мағҳумҳои асосӣ, образҳо ва ғояҳоро дар асарҳои намудҳои гуногуни санъат, арзиши бадеъ ва эстетикии асарҳои санъати миллӣ ва ҷаҳонӣ, санъати мустақил / дастаҷамъона, корҳои техникӣ, қобилияти маҳсулот барои коршоямӣ, эргономика ва самаранокӣ, сифатҳои истеъмолии маҳсули меҳнат ва қобилияти хизматрасонӣ арзёбӣ мекунанд амалиёти технологӣ.

Хусусиятҳои баҳогузорӣ аз фанни «Тарбияи ҷисмонӣ»

Айни замон низомномаи баҳодиҳии таълимгирандагони синфҳои 1-11 оид ба тарбияи ҷисмонӣ кор карда шудааст:

1. Фармон №125 Вазорати маориф ва илм ПК «*Дар бораи тасдиқи қоидаҳои умумии фаъолияти таълимӣ, муваққатӣ ва аттестатсияи таълимгирандагон*» аз 18.03.2008 ш. (Ҳамроҳ бо Вазорати адлияи Ҷумҳурии Қазоқистон 21 апрели соли 2008 № 5191) бо тағиیرёбии банди 15 дар таҳрири фармони Вазири маориф ва илм ҶҚ аз 09.02.2018 №47, бо мақсади аз самти, инфириодӣ баҳогузории ҳар як таълимгиранда дар дарсхои тарбияи ҷисмонӣ;

2. Қонуни Ҷумҳурии Қазоқистон "Дар бораи тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш ҶҚ" аз 03.07.2014 с. №228-V ЗРК. С. 2014;

3. Фармони Президенти Қазоқистон аз 28.12.2006 с. №230 «Дар бораи барномаи давлатии рушди тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш дар Ҷумҳурии Қазоқистон»;

4. Стандарти умумитаълимии давлатӣ (таҳсилоти ибтидой, асосӣ ва миена, миенаи умумӣ), оинномаи тасдиқнамудаи қарори Ҳукумати ҶҚ № 1080 от 23 августи соли 2012;

5. Нақшаҳои умумии таҳсилоти ибтидой, асосӣ ва миёнаи умумӣ таҳсилоти миенаи ҶҚ, ки Вазири маориф ва илм ҶҚ №500 аз 8 ноябри соли 2012;

6. Барномаҳои умумии таълимӣ оид ба муассисаҳои таълимӣ, курсҳои интихобӣ ва факультативӣ барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ, ки бо фармони Вазири маориф ва илмии ҶҚ №115 аз 3 апрели соли 2013;

7. Барномаи бақайдгирифташуда дар Вазорати адлияи Ҷумҳурии Қазоқистон №8424 аз 10 апрели соли 2013;

8. Фармон №296 аз 25 июля соли 2013 дар бораи ворид намудани тағиирот ба фармони МОН ҶҚ аз 8 ноябри соли 2012, №500 «Дар Бораи тасдиқи нақшаҳои умумитаълимии таҳсилоти ибтидой, асосӣ ва миёнаи умумӣ таҳсилоти миенаи ҶҚ»;

9. Фармон № 545 «Дар Бораи ворид намудани тағиирот ба фармони Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Қазоқистон аз 3 апрели соли 2013, № 115» Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Қазоқистон аз 25 октябри 2017 ш. Барномаи

таълимӣ оид ба фанни «Тарбияи ҷисмонӣ» барои синфҳои 5-9 сатҳи асосӣ ва миенаи умумӣ бо усули нави таълим;

10. Барномаи таълимӣ оид ба фанни «Тарбияи ҷисмонӣ» барои синфҳои 10-11 дар сатҳи таҳсилоти миенаи умумӣ оид ба усули нави таълим(ҷамъиятию гуманитарӣ самти табииӣ-математикий) Барнома 206 ба фармони № 352 Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Қазоқистон аз 27 июли с. 2017.

Дар робита бо толори варзишии муассисаи таълимӣ, бо муассисаи тиббӣ хонандагон якҷоя бо гурӯҳ ё инфиродӣ машғул мешаванд.

1. Барои бо варзиш машғул шудан хонандагон бояд варақаи саломатии ҳудро пешкаш намоянд, ба қоидаҳои техникаи бехатарӣ риоя намоянд.

2. Ҳамаи таълимгирандагон ҳангоми дарс толори варзишӣ бояд таҳти назорати омӯзгор бошанд.

3. Хонандагоне, ки аз кори ҷисмонӣ муваққатан озоданд, аз фанни «тарбияи ҷисмонӣ» озод карда мешаванд.

4. Ҳангоми ба дарсҳо иштирок накардан хонанда бояд ба роҳбари синф маълумотномаи тиббӣ ёки ягон ҳучҷати расмӣ пешниҳод намояд.

5. Муаллими фанни тарбияи ҷисмонӣ ба хонандагон бояд дар бораи намуди машғулотҳо маълумот дихад:

- омӯзиши назариявии мавод;
- потенсиали бозӣ (лоиҳаи, шоҳмот);
- мизи тенис, бадминтон;
- ҳамкорӣ дар ташкили дарс.

Таълимгирандагони бо тарбияи ҷисмонии солимгардонӣ машғул шаванда дар утоқҳои маҳсус баъди дарс машғулот мегузаранд ва дар таҳти назорати доимии шифокорон мешаванд. Ба онҳо маълумотномаи маҳсус дода мешавад.

6. Либосҳои маҳсуси варзишӣ барои дарсҳои тарбияи ҷисмонӣ:

- барои толор
- синфҳои 1-4: майка ё куртаҳои якранги қӯдакона, шими қӯтоҳ, socks, кеды (кроссовки).
- Синфҳои 5-11: майка ё куртаҳои қӯдакона, шими қӯтоҳи варзишӣ, кеды (кроссовки) мутобиқи навъи варзиш аз рӯи барномаи таълимӣ.
- дар қӯча (дар фаслҳои тирамоҳ ва баҳор) – формаи варзишӣ, майка, socks, кеды (кроссовки), ки мутобиқи ҳаво, дастпӯшакҳо.

Хусусиятҳои баҳогузорӣ оид ба фанни «Худшиносӣ»

Худшиносӣ барои нишон додани хусусияти дохилии инсон роли асосӣ мебозад.

Вазифаи асосии фанни Худшиносӣ муҳайё намудани шароит барои ташаккули шахсияти инсон ва ошкор намудани хусусиятҳои он мебошад.

Объекти асосии худшиносӣ инсон буда, барои ташаккули шахсияти он ва рушди хислатҳои наҷиби инсонӣ хизмат мекунад. Инсон бояд малака, истеъодод ва қобилияти ҳудро нишон дихад. Вазифаи таълимии ин фан тарбия намудани шахсияти ҳамаҷониба инкишофёфта, маърифатнок, дар гурӯҳ кор карда метавониста мебошад.

Ин фан инсонро ба худогохиву худдарккунӣ даъват намуда, ба дарк намудани мавқеи худ дар табиат водор месозад.

Вазифаи асосии фанни худшиносӣ татбиқ намудани малака, маҳорат ва истеъоди хонандагон дар ҳаёт аст. Хонанда мавқеи худро дар чомеа бояд ҳис кунад. Ба воситаи таълими ҳикояҳо аз китоби дарсӣ хонандагон таҷрибаи муҳими ҳаётӣ меомӯзанд.

Равандҳои асосии таълими фанни «Худшиносӣ» аз инҳо иборат аст:

1) муайян намудани арзишҳои ноёби инсоният, ки аз тарафи шахсони алоҳида кашф шудааст;

2) ташаккули системаи арзишҳои шахсият амали малакаҳои эҷодӣ барномаҳо оиди дониш дар ҳалли мушкилот ва дар хизмат ба чомеа;

3) ташаккул додани хусусиятҳои неки рафтори хонандагон, муносибати он бо муҳити атроф ва муносиба ба худ.

Вазифаҳои фанни «Худшиносӣ» амалӣ карда мешавад ба воситаи ноил шудан ба мақсадҳои умумӣ:

1) мусоидат ба хислату рафтори алоҳидаи омӯзгор ба ҳар як шогирди худ ва ҳисси масъулияtnокии ҳар як талаба;

2) мусоидат ба ташаккулебии шахсияти инсон.

Мақсади таъмин намудани ҳалли вазифаҳои зерин:

1) ифшои арзиши муносибатҳои пайғамбарии худ, ба одамон ва муҳити зист; муҳаббати беғаразона ба одамон, меҳрубонӣ кардан ба атрофиён ва ёрӣ расонидан ба дигарон;

2) рушди ҳавасмандӣ ба шинохтани худ, ки барои дарки мавқеи худ ёрӣ медиҳад;

3) рушди эҳсосоти худ, сазовори боварӣ гаштан, ҳисси масъулияtnокӣ доштан, фикри худро баён карда тавонистан;

4) инкишофи қобилияти фаҳмидани алоқамандии дохилӣ ва беруни инсон, он ваҳдат, ки бо табиат, вобастагии ҷисмонӣ, равонӣ ва ахлоқӣ саломатӣ; тасҳех худ ҷисмонӣ ва равонӣ ҳамчун замина барои пешбурди тарзи ҳасти солим;

5) инкишофи қобилият, худидоракунӣ, рафткор дар ҷойҳои ҷамъиятий ва робита бо атрофиён;

6) ошкор намудани қобилияти ба кор бурдани дониш, маҳорат ва малакаи барои пешбурди ҳаёт, шунидани садои виҷдон ҳангоми баҳодиҳӣ ба ҳолатҳои гуногуни ҳаётӣ, қарор қабул намудан мувофиқи манфиати умумумииинсонӣ;

7) рушди маҳорати ҳамкорӣ дар колектив ва кор дар гурӯҳ, дастаи созанда барои ҳалли вазифаҳои пешбинишуда мутаносибан ба меъёрҳои зӯроварӣ накардан ба худ ва дигарон.

Барномаи худшиносӣ барои мактабҳои ибтидой вазифаҳои ташаккулдиҳии қобилияти инсон ва равона кардани он ба манфиати ҷамъият, тарбияи имоннокӣ, ғамхорӣ кардан нисбати дигарон, риоя намудани расму оинҳои чомеа, ҳамкорӣ кардан бо дигарон, ҳисси масъулияtnокӣ дар оиларо дар бар мегирад.

Мақсади асосии омӯзиши фанни «Худшиносӣ» дар синфҳои 5-9 дарки мақсадҳои ҳаётӣ, аҳамияти хидмат ба мардум, фаҳмидани мавқеи инсон дар

табиат ва вазифаи инсонии ҳар як шахс мебошад. Дарки зебоии гирду атроф , арзиши мероси фарҳангии ҳамаи халқҳо, хислатҳои ростӣ, некӣ, муҳаббат, адолат.

Хусусияти таълими барномаҳои пешниҳодшуда барои синфҳои 10-11, як навъ ҷамъбасти донишҳои азхудкарда мебошад, амиқтар дониш дар бораи муҳимтарин арзишҳои умумибашарӣ бо мақсади рушди минбаъдаи мустаҳкам шудани ҳама гуна хислатҳои неки инсонӣ, ки барои ҳаёти муносиб гузаронидан ба ҳар як ҳатмкунандай ба ҳаёти мустақилона қадам гузошта зарур аст, хизмат мекунад. Ин дар ниҳояти кор ба ташаккул додани шахсияти ҳамаҷониба инкишофёфта, шахси инсондӯст, меҳрубон, оилапарвар, вафодор, шаҳрванди масъулиятнокхизмат мекунад. Байни фаслҳо алоқамандии зич мавҷуд аст, ки он барои мустаҳкам намудани алоқа байни авлодҳо хизмат мекунад ва боигариҳои моддӣ ва маънавии аҷдодонро ба наслҳои оянда дастрас мекунад, таҷрибаи бойи ҳаётии гузаштагонро меомӯзад.

Хусусиятҳои баҳогузорӣ оид ба фанни таълимии «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат»

Инсони муосир бояд дорои тафаккури баланд бошад. Ба вай зарур аст, ки қобилияти тез фикр кардан дошта, қарори зарурӣ қабул карда тавонад, аз воситаҳои нави техникий ба монанди компьютер ва интернет боҳабар бошад ва истифода бурда тавонад. Барои дар ҷамъият мавҷеи ҳудро мустаҳкам намудан ҳаракат кунад ва идеяҳои нав бв навро пешниҳод намояд.

Дар ҷараёни таълими фанни «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат» шогирдон имконияти инкишоф додани малакаҳои зарурии номбаршударо доранд.

Соҳибкорӣ – омили асосии рушди миллии некӯаҳволии, омили қалидии рушди иқтисодиёт. Дар рафти таълими фанн шогирдон дониши заминавӣ мегиранд, ки барои тавлиди фикр ва амалӣ шудани он, ба нақша гирифтани ҷиҳати молиявӣ ва иқтисодии кор зарур аст. Ҳамчунин шогирдон бо фаъолияти кори муассисаҳои давлатӣ доир ба соҳибкорӣ шинос мешаванд, соҳибкориро меомӯзанд, дар бораи андоз маълумот мегиранд, вазифа ва ҷавобгарии соҳибкоронро дар назди ҷомеа ва давлат ҳис мекунанд.

Асоси таълими фанни "Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат" аз инҳо иборат аст:

1) дар оянда бо кори муносиб таъмин намудани шогирдони пуристеъдод ва қобилияти тиҷоратӣ дошта;

2) дар шогирдон инкишоф додани ҳисси масъулиятнокӣ дар назди ҷамъият ва давлат, ;

3) ташаккул додани малакаҳои зарурӣ барои бомуваффақият фаъолият дар ҳама гуна соҳаи меҳнат, дар оянда;

4) таълим дода шогирдони амалкунанда ба воситаи таъсис, пешбурди назорат ва тиҷорат-равандҳои;

5) ташаккул додани назарияи асосҳои соҳибкорӣ дар хонандагон;

6) ташаккули малакаҳои амалӣ-шахсӣ, саводнокии молиявӣ дар хонандагон;

7) ташаккули тафаккур ва маҳорати соҳибкорӣ дар таълимгирандагон ва додани имконият барои тадбиқи он дар ҳаёт;

8) ба даст овардани фикрҳои нави тиҷоратӣ рушди он дар фаъолияти соҳибкорӣ;

9) рушди одати бизнес-моделсозӣ ва мутобиқшавӣ дар шароити рақобатнокӣ ва мустаҳкам кардани мавқеи соҳибкорӣ ;

10) тартиб додани маҳорати тадқиқотӣ, истифодаи технологияҳои муосири иттилоотӣ.

Мазмуни асосии барномаи фанни "Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат" дар синфи 10:

1) «Муқаддима ба соҳибкорӣ».

2) «Соҳибкорӣ дар шароити муосир».

3) «Маркетинг дар амал».

4) «Дизайн-фикр».

Мазмуни асосии барномаи фанни «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат» дар синфи 11:

1) «Стартап акселератор (1)».

2) «Стартап акселератор (2)».

3) «Худҳаракаткунии соҳибкор».

4) «Стратегияи тараққиёт».

Ба мушаххасоти барномаи таълимӣ, пешниҳодшаванд ба ҷаҳон дорост, дохил мешаванд:

1) соҳтани ашёи дар асоси таҷриба ва ҳусусияти соҳибкорӣ Қазоқистон, таърихи инкишоф ва ташаккул додани соҳибкорӣ;

2) соҳтани раванди таълим бо истифодаи гурӯҳҳои интерактивӣ, бозиҳои гуногуни гурӯҳӣ, усулҳо ва технологияҳои таълим, иштироқи фаъоли хонандагон дар раванди таълим;

3) ташаккул додани малакаҳои асри XXI, дар тараддуни он дар партави манбъаҳои кадрӣ тамоюли Қазоқистон ва ҷаҳонӣ шароити бозаргонӣ; тамоюли рушди оммавии соҳибкории (соҳибкорӣ ҳамчун тарзи ҳаёт);

4) истифодаи муносибатҳои баҳсӣ (ковчунг) бо мақсади ташаккули мавқеи дарки ҳаётӣ ва қабули масъулияти худ, интиҳоби фаъолият;

5) истифода ва гузаронидани тренингҳо ба ҷаҳон дар ташаккули малакаҳои амалӣ ,ақлӣ ва фикрӣ, ташаккули таҷрибаи аввалин тавассути геймификатсияи раванд.

6) ташкили мактаби умумитаълимӣ, ҷомеаи интернетӣ дар ресурсҳои пешбинишуда ба ҷаҳон мубодилаи иттилоотӣ, ҳамкорӣ дар доираи азхудкунии курси байни маҳалҳо сатҳи бо мақсади ба даст овардани таъсири синергетӣ . Ташкилоти мазкур тавассути on-line-портал мусобиқаҳои гуногун ташкил менамоянд; озмунҳо ва меҳмони варзишӣ; чорабиниҳои варзишӣ:

олимпиадаҳо, озмунхо, ташкили майдончаҳои алоқа байни ноҳияҳо, харидорони иштирокчиён, тичорат ва сармоягузорон;

7) таъсиси инфрасоҳтор, ки барои бурдани кори самаранок асос ёфтааст ва барои амалӣ гардонидани ҳамкорӣ дар хониш ва кор:

8) мактабҳои соҳибкорони Қазоқистон, ки аъзои Ассотсиатсияи соҳибкории маориф ҶҚ;

9) Палатаи Миллии соҳибкорони Ҷумҳурии Қазоқистон "Атамекен";

10) фонди ҷамъиятии "Джуниор Эчивмент Казакстан";

11) дастгирии раванди таълими онлайн маҳсусгардонидашуда ва оғлайн-бозиҳои инкишофдиҳандай малакаи пешбуруди фаъолияти соҳибкорӣ бо роҳи автоматии симуляции раванди;

12) истифодаи принсипҳои дизайн-тафаккур барои рушди мичозшиносӣ.

Хусусиятҳои баҳогузорӣ аз фанни "Графика ва тарҳрезӣ"

Ҳангоми таҳияи барномаи таълимӣ дар мавзӯъҳои гуногун(аз рӯйи фвслҳо) ҷудо карда шудаанд асосии роҳҳои графикӣ фаъолият, ки муайян логику ташкили раванди таълим. Онҳо иборатанд аз:

- репродуксияи тасвирҳо (бо тағиیرёбии миқёси тасвирҳо);
- азнавсозии тасвирҳо (бунёди нави тасвири солим оид ба қисми тасвир);
- табдил додани тасвирҳо (бо тағиир додани усулҳои банаоворгирӣ);
- табдил додани намуд ва таркиби тасвирҳо (иваз кардани тасвирҳо);
- табдил додани ашёҳои тасвиршуда (тағиир додани шаклҳо ва ҷойгиршавӣ дар фазо);
- моделсозии графикӣ (ба нақшагирии графикӣ, лоиҳакаши).

Моҳияти чунин муносибат ба таҳия ва банақшагирии фаъолияти асосӣ (муаллақ) дар ҷадвали 1.

Муқаррар намудани усулҳои асосии графикӣ ба талаба имкон медиҳад, ки ба фаъолияти худ аҳамият дигар, ба онҳо дар давоми таҳсил ва ба кор бурдани принсипи спиралмонанд соҳтани барномаи таълимӣ.

Мазмуни базавии таълимии фанни "Графика ва тарҳрезӣ" пешниҳод карда шавад нави стандарте маориф дар шакли низоми дилҳоҳи натиҷаҳои таълим пешбинишуда барои таълими грандагон:

1) медонад, воситаҳои асосӣ, усулҳо, роҳҳои ба кишиамон иттилооти аенӣ; намудҳои асосии тасвирҳои графикӣ; аз усулҳои асосии тарҳрезӣ ва воситаҳои графикӣ; қонунҳо шаклмонанди бузургии геометрӣ тел; қоидаҳои умумии барасмиятдарории лоиҳа; мағҳуми умумӣ дар бораи мосинсозӣ, соҳтмонӣ лоиҳавӣ, унсурҳои лоиҳаи типографӣ; марҳилаҳои тарҳрезӣ ва тайер кардани маснуот; усул ва воситаҳои намоиши иттилооти аенӣ воситаҳои дастӣ ва компьютерӣ ва графика;

2) мефаҳмад арзиши тасвирҳои графикӣ дар зоҳирии худ ва додани иттилоот дар бораи ашёҳои ҷаҳон, мавҷудот ва равандҳо; шакли тобеияту усули моделсозии графикӣ; фарқияти байни намуди графикӣ тасвир дар шакли ашёҳои тасвиршуда онҳо муҳити атроф ва ченкунӣ бошад; имкониятҳо ва

хусусиятҳои дастӣ ва графики компьютерӣ дар фаъолияти амалӣ манфиатдоранд; хусусиятҳои лоиҳасозӣ ва моделсозӣ;

3) нисбат tools ва маводи барои графикӣ кор; усулҳои лоиҳасозӣ; усулҳои соҳтани бузургихои геометрӣ (созандай) шакли предмети; усулҳои соҳтани лоиҳаи гирди сатҳӣ бузургихои геометрӣ тел; ҳилаҳо табдил намуд ва таркиби тасвирҳо; ҳуҷҷатҳои маълумотдиҳанда, ки барои гирифтани лоиҳакашӣ ва созандай қарорҳо; воситаҳои дастӣ ва графикӣ- компютерӣ, ки ҳангоми ҳалли вазифаҳои гуногуни дар моделсози графикӣ, тарҳрезӣ, лоиҳакашӣ;

4) таҳлил ҳосиятҳои тасвирҳо ва гуногун роҳҳои интиқоли иттилооти аенӣ; шаклҳои геометрӣ ва конструксияи адад ҳангоми иҷрои онҳо тасвирҳо; имконияти истифодаи намудҳои гуногун тасвирҳо барои ошкор кардани шакли предмети; ҳамаҷонибаи нақшаи барои муайян намудани шаклҳои адад ва ҳайати графикии тасвирҳо;

5) тасвирҳои контуриро таҳлил мекунад барои азnavсозии шакли ашёҳо; графикӣ маълумоти ибтидоии тасвирҳои ҳудро барои эътидоли онҳо оид ба хотир ва таркиб; намудҳои гуногуни тасвирҳо барои пурра ва муносиби намоиши графикӣ иттилоот; воситаҳои гуногуни графика барои интиқол ва татбиқи идеяҳои эҷодӣ;

6) баҳо медиҳад усулҳои тасвирҳо, кишиамон иттилооти аёни; тасвирҳои графикӣ гуногуни объектҳо; роҳҳои гуногун табдил тасвирҳо; усулҳои лоиҳакашӣ ва воситаҳои графикӣ, ки дар раванди фаъолияти лоиҳа; хусусиятҳои конструктивӣ ва геометрии адад; раванд ва натиҷаи фаъолияти эҷодӣ.

Мазмуни барномаи таълимӣ аз алоқамандии бобҳо иборат аст. Ба воситай ин баҳшҳои курси нави таълими фанни "Графика ва тарҳрезӣ" пешбинӣ шудааст. Мақсади омӯзиши фасл ва зерфаслҳои барномаи таълимӣ ба даст даровардани натиҷаҳои дилҳоҳ дар рафти таълим мебошад.

2 Талабот ба санчиш аз фанни «Мусиқа»

Равишҳои арзёбии омӯзиши

Баҳодиҳии натиҷаҳои омӯзиши фанни «Мусиқа» бо истифодаи системаи баҳодиҳӣ дар асоси меъёрҳо гузаронида мешавад.

Арзёбӣ дар асоси критерияи- раванди арзёбии, дар асоси муқоисаи дастовардҳои хонандагон бо таври дақиқ муайян пешакӣ маълум ҳамаи иштирокчиёни раванди таълим (хонандагон, маъмурияти мактаб, кормандони педагогӣ, волидон ва дигар намояндагони қонуни) меъёрҳои арзёбии, пайваста бо ҳадафҳо ва мазмуни таҳсилоти миёнаи умумӣ, мусоидат ба ташаккули таълимӣ - қобилияти идрокии донишҷӯён.

Арзёбии меъёрҳо ба муносибати таълим, омӯзиш ва баҳодиҳӣ асос ёфтааст.

Натиҷаҳои баҳодиҳии критерияҳо барои банақшагирии самаранок ва ташкили раванди таълим истифода бурда мешаванд.

Системаи арзёбии критерияҳо дар мактаби ибтидой арзёбии нақшавӣ ва ҷамъбастиро дар бар мегирад.

Арзёбии формативӣ - баҳодиҳӣ, ки дараҷаи азхудкунии дониш ва малакаи донишҷӯёнро дар корҳои ҳамарӯза дар дарс ва / ё хона муайян мекунад ва робитаи амалии байни донишҷӯ ва омӯзгорро дар давоми омӯзиш таъмин мекунад ва ба донишҷӯён имкон медиҳад то фаҳмидани дурустии вазифаҳо ҳангоми омӯзиши маводи нав ва расидан ба ҳадафҳо ва натиҷаҳои интизоршавандай омӯзиш.

Арзёбии ҷамъбастиӣ ин баҳоест, ки дараҷаи азхудкунии дониш ва ташаккули малакаи донишҷӯёнро пас аз ҳатми омӯзиши баҳшҳои барномаи таълимӣ барои семоҳа, пас аз ҳатми таҳсил муайян мекунад.

Арзёбии дарси мусиқӣ

Дар дарсҳои мусиқӣ хонандагон мусиқаро ба таври ҳамешагӣ ичро мекунанд, мусиқаро гӯш мекунанд, истилоҳҳои мусиқиро мегузаронанд, ба саволҳои муаллимон ҷавоби шифоҳӣ медиҳанд, эссе менависанд, корҳои тарроҳӣ мекунанд, дар дафтарҳо кор мекунанд.

Мо ба муаллимони фанни «Мусиқа» якчанд меъёрҳоро барои назорати ҷорӣ ва ниҳоӣ дар ин фан пешниҳод менамоем, ки онҳоро дар раванди таълим истифода бурдан мумкин аст.

ГУФТУШУНИДИ МУСИҚӢ

Но.	Параметрҳо	Меъёрҳо		
1.	Эътирофи экспрессивии мусиқӣ, жанрҳои мусиқӣ, унсурҳои сохтории нутқи мусиқӣ, шаклҳои мусиқӣ	Дарки тасвири мусиқӣ дар сатҳи таҷриба. Эътирофи экспрессивии мусиқӣ, жанрҳои мусиқӣ, унсурҳои сохтории нутқи мусиқӣ, шаклҳои мусиқӣ,	Дарки тасвири мусиқӣ дар сатҳи таҷриба. Эътирофи экспрессивии мусиқӣ, жанрҳои мусиқӣ, унсурҳои сохтории нутқи мусиқӣ, шаклҳои мусиқӣ,	Доварҳо дар бораи мусиқӣ як монлабл мебошанд. Эътирофи экспрессивии мусиқӣ, жанрҳои мусиқӣ, унсурҳои сохтории нутқи мусиқӣ, шаклҳои мусиқие, ки бо кӯмаки

		жанрҳои мусиқӣ, унсурҳои сохтории нутқи мусиқӣ, шаклҳои мусиқӣ. Довар ҳақ аст	экспрессивии мусиқӣ, унсурҳои сохтории нутқи мусиқӣ, шаклҳои мусиқӣ мустақилона ичро карда мешаванд, вале бо 1-2 саволҳои пешрафта	омӯзгор ичро карда мешаванд
2 боша д.	Шинохти мусиқӣ	90-100% ҷавобҳои дуруст ба викторина мусиқӣ. Дуруст ва пурра муайян кардани ном, муаллифи асари мусиқӣ, жанри мусиқии асар	60-80% ҷавобҳои дуруст ба викторина мусиқӣ. Хатоги ҳо дар муайян кардани муаллифи асари мусиқӣ, жанри мусиқии асар	На бештар аз 50% ҷавобҳо барои викторина мусиқӣ. Ҷавобҳо қисман, нопурра мебошанд, аз муаллиф ё номи асарҳои мусиқӣ, жанри мусиқии кор огоҳ буданро нишон медиҳанд
3.	Эҳсосоти мусиқӣ, фаъолият, иштирок муколама дар	Ӯ мусиқиро дўст медорад, мефаҳмад. Дар муҳокимаи асарҳои мусиқӣ бо диққат ва фаъолона иштирок кунед	Гӯш кардани мусиқӣ на ҳама вақт таваҷҷӯхи доимиро нишон медиҳад	Ҳангоми гӯш кардани мусиқӣ донишҷӯ ғоиб, бепарво аст. Ба мусиқӣ ягон шавқ надорад

РУШД ВА СИСТЕМАТИЗМИ ДОНИШ ДАР БОРАИ МУСИҚӢ

Не.	Параметрҳо	Меъёрҳо		
		Вазифа	Вазифа	Вазифа
1.	Дониши истилоҳот, унсурҳои саводноки и мусиқӣ	Вазифа 90-100% бе хатогиҳое, ки ба сифат таъсир мерасонанд, ичро карда мешавад. Вай истилоҳот ва мағҳумҳоро хуб медонад, чӣ гуна онҳоро дар амал татбиқ карданро медонад	Вазифа 60-80% ичро шуд, хатогиҳои ночиз содир карда шуданд. Таркиб и номуайяни истилоҳот ва мағҳумҳоро медиҳад, қисман чӣ гуна татбиқ кардани онҳоро медонад	Вазифа камтар аз 50% ичро карда мешавад, хатогиҳо роҳ дода мешаванд, ки ба сифати кор таъсир мерасонанд. Истилоҳот ва мағҳумро заиф медонад, чӣ гуна дар амал истифода бурдани онҳоро намедонад
2 бошад .	Дониши адабиёти мусиқӣ	Донишҷӯ маводи асосиро хуб медонад, адабиёти	Донишҷӯ маводи асосӣ медонад ва бо 1-2 саволҳои	Донишҷӯ аз маводи асосӣ дониши кофӣ надорад. Саволҳоро танҳо бо кӯмаки

		иловагиро оид ба масъала хондааст. Ба саволҳои гузошташуда боэътиимод, боэътиимод ва пайгириона чавоб медиҳад	пешрафта чавоб медиҳад	муаллим, як моноллаблҳо медиҳад
3.	Чавоби шифоҳӣ	Донишҷӯ маводи таҳқиқшударо дуруст тартиб медиҳад. Асарҳо и мусикиро таҳлил мекунад. Вай марҳилаҳои асосии рушд ва таърихи муслиқиро менонад	Донишҷӯ мавод и барномаро пурра дорост, аммо ҳамзамон номувофиқатии хусусияти миёна дорад	Дар донишҷӯ бо саволҳои суст тоб. Дар пешниҳоди маводи таҳқиқшуда носаҳеъӣ хисобида мешавад

ИЧРОИ ХОНА

Не.	Параметрҳо	Меъёрҳо		
		"5"	"4"	"3"
1.	Мухтаво ва саводнокии кор	Ҳангоми ба анҷом расонидани кор адабиёти иловагӣ истифода мешуд; мушкилот ҳамаҷониба ва пайваста инъикос мешуданд.	Дар кор хатогиҳои хурд чой доштанд; ягон адабиёти иловагӣ истифода нашуд	Кор хатогиҳоеро ба вучуд овард, ки ба сифати корҳои ичрошуда таъсир мерасонанд
2 бошад.	Эстетикаи тарроҳии кор	Кор мувофиқи ҳама талаботҳои тарроҳӣ бодиққат ичро карда мешавад	Дар мавриди сабти номи кор, камбузидҳои ноҷиз чой доранд	Вайрон кардани қоидаҳои асосии бақайдигрии кор. Кор бепарвоёна сурат мегирад.

ИЗХОРОТИ РЕПЕРТУРАИ ВОКАЛ.

Не.	Параметрҳо	Меъёрҳо		
1.	Ичрои вокал	Санъати вокалии бадей	Оҳанг ва rhythmically ва diks ionno ичрои дақиқи рақамҳои Вокэл	Нопокӣ, интонатсияи бардурӯғ
2 бошад . .	Суруди хор	Донистани хат ва сурудҳои оҳангӣ, интонацияи пок	Донистани хат ва сурудҳои оҳангӣ, асосан интонацияи	Дар ичрои оҳангҳо ва сурудҳо ба

		ва ичрои дурусти ритмио. Ичрои экспресс	пок, ритмикӣ дуруст, сурудхонӣ кофӣ нест	номуайяни муйаян роҳ дода мешавад, номуайянӣ ва на он қадар дақик, баъзан ичрои бардурӯғ, номуайяни ритмӣ мавҷуд аст, сурудхонӣ ғайримуассир аст
3.	Иштирок чорабинихои беруназсинӣ консертҳо	дар ва	Баромади бадеии рақами вокалӣ дар озмун, фестивал, консерт	

ИЧРОИ КОРҲОИ ЭҶОДӢ

№	Параметроҳо	Меъёрҳо		
		Ичрои реферат	Ичро намудани кори лоиха	Мақсад вазифаҳои
1.		<p>Кор асарҳои иттилоотӣ, мантиқӣ аст, пешниҳоди мавод асоснок аст, дар мавзӯъ хулосаҳои умумӣ бароварда мешаванд.</p> <p>Қобилияти систематизатсия ва ҷамъбасти иттилоот, додани он баҳои танқидӣ нишон дода шудааст.</p> <p>Қобилияти таҳлили сарчашмаҳои гуногуни иттилоот нишон дода шудааст, аммо дорои нофаҳмиҳо мебошад. Он мувоғиқи нақша тартиб дода шудааст, аммо ҳама талаботҳои тарроҳӣ ичро карда намешаванд</p>	<p>Кор иттилоотӣ аст, пешниҳоди мавод асоснок аст, хулосаҳои умумӣ бароварда мешаванд.</p> <p>Қобилияти систематизатсия ва ҷамъбасти иттилоот, додани он баҳои танқидӣ нишон дода шудааст.</p> <p>Қобилияти таҳлили сарчашмаҳои гуногуни иттилоот нишон дода шудааст, аммо дорои нофаҳмиҳо мебошад. Он мувоғиқи нақша тартиб дода шудааст, аммо ҳама талаботҳои тарроҳӣ ичро карда намешаванд</p>	<p>Мавзӯъ ба таври рӯйкӣ ошкор мешавад.</p> <p>Талаботи тарроҳӣ риоя карда намешаванд.</p> <p>Пешниҳоди мавод мувоғиқ нест. Далели сусти рисолаҳо.</p>
2	бошад.	Мақсад вазифаҳои	Мақсад вазифаҳои	Мақсад вазифаҳои

	<p>лоиҳа дуруст дарк карда шудаанд. Бо технологияи лоиҳа мувофиқат кард.</p> <p>Махсулоти пешниҳодшудаи фаъолият бо нишондиҳандаҳои баландсифат ва бо мавзӯи изҳоршуда мувофиқат мекунад. Ошкор эҷодкорӣ, ташаббуси</p>	<p>лоиҳа дуруст дарк карда шудаанд . Технологияи амалисозии лоиҳа мушоҳида шудааст, аммо хатогиҳои ноҷиз ва номувофиқати тарроҳӣ роҳ дода шуданд.</p> <p>Махсулоти пешниҳодшудаи фаъолият бо нишондиҳандаҳои баландсифат ва бо мавзӯи изҳоршуда мувофиқат мекунад. Эҷодиёт нишон дода шудааст.</p>	<p>лоиҳа дуруст дарк карда шудаанд . Дар технологияи лоиҳа ва тарроҳии он камбудиҳо ҷой доштанд. Дар татбиқи лоиҳа мустақилият нишон дода нашудааст</p>
--	---	--	---

3 Талабот барои гузаронидани тест аз фанни "Меҳнати бадей"

Мақсади таълими фанни “Меҳнати бадей” ташаккули саводнокии функционалӣ дар соҳаи санъат ва технологияҳои меҳнатӣ, ташаккули шахсияти муносибати эҷодӣ нисбати воқеият мебошад.

Барои ноил шудан ба ин ҳадаф, шумо бояд вазифаҳои таълимии зеринро пардохт кунед:

- 1) рушди дониш, ташаккули дарки бошуурунаи санъат, дизайн ва технологияҳои ҷаҳонӣ;
- 2) омӯзиши мероси бадей ва фарҳангии ҳалқҳои Қазоқистон ва ҷаҳон;
- 3) инкишофи малакаҳои технологӣ, ғояҳои эҷодиро тавассути воситаҳои санъати тасвирӣ ва дизайн маҳорати дастрас намуданро инкишоф додан;
- 4) дар рафти ҷараёни дигаргуниҳои бадей нисбати омӯхтани ашё, бунёд кардан ва таҳлил намудан инкишоф додани фикрронии танқидӣ ва эҷодии хонандагон
- 5) гирифтани таҷриба дар истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар ҳама намудҳои фаъолияти таълимӣ (таҳқиқот, татбиқи эҷодӣ идеяҳо, пешниҳоди асарҳо);
- 6) таҳқиқ ва татбиқи захираҳои гуногуни манбаъҳои иттилоот ва дарки аҳамияти онҳо барои натиҷаҳои кор;
- 7) тарбияи эстетикӣ, меҳнатӣ, иқтисодӣ, экологӣ, ватандӯстӣ ва ташаккули арзишҳои ахлоқӣ ва маънавӣ;
- 8) рушди қобилияти мустақилона ҳангоми банақшагирии фаъолият, дар назардошти вақт, ва баҳисобгирии хусусиятҳо, муайян кардани дигар омилҳо;
- 9) ба даст овардани таҷриба дар ташкили фаъолиятҳои муштарак барои ноил шудан ба ҳадафҳои омӯзиш (кори инфириодӣ, ҷуфтӣ ва гурӯҳӣ).

Барои ноил шудан ба ҳадафҳо ба масъалаи арзёбӣ оқилона муносибат кардан лозим аст. Дар давоми нимсолаи якум бояд сабти дастовардҳои таълимии хонандагон ба ҳисоб гирифта шавад. Мувофиқи мақсади фаслҳои таълим шумораи ҳолҳои максималӣ аз рӯйи соли хониши пурра пешниҳод карда мешавад, ин барои муайян кардани ҳоли нимсола ёрӣ мерасонад.

Барои мисол: Баландтарин миқдори ҳолҳои, ки хонандаи синфи 9 дар давоми соли хониш ҷамъ оварад, бояд 25 ҳол бошад. Аз рӯйи ин ҳисоб бахши “Тадқиқот ва рушди ғояҳои эҷодӣ”, 9 ҳол, фасли “бунёди кори эҷодӣ ва дастраси он” 12 ҳол, аз фасли “Муаррифӣ, таҳлил ва арзёбии корҳои эҷодӣ” 4 ҳолро дар бар мегирад. Ҳамин тариқ, ҳолҳои максималӣ дар нимсолаи 1-ум 12 -13 баллро ташкил медиҳанд .

Барои ҳоли захиравшудаи 50-100% муаллим “санчиш ”мегирад. Он талабае, ки ҷамъи холаш аз 50% кам аст, аз нау “санчиш” месупорад. Санчиши такрорӣ бо воситаи иҷрои чунин вазифаҳо амалӣ мегардад:

- ҳифзи корҳои эҷодӣ , тестҳо аз рӯйи мавзӯъ;
- гузаронидани корҳои амалӣ аз мавзӯҳои пажӯҳиший.

Хар як муаллими меңнати бадей барои ҳар як фасли барномаи таълимӣ бо дикқат бояд меъёри баҳодиро тартиб дихад. Дар аввали соли хониш муаллим бояд талабагонро бо меъёри баҳогузорӣ хабардор кунад ва шинос намояд.

Муаллим мувофиқи меъёри баҳогузорӣ бояд харитаи инфиродии муваффақиятҳои сатҳи дониши хонандагонро тартиб дихад. Ғайр аз ин ҳар як талаба бояд барои худ харитаи муваффақиятҳои худро тартиб дода, назорат карда рафтанаш мумкин аст. Ин гуна тартиботи баҳогузорӣ талабагонро фаъълноктар мегардонад, онҳоро ба ҷиддӣ қабул кардани мавзӯъ, ичрои пурраи супоришҳо, банақшагирифтани кори амалий дар дарс, омӯзиши маводҳои зарурӣ водор месозад.

- Дар охири фаслҳои фанни «меңнати бадей»аз рӯйи нишондоди баҳогузорӣ талаба, бояд:

- таснифот ва хусусиятҳои шаклҳои гуногуни санъат, самтҳо ва жанрҳои шаклҳои бадей, воситаҳои визуалӣ ва экспрессивии санъат ва мусиқӣ, таърихи пайдоиши услугуб ва жанрҳои шаклҳои санъат, анъанаҳо ва урғу одатҳо дар санъати ороиший ва амалии ҳалқи қазоқ ва дигар ҳалқҳои ҷаҳон, намудҳо ва хусусиятҳои табиӣ, маводи сунъӣ, бадей, технологияҳои асосии дастӣ, механикӣ, бадей аз маводҳои муайян, асосҳои тарроҳӣ, моделсозӣ ва коркарди маҳсулоти нассочӣ, технологияҳои муосири иттилоотӣ ва нармағзоре, ки дар соҳаи санъат истифода мешаванд, қоидаҳои бехатарии кор бо таҷхизот ва асбобҳо;

- аҳамият ва нақши намудҳои гуногуни санъат, муҳандисӣ ва технологияро дар ҳаёти инсон ва ҷомеа, ҳифз ва ҳифзи муҳити зист, арзиши асарҳои санъати тасвирии ҳалқи Қазоқистон ва дигар ҳалқҳои ҷаҳон, муносибати услугҳо ва самтҳои санъатро бо давраи таъриҳӣ, хусусиятҳои интиқоли тарроҳии эҷодӣ бо роҳҳои гуногун дарк мекунад, санъат, аҳамияти кори ҷомеӣ ва гурӯҳӣ барои қабули қарорҳо ;

- дониш ва малакаҳоро барои таҳия, банақшагирий ва бунёди лоиҳаҳои эҷодӣ дар намудҳои гуногуни санъат, интиҳоби мустақили мавод ва услубҳо барои интиқоли ғояҳои эҷодӣ, дониши хосиятҳои гуногуни санъат, маводи соҳторӣ дар эҷод ва истеҳсоли маҳсулот, инчунин асарҳои санъат, технологияҳои асосии коркарди масолеҳи прототипҳо истифода мебарад маҳсулоти нав, аз ҷумла истифодаи воситаҳои ТИК, малакаҳои мустақилона дарёфт кардан ва интиҳоби манбаҳои зарурии иттилоот барои таҳқиқоти идеяҳо ва рушди ғояҳо дар соҳаи санъат ва технология, роҳҳои гуногуни тарғиби маҳсулоти эҷодӣ барои татбиқи ғояҳои онҳо дар соҳаи тиҷоратӣ, услубҳои банақшагирий ва ташкили кор, роҳҳои интиқоли мушкилоти экологии ҷаҳон тавассути санъат;

- тақидаҳо ва ғояҳои эҷодӣ дар асарҳои намудҳои гуногуни санъат, услубҳо ва маводҳо, ки дар асарҳои худ ва асарҳои рассомони дигар истифода мешаванд, таъсири санъат, технология ва истеҳсолот ба муҳити зист ва ҳаёти инсон таҳлил мекунад;

- синтези лоиҳаҳои эҷодӣ дар намудҳои гуногуни санъат, аз ҷумла истифодаи ТИК, услубҳо ва услугҳои кор дар техникаҳои гуногун бо истифодаи

мавод ва воситаҳои мухталиф дар ҷараёни эҷоди асарҳои рассомӣ, шаклҳои мухталифи иттилоот дар асоси натиҷаҳои таҳқиқот, дониш ва малакаҳои гуманитарӣ ва табиатшиносро таҳлил меқунад;

- мағҳумҳои асосӣ, образҳо ва ғояҳоро дар асарҳои намудҳои гуногуни санъат, арзиши бадеӣ ва эстетикии асарҳои санъати миллӣ ва ҷаҳонӣ, санъати мустақил / дастаҷамъона, корҳои техникӣ, қобилияти маҳсулот барои коршоямӣ, эргономика ва самаранокӣ, сифатҳои истеъмолии маҳсули меҳнат ва қобилияти хизматрасонӣ бо амалиёти технологӣ арзёбӣ меқунанд.

4 Талабаҳое, ки аз амалиёти фанни «Тарбияи ҷисмонӣ» озод шудаанд

1. Барои таълимгирандагон озодшуда аз машғулиятҳои амалӣ оид ба фанни «тарбияи ҷисмонӣ» дар ҳаҷми кам аз 50% муаллими тарбияи ҷисмонӣ мувофиқи барномаи таълими супориш гузорад.

2. Ҳангоми баҳогузории дониши хонандагон аз фанни "тарбияи ҷисмонӣ" чунин нишондодҳо ба ҳисоб гирифта мешаванд: амиқӣ, пуррагӣ, маҳорат, истифодаи онҳо вобаста ба ҳолатҳои мушаххаси машқҳои амалӣ.

Бо мақсади санчиши сатҳи дониши тхонандагон усулҳои зерин истифода бурда мешаванд: пурсиш, санчиш:

- *Баҳои «5»* - Барои ҷавобе, ки дар он хонанда пурра ба моҳияти мавод расида ҷавоби пурра дихад ва нуқтаи назари мантиқӣ дар амал истифода бурда тавонад.

- *Баҳои «4»* - барои ҷавобе, ки, дар он қисман ҳатоҳо ба назар расад.

- *Баҳои «3»* - Барои ҷавобе, ки дар он пайдарпайи мантиқӣ ба назар намерасад, мавод пурра омӯхта нашудааст, қобилияти истифодаи далелҳо дар амалиёт надорад.

- *Баҳои «2»* - Сабаби надонистани маводи барнома, даст қашидан аз иҷрои супоришҳои муаллимон.

3. Муаллими тарбияи ҷисмонӣ метавонад ба хонандагоне, ки дар ташкили мусобиқаҳо ҳамчун довар дар мусобиқаҳо фаълият нишон доданд ба назар мегирад ва баҳои мусбат (4-5) мегузорад.

4. Барои таълимгирандагони синфҳои 2-4-уми аз аз машғулиятҳои амалӣ ва дарси тарбияи ҷисмонӣ озодшуда, муаллими тарбияи ҷисмонӣ бояд супоришҳои назариявие, ки мувофиқи барномаи таълими тартиб дода шудааст, супорад.

5. Таълимгирандагони, озодшуда аз машғулиятҳои амалӣ оид ба фанни тарбияи ҷисмонӣ дар давоми таҳсил ҳабарҳои ҳаттӣ (синфҳои 5 -8, синфи 10), тестҳо (синфҳои 9-11) бояд нависанд.

Талаботҳое, ки вобаста барои паёмҳои ҳаттӣ ва тестҳо гузошта мешавад:

1. Мавзӯй паёми ҳаттӣ, аз рӯйи мағҳуми дар барномаи таълими нишондода шуда аз тарафи муаллим гузошта мешавад.

2. Хати паём кори мустақилонаи худи талаба аст.

3. Ҳаттӣ паём омодагӣ мегирад, дар ҳаҷми на зиеда аз 2-ҳо саҳифаҳои нашри чопӣ матн (14 ҳарф, фосилаи 1,5). Реферат на бештар аз 10 саҳифа нашри чопӣ матн (14 ҳарф, фосилаи 1,5).

Таркиби хулоса:

- Дар қисми муқаддима ба савол ҷавоб додан: Чаро ин мавзӯй ба ҷомеа ва шумо беҳад муҳим аст?

-

- тавсифи муҳтасари намуди варзиш ва ё системаи тандурустӣ, хусусиятҳои он, навъҳо ва қоидаҳои асосӣ;

- таърихи рушд ва ҳолати имрӯза, дастовардҳо ва дурнамои рушди он дар оянда (мактаб, шаҳри, Русия, ҷаҳон + ҳатман ба интиҳоби олимпӣ расидан)

-барои рушди варзишгарон намуди ин гуна варзиш ёки ҷараёни тандурустӣ аҳамиятнок:

а) хислатҳои ҷисмонӣ (суръат, тобоварӣ ва.ғ.).

б) асосҳои техникаи варзишӣ аз рӯи ин намуди варзиш.

в) рушди психологӣ, эстетикӣ, ҳама гуна (шахсӣ) сифатҳои инсониро инкишиф додан.

г) асосҳои ҳаракатҳои тактикӣ дар амалҳои ҳамкорӣ, ҳамла ва ҳифз.

д) талаботи техникии бехатарӣ ҳангоми гузаронидани машғулиятҳо, ва дар мусобиқаҳои ин намуди варзиш.

- **хулоса:** арзиши ин намуди варзиш барои шахси воқеӣ ва рушди шахсият (системаи машқҳо). Муваффақиятҳои мактаб (гурухҳо, муваффақиятҳои шахсӣ, нақшаҳои оянда).

Пеш аз он ки сухан дар бораи назорат ва арзёбии фаъолияти таълимӣ оид ба тарбияи ҷисмонӣ бояд ба таври равшан муайян кард, ки аз фарқи байни баҳодихии ва . Дар ин бора ин шумораи (ракамӣ) ифодаи арзебии. «Панҷ», «чор», «се» – ин ҳама дар қайд. Арзебии ҳамин метавонад бошад, ки худи гуногун мебошанд.

Баҳогузории даҳонӣ. Бале, ин ҳам як навъ арзебӣ. Шумо бо ишораҳо барои хуб амал кардан, аз ангушт истифода мебаред. Ин ба шумо низ чап бе таваҷҷӯҳ фаъолияти шогирдӣ.

Таҳлили. Дар кӯтоҳ ҳангоми сӯҳбат бо шогирди шумо ў комебиҳо дар муқоиса бо соли гузашта, пас аз моҳи хониш, дар ҳоле ки ишора ба он, беш аз боз кор кардан лозим, то ки бошад боз ҳам беҳтар.

Хуб, дар охир гузашта мешавад. Ин аст он чизе, ки миқдори хол, ки гирифта талаба барои худ дарс, кор дар ёдгорӣ. Он гоҳ, ки он хушнуд ё ғамгин, шумо ҳайрон мешавад, ё барьакс, аз ҳар гуна фикрҳо дур мекунад. Тавре мебинед, ин ҳам танҳо намуди баҳогузорӣ, вале қадом хуб!

Арзебии давомдор бояд бошад.

Дар фарқият аз дигар мактабҳои таҳсилоти умумӣ адаҳ ҳусусиятҳои арзёбии фаъолияти таълимӣ оид ба тарбияи ҷисмонӣ мебошанд:

• зарурати ҳар ҷӣ пурра ва амиқи баҳисобгирии на танҳо равонӣ сифатҳои, ҳоссиятҳои ва давлатҳо, балки ҳусусиятҳои бияғзудааст, инкишифи ҷисмонӣ, қобилияты ҷисмонӣ ва вазъи саломатӣ, хонандагон;

• ҳарчи бештар ба як қатор омилҳо, ки ба ҳисоб гирифта мешаванд на фақат донии, балки мушиҳҳас маҳорат ва малакаи, роҳҳои амали намудани варзишиӣ-тандурустӣ, баланд бардоштани фаъолият, ки қобилияти истифодаи доништу машиқи, изученные дар мактаб, дар нестандартных шароити;

• мавҷудияти миқдорӣ обективиӣ арзебӣ, ки имкон бештар ва маҳз ҳидоят назорати рафти инфириодӣ инкишифи ҷисмонӣ ва омодагӣ.

Бинобар ин, арзебии дониши хонандагон оид ба тарбияи ҷисмонӣ тавсифи умумӣ ва танҳо аз рӯи маҳорати ў.

Танҳо тайёрии ҷисмонӣ, амали маҳорат ва малакаи дониши назариявӣ, малакаи ташкили варзиши-тандурустӣ, баланд бардоштани фаъолияти динамикаи (афзоиши) нишондодҳо нисбат арзишҳои (ба ҳисоб гирифта

мешавад) пойгоҳи мисоли сатҳи саломатӣ, тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии ў ба кори мустақилона ва малака.

Меъёрҳои баҳогузории хонандагон дар дарсҳои тарбияи ҷисмонӣ:

Баҳои «2» (гайриқаноатбахи) вобаста ба шартҳои зерин:

- Хонандагони надоранд шакли даҳлдори ба шартҳои намудҳои варзиш, машғулиятҳо ё дарс ва иҷрои талаботи техниқаи бехатарӣ;
- Хонанда, ки дорои қобилияти ҷисмонӣ набуда, аз ҷиҳати саломатӣ камбудиҳо дошта, вазифаҳои супоридашадаро дуруст ва дар вақташ иҷро карда наметавонад.
- Хонанда дорои хислатҳои иҷрои машқ набуда, аз ҷиҳати рӯҳӣ ба дарси тарбияи ҷисмонӣ тайёр нест ба вазифаҳо сарфаҳм намеравад;
- Хонанда дорои донишҳои назарӣ ва амалӣ набуда, машқҳои назариву амалии аз тарафи муаллим супоридашударо дарк карда наметавонад.

Оид ба баҳои «3» (қаноатбахи) вобаста ба шартҳои зерин:

- Хонанда тамоми талаботи техниқаи бехатарӣ ва қоидаҳои амали дуруст дар толори варзиши, дар варзишгоҳ иҷро менамояд, талаботи гигиенаи шаҳсиро риоя мекунад;
- Хонанда, ки дорои иҷрои машқҳо бошад ҳам, ҳангоми машқҳои ҷисмонӣ камбудиҳои ҷисмонӣ ба назар мерасад, аммо ў кӯшиш мекунад, ки вазифаҳоро иҷро намояд, ин ҳолат албатта аз тарафи муаллим мушоҳида карда мешавад.
- Хонандае, ки дар ташаккули малака ҳаракатҳои мураккабро дар инкишофи маҳорати ҷисмонӣ ва малакаи маънавии озод дар рафти чоряқ ва нимсола нишон дод;
  - Хонандае, ки ҳамаи супоришиҳои назариявӣ муаллимро бо малакаи машғулиятҳои зарурӣ ва мушкилоти амалӣ дар соҳаи тарбияи ҷисмонӣ нишон медиҳад.

Баҳои «4» (хуб) вобаста ба шартҳои зерин:

- Хонанда дорои ҳолати ҷисмонӣ, талаботи бехатарӣ ва гигиенӣ, ва ҳифзи меҳнат иҷро мекунад, ҳангоми иҷрои машқ;
- Хонандае, ки дар ташаккули малака ҳаракатҳои мураккабро дар инкишофи маҳорати ҷисмонӣ ва малакаи маънавии озод дар рафти чоряқ, нимсола ва солона нишон дод, 80 фоизи супоришиҳои фанни тарбияи ҷисмониро вобаста ба синну сол иҷро менамояд ;
- Хонандае, ки ҳамаи супоришиҳои назариявӣ ва дигар супоришиҳои муаллимон, ки дастрас ба ў, малакаи машғулиятҳо, расонидани кӯмак дар ташкили дарс, инчунин зарурӣ ва мушкилоти амалӣ дониш дар соҳаи тарбияи ҷисмонӣ.

Баҳои «5» (аъло) вобаста ба шартҳои зерин:

- Хонанда дорои ҳолати ҷисмонӣ, талаботи бехатарӣ ва гигиенӣ, ва ҳифзи меҳнат иҷро мекунад, ҳангоми иҷрои машқ;

- Хонанда, ки дорои ичрои машқҳо бошад ҳам , ҳангоми машқҳои чисмонӣ камбудиҳои чисмонӣ ба назар мерасад, аммо ў кӯшиш мекунад, ки вазифаҳоро ичро намояд, ин ҳолат албатта аз тарафи муаллим мушоҳида карда мешавад;
- Хонандае, ки дар ташаккули малака ҳаракатҳои мураккабро дар инкишофи маҳорати чисмонӣ ва малакаи маънавии озод дар рафти чоряқ ва нимсола нишон дод;
- Супоришҳои фанни тарбияи чисмониро вобаста ба синну сол ичро менамояд ;
  - Хонандае, ки ҳамаи супоришҳои назарияйӣ ва дигар супоришҳои муаллимон, ки дастрас ба ў, малакаи машғулиятҳо, расонидани кӯмак дар ташкили дарс, инчунин зарурӣ ва мушкилоти амалӣ дониш дар соҳаи тарбияи чисмонӣ.

Хусусиятҳои инфиродӣ

Таърифи комёбихо оид ба тарбияи чисмонӣ, муаллим бояд хусусиятҳои инфиродии хонандагонро ба инобат гирад, аҳамияти он дар такомули тарбияи чисмонӣ маҳсусан баланд аст.

Муносибати инфиродие, ки ба ҳисоб гирифта мешавад, ба ду гурӯҳи калон чудо карда мешавад; бо вазнаш ва заифиаш.

Вазн – ин рушди маҳсуси чисмонӣ (баландӣ ва вазни тана), соҳти чисмонӣ . Ҳангоми ичрои машқ дар баъзе ҳолатҳо ба хусусиятҳои соҳти тана ва инкишофи мушакҳо аҳамият додан лозим, намудҳои соҳти тана (астенойдӣ, дигестивӣ, торакалӣ ва мушакӣ);

Ҳангоми арзебии фаъолияти таълими хонандагон ҳолати рӯҳии хонандагонро ба назар гирифтан аҳамияти калон дорад.

Кӯдаконе, ки маълумотро суст дарк мекунанд ва фикррониашон суст аст, ки барои ичрои супоришҳои муаллимон, барои тайёрӣ дидан вақти бештар зарур аст. Хонандагон бо ҳаракатҳои суст хотираи фискалӣ саҳттар такорор намунаҳои ё баъзе тафсилоти азхудкарда доштанд. Ҳиссиёти эмотсионалии хонандагон бояд дар эҷод шароити орому озод бошад, ки дар он онҳо метавонанд худро нишон диҳанд. Бо нокифоя инкишофи озод ва хислатҳои хонандагон зарур аст, ки барои мутобиқшавӣ ба шартҳои зиёди супоришҳои мушкил, вақт зарур аст.

Динамикаи тағйирёбии натиҷаҳо

Ҳеч кас набояд боиси шубҳа аст, ки беҳтарин системаи баҳогузории таълими дастовардҳои оид ба тарбияи чисмонӣ – баҳисобгирии қувваи инфиродӣ нишондиҳанд аст. Ҳатто агар, сатҳи ичрои супоришҳои он қадаре баланд бошад ҳам, вале барои дар рушди худ соҳиб гаштан, ў сазовори баҳои баланд. Ин ҳаракат як ҳолатест барои рушди минбаъда ва рушди дурусти ичрои машқҳо муҳим аст ва нисбати дарси тарбияи чисмонӣ шавқу ҳавас пайдо мекунад.,.

Бомуваффакият аз тарафи мо истифода бурда мешавад, ки чунин муассир ҳолатҳо худтарбиякуй ҳамчун «супориш барои худ» ё вазифадор будан. Барои намуна, бо назардошли тест оид ба пешравии кӯдакон, маҳсусан писарбачаҳо, ки пешравии ҳеч як маротиба супориш ичро накардааст, чунин супориш дода

мешавад: «бо истифодаи машқҳои маҳсус ту бояд то охири семоҳаи омӯзиш ақаллан як маротиба машқро ичро намоӣ, он гоҳ барои ин озмоиш баҳои «4» мегирий».

Боз ба якчанд мисолҳо назар меандозем, чӣ тавр шумораи зиёди «5» гузошта мешавад: ба ҳамаи иштирокчиёни дастаи ғолибон баҳои «5», сарфи назар аз саҳм ба натиҷаи ниҳоӣ. Дастаи мутахассисонро созед. Тамоми гурӯҳ ба як шахс кор мекунанд, вале ғолиби алоҳидаро эътироф намекунанд, ки ғолиб тамоми даста. Пас, дар вазъияти бозии гурӯҳи хурд дар саҳни мактаб дар дарси тарбияи ҷисмонӣ низ чунин ҳолат ба назар мерасад. Ҷизи муҳим дар ин маврид на күштани ҳоҳиши ҳаракати гурӯҳӣ бо бачаҳои тайёри гуногун.

Супориши мураккаб ба хонандагон дода мешавад, ки дар он бояд шахси воқеӣ босабр ва сифати хуб дошта бошад. Метавон гузошт баҳои «5» ба ҳамаи онҳое, ки масофаи додашуда гузаштанд, дар ин ҳолат, ғолиб он касе, ки аввалин шуда омад (онҳоро муайян кардан мумкин аст, новобаста аз шумораи иштирокчиён) ҳатто як баҳои бонусии «5» гузошта мешавад. Ҳамин тарик, ҳоҳиши кӯдакон (касе аз табиат, касе аз имкониятҳо) беҳтар мешавад.

Усулҳои баҳодиҳӣ ба амалҳои техникаи ҳаракатнок

Усулҳои асосии баҳодиҳӣ дар ин ҷо усулҳои зерин: мушоҳида, даъват, машқҳои умумӣ.

Усули мушоҳидаи қушода аз он иборат аст, ки хонандагон медонанд, ба кӣ муаллим баҳо мегузорад, мушоҳидаи ғоиб – дар он аст, ки муаллим ба ҳаракату амали муайяни хонанда назар меандозад

Усули даъват аз он иборат аст, ки устод ҳаракатҳои алоҳидаи хонандагон ба назар гирифта, аз он ҳоҳиши менамояд, ки аз намунаи ичрои амали ҳаракатноки худ ба аҳли синф нишон дихад.

Усули машқ ин аст, ки барои санчиши сатҳи соҳибияти алоҳида ва маҳорату сифати ичрои супоришҳои хонагӣ нигаронида мешавад.

Моҳияти машқҳои умумӣ аз он иборат аст, ки муаллим ҳамзамон ба санчиши дониш ва техникаи даҳлдор амали ҳаракатнок баҳо медиҳад.

Дар айни замон, хеле зуд-зуд ба миён меояд, ки зарурати баҳогузории дониш озодшуда аз машғулиятҳои тарбияи ҷисмонӣ ва фарҳангро хонандагон, то ки имконияти истифодаи технологияи тестӣ аст, аз ҳама саводнок ва зирак.

Санчиши хонандагонро аз фанни тарбияи ҷисмонӣчунин гузаронидан мумкин аст, бо роҳи сараввал тайёр намудани варақаҳои ҷавоб. Ин гуна шакли маҳсуси гузаронидани дарс барои аз аттестатсия ҷамъбастӣ гузаронидан чӣ хеле, ки дар маводи имтиҳоноти фанни тарбияи ҷисмонии синфи 9 маводи назариявии аз ҷиҳати ҳаҷм зиёд мавҷуд.

Ҳангоми баҳогузорӣ дониши аз фанни "тарбияи ҷисмонӣ" ба ҳисоб гирифта мешаванд чунин нишондиҳандаҳо: амиқи, пуррагӣ, маҳорат, бо истифода аз онҳо вобаста ба ҳолатҳои мушаҳҳас ва машқҳои иллати амалӣ.

Бо мақсади санчиши дониши усулҳои зерин истифода бурда мешаванд: пурсиш, мусоҳиба сӯҳбат (бе занг аз соҳти), санчишӣ.

Баҳои 5	Баҳои 4	Баҳои 3	Баҳои 2
---------	---------	---------	---------

Барои ҷавоб, ки дар он хонанда нишон медиҳад, ки ақидаҳои асл мавод; мантиқистон мефаҳмонад истифода дар фаъолият	Барои ҳамин ҷавоб, агар дар он нигоҳ дошта мешаванд хурд таҳаммул ва ноболигӣ хато	Барои ҷавоб, ки дар он ғоиб пайдарпайи мантиқӣ, доштани камбудихо дар дониши маводи нотайёр бояд андешаи ва маҳорат истифода дониш дар амал	Барои набудани фаҳмиш ва нодонӣ маводи барномаи
---	--	---	---

II. Техникаи маҳорат ва малакаи амали ҳаракатдиҳанда

Барои техникаи маҳорат ва малакаи амали ҳаракатдиҳанда усулҳои зерин истифода бурда мешаванд: мушоҳида, даъват аз қатор, ичрои машқҳо ва усули ҳарҷониба.

Баҳои 5	Баҳои 4	Баҳои 3	Баҳои 2
1	2	3	4
Ҳаракати алоҳида ё он унсурҳои амали дуруст, бо риояи ҳамаи талаботҳо, бехато, осон, озод, ба таври равшан, боварӣ, бо баҳои аъло, дар ҳолати ҳаракати дуруст; талаба моҳияти ҳаракатро мефаҳмад, мақсади ҳаракат, метавонад ба ҳаракат шарҳ диҳад, ки шарҳ диҳад, ки чӣ тавр он дода мешавад, ва дар шароити номусоид метавонад истифода кунад ва ислоҳ ҳатогиҳоро донад, ки аз тарафи дигар талаба роҳ дода шудааст; таълими меъёриро бо боварӣ ичро кунад.	Ҳангоми ичро талаба амал мекунад ҳамон тавр, ки дар ҳолати пешина, вале ба ду хатоҳои ноҷиз роҳ дод .	Амали ҳаракатдиҳанда асосан дуруст ичро шуд, аммо, пурра не, як дагал ё якчанд хатоҳои хурд роҳ дода шуд, ноустуворӣ, ки ба ҳаракати дуруст халал мерасонад, нобоварӣ пайдо мекунад. Хонандагон наметавонад дар шароити номусоид ва мураккаб ичро кунанд.	Ҳаракати алоҳида ё унсурҳои он нодуруст ичро шудааст, ба ду хатои хурд ё як хатои дагал роҳ дода шуд.

III. Пайдо кардани маҳорат ва малакаи фаъолияти ҷисмонӣ-тандурустӣ

Баҳои 5	Баҳои 4	Баҳои 3	Баҳои 2
---------	---------	---------	---------

Хонандагон қодир: - мустақилона чои машқхоро ташкил кунанд; - интихоб кардани воситаҳои асбобҳои зарурӣ ва ба кор бурдани онҳо дар шароити мушаххас; - назорати рафти ичрои фаъолият ва баҳогузорӣ ба натиҷаҳо	Хонандагон: - чои машғулиятхор о мустақилона ташкил мекунанд, танҳо бо ёрии ночизи дигарон; - ба хатогиҳои ночииз дар интихоб воситаҳо роҳ медиҳад; - назорати рафти ичрои фаъолият ва баҳогузорӣ ба натиҷаҳо	Беш аз нисфи намудҳои фаъолияти мустақилона бо ёрии муаллим ичро карда мешаванд, ёки яке аз амалҳо ичро намешавад	Хонанда наметавона д ҳеч яке машқхоро мустақилон а ичро намояд
---	--	--	--

IV. Сатҳи омодагии ҷисмонии хонандагон

Баҳои 5	Баҳои 4	Баҳои 3	Баҳои 2
Сарчашмаи нишондиҳанда баландтарин омодагии мустақилонаи мувофиқат шарти ичрои пастари барномаи ҷисмонӣ , ки ба стандарти давлатӣ ҳатмии маводи оид ба тарбияи ва омодагии ҷисмонӣ барои як давраи муайяни вақт	Сарчашма нишондиҳанд а ба сатҳи кори хонанда мекунад, шарти ичрои пастари тарбияи ҷисмонӣ , ки ба стандарти давлатӣ ҳатмии маводи оид ба тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии ҷисмонӣ барои як давраи муайяни вақт	Сарчашма нишондиҳанда ба сатҳи пасти омодагии ў ба кори мустақилона ва суръати мувофиқ ҳангоми сабзиш мувофиқат мекунад.	Хонанда стандарти давлатиро ичро накунад суръати афзоиш нишон надиҳадва омодагии ҷисмонӣ надорад.

(Ҳангоми арзёбии омодагии ҷисмонӣ нишондиҳандаи натиҷаҳои рафти сабзиш хеле муҳим аст. Супориши омӯзгорон оид ба беҳтар намудани нишондиҳандаҳои омодагии ҷисмонӣ (суръати сабзиш) бояд мураккаб бошад вале ичрои он имконпазир бояд бошад. Ноил шудан ба ин ҳаракат асоснок аст, ки муаллим ба талаба баҳои баланд гузорад).

Арзёбии умумии муваффақиятҳои талабагон дар таҳсил аз рӯи намудҳои барнома: оид ба варзиш, баскетбол, волейбол, варзиши сабук - бо роҳи ҷамъ кардани он меъёрҳои, ки шогирди оид ба ҳамаи намудҳои ҳаракатҳо ва меъёрҳо барои ичрои машқҳои назоратӣ гирифтааст.

Баҳогузории муваффақиятҳои талабагон дар таҳсил барои соли ҳонии дар асоси меъёрҳои барои таҳсил дар ҷоръяк ҷамъ кардашуда, ки бо назардошти умумӣ меъёрҳои алоҳида аз фаслҳои барномаҳо. Дар ин маврид, арзёбӣ барои маҳорат ва малакаҳои амали қувваи шахсӣ, ҷисмонӣ-варзишии фаъолият аҳамияти бузург доранд.

Мувофиқи мақсад аз қадим тағиироти баҳогузорӣ аз фанни «тарбияи ҷисмонӣ» ва баррасии он дар матбуот ва телевизион сабаби баҳсу мунозара мегардад. Имкониятҳои гуногун ба назар дошта мешавад: аз ҷории 10 - 12 ҳолгузорӣ ба системаи ҷараёни холногузорӣ гузаштан.

Дар раванди кор бо ҳонандагон бо мақсади ташаккул додани эҳтиёҷоти шахсӣ, шумо метавонед истифода баред аз барномаи инфиродии арзёбӣ ва малакае, ки яке аз меъёрҳои пешниҳоди рақамӣ дода шудааст.

Зеро ҳангоми машғулиятҳои ҷисмонӣ баҳогузорӣ асоси дониш, аз тарафи ҳонандагон азхудшуда тавре осонтар нисбати фанҳои дигар(«медонад – намедонад»), ҳамон тавре ки баҳогузорӣ аз рӯйи фаъолияти маҳорати амалӣ ҷисмонӣ-варзиши («қодир – қодир нест»), он гоҳ бо назардошти таҷриба дар ҷараёни таълим нисбат ба дигар фанҳо маҳорат ва малакаи сершумори он ба баҳогузорӣ асос шуда метавонад.

Дар айни замонбарои баҳогузории маҳорат ва малакаи ҳаракати ҳонанда ҷадвали баҳогузории бисёррақама тартиб дода шудааст, ки барои тааҷуб ва танқиди муаллимони тарбияи ҷисмонӣ сабаб мешавад. Баробари ин ҷадвал ба падару модарони ҳонандгон низ нофаҳмо аст.

Дарҳақиқат, ҷадвалҳои меъёрҳои таълимӣ, ёки ҷадвали баҳогузорӣ (маводҳои қиёскунанда), барои талабае, ки соҳиби маҳорати сатҳи миёнадоштае, ки сол аз сол ба муваффақиятҳои муайян ноил мегардад, соҳта шудааст. Хулоса ҳатмкунандагони синфҳои 9-11 вазифадоранд дар рафти ҷараёни омӯзиш маҳорат ва малакаи худро мувофиқи талаботи стандарти давлатии таълимӣ аз фанни «тарбияи ҷисмонӣ» нишон диханд. Барои ичрои ин талаботҳо муаллим ҷавобгар аст, ки бо баъзе сабабҳо наҳамаи ин вазифаҳо ичро карда мешавад.

Аввалан, номувофиқатии синну соли ҳонандагон аз ҷиҳати биологӣ. Аз ин сабаб қӯдак бо норасоӣ барои он, ки ба синну сол нишондиҳандаҳо наметавонад ичрои меъёрҳои барномаи таълимиро ба ҷо оварад, вазифаҳои супоридашударо ба баҳои хуб ичро карда тавонад, ҳатто ӯ агар поквичдон, масъулиятнок ва завқи зиёд дошта бошад ҳам.

Дуввум, агар вай тайёрии сусти ҷисмонии томактабӣ дошта бошад, вазни танаи ӯмувофиқат нақунад.

Саввум, нобаробарии ҳолати рӯҳии талаба:

Сусти даркунӣ, фаъолияти ҷисмонии сустдошта, шармгин, надоштани қобилияти худбаҳогузорӣ. Байни ҳонандагоне, ки ба мактаб меоянд сол аз сол шумораи онҳое, ки шавқу ҳаваси ҷисмонӣ надошта зиёдтар шуда истодаанд.

Барои он, ки баҳои объективӣ додан ба ҳар як хонанда (аз он ҷумла аз се категорияҳои дар боло номбаршуда), аз усули «аз усули афзоиши натиҷа нисбат аз пештара» истифода кардан мумкин. Ин техника мувофиқи машқҳо, ки танҳо ба шумораи рақамӣ (ададӣ) нишондиҳандашои (нормативӣ). Тибқи ин методика барои қӯдак бо назардоши беҳтар гузошта мешавад натиҷа ҳангоми нишонаҳои секаратаи бадастоварда дар раванди малакаи таълим. Ин натиҷаи шахсии дастоварди худ аст, ки дар ин бора соҳиби қайди баҳои «5». Дар амалия ин натиҷаҳоро таҳти истилоҳи «база» қайд мешавад. Ин «база» дар давоми сол тасҳех карда мешавад на бештар аз ду маротиба (офоз ва анҷоми соли хониш) ва дар натиҷаи ислоҳ гузошта мешавад:

Ҳамаи рақамӣ маълумоти обод ва барои ҳар як шогирди бо истифода аз варақаҳои:

Дар синфҳои 3 - юм ва 4 - ум баҳогузорӣ бо истифода аз усули натиҷаи аз пештар мавҷуда идома дорад.

Дар баробари ин, натиҷаҳо танҳо бо меъёри баҳогузории з хола гузошта мешавад. («5», «4», «3»). Ҳавасмандии хонандагон ба беҳтар намудани натиҷаҳо дар ин синну сол баланд буда, бинобарин қӯдакон вақти зиёди худро ба машқҳои тарбияи ҷисмонӣ барои ноил гаштан ба муваффақиятҳо сарф мекунанд. Дар аксари ҳолатҳо онҳо аз ӯҳдаи ин вазифаҳо мебароянд ва баҳои хуб мегиранд.

Дар синфҳои минбаъда ин ҷараёни баҳогирӣ нигоҳ дошта мешавад. Вай бомуваффақият дар синфҳои 5-6 истифода бурда мешавад, ин ҳолат дар синфҳои 7-9 камтар ба назар мерасад, чунки дар ин давр вобаста оиди тағйиротҳои синну солии баҳои баъзе талабагон тағйир меёбад.

Пас аз анҷоми даври гузаришро дар синфҳои минбада усули мазкур боз муваффақиятнок мегардад, зеро дар синфҳои 10-ум ва 11-ум ҳавасмандӣ ба омӯзиш зиёд мешавад. Қӯдакон дар ин синну сол ҷараёни баҳогузориро аллакай медонанд, дар ин синну сол, асосан роҳи инкишофи ҷисмонии онҳо ба охир мерасад ва дар оянда аз машқҳои пештара истифода мебарем. Муваффақияти беҳтарини хонандагон ба варақаҳо гузошта мешавад, бинобарин ҳар як талаба ба ҳолати ҷисмонии худ баҳо гузошта метавонад ва метавонад бинад, ки ӯ дар қадом вақт ба муваффақият соҳиб гардид.

Ин гуна ҷараёни баҳогузорӣ аз камбудиҳо фориғ набошад ҳам – на ҳама вақт талабаро аз талаботи стандарти давлатӣ аз фанни тарбияи ҷисмонӣ оварда мерасонад-на он қадар ҳолати рӯҳии хонандаро заҳмнок мегардонад, имкониятҳои рӯҳӣ, маҳорат ва малакаи хонандагони гуногунро баробар мекунад. Дар як вақт муваффақиятҳои мустақилонаи хонандаро нишон медиҳад. Мақсаднокӣ дар ҳама гуна машқҳои ҷисмонӣ инкишофт меёбад.

Дар натиҷаи машғулиятиҳои амалишавқу ҳаваси хонанда нисбати машқҳои ҷисмонӣ ва дарси тарбияи ҷисмонӣ зиёд мешавад.

Инкишофи дониши сатҳи паст аз рӯйи фан ва аз се як қисми баҳогузорӣ – ба барқарор намудани фаъолияти ҷисмонӣ – тандурустӣ ҳам дар ҷамъият ва ҳам шахсӣ, байни ҳамсинфон, дар оила ва бо бачаҳои хурдсол оварда мерасонад

Ҳамин тарик, нисбатан кўшишҳои оддии омӯзгорон оид ба рушди манфиати кўдак аз фанни "тарбияи ҷисмонӣ" боиси дар ин ё он дараҷа ба ташаккули устувори талабот ба варзиш ва роҳи ҳаёт солим оварда мерасонад.

Дар асоси дастовардҳои ва натиҷаи таҷрибаҳо метавон ҷунин хуло сабарорӣ қунем:

1. баҳогузории инфиродӣ ба малака ва маҳорати ҳонандагон оид ба тарбияи ҷисмонӣ бо усули истифода аз усули натиҷаи аз пештар мавҷудаи тараққиёт аст, боиси баҳогузории-назоратии пешрафти фаъолияти ҳонандагон мегардад.

2. Усул имкон медиҳад, барои паст кардани сатҳи рӯҳии кўдак аз арзебӣ.

3. Усул имкон медиҳад, барои нигоҳ доштани фаъолияти баланди ҳонандагон аз ин фан.

Истифодаи ин усул имкон медиҳад, дар ҳалли мушкилоти фаъолияти баҳогузории муаллимон.

5 Талаботи санчиш оид ба фанни «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат»

Талабот оид ба санчиш аз фанни «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат» барои синфи 10

1. *"Соҳибкорӣ ҳамчун падидаи иқтисодӣ". Ҳонандагон:*

1) Мағҳуми "Соҳибкори инфиродӣ", "тоҷири байналхалқӣ", "талабот", "хайр" мефаҳмад.

2) Мавзӯъ, мақсад ва вазифаҳои соҳибкорӣ медонад.

3) Таърихи соҳибкориро дар Ҷумҳурии Қазоқистон таҳлил мекунад.

4) Аҳамияти соҳибкорӣ дар иқтисодиёт мефаҳмад.

5) Фарқияти байни микроиктисодиёт ва макроиктисодиётро медонад.

6) Бо назари соҳибкорӣ ва худтатбиқнамоии шахсӣ нигоҳ мекунад..

7) Ба аҳамияти ташаккули ғояҳо ва салоҳияти соҳибкор баҳо медиҳад.

8) Барои ташаккули бизнес-ғояҳо интиҳоби маводҳо.

9) Захираҳо ва омилҳои заруриро барои истеҳсоли молҳо ва хизматрасонӣ медонад.,

10) Фарқияти байни захираҳо ва омилҳои заруриро барои истеҳсоли молҳо ва хизматрасонӣ мефаҳмад.,

11) Қонунҳои талабот ва пешниҳодро мефаҳмад.

12) Омилҳои таъсири талабот ва пешниҳодро медонад.

13) Қонунҳои ташаккули иқтисоди бозор, таносуб дар бозор, камёбиро медонад .

14) Раванди мутобиқгардонии бозорӣ ва тағйирёбии омилҳои асосии талаботро мефаҳмад.

2. *"Соҳибкорӣ дар шароити ҳозира". Ҳонандагон:*

1) Соҳибкориро ҳамчун падидаи иқтисодӣ таҳлил мекунад.

2) Омилҳои рушди соҳибкориро дар шароити имрӯза медонад.

3) Намудҳои фаъолияти соҳибкориро фарқ карда метавонад.

4) Нақши хурди иқтисодиёти давлат, аз он ҷумла Қазоқистонро мефаҳмад.,

- 5) Шаклҳои ташкилию хуқуқии соҳибкориро фарқ карда метавонад.
  - 6) Тасвири мағҳуми сарф.
  - 7) сарф ва тиҷорати амалкунандаро фарқ карда метавонад.
  - 8) Хусусияти ҳудудӣ-ҷуғрофии рушди соҳибкориро дар Қазоқистон мефаҳмад.
  - 9) Тамоюлҳои ҳозираи соҳибкории ҷаҳон, аз ҷумла дар Қазоқистон мешиносад.
  - 10) Дурнамоии соҳибкориро дар оянда таҳлил мекунад.
  - 11) Намунаҳои устувори нарҳҳоро нигоҳ дошта тавонистан, рақобати бозорӣ.
  - 12) Намудҳои рақибон ва рақобатчиёно тасвир мекунад.
  - 13) Далелҳо бораи истифодай устувории нарҳҳо ва рақобат.
  - 14) Ба моҳият ва вазифаҳои нарҳ ҳамчун категорияҳои иқтисодӣ сарфаҳм меравад.
  - 15) Тасвири соҳтори нарҳгузорӣ.
  - 16) Моҳияти сиёсати устувори нарҳҳоро мефаҳмад.
  - 17) Ҷараёни нарҳгузориро фарқ карда метавонад.
3. *"Маркетинг дар амал"*. Ҳонандагон:
- 1) Мағҳум ва вазифаҳои маркетингро тавзех медиҳад.
  - 2) Ҷараёни маркетингии маҳсулот ва корхонаро фарқ мекунад.
  - 3) Ҳайати маркетинг-микса 4Р, 4С-ро мефаҳмад.
  - 4) Шакли истифодаи 4Р, 4С-ро фарқ карда метавонад.
  - 5) Тафовути байни тадқиқотҳои дохилӣ ва беруниро медонад.
  - 6) Усули тадқиқотҳои дохилӣ ва беруниро истифода мекунад.
  - 7) Вазифаи мағҳуми . SWOT-ро мефаҳмад
  - 8) Дар амал SWOT-таҳлилро ҳангоми арзебии қавӣ ва заифи маҳсулот истифода мебарад.
  - 9) Моҳият ва принсипҳои истеъмолкунандаро мефаҳмад.
  - 10) Талаботи муайяни шунавандагони мақсаднокро муайн мекунад.
  - 11) Тарзи соҳтори брендҳоро медонад.
  - 12) Хусусиятҳои тасвирӣ ва эҷодии брендҳои маҳинро тасвир мекунад.
  - 13) Маҳорати дастовардшударо дар тасвири зинаҳои бренд истифода мекунад.
  - 14) Тафовути маҷмӯаи коммуникатсияи маркетингии ATL, BTL-ро фарқ мекунад.
  - 15) Нақшаи нарҳгузории маҳсулоти омӯҳташударо/ то охири маҷбурияти хизматрасонӣ бо ёрии ATL, BTL месозад.
  - 16) Моҳияти маркетинг рақамиро мефаҳмад.
  - 17) Нақшаи нарҳгузории маҳсулоти омӯҳташударо/ то охири маҷбурияти хизматрасонӣ бо ёрии маркетинги рақамӣ месозад
4. *"Дизайн-фикрронӣ"*. Ҳонандагон:
- 1) Моҳияти дизайн-тафаккурро мефаҳмад; татбиқи малакаи ҷои дизайн-тафаккур.

2) Манфиатҳои усулҳои дизайн-тафаккур дар муқоиса бо анъанаҳои роҳҳои ҷустуҷӯи тиҷорат-ғояҳо ва ташкили тиҷорат-фикрроно муқоиса мекунад.

3) Гурӯҳи истифодабарандагоне, ки ба лоиҳагузорӣ дахлдоранд муайян карда метавонад.

4) Ҷараёнҳои ҳамфирӣ ва онҳоро дар амалиёт ба кор бурдан.

5) Ташкил карда тавонистани мусоҳибаҳо (интервю) ва гузошта тавонистани саволҳои пайдарпайӣ ба он.

6) Муаммоҳоро муайян ва тасвир карда метавонад.

7) Муайян карда тавонистани хулосаҳои муҳим, аз мусоҳиба.

8) Лавҳаҳои муҳими иттилоотро муайян кардан ва истифодаи самараноки онҳо дар оянда.

9) Ҷамъоварии иттилооте, ки дар вақти мусоҳиба ба даст оварда шуд.

10) Принципҳо ва зарурати брейнстормингро мефаҳмад.

11) Қоидаҳои гузаронидани брейнстормингро дониста ба онҳо риоя мекунад.

12) Зинаҳои брейнстормингро медонад ва ба он риоя мекунад ғояҳоро таҳлил карда, беҳтаринашро мегирад.

13) Принципҳои прототипкунониро мефаҳмад ва мефаҳмонад.

14) Усулҳои асосии прототипкунониро медонад ва истифода карда метавонад.

15) Аҳамияти тестро барои дизайн, ки ба инсон равона шудааст, мефаҳмад.

16) Аҳамияти номутаносибӣ ва ҳалли инкишофи васеи ҳамфирӣ.

17) Дар амал истифодабарии имконияти ғояҳои васеи баҳогузорӣ

18) Принципҳои сторителлингро барои тавсифи раванди корҳо мефаҳмад,

19) Таҳлили тамоми дониш, ки дар давоми кор бо дизайн-фикронӣ, хулоса мекунад ва далелҳое, ки оё ӯ дар оянда ба кор бурда метавонад.

Талаботи санчиш оид ба фанни «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат» барои синфи 11

"Стартап акселератор (1)". Хонандагон:

1) Моҳият ва аҳамияти питчингро барои соҳибкор (стартапер) мефаҳмад.

2) Малакаи питчингро нисбат ба ғояҳои худ нишон медиҳад.

3) Вазифаҳоро байнӣ аъзоёни даста таксим мекунад.

4) маҳорати нотиқиро барои ба гурӯҳ ҷалб кардани одамон истифода мебарад.

5) Мафҳуми тиҷорат-моделро тасвир мекунад.

6) Сохтори канвы тиҷорат-модели соҳибкорӣ ва тиҷорат-нақша.

7) Малакаи ташаккули арзишҳои асосӣ барои сарфи ғояҳои худ.

8) Аҳамияти маркетингро барои стартап-лоиҳа мефаҳмонад.

9) Таҳлили иқтидори бозор, гурӯҳҳои истеъмолкунандагон ва ниёзҳои худ.

- 10) Принципи ҳадди мӯхлати маҳсулоти MVP.
- 11) Дар бораи татбиқи ҳадди ақали маҳсулот дар стартапи худ қарор қабул мекунад.
- 12) Ҷавоб ба саволи "Чӣ тавр" (ки тавассути кадом шабакаҳо) арзиш то ба истеъмолкунанда хоҳад расид?".
- 13) Манфиати ин ё он каналҳои алоқаро мефаҳмонад.
- 14) Мағҳумҳои "истеъмолкунанда ва харидор".-ро фарқ мекунад.
- 15) Ташаккул стратегияи муносибатҳои тарафайн бо истеъмолкунандагон ба воситаи каналҳои алоқа.
- 16) Моҳияти каналҳои фоидабаҳши тести-АВ-ро мефаҳмад.
- 17) Таҳлили соҳтори даромад.
- 18) Тести АВ-ро барои таҳлил истифода мебарад.

2. "Стартап акселератор (2)". Хонандагон:

- 1) Моҳият ва аҳамияти захираҳои стартапро мефаҳмад.
- 2) Тағовути тиҷорат-захира, потенсиалӣ, моддӣ, молиявӣ ва захираҳои инсонӣ.
- 3) Тасвири мағҳуми андозҳо ва аҳамияти онҳо барои давлат.
- 4) Ҳусусиятҳои низомҳои андоз.
- 5) Моҳият ва аҳамияти ҳамкорӣ ва аутсорс барои startups.
- 6) Тасвири принсипҳои ҳамкорӣ.
- 7) Малака барои ташаккули рӯйхати ҳамкорӣ дар лоиҳаи худ.
- 8) Моҳияти фаъолияти амалиётӣ.
- 9) Моҳияти фаъолияти амалиётӣ барои стартапи худ .
- 10) Соҳтори сарфро мефаҳмад.
- 11) Соҳтори сарф ва даромад дар стартап-лоиҳа.
- 12) Ҷолибии сармоягузорӣ стартап-лоиҳаро мефаҳмад.
- 13) Малакаи маҳорати нотикӣ (питчинг) барои ҷалби диққати сармоягузорон.

3. "Пешрафти шаҳсии соҳибкор". Хонандагон:

- 1) Моҳияти буҷети дороиҳо ва пассивҳоро мефаҳмад.
- 2) Даромад ва ҳароҷотро фарқ мекунад.
- 3) Низоми тарафайни бонкиро дар ҶҚ фарқ мекунад.
- 4) Моҳияти амонат ва қарздиҳиро мефаҳмад.
- 5) Инфлятсияро ҳамчун омили таъсири қарзӣ ва депозитӣ мефаҳмад.
- 6) Малакаи ҳисоби амонатии қарзии депозитӣ ва ташкилоти қарзӣ .
- 7) Тасвири низоми пули ҷаҳонӣ .
- 8) Ҳисоб китоби нақд ва пардохтҳои ғайринақдиро фарқ мекунад.
- 9) Механизми кори бозори захиравиро медонад.
- 10) Таъсири иқтисодии давраҳоро дар бозори зазиравиро медонад.
- 11) Фарқи байни намудҳои қоғазҳои қиматнок медонад.
- 12) Асосҳои идоракунии будҷети шаҳсиро медонад.
- 13) Воситаҳои идоракунии будҷети шаҳсиро медонад.

- 14) Моҳият ва таркиби мафҳумҳои пешрафти шахсӣ ва брэндинги шахсиро мефаҳмад.
- 15) Фарқи байни устуворӣ ва ихисосро мефаҳмад.
- 16) Истифодай малакаи худ дар тартиб додани резюме.
- 17). Маҳорати *пешрафти шахсии соҳибкор ҳангоми ба кор дохил шудан*
- 18) Аҳамияти боваринокӣ ва дарозмуддатии муносибат бо одамон ва ҳамдигарфаҳмиро мефаҳмад.
- 19) Имкониятре барои истифодаи нерӯи касбӣ ва ҳамкорӣ барои ҳалли вазифаҳои худ мефаҳмад.
- 20) Аҳамияти музокиротро барои соҳибкорӣ мефаҳмад.
- 21) Малакаи гуфтушунидро ҳангоми ҳамкорӣ бо дигар хонандагон истифода мекунад.
- 22) Моҳият ва таъиноти эмоционалии ақлиро мефаҳмад.
- 23) Имкониятҳои ноил шуданро ба мақсадҳои худ тавассути идоракуни эмоциональным ақлӣ таҳдил мекунад.
- 24) Моҳият ва таъин кардани вақт - менечмент.
- 25) Малакаҳои идоракуни вақтро бо мақсади баланд бардоштани самаранокии шахсӣ истифода мекунад.

4. "Стратегияи рушд". Хонандагон:

- 1) Моҳияти ҳудудии тиҷоратро мефаҳмад.
- 2) Таҳлили дурнамои рушди бозор .
- 3) Моҳияти стратегияҳои рушди заминавиро мефаҳмад.
- 4) Моҳияти иқтисодии афзоиши ММД, ВНП-ро мефаҳмад.
- 5) Пурзӯрӣ ва экстенсивии роҳҳои рушди соҳибкориро мефаҳмад.
- 6) Моҳият ва таркиби идоракуни сифатнокиро мефаҳмад.
- 7) Тасвири принсипи Кайдзен.
- 8) Моҳият ва аҳамияти байналмилалӣ тиҷоратро мефаҳмад.
- 9) Омилҳои аз соҳаи тиҷорати байналмилалӣ, ки барои ташаккули худ бо стратегияи баромадани маҳсулоти Қазоқистон ба бозорҳои байналмилалӣ.
- 10) Маҷмӯи тадбирҳои татбиқи давлат ва иттиҳодияҳои ҳаракатҳои ҷомеӣ ба ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагонро медонад.
- 11) Ташкилоти ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагонро медонад.
- 12) Маҳорати ҳифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон ба воситаи вазъияти таълимию таҷҳизот.
- 13) Маҷмӯи тадбирҳои татбиқи давлат ва иттиҳодияҳои ҳаракатҳои ҷомеӣ ба ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагонро медонад.
- 14) Ташкилоти ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагонро медонад.
- 15) Тасвири дастгирии донишгоҳҳои тиҷорат ва соҳибкорӣ.
- 16) Намудҳои дастгирии давлатии МСБ-ро мефаҳмад.
- 17) Истифодаи маҳорати ҳифзи ҳуқуқи фаъолияти соҳибкорӣ.
- 18) Намудҳои ҷавобгарии иқтисодӣ, ҳуқуқӣ, иҷтимоӣ, экологӣ, одоби соҳибкорро фарқ мекунад.
- 19) Моҳияти мақсадгузориро мефаҳмад.

20 Моҳияти мақсадгузориро барои самаранок гузоштани мақсадҳо истифода мекунад.

21) Бо роҳи дуруст гузоштани мақсади худ расидан ба дараҷаи баланди соҳибкорӣ

22) Намоиши роҳи ҳаёти шахсӣ бо воситаи маҳорати нотиқӣ.

6 Талабот санчиш оид аз фанни «Худшиносӣ».

Мазмуни фанни «Худшиносивӣ» доираи маълумоти васеи ҳолати рӯҳӣ-фарҳангии инсониятро дар бар мегирад, инсон ва муҳиту атроф, ҷаҳони дохилии ҷустуҷӯи хонандагон, таъмини инкишофи қобилияти фикрронии ҳаматарафа, фарқ кардан ва ҳис кардани моҳияти масъалаҳои мазмуни ҳаётӣ дошта. Ҳамаи ин мусоидат ба ҳифзи муттасилии дар соҳтани маводи омӯзишӣ аст.

Асоси заминаи мазмуни фан барои мактабҳои ибтидой синфҳои 1-4 бо назардошти ҳусусиятҳои синнусолии хонандагон аз фаслҳои зерин мавҷуданд:

1. Фасли «Ҳикмати асрҳо» муаррифӣ мекунад ба хонандагон дар мавзӯи «Худшиносӣ» ба воситаи ҳикмати ҳалқҳои ҷаҳон. Дар он дарсҳое пешбинӣ шудааст, ки дар онҳо кӯдакон асосҳои ҳастии ҳаётро ба воситаи афсона, масалҳо, ҳикояҳо, панду андарзҳои илоҳӣ ва мероси башарият мешиносад. Онҳо арзишҳои абадииро дарк мекунанд, ки дар синф муносибати дӯстонаи пайдо қунанд, ҳамдигарро фаҳманд, ба интизоми мактаб риоя намоянд, аз рӯйи тартиботи амалқунанд, ба хурдсолон ёрӣ расонанд, қалонсолонро ҳурмат қунанд.

2. Дар фасли «Оилаи намунавӣ» дикқати асосӣ дода шудааст ба рушди маҳорати коммуникатӣ ва малака на танҳо дар оила, балки дар синф ва мактаб (қобилияти гӯш кардан, дарқ, баҳои худ ва дигарон, ғамхорӣ, қӯмак, фаъолияти муштарак); муҳити баробарҳуқуқиро шакл додан, муносибати дӯстонаи ҳамсолон; ҳудро ба роҳи дуруст гузоштан, эҳсосоти ҳудро баён намудан ва фаҳмидани ҳиссиёти шахси дигар; роҳи ҳалли муаммоҳои шахсиро донистан, рушди фаъолнокии иҷтимоӣ.

3. Фасли «Одамӣ будан», бо назардошти ҳусусиятҳои психологии синнусолии рушди кӯдакон таҳия мекунад: дарк кардани рафтари бошуурона, ҳиссиёти хуб, рушди эҳсосоти умумӣ, (хушбахтӣ, хушёрӣ), хислатҳои озодихоҳӣ.

4. Фасли «Чӣ тавр ҳуши аст ин дуне!» нигаронида шудааст ба ташаккули шуур дар мактаббачагон ва ба муносибатҳо бо атрофу муҳит мебошад. Бо мақсади тарбияи муносибати ғамхорона ба табиат ва таҳқими саломатии кӯдакон, зарур аст, ташкили фаъолияти эҷодӣ аз ҷиҳати экологӣ.

Талабот санчиш барои синфҳои 1-4 оид аз фанни «Худшиносӣ».

- дар бораи арзишҳои умумибашарӣ фаҳмиш дорад;
- мероси маънавии Қазоқистон ва дигар ҷумҳуриҳоро, дар ҳаҷми барномаҳои муайяннамударо медонад;

- ба интизом дар мактаб, дар дарс ва дар чойхои чамъиятӣ риоя карда метавонад;
- Вазифа ва хуқуқҳои хонандагонро медонад ва мефаҳмад, ичро қарзи– бошуурона ва эҳтиёткорона ба одамон, табиат ва моликияти ҷомеӣ муносибат мекунад;
- аҳамияти ақидаҳои дурустро барои нигоҳ доштани саломатӣ мефаҳмад, ҷоидаҳои оддии гузаронидани ҳаёти солимро медонад;
- қоидаҳои одоби оҳанги муносибатро медонад, дониши худро бошуурона дар ҳама вазъиятҳо истифода мебарад;
- бо воситаи фаъолияти эҷодӣ ҳиссиётҳо ва ақидаҳои худро баён карда метавонад.
- Аҳамият ва маънои мағҳумҳои:** донишмандӣ; дониши мукаммал; оилаи мактабӣ; некӣ; рафтори нек; росткорӣ; самимона; оилаи солим;
- аҳамияти фикрҳои хуб ва рафторро мефаҳмад;
- аҳамияти зиндагиро дар ҷаҳон бо дигар одамон мефаҳмад, муносибатҳои некро бо ҳамсинфон ва дӯстон нигоҳ медорад;
- бо воситаи фаъолияти эҷодӣ ҳиссиётҳо ва ақидаҳои худро баён карда метавонад;
- Аҳамияти муносибати эҳтиёткоронаро нисбати табиати кишвари худ медонад.**

Заминаи мазмуни фанни «Худшиносивӣ» дар синфҳои 5-9 чор фаслҳои асосиро дар бар мегирад: «Хурсандии маърифатӣ», «Одамӣ будан», «Инсон ва ҷаҳон», «Таҷрибаи рӯҳии инсоният».

1. Ҳангоми омӯзиши фасли «Хурсандии маърифатӣ». Хонандагон мағҳуми «Олами ботинии инсон», «Интихоби ахлоқ», шиносой бо заминаи худшиносӣ, мақсаднокии ҳаётро меомӯзанд, барои инсоният хизмат карданро вазифаи асосии худ медонанд.

2. Фасли «Одамӣ будан» барои муҳим будани тарбияи рафтори инсонӣ, хислатҳои меҳнатдӯстӣ, интизомнокӣ, масъулияtnокӣ, ҷавобгариро ҳис кардан, ягонагии ҳамфикариро дар сухан ва кор риоя намуданро мефаҳмонад.

3. Фасли «Инсон ва ҷаҳон» хонандагонро ба нишон додани олами хислатҳои хуби инсонӣ водор мекунад.

Фасли «Таҷрибаи рӯҳии инсоният». Заминаи мазмуни фанни «Худшиносӣ» дар синфҳои 10-11 чор фасли асосиро дар бар мегирад: «Дар роҳи маърифат», «Ташаккули шахсият», «Ҳаёт дар ҷомеа», «Олами башарият».

1. Фасли аввал «Дар роҳи маърифат».
2. Фасли дуюм «Ташаккули шахсият».
3. Сеюм фасли «Ҳаёт дар ҷомеа».
4. Дар фасли чорум «Олами башарият».

Талаботи санчиш барои синфҳои 10-11 оид аз фанни «Худшиносӣ».

- аҳамияти арзишҳои умумибашариро чуқур мефаҳмад ва медонад;
- аҳамият ва моҳияти мағҳумҳои : «Муҳаббати бераҳм », «Қувваи муҳаббат», «камолоти рӯҳӣ», «шуури баланд», «Назорати ақл ва ҳиссиёт», «Рӯҳи солим», «Қувваи лаҳзаи ҳозира»;

- таҳлил намудани қисматҳои этикии илмӣ, иқтисодӣ, истеҳсолотӣ ва дигар фаъолияти касбиро медонад.
- донистани қадри муҳити хуби оила, масъулиятнокии ташкили оила;
- қобилиятнокии фикронӣ ва итоаткорӣ ба овози қалб;
- маҳорати назорати ақлу идрок ва ҳиссиятро дошта тавонистан;
- нигоҳ дошта тавонистани муносибатҳои бошуурона дар оила ва ҷомеа;
- муносибатҳои нек бо миллатҳои дигар;
- бо қувваи некӣ аз ҳолатҳои ногувор баромада тавонистан;
- маҳорати ҳозиршавиро дар лаҳзаи зарурӣ доштан;
- дар амалӣ гардонидани лоиҳа ҳусусиятҳои «Сарвари кардан»-ро соҳиб будан.

7 Талаботи санчишӣ аз фанни «Нақша ва лоиҳагузорӣ»

Назорати рафти азхудкунии хонандагон аз рӯи фанни «Нақша ва лоиҳагузорӣ», савияи дониш пас аз ҳар як фасл бо роҳи санчиш бо истифодаи ин технологияи баҳогузорӣ амалӣ мегардад, ин ба талаботи стандарти таълимӣ ва иҷрои он оварда мерасонад. Дар навбати худ «Бо роҳи санчиши ҳаррӯзai савияи азхудкунии хонандагонро назорат карда, тасдиқ кардани санчишҳои фаслӣ ва ҷамъбасти аз рӯи намунаҳои қоидавӣ » бо қарори (№ 16471 аз 9-уми феврали соли 2018 ҶҚ Вазорати маориф ва илм) (1,2) ба хотир овардани дигаргуниҳое, ки дар онба фанни «Нақша ва лоиҳагузорӣ» баҳои ҷамъбасти гузошта наиешавад, вале дар ҳар як ҷорӣ, нимсола ва соли охири хониш «санчиш», («аз санчиш нағузашт») гузошта мешавад.

Бо истифодаи системаи санчиш ва атестатсиягузаронӣ аз фанни «Нақша ва лоиҳагузорӣ» аз рӯи ҳамаи фаслҳо ва мавзӯъҳои гузашташуда гузаронида мешавад.

Бо мазмуни салоҳиятнокии нақшай таълимӣ натиҷаи таълими якҷоягӣ бо мақсади қиёс намудани натиҷаҳои дастоварди хонандагон аз рӯи фанни «Нақша ва лоиҳагузорӣ» системаи нави баҳогузорӣ ва муваффақиятҳои хонандагон истифода карда мешавад. Дар рафти чунин системаи нави баҳогузорӣ ба муваффақиятҳои хонандагон натиҷаи ҳама гуна ҳаракатҳои хонандагон, инчунин сифатҳои алоҳида ва ҳосиятҳои онро нишон додан лозим.

Муваффақиятҳои дар рафти таълим ба даст овардаи хонандагон (шаклдиҳанда) баҳогузорӣ дар ҳар шароит аз рӯи ба тасвирҳо ранг интихобкунӣ, азхудкунии усулҳои асосии ҳаракат гузошта мешавад: одатӣ, вариантнок ва муаммовӣ.

Дар он натиҷаҳои асосии муваффақиятҳои талаба дар таълим ба назар мерасад:

Дар шароити одатӣ – усулҳои проексионӣ интихоби асбобҳои проексионӣ аз натура ва аксонометрия, дар асоси қиёскунӣ нақшай асосӣ тартиб додан, усули онро донистан, хондани андозаҳои ашёҳо аз рӯи тасвири додашуда бо проексияҳои кунҷҳои рост ва аксонометрияҳо; бо истифодаи ҳосиятҳои шартии нақшашо ва симметрияи тирӣ азхуд кардани аз сари нав гирифтани андоза аз

рӯи суратҳои контурӣ; дар асоси намудҳои сурат ва таркиби онҳо сурати авваларо ороиш дода метавонад (аз рӯи шартҳои додашуда); андозаи ашёро дар ҳачмҳои гуногун нишон дода метавонад (аз рӯи шартҳои додашуда);

Ҳолати вариантнокӣ – мумкин будани аниқ намудани андозаи ашё бо истифодаи намудҳои гуногуни тасвир; онҳоро дар асоси интихоби вариантнокӣ ичро намудан ва дар асоси доностани усулҳои ратсионалии кашидана нақшаҳо; барои гирифтани ашё ва намудҳои он аз усулҳои ратсионалӣ истифода мебарад; дар рафти моделкунии андоза бо воситаи маълумотҳои нопурра расми нопурраро пурра карда метавонад; ҳангоми дигаргун кардани шартҳои супориши аввала андозаи ашё ва ҳачми онро тағиیر дода метавонад.

Вазъиятҳои нав (муаммовӣ) – барои кушодани мазмуни ахбори додашуда хусусиятҳои гуногуни тасвирҳоро бо осонӣ муайян мекунад; барои тасвири пурраи ахбори зарурии графикӣ аз тасвирҳо истифода карда метавонад; барои ҳалли вазифаҳои корҳои эҷодӣ усули нав кардани тасвирҳоро медонад; барои моделкунии андозаи нави ашёҳоусли дигаркунии тасвирҳоро шарҳ дода метавонад; (моделкунонӣ, конструксионӣ ва банақшагирии расм дар рафти вазифаҳои корҳои эҷодӣ).

Ба гурӯҳҳо ҷудо кардани хонандагон аз рӯи рафти муваффақиятҳои баҳогирий дар асоси сатҳи дониши азхудкардашуда: одатӣ, вариантнокӣ ва вазъияти нав (муаммовӣ) барин тасвирҳои гуногунро кашидан, азnavsозӣ, қабул кардан, гуногунрангӣ. Барои ба ин муваффақиятҳо расиданҳар як талаба аз рӯи ҷамъбости нишондоди ҷоркарата (критерӣ) ҷудо карда мешавад: 1- сатҳи ақлу идрохи талаба; 2- сатҳи аз муаммоҳо гузаштан; 3- аз рӯи сатҳи азхудкунии усулҳои ҳаракати ҷудогона; 4- нишон додани сатҳи ҳаракати шахсии талаба. Бо баробарии ба хотир овардани шаклгирӣ ва роҳи инкишофи усули асосии ҳаракати графикӣ муваффақиятҳои баҳогузории критериявии хонандагон тавсиф дода шудааст. Банақшагирии баҳогузории натиҷавии ҷамъбастӣ ба дониши азхудкардашуда ва ба иҷрои вазифаҳои кори эҷодии ашёҳои ҳаракаткунанда вобаста ба категорияи санчиш бо ёрии системаи ба супоришҳо тайёркардашуда амалӣ гардиданаш лозим аст.

Хулоса

Таълим, омӯзиш ва баҳогузорӣ бо ҳам вобаста буда, талаботи ягонаи ҷараёни таълимро таъмин менамояд. Яке аз шаклҳои санчиши дониш ва аттестатсиякунонии хонандагон дар мактаб ҷараёни санчиш мебошад. Ин шакли санчиш аз дигар рафти санчишҳо бо рафти кор ва ҷараёни баҳогузорӣ фарқ меқунад. Санчиш – рафти маҳсуси назорат буда, бо мақсади санҷидани сатҳи дониш ва муваффақиятҳои хонандагон бо тайёрии ҳатмӣ гузаронида мешавад.

Маълум аст, ки дигаргуниҳои хубе, ки дар ҷараёни маориф пайдо шуд ба ҷараёни баҳогузорӣ вобастагӣ дорад. Баҳогузории хонандагонимкон медиҳад барои баромадан ба сатҳи баланди ҷараёни маориф.

Баҳогузории муваффақиятҳои таълими бартарав намудани лаҳзаҳои манғии хонандагон дар таълим имконият медиҳад. Барои баланд бардоштани мотивизатсияи таълими ҷаҳонӣ ва кори мустақилонаи хонандагон ҷараёни таълими индивидуалӣ сабаб мешавад. Талаботи гузошташуда барои гузаронидани санчиш ба мустаҳкамшавии муносибатҳои ҳамдигарии байни талабагон ва муаллим асос шуда, муносибатҳои дӯстонаи тарафайн ва баланд бардоштани сифати таълимро кафолат медиҳад.

Рұйхати адабиёти истифодашуда

1. Фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 31 октябри соли 2018 № 604 "Дар бораи тасдиқи стандартҳои давлатии маориф дар тамоми сатҳҳои маориф".

2. Фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 8 ноябри соли 2012, № 500 "Дар бораи тасдиқи нақшаҳои таълимии таҳсилоти ибтидой, асосӣ ва миёна, таҳсилоти миёнаи умумии Қумхурии Қазоқистон".

3. Фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 4 сентябри соли 2018 № 441 "Дар бораи ворид намудани тағириу иловаҳо ба фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон, аз 8 ноября соли 2012 № 500 «Дар бораи тасдиқи нақшаҳои таълимии таҳсилоти ибтидой, асосӣ ва миёна, таҳсилоти миёнаи умумии Қумхурии Қазоқистон».

4. Барномаи таълимӣ оид ба фанни "Мусикӣ" барои синфҳои 5-6 сатҳи асосӣ ва миёнаи умумӣ бо нигоҳ доштан, тасдиқи фармонаи ичроқунандаи вазифаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 25 октябри 2017 сол № 545 "Дар бораи ворид намудани тағириу иловаҳо ба фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 3 апреля соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимии дар мусоидати муассисаҳои мактабӣ мешавад, курсҳои интихобӣ ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ташкилотҳо".

5. Барномаи таълимӣ оид ба учебному фанни "Меҳнати бадеӣ" барои синфҳои 5-9 сатҳи асосӣ ва миёнаи умумӣ бо нигоҳ доштан, тасдиқи фармонаи ичроқунандаи вазифаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 25 октября 2017 сол № 545 "Оид ба ворид намудани тағириу иловаҳо ба фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 3 апреля соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимии дар мусоидати муассисаҳои таълимӣ мешавад, курсҳои интихобӣ ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ташкилотҳо".

6. Барномаи таълимӣ оид ба фанни "Тарбияи ҷисмонӣ" барои синфҳои 5-9 сатҳи асосӣ ва миёнаи умумӣ бо нигоҳ доштан, тасдиқи фармонаи ичроқунандаи вазифаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 25 октября 2017 сол № 545 "Оид ба ворид намудани тағириу иловаҳо ба фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 3 апреля соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимии дар мусоидати муассисаҳои курсҳои интихобӣ ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ташкилотҳо".

7. Барномаи таълимӣ оид ба фанни "Худшиносивӣ" барои синфҳои 5-9 сатҳи асосӣ ва миёнаи умумӣ бо нигоҳ доштан, тасдиқи фармонаи ичроқунандаи вазифаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 25 октября 2017 сол № 545 "Оид ба ворид намудани тағириу иловаҳо ба фармонаи Вазири маориф ва илмии Қумхурии Қазоқистон аз 3 апреля соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимии дар мусоидати муассисаҳои таълимӣ, курсҳои интихобӣ ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ташкилотҳо".

8. Барномаи таълимӣ оид ба фанни "Тарбияи ҷисмонӣ" барои синфҳои 10-11 дар сатҳи таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба нигоҳ доштан, тасдиқӣ, бо фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 27 июли соли 2017 № 352 "Дар бораи ворид намудани тағйирот ва иловаҳо ба фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 3 апрели соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимӣ мусоидати муассисаҳо мешавад, курсҳои интихобӣ ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти умумии ташкилотҳо".

9. Барномаи таълимӣ оид ба фанни "Худшиносивӣ" барои синфҳои 10-11 дар сатҳи таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба нигоҳ доштан, тасдиқӣ, фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 27 июли соли 2017 № 352 "Дар бораи ворид намудани тағйирот ва иловаҳо ба фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 3 апрели соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимӣ дар мусоидати муассисаҳо мешавад, курсҳои интихобӣ ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти умумии ташкилотҳо".

10. Барномаи таълимӣ оид ба фанни "Накша ва лоихагирӣ" барои синфҳои 10-11 дар сатҳи таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба нигоҳ доштан, тасдиқӣ бо фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 27 июли соли 2017 № 352 "Дар бораи ворид намудани тағйирот ва иловаҳо ба фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 3 апрели соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимӣ мусоидати муассисаҳои мешавад, ва курсҳои оид ба интихоб ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти умумии ташкилотҳо".

11. Барномаи таълимӣ оид ба фанни "Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат" барои синфҳои 10-11 дар сатҳи таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба нигоҳ доштан, тасдиқӣ бо фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 7 марта соли 2019 № 105 тасдиқ шудааст "Оид ба ворид намудани тағйирот ба фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 27 июли соли 2017 № 352 "Дар бораи ворид намудани тағйирот ва иловаҳо дар фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон, аз 3 апрел соли 2013, № 115 "Дар бораи тасдиқи барномаҳои таълимӣ мусоидати муассисаҳо мешавад, курсҳои интихобӣ ва факултативӣ барои муассисаҳои таҳсилоти умумии ташкилотҳо".

12. Фармони Вазири маориф ва илмии Ҷумҳурии Қазоқистон аз 18 марта соли 2008 № 125 "Оид ба тасдиқи қоидаҳои гузаронидани равон назорати фаъолияти таълимӣ ва ниҳоӣ аттестатсияи таълимгирандагон".

Дар ин дар маҷмӯъ истилоҳоти зерин истифода шудаанд:

- 1) **дескриптор** – амал ҳангоми иҷрои супоришиҳо;
- 2) **меъёри баҳогузорӣ** – аломате, ки дар асоси он, ки арзебии дастовардҳои таълимии хонандагон гузаронида мешавад;
- 3) **супориши намудҳои гуногуни сатҳӣ** – супориши намудҳои гуногуни сатҳи мураккабе, ки барои ташкили таълим бо назардошти қобилияти хонандагон истифода бурда мешавад;
- 4) **рефлексия** – раванди фикр, равона оид ба худшиносиву, фаҳмиши нав ва таҳлили худ ба натиҷаҳои фаъолият;

- 5) **рубрика** – роҳи тавсифи сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагон мутобики меъёрҳои арзёбӣ;
- 6) **мавзӯи таркибии барномаи таълимӣ** – мазмуни ягонаи таркибии компонентҳо, чун ашёи истифодашудаи дониш ва маҳорат аз соҳаҳои гуногун барои ба муваффақият расидан барои як фанни маҳсус;
- 7) **нақшай пешниҳоди хол** – нақшай истифодашавандай муаллим барои муқаррар намудани меъёри ягона ба супориши аз рӯи чоряқ;
- 8) **сатҳи малакаи зеҳнӣ** – системаи мақсадҳои таълимӣ, ҳар як сатҳи он равона шудааст ба муайян кардани ташаккули малакаҳои тафаккур;
- 9) **сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагон** – дараҷаи рушди дастовардҳои таълимии хонандагон мутобики меъёрҳои арзебӣ;;
- 10) **баҳогузории формативӣ** – намуди баҳогузорие, ки гузаронида мешавад, дар давоми раванди таълим, таъмини фикр байни муаллим ва хонандагон, ки имкон медиҳад, сари вақт омӯзишро ба низом оварад;
- 11) **Баҳогузории ҷамъбастӣ** – намуди арзебие, ки гузаронида мешавад, ки баъди ба охир расидани омӯзиши фасл/ мавзӯи таркибӣ аз барномаи таълимӣ, мӯҳлати таҳсил, давраи (чоряки, ки сатҳи таҳсилот);
- 12) **мақсад таълим** – тасдиқ, натиҷаҳои ба даст овардани дониш, дарк ва малакаҳое, ки дар давоми курси омӯзишӣ оид ба мавзӯъ мувофиқи барномаи таълимӣ.
- 13) **Натиҷаҳои пешбинишавандай таълим** – аломатҳое, ки дар асоси баҳогузории муваффақиятҳои хонандагон гузошта мешавад.

Мазмуни

Муқаддима	189
1. Баҳогузорӣ аз фанҳои «Мусиқӣ», «Меҳнати бадей», «Тарбияи ҷисмонӣ», «Худшиносӣ», «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат», «Нақша ва лоиҳагирӣ» дар 1-11 синфҳо	190
2. Талаботи баҳогузорӣ оид ба фанни «Мусиқӣ»	203
3. Талаботи баҳогузорӣ оид ба фанни «Меҳнати бадей»	208
4. Талаботи баҳогузорӣ оид ба фанни «Тарбияи ҷисмонӣ»	211
5. Талаботи баҳогузорӣ оид ба фанни «Худшиносӣ»	220
6. Талаботи баҳогузорӣ оид ба фанни «Асосҳои соҳибкорӣ ва тиҷорат»	225
7. Талаботи баҳогузорӣ оид ба фанни «Нақша ва лоиҳагирӣ»	227
Хулоса	229
Рӯйхати адабиёти истифодашуда	230
Барнома	231

**«Дене шынықтыру», «Музыка», «Көркем еңбек», «Өзін-өзі тану», «Кәсіпкерлік және
бизнес негіздері», «Графика және жобалау»
оку пәндері бойынша сынақ талаптары**

**Требования к выставлению зачета по учебным предметам
«Физическая культура», «Музыка», «Художественный труд», «Самопознание»,
«Основы предпринимательства и бизнеса»,
«Графика и проектирование»**

Басуға 18.09.2019 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.

Қазақ оғсеттік. Оғсеттік басылыс.

Каріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 12.

Подписано в печать 18.09.2019 г. Формат 60×84 1/16.

Бумага офсетная. Печать офсетная.

Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 12.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Үлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғылы, 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, 8, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж